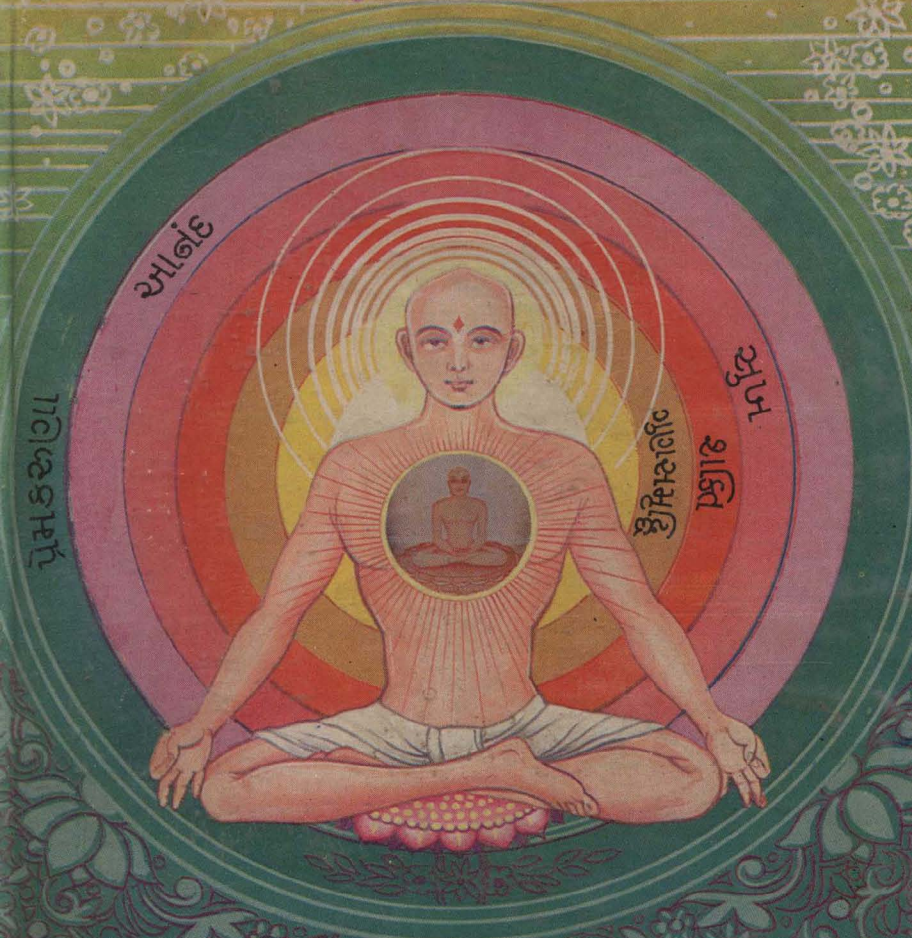

શાલંબલ ધ્યાનના પ્રયોગો

લેખક: સંઘવી બાબુભાઈ ગીરધરલાલ કડીવાળા

• પ્રકાશક •

બાબુભાઈ કડીવાળા એરીટેબલ ટ્રસ્ટ સંચાલિત

ટાઈટલ પેજના ચિત્રની સમજ
પ્રયોગ નં. ૫

સાધકના હૃદયમાં બીરાજમાન પરમાત્મામાંથી દિવ્ય ગુણો અને શક્તિઓનો વિસ્ફોટ થાય છે. (૧) પ્રેમ-કરૂણા (૨) આનંદ (૩) સુખ (૪) શક્તિ (વીર્યગુણ) (૫) ગુણ સમૃદ્ધિનો વિસ્ફોટ થઈ સાધકમાં ફેલાય છે. સાધકના અણુએ અણુમાં તે દિવ્ય શક્તિઓ કાર્યશીલ થાય છે. તેથી સાધક સ્વયં પ્રેમ-કરૂણા આનંદ, સુખ, શક્તિ, ગુણ સમૃદ્ધિ રૂપ બને છે. જીવનને પરીપૂર્ણ સંકળતા પહોંચાડનાર આ દિવ્ય પ્રયોગ મુજબનું નિત્ય ધ્યાન કરો. સંકળતાની પરાકાષ્ટાએ પહોંચી જવાશે.

સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગો

Practice of Jain Meditation
By Bbubhaai Kadiwala

પ્રેરક : પ. પૂ. અધ્યાત્મયોગી, નમસ્કાર મંત્ર સંનિષ્ઠ,
યોગાત્મા, પૂ. પં. શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજ સાહેબ

લેખક : સંઘવી બાબુભાઈ ગિરધરલાલ કડીવાળા

: પ્રસ્તાવના :

પરમ પૂજ્ય બાપજી મહારાજના સમુદાયના
પરમ પૂજ્ય, પરમાત્મભાવ સનિષ્ઠ, આગમ વિશારદ
શ્રી જંબૂવિજયજી મહારાજ સાહેબ

: પ્રકાશક :

બાબુભાઈ કડીવાળા ચેરીટબલ ટ્રસ્ટ
૨૨, મહાવીરનગર, નવસારી.

પ્રથમ આવૃત્તિ સંવત ૨૦૪૩

મૂલ્ય : રૂ. ૨૫-૦૦

પ્રીતિસ્થાન :

(૧) શ્રી જૈન પ્રકાશન મંદિર
શ્રી જશવંતલાલ ગીરધરલાલ
૩૦૯/૪ ખત્રીની ખડકી,
દોશીવાડાની પોળ,
અમદાવાદ. ૩૮૦૦૦૧

(૩) શ્રી સેવંતીલાલ વી. જૈન
૨૦, મહાજન ગલી,
ખીજે માળે, ઝવેરી બજાર,
મુંબઈ નં. ૩. ૪૦૦૦૦૨

(૨) સોમચંદ ડી. શાહ
જીવન નિવાસ સામે,
પાલીતાણા. ૩૬૪૨૭૦

(૪) શ્રી અમરસીભાઈ
એસ. ડી. યુક સ્ટોલ,
શંખેશ્વર તીર્થ. ૩૮૪૨૪૬

(૫) આધ્યાત્મિક સંશોધન અને ધ્યાન કેન્દ્ર
C/O બાબુભાઈ કડીવાળા
૨૨, મહાવીર નગર,
નવસારી. ૩૯૬૪૪૫
ટે. નં. ૩૧૩૬ (રહેઠાણ)
૧૨૦૭ (ઓફિસ).

આ પુસ્તક વાંચ્યા પછી આપના હૃદયમાં જે ભાવ ઉત્પન્ન થાય તે સંબંધમાં પત્ર લેખકના સરનામે લખવા વિનંતી છે. ખીજી આવૃત્તિમાં આપના હૃદયની ભાવના છાપવા પ્રયત્ન કરીશું.

गुरुचरणारविंदे

येन ज्ञानप्रदीपेन, निरस्याद्यंतरं तमः ।

ममात्मा निर्मलीयके, तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

परमपूज्य अध्यात्मयोगी नमस्कार महामंत्र सन्निष्ठ, पंन्यासञ्ज
लागवंत श्री लक्ष्मणरविजयञ्ज महाराज साहेबने कोटि कोटि
पदना !

आज्ज्या ३० वर्ष पडेलां लीलडीयाञ्ज तीर्थमां वि. सं.
२०१३ना जैत्री ज्योणीनी आराधना प्रसंजे आपनो परिचय थयो.
त्यारथी आपे वारंवार लक्ष्मणरसना अंकुर प्रगटाव्या. पांच वर्ष
सुधी आरंभ-समारंभना वेपारना त्यागनो नियम कराव्यो.

वि. सं. २०१४ना पानसर तीर्थे जैत्री ज्योणीना प्रसंजे आप
कृपाञ्ज्ये श्री वर्धमान तपनो पायो नंभावी, तपधर्मनो संयोग
संस्थो तथा ध्याननो विधि यतावी साधनामार्गमां प्रवेश कराव्यो.

वि. सं. २०१४ना डीसाना यातुर्मास दरमियान आसोनी
ज्योणीना प्रसंजे आपश्रीजे अनुग्रह करीने विधिपूर्वक एक लाप
नवकारनी आराधना करावी, जपयोग, ध्यानयोग अने प्रतिदिन
सिद्धयक्तुं आराधन करवानी प्रेरणा आपी तथा प्रसंजे प्रसंजे पूजन
मंत्र, यंत्रनो समन्वय करावी महान उपकार कर्यो.

त्यारगाद आपश्रीनी वात्सल्यमयी पावन निश्रामां जेडा,
शंभुधर अने ज्ञाननगर ज्येष्ठ स्थणे भीरनां ज्येकासणापूर्वक
विधि सहित ज्येष्ठ ज्येष्ठ लाप नवकारना जपनुं अनुष्ठान करतां
आपनी कृपाथी अपूर्व आनंद अनुभव्यो.

वणी नित्यनी आराधना तथा सिद्धयक्त पूजन न थाय त्यां
सुधी प्रत्यक्षप्राप्तु न पारवुं तेवो संकल्प करावी, परमात्मानी निष्ठा-
पूर्वकनी आराधनानो मार्ग यतावी सेवकने कृतार्थ कर्यो.

વિ. સં. ૨૦૩૧-૩૨માં મૂળ વિધિથી ઉપધાન તપનું વહન કરાવી આપશ્રીએ મોક્ષની માળા પહેરાવી સાધના માટે અપૂર્વ ભાવોલ્લાસ પ્રગટાવ્યો.

વિ. સં. ૨૦૧૪થી ૨૦૩૩ સુધી એટલે કે ૧૯ વર્ષ સુધી અવારનવાર આપશ્રીના સંપર્કનો સતત લાભ મળતો જ રહ્યો. જ્યારે જ્યારે આપશ્રી પાસે વસવાનું થયું, ત્યારે ત્યારે આપશ્રીએ કરુણાપૂર્ણ હૃદયથી ઠીક ઠીક સમય આપીને મોહાંધકારથી વ્યાપ્ત મારા હૃદયરૂપી નયનને જિનપ્રવચનરૂપ અમૃતનું અંજન કરાવ્યું. અનેક એકાન્ત આગ્રહની પકડમાંથી મને છોડાવ્યો. આત્માનું અને પરમાત્માનું પરમ સૌંદર્ય સમજાવ્યું. “આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ પ્રાપ્ત કરવો એ આ જીવનનું ધ્યેય છે.” એમ નક્કી કરાવ્યું. જિનશાસનનું વ્યવહાર અને નિશ્ચય ઉભયાર્થક સ્વરૂપ સમજાવ્યું. પરમાત્મપદની પ્રાપ્તિના ઉપાયો બતાવી, પરમાત્માના દર્શન, મિલન, પૂજન અને સ્પર્શનનો દિવ્યમાર્ગ બતાવી આત્મામાં પરમાત્મભાવનો અનુભવ પ્રાપ્ત કરવાનું તત્વામૃત પાચું, અને મોક્ષમાર્ગે સંચરવાની દિવ્ય કળા શીખવાડીને આ દાસ ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો.

માતા જેમ પોતાના બાળકની સારસંભાળ રાખે, પિતા જેમ પુત્રને કેળવવા માટેની કાળજી રાખે, ગુરુ જેમ શિષ્યોમાં સદ્વિદ્યાનો વિનિમય કરે અને પરમાત્મા જે રીતે પોતાની કરુણાને પાત્ર-અપાત્રનો વિચાર કર્યા સિવાય વરસાવે તે રીતે આપે મારા જેવા તુચ્છ, સંસારમાં ફસાયેલા, અવિનયી, અપરાધી અને અજ્ઞાની જીવની માતાની જેમ સંભાળ રાખી, પિતાની જેમ ધાર્મિક વ્યવહારનો બોધ આપ્યો, ગુરુની જેમ મારા જીવનમાં આત્મસાધનાનો માર્ગ બતાવી મારા જીવનમાં સાધનાનું સંપ્રદાન કર્યું અને પરમાત્માની જેમ પ્રેમ, કરુણા અને વ્રાતસત્ય આપ્યાં. આ રીતે મારા ઉપરના આપશ્રીના અનંત ઉપકારને અનંત અનંત વાર પ્રણામ કરું છું, સમયે સમયે યાદ કરું છું.

મારા જેવા સંસારના કીચડમાં ફસાયેલા એક પામર આત્માથી

નમસ્કાર મહામંત્રના વિષયમાં “જીવનની સર્વશ્રેષ્ઠ કળા શ્રી નવકાર” પુસ્તક તૈયાર થયું અને નવપદ-સિદ્ધ્યક્રમના વિષયમાં “શ્રીપાલ અને મયજ્ઞાના આધ્યાત્મિક જીવન રહસ્યો” પુસ્તક તૈયાર થયું છે. તેમાં કેવળ આપશ્રીની કૃપાનો જ પરમ પ્રભાવ છે.

જૈન શાસ્ત્રો અને આપના દિવ્ય અનુભવોના આધારે આપે સં. ૨૦૧૪ થી અનેક ધ્યાન પ્રયોગો શીખવવાનું શરૂ કર્યું. અને તે મુજબ આપની નિશ્રાએ સાધના કરાવતા. સાધનામાં થતા અનુભવો ઉપરથી સાધનાના વિકાસ માટે આપ નવા નવા ધ્યાન પ્રયોગો શીખવવાની કૃપા કરતા જ રહ્યા. તે રીતે ૧૯ વર્ષ સુધી એટલે ૨૦૩૩ સુધી આપે ધ્યાન સંબંધી માર્ગદર્શન આપી મારા ઉપર દિવ્ય ઉપકાર કર્યો.

આપની પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલ દિવ્ય ધ્યાન પ્રક્રિયાનો લાભ યોગ્ય આત્માઓને પ્રાપ્ત થાય તે હેતુથી આ પુસ્તક તૈયાર થયું છે, તેમાં આપની મહાન પ્રેરણા જ કામ કરી રહી છે.

આપના લોહીના અણુએ અણુમાં નમસ્કાર મહામંત્રનું ગીત ગૂંજી રહ્યું હતું. આપના આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશે વિશ્વ કલ્યાણની ભાવનાનું સંગીત ગુંજારવ કરતું હતું. આપના હૃદયના ધ્વજકારે ધ્વજકારે “અહ”ના નાદનો ધ્વનિ ચાલતો હતો.

મારા આત્મકલ્યાણને માટે, મને સન્માર્ગે વાળવા માટે આપશ્રીએ અંધાગ પ્રયત્ન કર્યો છે, મને ધણું માર્ગદર્શન આપ્યું છે અને તે માર્ગે ચાલવાનું બળ કરણાના સાગર, કૃપાના અવતાર, વાત્સલ્યના પરમ ભંડાર દેવાદિદેવ પરમાત્મા નિરંતર મને આપતા રહે અને મારા માટેની આપશ્રીની બંધી અભિલાષાઓ પાર પડે તેવી પ્રભુને હાર્દિક પ્રાર્થના કરું છું.

૨૦૪૩, દ્વાગણ સુદ ૬

ગિરનાર તીર્થ

આપનો ચરણકિંકર

આપ્યુ કડીવાળાના

આપના ચરણકમળમાં કોટિ કોટિ

ભાવભર્યા નમસ્કાર ! ! !

પ્રકાશકીય નિવેદન

પરમ શાસન પ્રભાવક, ગચ્છાધિપતિ, પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય રામચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. સાહેબના શિષ્યરત્ન, નમસ્કાર મહામંત્ર અને નવપદના પરમ આરાધક, અધ્યાત્મયોગી, પરમપૂજ્ય પંચાસપ્રવર શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજની કરુણાદષ્ટિના મહાન પ્રભાવથી ‘સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગો’-આ પુસ્તક પ્રગટ કરતાં અમે અત્યંત આનંદની લાગણી અનુભવીએ છીએ.

પરમ પૂજ્ય સંઘસ્થવિર પૂજ્ય બાપજી મહારાજના સમુદાયના પરમાત્મભાવ સંનિષ્ઠ, આગમ વિશારદ પૂ. જંખૂવિજયજી મહારાજ સાહેબે આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના લખી આપી અમારા ઉપર મહાન કૃપા કરી છે. શ્રી જિન આગમના સંશોધન અને પ્રકાશનમાં સદા રક્ત શ્રી જંખૂવિજયજી મહારાજે પોતાના હૃદયમાં રહેલ ધ્યાન શક્તિનો પ્રભાવ આ પ્રસ્તાવનામાં બતાવી અમારા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

વર્તમાન જગતમાં ઉપલબ્ધ ભૌતિકતાની પરાકાષ્ટાએ પહોંચ્યા પછી, શરીરની સગવડો ઘણી મળવા છતાં માણસ આજે માનસિક રીતે પીડાઈ રહ્યો છે. સૌ કોઈ આમાંથી છુટકારો શોધે છે. સૌ કોઈ મનની પ્રસન્નતા, શાંતિ, આનંદ, સુખ, નિર્ભયતા ઇચ્છે છે. આ બધું કેવી રીતે મળે તે જ આપણી સમક્ષ સૌથી મોટા પ્રશ્ન છે, તે માટે મનની સ્થિતિ બદલવી જરૂરી છે.

મનની સ્થિતિ બદલવા આપણી પાસે ‘સાલંબન ધ્યાન’ એક અદ્ભુત ઉપાય છે. આ પ્રયોગો દ્વારા ધ્યાનમાં આપણે પરમાત્માનું સાન્નિધ્ય અનુભવી શકીએ છીએ. પરમાત્મા અચિંત્ય, અનંત શક્તિ, પરમ આનંદ અને અવ્યાબાધ સુખના દિવ્ય ભંડાર છે. તેમનું

સાન્નિધ્ય અનુભવવાની, પરમાત્માનું દિવ્ય મિલન કરવાની પ્રક્રિયાઓ આ પુસ્તકમાં ખતાવવામાં આવી છે.

જેવી રીતે લોખંડના ગોળાને અગ્નિમાં રાખવામાં આવે તે તે અગ્નિના બાળવાના ગુણને ધારણ કરે છે, તેવી રીતે પરમાત્માના ધ્યાનથી પરમાત્મા સાથે તન્મયતા, તદ્રૂપતા, અને એકતા સધાય છે. તે વખતે સાધકમાં પરમાત્માની શક્તિઓ કાર્યશીલ થાય છે. સાધકમાં પરમાત્માના ગુણોનો આવિર્ભાવ થાય છે. વળી, આને લીધે મનુષ્યની જૂની ટેવોમાં પરિવર્તન થતાં તેને નવું મન, નવું જીવન, — દિવ્ય જીવન મળે છે. શોક, ચિંતા, અશાંતિ, અને ભયનાં સ્થાને આનંદ, સુખ, શાંતિ અને નિર્ભયતાથી પરિપૂર્ણ જીવન અનુભવાય છે.

આ પુસ્તકમાં બાળકથી માંડીને આત્મરમણતા સુધીની સ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય તેવા અનેક પ્રયોગો ખતાવવામાં આવ્યા છે. આપણે આપણી પ્રાકૃત સ્થિતિમાંથી ઉત્તરોત્તર આગળ પ્રગતિ કરવાની છે. દરેક પોતાની ભૂમિકા પ્રમાણે આગળ વધવાનું છે. વર્તમાન કાળમાં જગતમાં અનેક પ્રકારનાં ધ્યાન કરવામાં આવે છે. જૈન પૂર્વાચાર્યોએ ધ્યાનયોગના વિષયમાં અનેક ગ્રંથોમાં અનેક સ્થળે કહ્યું છે. પૂ. પં. ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજ સાહેબ આપણા સમયના એક પરમ ધ્યાન-યોગી પુરૂષ થઈ ગયા છે. આ પુસ્તકના લેખકને તેમની પાસે ૨૩ વરસ સુધી રહેવાનો સુયોગ પ્રાપ્ત થયો હતો. આપણા પૂર્વાચાર્યો રચિત ગ્રંથો અને અનુભવના આધારે પૂજ્ય ગુરુમહારાજ પાસેથી પ્રસાદીરૂપે અનેક અનુભવસિદ્ધ ધ્યાન પ્રક્રિયા આ પુસ્તકના લેખકને મળી હતી. વર્ષો સુધી તે ધ્યાન પ્રક્રિયાનો પ્રયોગાત્મક અભ્યાસ કર્યા પછી, તેમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ અનુભવનું અવલંબન લઈને આ ગ્રંથમાં લેખકે અનેક ધ્યાન પ્રયોગો ખતાવ્યા છે. જૈન શાસનમાં ધ્યાનયોગ માટે જે પ્રક્રિયા ખતાવવામાં આવી છે તે જાણીને હરકોઈને આનંદ

થશે. જે કોઈ આ પ્રયોગોની સાધના કરશે તે જ તેના ફળ સુધી પહોંચી શકશે. ધ્યાનના ફળ સુધી પહોંચવા માટે માત્ર તેનું વાંચન કે વિચારણા પર્યાપ્ત નથી, પરંતુ ધ્યાનના પ્રયોગનું જીવનમાં નિઃસા-
પૂર્વક આરાધન કરવાથી જ અનુભવ સુધી પહોંચી શકાય છે.

સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગો દ્વારા મન ખદલી શકાય છે. જૂની ટેવોનું પરિવર્તન કરી શકાય છે. આ પુસ્તકમાં અનુભવસિદ્ધ પ્રયોગો છે. આ પ્રયોગો દ્વારા જીવન પરિવર્તન થાય છે. આર્ત-રોદ્ર ધ્યાનના સ્થાને ધર્મધ્યાન; દુઃખ, લય, શોક, ચિંતાને ખદલે સુખ, શાંતિ, આનંદ, નિર્ભયતા; જગતના પદાર્થો તરફની આસક્તિને લીધે થતી તાણુ (tention) ને સ્થાને પરમાત્મા પ્રત્યેની અભિમુખતા અને તેથી દિવ્ય આનંદ અને સુખની અનુભૂતિ; ક્રોધ, માન, માયા, લોભથી થતા ત્રાસમાંથી છુટકારો મેળવી જીવ ક્ષમા, નમ્રતા, સરળતા અને સંતોષનો આનંદ મેળવે છે. ઈર્ષ્યા, અસૂચા, સ્વાર્થવૃત્તિ, વૈર, વિરોધના સ્થાને મૈત્રી, પ્રેમ, વાત્સલ્ય, પ્રેમોદ, કરુણાથી સંવકનું હૃદય ઊભરાય છે. ભૌતિકતાને સ્થાને આધ્યાત્મિકતાના દાર ખૂલે છે. અને દિવ્ય આનંદ, અવ્યાખાધ સુખ, અચિંત્ય શક્તિના ભંડાર આત્મતત્ત્વનાં દાર ખુલ્લાં થઈ જાય છે. વ્યક્તિત્વનું કોચલું તૂટીને અમર્યાદ અમરત્વ તરફ પ્રયાણ શરૂ થાય છે. જ્યારે આપણું મન પરમાત્માના ચિંતન તરફ વળે છે, ત્યારે ખંડુ જ સુલભ થવા લાગે છે. પરમાત્માની અનંત કરુણાશક્તિ સાધકને અમર્યાદ આનંદ અને સુખના ભંડાર આત્મામાં કેવી રીતે લઈ જાય છે તેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ આ પુસ્તકના પ્રયોગો દ્વારા થાય છે. વળી, મિથ્યા દર્શનને સ્થાને સમ્યગ્દર્શન જાગે છે, અને આપણને વાસ્તવિક દિવ્ય જીવન લાધે છે. સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગો તો ચેતના ઊર્ધ્વગમનની દિવ્ય પ્રક્રિયા છે.....

કેટલીક જગ્યાએ ધ્યાનમાં ભાવિત ખની સ્થિર થવા માટે વચ્ચે

વચ્ચે પ્રાર્થનાઓ મૂકેલી જણાશે. ધ્યાનમય પ્રાર્થના એટલે ફરી ફરી શબ્દો ઉચ્ચારવા એમ નથી. ધ્યાનમય પ્રાર્થના એટલે પરમાત્મા સાથે ગુણ વાર્તાલાપ, પરમાત્માના ગુણ અને સ્વરૂપનું ચિંતન અને તે દ્વારા અનુભવ. પ્રાર્થના દ્વારા અંતે આત્માનું પરમાત્મા સાથે અનુ-સંધાન થાય છે.

ભાવના ભવનાશિની છે. આ પુસ્તકના પ્રયોગોમાં જે ભાવના બતાવી છે, તેમાં કેટલાક પ્રયોગોમાં auto suggestion સ્વયંસૂચનની પ્રક્રિયા પણ છે. આજની ભાષામાં તેને બ્રેન વોશીંગ Brain washing કહી શકાય. જે કે ભાવના તો તેના કરતાં પણ બિચ્છી વસ્તુ છે. ભાવના દ્વારા મનુષ્યના જૂના સંસ્કારો ધોવાઈ જાય છે અને નવા સંસ્કારો જાગે છે.

પાણી પણ અમૃત છે. એ અમૃત છે એવું ભાવન કરવાથી પાણી પણ અમૃતરૂપે ફળે તેવું શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રમાં શ્રી સિદ્ધસેન દીવાકર સૂરીશ્વરજી મહારાજ કહે છે. ભાવના દ્વારા એક બિન્દુ એવું આવે છે કે જેનાથી જીવનની દિશા પરિવર્તન થાય છે. આ પુસ્તકમાંના પ્રયોગોમાં ઘણા સ્થળે આ સિદ્ધાંતની પ્રતીતિ થશે. પ્રથમ ‘આમુખ’ વાંચ્યા પછી જ આગળ પુસ્તક વાંચવું.

શ્રી બાબુભાઈ કડીવાળાને ગુરૂકૃપા દ્વારા મળેલ ધ્યાન સાધનનાં અદ્ભુત રહસ્યોના આપ સર્વને ભાગીદાર બનાવવા માટે આ પુસ્તકનું પ્રકાશન કરવામાં આવે છે. સાધના દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલ અણુમોલ રત્નોનો લાભ આપ – વાચક મિત્રોને મળે તે હેતુથી જ આ પ્રકાશન કરતાં અમે દિવ્યાનંદ અનુભવીએ છીએ. આ પુસ્તકમાં લખેલ કેટલીક છંકાકતો સાધના દ્વારા જ સમજાય તેવી છે. કેટલીક વસ્તુ ધ્યાન શિબિરનું આયોજન આ પુસ્તકના લેખક દ્વારા કરવામાં આવે ત્યારે પ્રત્યક્ષ પણ સમજી શકાશે.

પૂ. પં. ભદ્રંકરવિજયજીના સ્વહસ્તે લખાયેલ 'ચિંતનધારા' થોડા વખત પહેલાં જ અમારા આ ટ્રસ્ટ તરફથી પ્રકાશન કરામાં આવેલું.

શ્રી જિનશાસનની કૃતજલાલે સેવા કરવા માટે આ પુસ્તકના પ્રકાશન માટે અમને જે તક મળી છે તે માટે દેવગુરુના ચરણમાં કોટી કોટી પ્રણામ કરીએ છીએ.

સૌ કોઈ આ પુસ્તકના વાંચન, મનન નિદિધ્યાસન અને ધ્યાન દ્વારા આત્મકલ્યાણના પંથે આગળ વધે એ જ શુભેચ્છા.

‘મહાવિદેહ’

૨૨, મહાવીર નગર, નવસારી

ટે. નં. ૩૧૩૬ (R)

૧૨૦૭ (O)

લિ. અશોક બાબુભાઈ કડીવાળા

મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી.

બાબુભાઈ કડીવાળા ચેરિટીબલ ટ્રસ્ટ.

આ મુ ખ

સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગો

સમતાભાવનિષ્ઠ, પૂજ્યપાદ, પંચ્યાસણ ભગવંત શ્રી-
ભદ્રંકર વિજયણ મહારાજ

- જેમણે જગતને મૈત્રીનું અમૃત પાચું,
જેમણે જગતને યોગ-સામ્રાજ્યનો મહિમા સમજવ્યો,
જેમણે જગતને ખમવાની કળા શીખવાડી,
જેમણે જગતને શ્રી નવકારની માયા લગાડી,
જેમણે જગતને સ્યાદ્વાદનો ખોધ પીરસ્યો,
જેમણે જગતને 'નમન'નું રહસ્ય સમજવ્યું,
જેમણે જગતને ચિંતામુક્તિનો ઉપાય સમજવ્યો,
જેમણે જગતને આત્મતત્ત્વનો મહિમા સમજવ્યો,
જેમણે જગતને 'આભાર'નું મૂલ્ય સમજવ્યું,
જેમણે જગતને આત્મ સમભાવનું દાન કર્યું,
જેમણે જગતને અહિંસા, સંયમ અને તપનો સમતામય
માર્ગ સ્વ-જીવન દ્વારા ઉપદેશ્યો,
જેમણે જગતને ભદ્રંકર આત્મસ્નેહ વડે ભીંજવ્યું,
જેમણે 'શિવમસ્તુ સર્વ જગત' ની ભાવના વડે વાયુ મંડળને
સુવાસિત કર્યું,
જેમણે જૈનશાસ્ત્રો મુજબની અનેક ધ્યાન પ્રક્રિયા યોગ્ય
આત્માઓને શીખવાડી.
જેમણે યોગ્ય આત્માઓને આત્મ અનુભવનો જિનકથિત દિવ્ય
માર્ગ ખતાવ્યો,

તે.....

પરમ પૂજ્ય, પ્રાતઃસ્મરણીય, ગુરુદેવ, પંચાસજી ભગવંત, શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી ગણિવરશ્રીના સમભાવ ભાવિત શ્રી અરિહંત ધ્યાનમગ્ન આત્માને કોટિ કોટિ નમસ્કાર સાથે આ ગ્રંથ શરૂ કરવામાં આવે છે.

સાલંબન એટલે આલંબન સહિતનું ધ્યાન. શુદ્ધ આલંબનોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ આલંબન પરમાત્માનું જ છે.

અરિહંત પરમાત્મા જે ધ્યાનના કેન્દ્રમાં હોય તે સાલંબન ધ્યાન છે.

“પ્રયોગ” ધ્યાન પ્રક્રિયા જાણવી એ જરૂરી છે. પણ એ જાણવા માત્રથી આપણે કાર્યસિદ્ધિ સુધી પહોંચી શકતા નથી. ક્ષણાદેશ સુધી પહોંચવા માટે આપણે પ્રયોગ કરવો જોઈએ. શાસ્ત્રીય પરિભાષામાં પ્રયોગ એટલે ક્રિયા. તત્ત્વાર્થસૂત્રમાં કહેવું પણ છે કે જ્ઞાન-ક્રિયાભ્યાં મોક્ષઃ। આપણે સૌથી પ્રથમ ધ્યાનપ્રક્રિયા જાણવી જોઈએ. અનેક દષ્ટિબિન્દુઓથી જાણવી તે જ્ઞાન કહેવાય. અને તે મુજબને પ્રયોગ (ક્રિયા) કરવો જોઈએ. આ રીતે જ્ઞાન + ક્રિયા = કાર્યસિદ્ધિ.

આપણે ક્રિયા પણ ધ્યેય શુદ્ધિપૂર્વક કરવી જોઈએ. આપણું ધ્યેય શું હોવું જોઈએ? આ અંગે આ પુસ્તકના લેખકને વર્તમાન સમયના મહાન ધ્યાનયોગી શ્રી પં. ભદ્રંકરવિજયજી સાથે વિ. સં. ૨૦૧૩ ના ચૈત્ર સુદ ૧૩ ના દિવસે જે વાર્તાલાપ થયો હતો તે આ પુસ્તકના પાંચમા પાકમાં નોંધેલો છે.

‘પ્રભુ નામે આનંદ કંદ’ ના વાક્યમાં પ્રભુ નામે એ સિદ્ધાંત (principle) છે, આનંદનો કંદ ફળ (result) છે. પણ આ વસ્તુ જાણવા માત્રથી કાર્યની સિદ્ધિ થતી નથી. સિદ્ધિનું સમીકરણ — ફોર્મ્યુલા છે :—

Principle + Application = Result.

સિદ્ધાંત + પ્રયોગ = ફળનો અનુભવ.

‘ધ્યાન’ એટલે ધ્યેયાકાર ઉપયોગ. ધ્યાન ચૈકાગ્રય સંવિતિ ॥ (જ્ઞાનસાર ધ્યાનાષ્ટક) ધ્યાન એટલે એકાગ્ર બુદ્ધિ અર્થાત વિભતીય જ્ઞાનનો અંતર રહિત સખતીય જ્ઞાનની ધારા તે ધ્યાન છે. ધ્યાનની અનેક પ્રક્રિયા અને વ્યાખ્યા આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે. ધ્યાન પ્રક્રિયા અનેક પ્રકારની એટલા માટે બતાવી છે કે એ ભિન્ન ભિન્ન રુચિવાળા અને ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના ક્ષયોપશમવાળા આત્માઓને લાગુ પડે. અને દરેક સાધક પોતાની યોગ્યતા મુજબ સાધનામાં વિકાસ સાધી શકે છે.

જ્યારે આપણું મન ચિંતા, ભય, શોક, અશાંતિ, ટેન્શન (તાણ) આદિથી પીડાતું બંધ થાય ત્યારે તે ધ્યાનને યોગ્ય બને છે. આજકાલ જીને લોંઘા ટેન્શન કહે છે તેને મહાપુરુષો આર્તધ્યાન-રૌદ્રધ્યાનની પીડા કહે છે. સૌથી પ્રથમ પીડા શાંત કરવી જોઈએ. આ પીડા શાંત કરવા માટે પરમાત્માની અનંત કરુણા શક્તિની સહાયથી દુઃખ, ભય, ચિંતા, અશાંતિ આદિમાંથી છુટકારો મેળવી સુખ, શાંતિ, આનંદ અને નિર્ભયતાનો અનુભવ કરવાની દિવ્ય અનુભવસિદ્ધ પ્રક્રિયા પ્રયોગ નં. ૧ માં બતાવી છે.

પરમાત્માની કરુણા શક્તિની સહાય લઈને મલિન વાસનાઓ, દુષ્ટ ભાવો અને પાપ વૃત્તિઓમાંથી કેવી રીતે છુટકારો મેળવવો તેની પ્રક્રિયા ધ્યાનપ્રયોગ નં. ૨ માં બતાવવામાં આવી છે.

હૃતમ ગુણોનો સુવાસથી ભરપૂર આપણું જીવન કેવી રીતે બનાવી શકાય તે અંગેની ધ્યાન પ્રક્રિયા પ્રયોગ નં. ૩ માં બતાવવામાં આવી છે.

પરમાત્માના દિવ્ય પ્રકાશના આલંબન દ્વારા આનંદના મહા-

સાગર આત્મામાં સ્થિર બની આનંદનો અનુભવ કરવાની ધ્યાન પ્રક્રિયા પ્રયોગ નં. ૪ માં બતાવવામાં આવી છે.

જગતના સર્વ જીવો સાથે મૈત્રી ભાવનું અનુસંધાન કરવાની દિવ્ય પ્રક્રિયા ધ્યાન પ્રયોગ નં. ૭ માં બતાવવામાં આવી છે.

અનેક દિવ્ય અનુભવ સિદ્ધ ધ્યાન પ્રક્રિયા આ પુસ્તકમાં બતાવવામાં આવી છે.

દરેક સાધકે પોતપોતાની ભૂમિકા અને યોગ્યતા મુજબ આગળ વધવું.

“શ્રીપાલ અને મયણાના આધ્યાત્મિક જીવન રહસ્યો” નામનું પુસ્તક કે જેમાં જીવનની જ્વલંત સફળતા પ્રાપ્ત કરવાની ચાવી છે, તેનું આપે અધ્યયન કર્યું હશે.

શ્રીપાલ અને મયણા તે પોતાનું જીવન પરિપૂર્ણ રીતે સફળ કરી ગયાં. તેઓ કર્મકૃત વિચિત્ર સંજોગોમાં પણ પરમાત્માનું સતત સાન્નિધ્ય અનુભવતાં હતાં. તેમનું એ જીવન A Key to Radiant Success — જ્વલંત સફળતાની ચાવી રૂપ આપણા માટે પણ બની શકે છે.

જેના શરીરમાંથી કોઠને લીધે રક્તપીત વહેતું હતું તેવો પતિ મળ્યો છતાં મયણાના મુખ ઉપરની એકે રેખા વિષાદમાં બદલાઈ ન હતી. બન્નેકે પરમાત્માની અચિંત્ય શક્તિના પ્રતાપે તેઓનાં કાર્યની સિદ્ધિ થતી રહી. શ્રીપાલને જ્યારે દરિયામાં ફેંકી દેવામાં આવ્યો ત્યારે પણ તેના હૃદયમાં તે પરમાત્માનું ધ્યાન ચાલુ રહ્યું હતું. એક વખત દુશ્મન રાજાએ ઉજ્જયિની નગરીને ઘેરા ઘાલ્યો અને આણું નગર ભયગ્રસ્ત થયું, પણ તે વખતે કેવળ મયણા જ નિર્ભય રહી હતી. નગરજનો દુશ્મનની શક્તિનો વિચાર કરતા હતા, ત્યારે મયણા

પરમાત્માની શક્તિનો વિચાર કરતી હતી. નગરનો રાજા, સરસેનાપતિ, લશ્કર, પ્રધાનો અને નગરજનો દુશ્મનની એ શક્તિને લીધે લયગ્રસ્ત થઈ ગયાં હતાં, તે વખતે પરમાત્માની અચિંત્ય શક્તિઓથી મયણાહું મન અને હૃદય લયુર્ લયુર્ રહેતું હોવાથી મયણા સારા નગરમાં એક જ નિર્ભય હતી.

આ વિચારોમાંથી સાલંબન ધ્યાનના પુસ્તકનું સર્જન થઈ શક્યું છે. સાલંબન ધ્યાનના આ પુસ્તકના પ્રયોગો દ્વારા પરમાત્માની અચિંત્ય શક્તિના પ્રભાવે આપણે પણ પૂર્ણ સફળતાલયુર્ જીવન બનાવી શકીએ એમ છીએ. મોક્ષ પર્થતની યાત્રા નિર્વિધન રીતે પૂરી કરી શકીએ છીએ અને આપણે સુખ, શાંતિ, આનંદ અને નિર્ભયતાથી પરિપૂર્ણ જીવન જીવી શકીએ છીએ.

પ્રિય વાચક મિત્રો ! તમે તમારા જીવનનું લક્ષ્યબિન્દુ નક્કી કરો. તમારા અંતિમ લક્ષ્યનું સ્પષ્ટ ચિત્ર તમારી સમક્ષ ઉપસ્થિત કરો. પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિનો અચિંત્ય પ્રભાવ તમારી અંદર કાર્ય કરી રહ્યો છે, તેવું સતત સ્મરણ રાખો અને તમારું જીવન સુખ, આનંદ, શાંતિ, નિર્ભયતા, સર્વ પ્રત્યે પ્રેમ અને મૈત્રી, સમૃદ્ધિ અને આરોગ્યથી લયુર્ લયુર્ બની જશે. આ પુસ્તકમાં તે માટેના પ્રયોગો બતાવ્યા છે. તેની તમારા જીવનમાં નિયમિત સાધના કરો. પ્રયોગમાં બતાવેલ રીતે અથવા તો તમારી આંતરપ્રેરણા મુજબ ધ્યાનમાં આગળ વધો. તમને જે જોઈએ છે, તમારે જેવા બનવું છે તેવું સ્પષ્ટ ચિત્ર તમારી સમક્ષ રાખો. સફળતા તમારા હાથમાં જ છે. ઠા. ત., સૌથી મોટો સંકલ્પ કે “આવતા જન્મમાં વિહરમાન તીર્થ” કર દેવાધિદેવ ભગવાન સીમંધર સ્વામી જ્યાં વિચરી રહ્યા છે ત્યાં તમારો જન્મ થાય. આઠ વરસની ઉંમરે તમે ભગવાનના હસ્તક દીક્ષા અંગીકાર કરો; પ્રભુ આજ્ઞા મુજબ જીવન જીવી આત્માનુભવયુક્ત ચારિત્ર પાળો. અને શુદ્ધ આનંદ સ્વરૂપ પ્રગટ કરો.” તમારો આવો

મહાન અને દિવ્ય મનોરથ જરૂર પૂર્ણ થનાર છે. (તે માટે જુઓ પ્રયોગ નં. ૩૪). આ જીવનની સામાન્ય ઘટનાથી માંડીને મોક્ષ પર્યાંતની સર્વ સુખસંપદાની પ્રાપ્તિ માટે તમારે શું કરવું તે પ્રયોગાત્મક રીતે આ પુસ્તકમાં બતાવવામાં આવ્યું છે. તમારી પ્રકૃતિને અનુકૂળ હોય તે પ્રયોગ તમે કરી શકો છો. આ માટે તમારી યોગ્યતા કેળવવા તમારે શું કરવું જોઈએ તે પણ આ પુસ્તકમાં યોગ્ય સ્થળે અવસરે અવસરે બતાવવામાં આવ્યું છે. જિનેશ્વરની આજ્ઞાનું પાલન તે જ યોગ્યતા છે. તમારું જીવન પ્રેમ, કરુણા, આનંદ, સુખ, શક્તિઓ અને સમૃદ્ધિથી પૂર્ણ બનાવવા માટે પરમાત્મા તમને સહાયભૂત થવા તત્પર છે. પરમાત્માનું હૃદયમાં ધ્યાન કરો. અને પરમાત્મામાંથી આ બધી દિવ્ય શક્તિઓ વિસ્ફોટ થઈ તમારામાં ફેલાય છે. તમે આ દિવ્ય વસ્તુઓથી પરિપૂર્ણ બની તે સ્વરૂપ બનેા છો. તેવી સાધના નિયમિત કરો. તમારું જીવન પ્રેમ, કરુણા, આનંદ, સુખ, શક્તિ, સમૃદ્ધિથી ભરેલું તમે અનુભવશો. (જુઓ પ્રયોગ નં.૫).

બ્યારે જીવનમાં મુશ્કેલી આવે ત્યારે ગભરાશો નહિ, નાસીપાસ થાઓ નહિ; પરમાત્માની અચિંત્ય શક્તિ સમક્ષ, તમારી મુશ્કેલી તો મામૂલી વસ્તુ છે. તમને જીવનમાં અમુક સંજોગોમાં extra protection વિશેષ રક્ષણની જરૂર પડે ત્યારે તમારા હૃદયમાં રહેલ પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિનો પ્રકાશ પ્રસરી તમારી ચારે બાજુ આભામંડળ રચે છે તેવી કલ્પના કરો. અને પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિઓનું આભામંડળ તમારી ચારે તરફ છે તેવું ધ્યાન કરો. (જુઓ પ્રયોગ નં. ૬ અને તેની સમીક્ષા.) તમને વિશેષ રક્ષણાત્મક બળ મળશે. વળી, તમારી ચારે બાજુ રચાયેલ આભામંડળના પ્રભાવે તમારી પાસે આવનાર અશાંત મનુષ્ય શાંત બનશે. અધર્મી હશે તે તમારી પાસે આવતાં ધર્મી બનશે. દુઃખીને સુખનો અનુભવ થશે. અશ્રદ્ધાળુ હશે તે શ્રદ્ધાળુ બનશે. તમે જગતના લોકોની સાચી સેવા કરી તેમને પરમાત્માનો માર્ગ બતાવી શકશો.

તમારી અંદર રહેલ આત્મશક્તિને કેવી રીતે પરમાત્માના ધ્યાન દ્વારા જાગૃત કરવી, જાગૃત થયેલ આત્મશક્તિને કેવી રીતે સૌમ્ય બનાવવી અને પરમાત્માના અભેદ ધ્યાન દ્વારા આત્માના આનંદને અનુભવ કેવી રીતે માણવો અને જાગૃત શક્તિને જાગૃતના જીવોના કલ્યાણ માટે કેવી રીતે ઉપયોગમાં લેવી તે માટે જુઓ પ્રયોગ નં. ૩૦*

વક્રતૃત્વની અખંડ ધારા અને ધર્મના સિદ્ધાંતોના રહસ્યનું જ્ઞાન કેવી રીતે મેળવવું—તે માટે જુઓ પ્રયોગ નં. ૨૭.

આજના કરેલા ધર્મનું ફળ આજે જ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવું તે માટે જુઓ પ્રયોગ નં. ૧૭.

પરમાત્માની ભક્તિ એ વિશ્વ પરનું અમૃત છે. તે ભક્તિ પરાકાષ્ઠા સુધી પહોંચાડી આત્મસાક્ષાત્કાર કેવી રીતે કરવો તે માટે જુઓ પ્રયોગ નં. ૧૮.

સિદ્ધચક્ર એ Cosmic Dynamo છે. તેને ધ્યાન પ્રક્રિયા દ્વારા કેવી રીતે કાર્યશીલ operate કરવો અને શ્રીપાલ અને મમણા જેવું સમૃદ્ધ, ભક્તિમય, પ્રભુમય જીવન કેવી રીતે બનાવવું તે માટે જુઓ પ્રયોગ નં. ૨૨, ૨૩, ૨૪.

સાકરની મીઠાશનું વર્ણન કરવામાં આવે એટલે તે ખાવાનું મન થાય. પણ સાકરનો સ્વાદ તો તેનો ટુકડો મોંમાં મૂકવાથી જ આવે છે. તેમ આ ધ્યાનપ્રયોગો જીવનમાં પ્રેક્ટીકલ રૂપે કરવાથી જ તેના અમૃતમય આસ્વાદનો અનુભવ થાય છે.

* આત્મશક્તિ જાગરણ (કુંડલિનીનું ઉત્થાન) સમયે અનેક પ્રકારની શારીરિક, માનસિક વિકૃતિઓ ઉત્પન્ન થાય, તેમાંથી બચવા પરમ પૂજ્ય હેમચંદ્રસૂરિજી મહારાજે બતાવેલ આ પ્રયોગ જાગૃતના શક્તિ જાગરણના પ્રયોગોમાં સર્વ શ્રેષ્ઠ છે.

ધ્યા. પ્ર. ૨

સૌ કેઈ મહાન બનવા ઇચ્છે છે; સૌ કેઈ શક્તિસંપન્ન બનવા ઇચ્છે છે. બધા જ તૃપ્તિ અને સમતાનો આનંદ ઇચ્છી રહ્યા છે. આ માટે નીચેના નિયમો યાદ રાખો :—

(૧) મહાન બનવા માટે પરમાત્માની મહાનતાને હૃદયમંદિરમાં ધારણુ કરો.

(૨) શક્તિ સંપન્ન બનવા માટે પરમાત્માની અચિંત્ય શક્તિને મનમંદિરમાં ધારણુ કરો.

(૩) જોટલી ભક્તિ ભગવાન પ્રત્યે હોય તેટલી જ તૃપ્તિનો અનુભવ જીવનમાં થાય છે.

(૪) જોટલી મમતા ભગવાન પ્રત્યે હોય તેટલી જ સમતાનો જીવનમાં અનુભવ થાય છે.

(૫) પરમાત્માના નામને ચૈતન્યનો મહાભંડાર સમજી જે મનુષ્ય નિરંતર પરમાત્માનું સ્મરણુ કરે છે, તેને પરમાત્મા કલ્પવૃક્ષની જેમ ફળદાયી બને છે.

આ પાંચ નિયમોનું પાલન તમારા જીવનને જ્વલંત સફળતા Radiant Successમાં પરીણમાવશે.

સફળતાનું મૂળ કયાં છે ?

ધ્યાન દ્વારા પરમાત્મા સાથે એકતા સાધવી.

પરમાત્માની સાથે ધ્યાનમાં એકતા થતાં, આપણો શુદ્ધ આત્મા જે અનર્ગળ આનંદ અને અનંત સુખનો મહાન ભંડાર છે, તેની સાથે આપણી એકતા થાય છે, અને આત્માના અનંત સમૃદ્ધિ, આનંદ, સુખ અને શક્તિના ભંડારમાં થોડી ક્ષણુ માટે સ્થિરતા થતાં જ આપણું જીવન સમૃદ્ધ બની જશે, જ્વલંત સફળતાનાં સોપાન આપણે સર કરી શકીશું. આપણું જીવન આનંદ અને સુખમય થઈ

જ્યે. પરમાત્માની સાથે ધ્યાન દ્વારા એકતા કેવી રીતે સાધવી અને તે દ્વારા અનંત સુખની ખાણુ સમાન આપણા શુદ્ધ આત્મચૈતન્ય સાથે એકતા કેવી રીતે સાધવી તે આ પુસ્તકના બધા જ ધ્યાન-પ્રયોગોનું લક્ષ્ય છે. ધીરજપૂર્વક દીર્ઘકાળ સુધી, ખંતપૂર્વક સાધના આણુ રાખો. મહાનતા, સમૃદ્ધિ અને સંપત્તિ તમારી તરફ આકર્ષાઈને આવશે અને તેમાં પણ અનાસક્ત યોગ દ્વારા તમે આત્મ સમૃદ્ધિના અનંત ભંડારને પ્રાપ્ત કરશો. આત્મઅનુભવ યાને આત્મશાંતિ યાને પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર આ પુસ્તકનો મુખ્ય હેતુ છે. તે લક્ષ્યને મજબૂત પકડી રાખો.

ખાણુ સંપત્તિઓ વચગાળાની પેદાશ છે. તે તો તમારી પાસે આકર્ષાઈને આવવાની જ છે. પણ તમે લક્ષ્યને બરાબર વળગી રહેજો. જીવનની સર્વેત્કૃષ્ટ કક્ષાએ પહોંચવું તે જ આપણું લક્ષ્ય છે. આત્મઅનુભવની અવસ્થા જીવનની સર્વેત્કૃષ્ટ અવસ્થા છે. આ પુસ્તકના ધ્યાનપ્રયોગો તમને આત્મઅનુભવના આનંદમાં તૃપ્ત કરી દેશે. શ્રદ્ધાપૂર્વક આગળ વધો. સફળતા તમારા હાથમાં જ છે.

તમે સ્વયં અનંત આનંદ અને શુણુના ભંડાર આત્મા છો. શક્તિનો દિવ્ય ખજાનો તમારામાં ભરપૂર ભર્યો છે. તેમાં પ્રવેશ કરવાની કળા તે જ સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગો છે. તેમાં રમણતા મેળવી અમૃતનો આસ્વાદ કરવા માટે જ આ પુસ્તકનું નિર્માણ કરવામાં આવ્યું છે.

આ બધો ખજાનો અધ્યાત્મયોગી પૂ. પંન્યાસ ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજના સાન્નિધ્યમાં ૨૩ વરસ સુધી આ પુસ્તકના લેખક (શ્રી. ખાણુ-ભાઈ કડીલાળા)ને રહેવાનું મયું તે પ્રસંગે ગુરુપ્રસાદી રૂપે મળ્યો છે. સૌ મુમુક્ષુઓને તેનો લાભ મળે તે માટે સાધના પ્રયોગોને અહીં અક્ષરદેહ આપવામાં આવ્યો છે અને જૈન યોગ અધ્યાત્મ ગ્રંથોના અભ્યાસ અને ધ્યાન દ્વારા અનુભવેલાં તરવો, પૂજ્ય ગુરુ ભગવંત

પરસેથી આ પુસ્તકના લેખકને મળેલાં. અને આ પુસ્તકના લેખકે ૨૬ વર્ષની સાધના દ્વારા જીવનમાં જે અનુભવ અમૃત પ્રાપ્ત કર્યું તેનો દિવ્ય મધુર આસ્વાદ મુમુક્ષુ આત્માઓને મળે અને પરમાત્માની દિવ્ય ભક્તિ અને ધ્યાન દ્વારા સૌ કોઈ જિનેશ્વર પ્રભુના અનુગ્રહને પાત્ર બની સાધનાની સિદ્ધિ મેળવે એ જ અંતરની અભિલાષા છે.*

પૂ. પં. ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજના સાન્નિધ્યમાં દિવ્ય રત્નો પ્રાપ્ત થયાં તેનો લાભ સૌ કોઈને મળે અને ધર્મ દ્વારા પ્રાપ્ત થતું દિવ્ય સુખ, પરમ આનંદ, અલૌકિક શાંતિ સૌને મળે તે હેતુથી આ પુસ્તક લખવામાં આવ્યું છે. આપ આ પુસ્તકમાં લખેલા પ્રયોગોની જીવનમાં સાધના કરશો ત્યારે આપ કોઈ દિવ્ય આનંદમાં જૂલતા હોય તેવું આપને લાગશે. આ પુસ્તક ધીરે-ધીરે વાંચવું. પ્રયોગ કરવા માંડો અને આગળ વધો, અગર આખું પુસ્તક એક વખત સળંગ વાંચી જાઓ. પછી, ખીજી વખત ધીમે-ધીમે ફરીથી વાંચીને પ્રયોગ કર્યું જાઓ.

આ પુસ્તક વાચકોના કરકમળમાં પૂ. પંન્યાસ ભદ્રંકરવિજયજીની દિવ્ય ભેટ રૂપે અર્પણ કરવામાં આવે છે અને પૂજ્ય પંન્યાસજી મહારાજ તરફથી મળેલ આશીર્વાદ અને દિવ્ય રત્નોના આપ સૌ આ પુસ્તક દ્વારા ભાગીદાર બનો તેવી શુભ ઈચ્છા છે. આ પુસ્તકનાં પ્રયોગોની સાધના આપના જીવનમાં શુભ આશીર્વાદ, મંગળમય આનંદ અને દિવ્ય સુખની લહેરો લાવશે અને આપને પરમાત્માના રક્ષણ નીચે મૂકી નિર્ભય બનાવશે.

આપણે જેવા વિચારો નિરંતર કરીએ છીએ, તેવી ચીજોનું

* પૂ. પંન્યાસજી ભદ્રંકરવિજયજી પાસે પાત્ર થયેલા કેટલાક અદ્ભુત ધ્યાન પ્રયોગો અને અનુભવો માત્ર વિશિષ્ટ કોટીના સાધકોને જ બતાવી શકાય તેવા હોવાથી આ પુસ્તકમાં રજુ કર્યા નથી.

આકર્ષણુ આપણી તરફ થાય છે. જે આપણે પરમાત્માની અચિંત્ય શક્તિનો નિરંતર વિચાર કરીશું, પરમાત્માના ગુણોનું ચિંતન કરીશું, પરમાત્માનું ધ્યાન કરીશું, તે પરમાત્માની અચિંત્ય, અનંત શક્તિ આપણી અંદર કાર્યશીલ થશે અને તેથી આપણે એક સામાન્ય મનુષ્યમાંથી મહામાનવ બની શકીશું. આપણા મનમાં જે વિચારો ઘૂંટાય છે તે છેવટે ભૌતિક સ્વરૂપે પ્રગટ થાય છે. આ પુસ્તકના પ્રયોગો જેમ જેમ કરતા જશે તેમ તેમ પરમાત્માનો જ નિરંતર વિચાર કરવાની ટેવ પડી જશે. તમારા જીવનમાં થતું નવસર્જન કાંઈ દિવ્ય અને અસૌકિક હશે. તમારું જીવન શાંતિ, આનંદ અને નિર્ભયતાથી પૂર્ણ બની જશે. આ પુસ્તકના શરૂઆતના ૧ થી ૭ પ્રયોગો તથા પ્રયોગ નં. ૩૪ માં લખેલ વસ્તુ વર્તમાન કાળમાં બનતી તમે કલ્પના કરજો. (આ બધું ભવિષ્યમાં બનશે તેવી કલ્પના નથી કરવાની.) એ અત્યારે જ બની રહ્યું છે તેવું વર્તમાન કાળમાં ચિંતવવું. ઉદા. તરીકે “પરમાત્માની અચિંત્ય શક્તિ મારામાં કાર્યશીલ બનશે” તેવું વિચારવાનું નથી, પરંતુ અત્યારે જ પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિ મારી અંદર કાર્યશીલ બની છે. તેના પ્રભાવથી હું આનંદમય, સુખમય, શક્તિમય બન્યો છું તેવું અનુભવવું. વસ્તુ ભૌતિક રૂપે પ્રગટ થાય તે પહેલાં મનોમય ભૂમિકા ઉપર પ્રગટતી તમે જુઓ. પછી પરિણામ ભૌતિકરૂપે પણ તેવું જ આવશે. પોઝીટીવ માનસ તમારી નજર સમક્ષ ઉપસ્થિત કરો’, નકારાત્મક વિચાર છોડી દો.

પરમાત્મા અને આત્માના શુદ્ધ ચૈતન્ય તરફ મન કેન્દ્રિત કરો. પરમાત્માની અચિંત્ય શક્તિ તમારામાં કાર્યશીલ બનશે. આપણી વર્તમાન પરિસ્થિતિ અને પરમાત્માનું આનંદમય ધામ— એ બે વચ્ચેનું અનુસંધાન આ પુસ્તકના ધ્યાનપ્રયોગો દ્વારા થશે. આ પ્રયોગો તમારા અને પરમાત્મા વચ્ચે એક ચેતન-રૂપ બની જશે. તમે ધ્યાન કરવા બેસો ત્યારે આગળ પાછળની

ભૂતકાળ અને ભવિષ્યની ચિંતા છોડી દો. ભય, શોક, દુઃખ, અજ્ઞાન આદિ છોડીને શાંત બનીને ધ્યાન કરજો. આ કાર્યમાં પરમાત્માની કરુણા શક્તિ તમને મદદ કરશે. તે માટે કોઈ પણ ધ્યાનપ્રયોગ કરતા પહેલાં પ્રયોગ નં. ૧ પ્રથમ કરવો. દરેક પ્રયોગમાં દર્શન પ્રથમ કરવાનું બતાવવામાં આવ્યું છે. તે દર્શનમાંથી સર્જન થશે, અને સર્જન તમને તે મુજબના સંવેદનમાં લઈ જઈ કાર્યસિદ્ધિ કરાવશે.

તમે ધ્યાન એટલું ઊંડાણમાં લઈ જાઓ કે તેથી તમારા આત્મામાં રહેલ અનંત આનંદ અને સુખના મહાસાગર સુધી તમે પહોંચી શકો. તે માટે પ્રયોગમાં ટપકાં ..... મૂકલાં છે. ત્યાં સ્થિર બનો અને ઊંડાણમાં જાઓ.

આ પ્રયોગો સામુદાયિક રીતે પણ થઈ શકે છે. જ્યારે કોઈ એક જ વિચાર બે કે તેથી વધુ મનુષ્યને સ્પર્શી છે, ત્યારે એક માસ્ટર માઈન્ડ બને છે. તે હેતુથી ધ્યાન શિબિરોનું પણ આયોજન ચાલી રહ્યું છે. છેલ્લા ચાર વર્ષમાં ૩૦ જેટલી ધ્યાન શિબિરો ઉપરાંત ૧૫૦ જેટલા ધ્યાનપ્રયોગો કરવામાં આવ્યા છે. તેમાં ૪૦ જેટલા આચાર્ય ભગવંતો, ૮૦૦ જેટલા સાધુ સાધ્વી મહારાજો અને ૩૦ થી ૪૦ હજાર જેટલા આરાધકોએ ધ્યાન શિબિરોમાં ભાગ લીધો છે. આ પ્રયોગ અને પ્રક્રિયા પ્રેક્ટીકલ કરવાના વિષયમાં શિબિરનું આયોજન થાય ત્યારે ત્યાં આપ વધુ લાભ લઈ શકો છો. જૈન શાસનમાં સામુદાયિક આરાધના, સામુદાયિક પૂજન વગેરેનું આયોજન ચાલતું આવ્યું છે, તેની પાછળ ગંભીર રહસ્ય છે. તે આ પુસ્તકના પાન નં. ૧૧૭ માં પ્રતિમા શતક ગ્રંથના આધારે બતાવ્યું છે.

ધ્યાનપ્રયોગ દ્વારા તમારું જીવન એક નવસર્જનરૂપ બની જશે. પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિ તમારા જીવનમાં કાર્યશીલ બનશે. શાંતિ,

આનંદ, પ્રેમ, કરુણા, શક્તિ, જ્ઞાન અને સુખમય તમારું જીવન બની જશે.

દૂંકમાં તમારા જીવનના તમે અદ્ભુત કલાકાર છો. દિવ્ય -કલાત્મક જીવન બનાવો. પરમાત્માને જીવનના કેન્દ્ર સ્થાનમાં લાવો. તમારું જીવન પરમાત્માના સાન્નિધ્યથી લયુતું લયુતું બની જશે.

દર્શનાત્ દુરિત ધ્વંસી, વંદનાત્ વાંછિત પ્રદઃ ।

પૂજનાત્ પૂરકઃ શ્રીણાં, જિનો સાક્ષાત્ સુરદુમઃ ॥

God is my Instant, Constant, Abudent supply of every potent Good :

આ પુસ્તકમાં લખેલ કેટલીક વાતો એવી છે કે, જે સાધનાથી જ સમજી શકાય તેવી છે. “ પૂજ્ય ગુરૂ ભગવંત ધ્યાન સિદ્ધ પુરુષ હતા.” તેમના અનુભવોમાંથી પ્રાપ્ત થયેલ કેટલીક મૌલિક અને તાર્કિક વિચારણા આ પુસ્તકમાં છે, જે સ્થિર ચિત્તે વિચારવા સાધનાપ્રેમી વાચકોને વિનંતી છે.

આત્માની અખૂટ સંપત્તિના ખજાનાને ખોલવાની દિવ્ય ચાવીરૂપ આ પુસ્તક વાચકોનાં કરકમલમાં મૂકતાં દિવ્ય આનંદ અનુભવાય છે. જીવનમાં પરમ સુખ, દિવ્ય આનંદ અને શાંતિનો અનુભવ કરવાની મહાન કળાથી ભરપૂર આ પુસ્તક આપણા જીવનની અણમોલ સંપત્તિરૂપ છે.

આ પુસ્તક પ. પૂ. ભદ્રંકરવિજયજીની પ્રેરણાનું ફળ છે. આમાં જે કંઈ સારું છે તે તેઓશ્રી પાસેથી મળેલું છે. તેઓશ્રીની કૃપાનું ફળ છે. આમાં જે કોઈ ત્રુટિ છે તે મારી પોતાની છે.

આ પુસ્તકના લખાણમાં કયાંય પણ શ્રી જિનાજી વિરુદ્ધ લખાયું હોય તેની ત્રિવિધે ક્ષમા યાચું છું.

ગિરનારજી મહાતીર્થમાં કરુણાસાગર નેમનાથ ભગવાનની પરમ પાવનકારી, પવિત્ર છત્રછાયામાં સાધના માટે ગિરનાર ઉપર રોકાવાનો અણુમોલ અવસર પ્રાપ્ત થયો, તે વખતે દેવગુરુની કૃપાથી આ પુસ્તક શ્રી નેમનાથ ભગવાનના કરુણામય પ્રકાશમાં લખાયું છે. કૃપાનિધિ પરમાત્માનો દિવ્ય પ્રકાશ આપણા સૌના હૃદયમાં નિરંતર પથરાતો રહે એ જ અભ્યર્થના.

લિ. બાણુભાઈ કડીવાળા
ના પ્રણામ વંદન.

અનુક્રમણિકા

પ્રથમ આમુખ અને પ્રસ્તાવના વાંચ્યા પછી જ આગળ વાંચો.

પાઠ પહેલો

૫૪

- (૧) અનંત લઙ્ઘિનિધાન શ્રી ગૌતમસ્વામીજીની દેશનામાં સાલંબન ધ્યાનનો ઉપદેશ. ૧
- (૨) ધર્મ ક્રિયામાં પ્રાણપૂર્તિ કરવા માટે સાલંબન ધ્યાનની આવશ્યકતા. ૫
- (૩) પરમાત્માની કરુણાને ઝીલવાની દિવ્ય કળા. ૧૧
- (૪) પરમાત્માની કરુણાના દિવ્ય પ્રભાવે પીડાકારક ટેવોના પરિવર્તનની પ્રક્રિયા ૧૩
- (૫) Ideal Reality મનોમય ભૂમિકા ઉપરનું સત્ય. ૧૬
- (૬) ધ્યાનની પૂર્વ તૈયારી. ૨૦

પ્રયોગ નં. ૧

પરમાત્માની કરુણાના પ્રભાવે દુઃખ, ભય, શોક, ચિંતા, અશાંતિ, ટેન્શનમાંથી છુટકારો મેળવી સુખ, શાંતિ, આનંદ અને નિર્ભયતાની પ્રાપ્તિનો પ્રયોગ. ૨૪

પ્રયોગ નં. ૨

પાપ વૃત્તિઓ, મલિન વાસનાઓ અને દુષ્ટ ભાવો નાશ કરવાનો પ્રયોગ. ૨૮

પ્રયોગ નં. ૩

પરમાત્માના ગુણ ગંગાજળમાં સ્નાન કરી ઉત્તમ ગુણોથી પૂર્ણ ભરાઈ જવાનો પ્રયોગ. ૩૧

પ્રયોગ નં. ૪

પરમાત્માના આલંબને આત્મદર્શન અને પરમ આનંદની અનુભૂતિની પ્રક્રિયા.

૩૨

પ્રયોગ નં. ૫

હૃદયમાં બિરાજમાન પરમાત્મામાંથી શક્તિઓ અને ગુણોને વિસ્ફોટ થવાથી પ્રેમ, કરુણા, આનંદ, સુખ, શક્તિ અને ગુણ સમૃદ્ધિપૂર્ણ અવસ્થાનો અનુભવ કરવાની પ્રક્રિયા.

૪૧

પ્રયોગ નં. ૬

(૧) પરમાત્માના અભેદ મિલનના પૂર્ણાનંદનો અનુભવ કરવાની પ્રક્રિયા.

૪૪

(૨) પહેલા છ પ્રયોગોની સમીક્ષા.

૪૮

(૩) ઉપમિતિ મહાગ્રંથના આધારે સમસ્ત દ્વાદશાંગ રૂપ જિન પ્રવચનના સાર રૂપ પરમ વિશુદ્ધ એવો ધ્યાનયોગ.

૫૦

સાલંબન ધ્યાનથી ચૈતન્યની મહાશક્તિઓ કાર્યશીલ બનવાથી સામાન્ય મનુષ્ય મહામાનવ બને છે.

૫૪

પ્રયોગ નં. ૭

મૈત્રી ભાવનાનું ધ્યાન.

પરમાત્માના મહાકરુણા ભાવમાં આપણા ભાવને ભેળવી દેવાનો દિવ્ય પ્રયોગ (in tune with the infinite).

૫૬

પાઠ બીજો

(૧) નમસ્કાર મંત્રનું ધ્યાન. પદ્મસ્થ ધ્યાન.

૬૩

(૨) ધ્યાન માટે આસન, મુદ્રા, દિશા, માળા સંપૂર્ણ, સમય

૬૫

પ્રયોગ નં. ૮

નવકારના અક્ષરોનું ધ્યાન કરવાની વિવિધ રીતો. ૭૦

પ્રયોગ નં. ૯

નવકાર મંત્રનું કમળબદ્ધ ધ્યાન તથા વિવિધ રીતો- ૭૪

પ્રયોગ નં. ૧૦

નમસ્કાર મંત્રના ધ્યાન દ્વારા આત્મ સાક્ષાત્કાર સુધી પહોંચવાની દિવ્ય પ્રક્રિયાની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિકારક બાર રીતો. ૯૬

પ્રયોગ નં. ૧૧

(૧) સાધનામાં આવતાં વિઘ્ને શાંત કરવા માટેના પ્રયોગ.
(૨) નમસ્કાર મંત્રની અચિંત્ય શક્તિઓ. ૧૦૦

પાઠ ત્રીજો

રૂપસ્થ ધ્યાન-પરમાત્માની મૂર્તિના આલંબને ધ્યાન ૧૦૫

પ્રયોગ નં. ૧૨

પરમાત્માના દર્શનમાં ધ્યાન. ૧૦૮

પ્રયોગ નં. ૧૩

ધ્યાનમાં દર્શન. ૧૦૯

પ્રયોગ નં. ૧૪

પૂજનમાં ધ્યાન. ૧૧૧

પ્રયોગ નં. ૧૫

ધ્યાનમાં પૂજન. ૧૧૨

‘પ્રતિમાશતક’ ગ્રંથના આધારે પરમાત્માની મહાપૂજનમાં સામુદાયિક ધ્યાન પ્રક્રિયા અને તેની ફલશ્રુતિ. ૧૧૬

પ્રયોગ નં. ૧૬

સ્તવનમાં ધ્યાન, પ્રાર્થના અને સ્તુતિ દ્વારા ધ્યાન, ૧૨૦

પ્રયોગ નં. ૧૭

(૧) 'અમૃત ક્રિયા'—આજના કરેલા ધર્મનું ફળ આજે જ પ્રાપ્ત કરી શકાય તેવી દિવ્ય પ્રક્રિયા. ૧૩૩

પ્રયોગ નં. ૧૮

વિશિષ્ટ આરાધકો માટે જિન ભક્તિની સર્વોચ્ચ ભૂમિકા. ૧૪૮
પરમાત્મ ભક્તિના આઠ સ્ટેજ દ્વારા આત્મઅનુભવનો પ્રયોગ. ૧૫૪

પાઠ થોથો

પ્રયોગ નં. ૧૯

બાળકો માટે સાધનાના ખાસ પ્રયોગો. ૧૬૩

પાઠ પાંચમો

ધ્યેય લક્ષ. ૧૬૬

આ પુસ્તકના લેખકને દિવ્ય ગુરૂનો મેળાપ થયો ત્યારે થયેલ ધ્યેયલક્ષ સંબંધનો વાર્તાલાપ. ૧૬૭

પૂજ્ય પંન્યાસજી ભદ્રંકરવિજયજી સાથે "આત્મ સાક્ષાત્કાર અને ઉપયોગ" વિષયનો વાર્તાલાપ. ૧૭૪

પાઠ છઠ્ઠો

નવપદનું ધ્યાન. ૧૭૭

પ્રયોગ નં. ૨૦

નવપદની આરાધનાની પ્રથમ ભૂમિકા. ૧૮૧

પ્રયોગ નં. ૨૧

(૧) નવપદના ધ્યાનની ખીજી ભૂમિકા. ૧૮૪

(૨) નવપદની સાધના દ્વારા વિકાસક્રમની ભૂમિકાઓ.	૨૦૯
(૩) નવપદના ધ્યાનની સર્વોચ્ચ ભૂમિકા.	૨૨૦
(૪) વિશ્વની સર્વશ્રેષ્ઠ ધ્યાન પ્રક્રિયા.	૨૩૨
પાઠ સાતમે	
સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન.	૨૩૬
પ્રયોગ નં. ૨૨	
કળશની આકૃતિથી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન.	૨૩૭
પ્રયોગ નં. ૨૩	
કલ્પવૃક્ષની આકૃતિથી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન.	૨૩૭
પ્રયોગ નં. ૨૪	
(૧) ચક્રાકાર આકૃતિથી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન.	૨૩૮
પાઠ આઠમે	
અનુપ્રેક્ષા સ્વાધ્યાય દ્વારા ધ્યાન.	૨૪૫
પ્રયોગ નં. ૨૫	
સંસાર દાવાની સ્તુતિ દ્વારા ધ્યાન.	૨૪૭
પ્રયોગ નં. ૨૬	
(૧) ભક્તામર સ્તોત્રની ૧૪ મી ગાથાનું ધ્યાન.	૨૪૯
(૨) વામન અને વિરાટનો મેળાપ.	
(૩) મનની અગાધ શક્તિ.	૨૫૨
(૪) અનુયોગ દ્વાર સૂત્રના આધારે ઉપયોગની પ્રવર્ધમાન વિશુદ્ધિ.	૨૫૬
પાઠ નવમે	
વર્ણુ માતૃકાનું ધ્યાન.	૨૬૦
પ્રયોગ નં. ૨૭	
(૧) ખારાક્ષરીના અક્ષરોનું ધ્યાન.	૨૬૦
(૨) લક્ષ્મીનું અદ્ભુત સ્વરૂપ.	૨૬૩

પ્રયોગ નં. ૨૮		
	વલ્લુક્ષિરોતુ' વિશિષ્ટ ધ્યાન.	૨૬૯
પ્રયોગ નં. ૨૯		
	ગુરતત્ત્વતુ' ધ્યાન.	૨૭૩
પાઠ દસમે		
	અહીં'તુ' ધ્યાન.	૨૭૭
પ્રયોગ નં. ૩૦		
(૧)	યોગશાસ્ત્રના આધારે અહીં'તુ' ધ્યાન યાને શક્તિ જગરણતુ' ધ્યાન.	૨૮૦
(૨)	શક્તિ જગરણ અને કુંડલિની ઉત્થાન વખતે આવતી પ્રતિક્રિયાના નિવારણની પ્રક્રિયા.	૨૮૯
(૩)	પરિશિષ્ટ ત્રણ : કુંડલિનીના વિષયમાં જૈન ગ્રંથોના આધારો.	૩૦૨
પાઠ અગિયારમે		
	નામ સ્મરણ દ્વારા ધ્યાન.	૩૦૩
પ્રયોગ નં. ૩૧		
	નામ સ્મરણ દ્વારા ધ્યાન.	૩૦૬
પાઠ બારમે		
	પિંડસ્થ ધ્યાન-યોગશાસ્ત્રના સાતમા પ્રકાશના આધારે.	૩૧૪
પ્રયોગ નં. ૩૨		
	પાંચ ધારણાતુ' ધ્યાન.	૩૧૪
પાઠ તેરમે		
	સિદ્ધગિરિતુ' ધ્યાન.	૩૨૪

પ્રયોગ નં. ૩૩

સિદ્ધગિરિનું ધ્યાનની દિવ્ય પ્રક્રિયા. ૩૨૪

પાઠ ચૌદમો

મહાવિદેહનું ધ્યાન. ૩૩૦

પ્રયોગ નં. ૩૪

આવતા જન્મમાં વિહરમાન તીર્થંકર ભગવાન પાસે પહોંચવા શું કરવું ?	૩૩૧
ધ્યાનમાં મહાવિદેહ તરફ પ્રયાણ.	૩૩૭
ધ્યાનમાં સમવસરણુમાં બિરાજમાન સાક્ષાત્ ભાવ-જિનેશ્વર સિમંધર સ્વામીનું દર્શન.	૩૪૪
પરમાત્માની સમ્યગ્ દર્શનની દેશના.	૩૪૮
સમ્યગ્ દર્શનની ધ્યાનમાં પ્રાપ્તિ.	૩૫૨
પરમાત્માના ચારિત્ર ધર્મની દેશના.	૩૫૩
પરમાત્મા પાસે ચારિત્ર પ્રાપ્ત કરવું.	૩૫૭
પરમાત્માની ક્ષપક ઐશ્વરીની દેશના.	૩૫૯
ક્ષપકઐશ્વરી અને કેવળજ્ઞાનની ભાવના.	૩૬૧
પરમાત્મા સિમંધરસ્વામીની છેલ્લી દેશના.	૩૬૫
બિશિષ્ટ ભાવોથી ભાવિત બની મૂળ સ્થળ ઉપર આવવું.	૩૬૭
સમાધિ વિચાર ત્રંધમાંથી બારમા દેવલોકના દેવનું દર્શાવ.	૩૬૯
આપણી કલ્પના શક્તિ વડે રચાતું ચિત્ર ભવિષ્યમાં થનાર આપણી સ્થિતિનો નમુનો છે.	૩૭૨
પ્રેમનું અમૃત અને જ્ઞાનનો પ્રકાશ.	૩૭૪
સમાપ્તિ એટલે સમ્યગ્ પ્રકારે પ્રાપ્તિ.	૩૭૭
સર્વ કર્મ પ્રણાશક ધ્યાન વિધિ.	૩૭૯
વાંચકોને ઉદ્દેશીને લેખકનો પ્રેમભર્યો પત્ર.	૩૮૯

શ્રી ઋષભદેવસ્વામિને નમઃ ।
શ્રી શંભુશ્વરપાર્શ્વનાથાય નમઃ ।
શ્રી મહાવીરસ્વામિને નમઃ ।
શ્રી ગૌતમસ્વામિને નમઃ ।

પૂજ્યપાદાચાર્યમહારાજશ્રીમદ્વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજી
પાદપદ્મો નમઃ ।
પૂજ્યપાદાચાર્યમહારાજશ્રીમદ્વિજયમેઘસૂરીશ્વરજી
પાદપદ્મો નમઃ ।
સદ્ગુરુદેવપૂજ્યપાદમુનિરાજશ્રીભુવનવિજયજી
પાદપદ્મો નમઃ ।

એક બોલ

પરમાત્માની કૃપાથી માનવ જન્મમાં પ્રાપ્ત થયેલી અત્યંતમાં અત્યંત મહત્વની શક્તિ હોય તો તે ધ્યાન છે.

ધ્યાન શબ્દથી અત્યંત સ્થિર અધ્યવસાયને જ ન લેતાં, અનુપ્રેક્ષા, વિચારોના દીર્ઘકાલીન પ્રવાહ તથા સ્થિર અધ્યવસાયોને પણ ધ્યાન શબ્દથી લઈશું તો સમજશે કે જીવનના સર્વાંગીણ શ્રેષ્ઠ ઘડતરમાં ધ્યાન જ અત્યંત ઉપયોગી થઈ શકે તેમ છે.

ધ્યાન વિષે ઘણા ભ્રામક ખ્યાલો જગતમાં પ્રવર્તે છે. તેમજ ધ્યાન વિષે ઘણા ઉપેક્ષાભાવ પણ પ્રવર્તે છે. ધ્યાન એ આપણું કામ નહિ, આ સમયમાં સાચું ધ્યાન હોઈ શકે નહિ, ધ્યાન અને ક્રિયાને મેળ ખાય નહિ, ધ્યાન આવે એટલે ક્રિયા છૂટી જાય, ધ્યાન આવે એટલે આચારમાં શૈથિલ્ય આવે, ધ્યાન આવે એટલે ઉન્માર્ગે ચડી જવાય ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારના ખ્યાલો આ જગતમાં તથા શ્રી સંઘમાં પ્રવર્તે છે. પરંતુ સાચા અર્થમાં ધ્યાન આવે તો હકીકતમાં આવું

*કંઈ છે જ નહિ. સાચા અર્થમાં ધ્યાન આવે તો ક્રિયા છૂટી જતી નથી, પણ સમજૂપૂર્વકની ક્રિયા થતી હોવાથી ક્રિયા ઘણી પ્રાણુવાન બની જાય છે, માટે જ આપણા પૂર્વના મહાપુરુષોએ જ્ઞાનસહિત ક્રિયા માટે —

જ્ઞાની શ્વાસોચ્છવાસમે કરે કર્મનો ખેલ,

પૂર્વ કાંડિ વરસાં લએ અજ્ઞાની કરે તેલ.”

આ રીતે અત્યંત આદરપૂર્વક ગુણુગાન ગાયાં છે.

વળા, ક્રિયા એટલે શું? એ પણ આપણે સમજવું જોઈશે, ક્રિયાકાંડ તો ક્રિયાતું સ્થૂલ સ્વરૂપ છે. વિષય-કષાયના ત્યાગ દ્વારા આત્મરમણતામાં જ્યારે એ ક્રિયાકાંડ પરિણમે છે ત્યારે એ ક્રિયાયોગ બની જાય છે. પુદ્ગલરમણતા, વિષયરમણતા, કષાયરમણતા તથા આત્મવરમણતાનો ત્યાગ કરીને આત્મરમણતામાં-પરમાત્મરમણતામાં તન્મય થવું એ પણ ઉત્તમ ભૂમિકાની ખરેખર એક ક્રિયા જ છે. અમુક ઉત્તમ ભૂમિકાએ પહોંચ્યા પછી વિભાવદશા ઘટી જાય અને સ્વભાવદશામાં રમણતા વધારે પ્રગટે તેથી કંઈ ક્રિયા છૂટી ગઈ ન કહેવાય. ક્રિયાને પ્રાણુવાન બનાવવા માટે પણ જ્ઞાન અને ધ્યાન ઘણાં જરૂરી છે.

વિષય અને કષાયોના ધ્યાનથી આ જીવ અનાદિ કાળથી સંસારમાં જકડાયો છે, અનેક દુર્ગુણોથી ખરડાયો છે, અનંત વાસનાઓથી ઘેરાયો છે અને અનંત યાતનાઓ ચાર ગતિઓમાં પામ્યો છે. તેની સામે જો પરમાત્માતું પવિત્ર ધ્યાન આવે તો બધા જ કલેશોનો ક્રમે ક્રમે અંત આવી જાય.

એ માટે જિનેશ્વર પરમાત્માના શાસનમાં શુભ ધ્યાનના લિન્ન લિન્ન અનેક માર્ગો સુચવેલા છે. યોગશાસ્ત્રના ૬ થી ૧૨ પ્રકાશમાં કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્ય ભગવાનશ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે ધ્યાનના અનેક અનેક પ્રકારો વર્ણવેલા છે.

ધ્યા. પ્ર ૩

* પ્રસ્તાવના લેખક પ. પુ. શ્રી જંબૂવિજયજી મહારાજ.

જીવનને સાર્થક કરવા માટે તથા સુખી થવા માટે, જીવનમાં ડગલે અને પગલે વિવિધ સદ્ગુણોની, સામર્થ્યની, તથા પવિત્રતાની જરૂર પડે છે. ખરેખર કહીએ તો, સદ્ગુણો, પવિત્રતા તથા પરમાત્માની પ્રાપ્તિ માટે જ આપણે આ જન્મ છે અને આપણું આ જીવન છે.

વિવિધ પ્રકારની વાસનાઓ તથા વિવિધ પ્રકારના દુર્ગુણોમાંથી છૂટીને સદ્ગુણો તથા પવિત્રતા પ્રગટાવવા માટે, પ્રસંગે પ્રસંગે આવશ્યક સામર્થ્ય માટે, જીવનના યોગ ક્ષેમ માટે તથા પરમાત્માને અંદર-બહાર સર્વત્ર પ્રાપ્ત કરવા માટે શાસ્ત્રમાં વર્ણવેલી ધ્યાનની વિવિધ પ્રક્રિયાઓને નજર સમક્ષ રાખીને ધ્યાનની વિવિધ પ્રક્રિયાઓને શ્રી બાબુભાઈ કડીવાળાએ સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગો આ પુસ્તકમાં શાસ્ત્રાધારે ગુરૂપાથી તેમજ સ્વાનુભવના આધારે સુંદર રીતે વર્ણવી છે.

સુશ્રાવક બાબુભાઈ કડીવાળા વર્ષોથી ધ્યાનમાર્ગના ખૂબ સુંદર ઉપાસક છે. આ પુસ્તકમાં બહુ સરળ શૈલીથી તેમણે ધ્યાનના અનેક અનેક માર્ગો વર્ણવેલા છે કે જેથી સામાન્ય માનવી પણ સહેલાઈથી સમજી શકે. આ વિવિધ પ્રણાલિકાઓમાં, તદ્દન પ્રાથમિક કક્ષાથી પ્રારંભી ચરમ કક્ષા સુધીના અનેક માર્ગો વર્ણવેલા છે. મને લાગે છે કે ગુજરાતી સાહિત્યમાં આ વિષયનું આવું વિશાળ અને સર્વ-ગ્રાહી આ પ્રથમ જ પ્રકાશન હશે.

પહેલાં તો, વાચક આ ધ્યાનના પ્રયોગોને ખરાબર સમજી લે, પછી પોતાના ક્ષયોપશમ પ્રમાણે પોતાને રૂચે તેવા કોઈ પણ પ્રયોગને પસંદ કરીને અતિ આદરથી પરમાત્માનું શરણુ અને સ્મરણુ કરવા પૂર્વક નિયમિત રીતે અમલમાં મૂકે. તો આદરપૂર્વક નિરંતર અભ્યાસથી તેને અવશ્યમેવ આધ્યાત્મિક તથા વ્યાવહારિક લાભ મળશે.

વિચારમાં મહાન શક્તિ રહેલી છે, આ વાત સર્વત્ર સ્વીકાર પામેલી છે. છેલ્લાં સો-દોઢસો વર્ષથી New Thought movement પશ્ચિમના દેશોમાં શરૂ થયેલી છે. અને વિચારશક્તિ વિષે ઘણાં જ પુસ્તકો ત્યાં લખાયેલાં છે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં વિશ્વવંદનાં (છોટાલાલ માસ્તરના) વિચારરત્નરાશિ વગેરે પુસ્તકોમાં પણ વિચારોની શક્તિ વિષે ઘણું લખાયેલું છે. આપણા પૂર્વાચાર્યોએ ધ્યાનના સામર્થ્ય વિષે જે વર્ણવ્યું છે તેનું જ આ વિસ્તરણ છે.

ધ્યાનની વાતો કેટલીક વાર માણસને ભ્રમણારૂપ અથવા તો મિથ્યા કલ્પનારૂપ લાગે છે. પરંતુ હકીકત જુદી છે. ધ્યાનમાર્ગની એ પ્રણાલિકા જ છે. માણસને જેવા થવાની ઈચ્છા હોય તેવા તત્ત્વનું ધ્યાન તેણે કરવું જ જોઈએ. જે પ્રાપ્ત કરવાની તેની ઈચ્છા હોય તેનું ચિત્ર તેણે સુરેખ રીતે ચિત્રમાં-ચૈતન્યમાં રાખવું જ જોઈએ. ચૈતન્ય અનંત શક્તિઓનો ભંડાર છે.

ભારતીય દર્શનશાસ્ત્રોમાં વિજ્ઞાનવાદનું એક દર્શન છે. વિજ્ઞાનવાદના મત પ્રમાણે વિજ્ઞાન જ (ચૈતન્ય જ) અર્થનું રૂપ ધારણ કરે છે. નયચક્રમાં કહ્યું છે કે વિજ્ઞાનવાદ એ ઉપયોગ-એવંભૂતનયનો પ્રકાર છે. દર્શનશાસ્ત્રોના વિજ્ઞાનવાદને અહીં સહેલાઈથી સમજવી શકાય તેમ નથી, પરંતુ કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે પરમાત્મા, પરમાત્માના ગુણો તથા પરમાત્માની મંગળકારી પાવનશક્તિઓને જે આપણે આપણા વિજ્ઞાનનો (ચૈતન્યનો) વિષય બનાવીએ અને એમાં સતત રમણતા કેળવીએ તો આપણું વિજ્ઞાન (આપણું ચૈતન્ય) જ તે રૂપે પરિણામ પામવાની અદ્ભુત પ્રચંડ શક્તિ ધરાવે છે. આપણા વિજ્ઞાનને (આપણા ચૈતન્યને) તે તે રૂપે કેળવવું એ જ ધ્યાનનો વિષય છે. રહેલાં જે Ideal Reality ભાવના સત્યરૂપે સૂક્ષ્મ અવસ્થામાં હતું તે સતત ભાવનાથી સ્થૂલરૂપે પરિણામ પામે છે.

આ જ વાત વાચક પ્રવર ઉપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી
મહારાજે આ શબ્દોમાં કહી છે —

અરિહંતપદ ધ્યાતો થકો, દૃવહ ગુણ પબ્બય રે,
ભેદ છેદ કરો આતમા, અરિહંત રૂપી થાય રે.

વીર જિજ્ઞેસર ઉપદિશે.

તત્ત્વાનુશાસન ગ્રંથના રચયિતાએ આ વાત સ્પષ્ટ કહી છે કે
આ કાળે પણ ધ્યાન છે, ધ્યાન એ ભ્રાંતિ નથી. પણ વિશિષ્ટ
પ્રકારનું સત્ય છે.

વાચકો ! અનેક વર્ષોના અનુભવી અને સાધક સુઆવક
બાલુભાઈ કડીવાળાના હાથે લખાયેલા આ ધ્યાનવિષયક પુસ્તકનું
હાર્દિક સ્વાગત કરશો તેમ જ તેનો યથાયોગ્ય અમલ કરીને વાચકો !
પરમાત્માની પરમ કૃપાથી સદ્ગુણી, પવિત્ર, આધ્યાત્મિક શક્તિઓથી
સમર્થ તથા અભ્યંતર સમૃદ્ધિઓથી સમૃદ્ધ બનીને સમ્યક્દાનંદમય
પરમાત્માને પ્રાપ્ત કરીને શીઘ્રમેવ સિદ્ધપરમાત્મા રૂપે વિરાજમાન
થશો, એ શુભેચ્છા.

શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર-પાલિતાણુ
વીશાનીમા જૈન ઉપાશ્રય.
ઐત્રી પૂર્ણિમા,
વિક્રમ સંવત ૨૦૪૩
વીર સંવત ૨૫૧૩

પૂ. આ. દે. શ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વર
પટ્ટાલકાર-
પૂ. આ. દેવશ્રી વિજયમેઘસૂરીશ્વર
શિષ્ય-
પૂ. ગુ. મુ. શ્રી ભુવનવિજયાન્તેવાસી
મુનિ જ'બૂવિજય

આ પુસ્તકમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલા આધારભૂત ગ્રંથોની સૂચિ

ગ્રંથનું નામ

રચયિતા

(૧) સિરિ સિરિવાલ કહા	આ. ભગવંતશ્રી રત્નશેખરસૂરીશ્વરજી
(૨) કલ્યાણ મંદિર સ્તોત્ર	આ. ભગવંત સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી
(૩) નિશિથસૂત્ર	પૂર્વાચાર્યકૃત
(૪) વંદિતા સૂત્ર	સ્થવીર કૃત
(૫) મોટી શાંતિ	”
(૬) અજિતનાથ ભગવાનનું સ્તવન	શ્રી મોહનવિજયજી
(૭) શાંતિનાથ ભગવાનનું સ્તવન	શ્રી ઉદયરત્નસૂરીશ્વરજી
(૮) ચોવીસી	મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મ.
(૯) ચોવીસી	ઉ. શ્રી માનવિજયજી મહારાજ
(૧૦) સાડા ત્રણસો ગાથાનું સ્તવન	મહો. શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ
(૧૧) ઉપમિતિ ભવપ્રપંચા કથા	શ્રી સિદ્ધર્ષિ ગણિ
(૧૨) ચોવીસી	શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ
(૧૩) આઠ દષ્ટિની સજ્ઞાય	મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી
(૧૪) અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમ	મુનીશ્રી સુદરસૂરિશ્વરજી
(૧૫) પંચસૂત્ર	શ્રી ચિરંજનાચાર્ય
(૧૬) યોગદષ્ટિ સમુચ્ચય	આ. ભગવંત શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી
(૧૭) અધ્યાત્મ યોગી પં. ભદ્રંકરવિજયજી રચિત	સાહિત્ય તથા હસ્તલિખિત ડાયરીઓ
(૧૮) યોગશાસ્ત્ર	કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય મ.
(૧૯) સિદ્ધહેમશબ્દાનુશાસન	”
(૨૦) શ્રી પંચપરમેષ્ઠિ ગીતા	ઉ. યશોવિજયજી કૃત
(૨૧) શ્રીપાલ રાસ	ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી તથા ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ
(૨૨) પરમેષ્ઠિ વિદ્યા યંત્ર કલ્પ	શ્રી સિંહતિલકસૂરીશ્વરજી

- (૨૩) સકલાહિત સૂત્ર   આ. શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી
(ત્રિશષ્ટિશલાકા ચરિત્ર)
- (૨૪) ભગવતીસૂત્ર
- (૨૫) સારમે...લબ્ધા   મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી
- (૨૬) ગુણુસ્થાનક કમારોહ
- (૨૭) પ્રતિમા શતક   મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી
- (૨૮) સ્તવનો, પદો વગેરે   ”
- (૨૯) શ્રી શત્રુંજય સ્તોત્ર   ”
- (૩૦) વીરવિજયજી કૃત પૂજ્ઞઓ   શ્રી વીરવિજયજી મહારાજ
- (૩૧) સ્નાત્ર પૂજ્ઞ   ”
- (૩૨) સ્તવનો   શ્રી જ્ઞાનવિમલસૂરીશ્વરજી
- (૩૩) ત્રિશષ્ટિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર   શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજી
- (૩૪) અતીત અનાગત યોવીસી   શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ
- (૩૫) તત્વાનુશાસન   શ્રી નાગસેનાચાર્યજી
- (૩૬) ષોડશક પ્રકરણુ   શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ
- (૩૭) સવાસો ગાથાનું સ્તવન   મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી
- (૩૮) સિદ્ધચક્ર પૂજ્ઞન વિધિ   અજ્ઞાત
- (૩૯) શકસ્તવ   શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી
- (૪૦) નવપદની પૂજ્ઞ   મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી
- (૪૧) નવપદની પૂજ્ઞ   શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ
- (૪૨) નવપદની પૂજ્ઞ   શ્રી જ્ઞાનવિમલસૂરીશ્વરજી
- (૪૩) નવપદની પૂજ્ઞ   શ્રી પદ્મવિજયજી મહારાજ
- (૪૪) શ્રી લલિત વિસ્તરા   શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ
- (૪૫) શ્રી ભગવતી સૂત્ર   શ્રી અભયદેવસૂરીશ્વરજી ટીકા
- (૪૬) સંસાર દાવાનલ સ્તુતિ   શ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ
- (૪૭) ભકતામર સ્તોત્ર   શ્રી માનતુંગસૂરીશ્વરજી મહારાજ
- (૪૮) શ્રી અનુયોગ દ્વાર સૂત્ર   શ્રી મલ્લધારી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી

- (૪૯) સિદ્ધ માતૃકાભિધ ધર્મ પ્રકરણુ શ્રી સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી
 (૫૦) તત્ત્વસાર દીપકા ભટ્ટારક સકલકીર્તિ મહારાજ
 (૫૧) શ્રી મંત્રરાજ રહસ્ય શ્રી સિંહતિલકસૂરીશ્વરજી
 (૫૨) પાતંજલ યોગસૂત્ર મહર્ષિ પતંજલિ
 (૫૩) ચોવીસી શ્રી આનંદધનજી
 (૫૪) શ્રી સર્વજ્ઞાષ્ટક શ્રી મુનિ સુંદરસૂરીશ્વરજી
 (૫૫) શ્રી કાવ્ય શિક્ષા શ્રી વિનયચંદ્રસૂરીશ્વરજી
 (૫૬) શ્રી ધ્યાન દંડક સ્તુતિ (ગુણસ્થાનક કમારોહ ટીકા)
 (૫૭) અધ્યાત્મ માતૃકા અજ્ઞાત
 (૫૮) શારદા સ્તવાષ્ટક મુનિ શ્રી સુંદરસૂરીશ્વરજી
 (૫૯) પરમેષ્ઠિ ધ્યાનમાળા પં. મહાશ્રાવક શ્રી નેમિદાસજી
 (૬૦) જિન સહસ્રનામ સ્તોત્ર પંડીત આશાધરજી
 (૬૧) દ્વાયાશ્રય શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યસૂરીશ્વરજી
 (૬૨) દ્વાત્રિશદ્ દ્વાત્રિશિકા મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી
 (૬૩) પ્રતિમાશતક સ્વોપચ વૃત્તિ ” ”
 (૬૩) જ્ઞાનસાર ” ”
 (૬૪) શુદ્ધોપયોગ ગ્રંથ શ્રી બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી
 (૬૫) સમવસરણુ સ્તવ શ્રી ધર્મ કીર્તિસૂરીશ્વરજી મહારાજ
 (૬૬) સિદ્ધપ્રાભુત ટીકા અજ્ઞાત
 (૬૭) અધ્યાત્મ ગીતા શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ
 (૬૮) ૧૨૫ ગાથાનું સ્તવન મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી.
 (૬૯) ૫૬ સંગ્રહ શ્રી આનંદધનજી મહારાજ
 (૭૦) ભજન સંગ્રહ શ્રી મીરાંબાઈ
 (૭૧) ક્ષેત્ર સમાસ
 (૭૨) આગમસાર ગ્રંથ શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ
 (૭૩) અમૃતવેલીની સજ્જાય ઉ. યશોવિજયજી કૃત
 (૭૪) દેવવંદન માળા પૂ. પદ્મવિજયજી કૃત
 (૭૫) સમાધિ વિચાર અજ્ઞાત
 (૭૬) સમવસરણુ સ્તવન શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ
 (૭૭) પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર શ્રી દેવભદ્રાચાર્ય વિરચિત

શુદ્ધિપત્રક

અશુદ્ધ

શુદ્ધ

પાત્રુ ૫૮	લીટી ૧૭	Imtinite	Infinite
પાત્રુ ૬૭	લીટી ૩-૪	એપોઈન્ટમેન્ટ	એપોઈન્ટમેન્ટ
પાત્રુ ૯૬	લીટી ૨૦	— અહીંથી અનુસંધાન પાના ૧૦૦ ઉપર લીટી પાંચમી.	
પાત્રુ ૧૧૧	લીટી ૭ પછી પાત્રુ ૧૧૮ ની છેલ્લી ૭ લીટી અને પાત્રુ ૧૧૯ વાંચ્યા પછી અહીંથી આગળ વાંચવું.		
પાત્રુ ૧૧૬	લીટી ૧૮	ધ્યાનાવધાન	ધ્યાનેવધ્યાન
પાત્રુ ૧૬૦	લીટી ૧૪-૧૫-૧૬ આ પ્રમાણે વાંચો સાચી જગ્યા મળતી નથી ત્યાં સુધી મનને બંધ કરીને ઠામ બેસવું નથી, તેના માટે સાચી જગ્યા અરિહંતના ચરણકમળ છે.	જ્યાં સુધી મનને	જ્યાં સુધી મનને
પાત્રુ ૧૬૦	લીટી ૧૦	ચતન્ય	ચૈતન્ય
પાત્રુ ૧૭૫	લીટી ૧૨	ભને	બને
પાત્રુ ૧૭૫	લીટી ૧૩	ઉપયોગને	ઉપયોગ તે
પાત્રુ ૧૯૯	લીટી ૧૫	આ જીવ	સર્વ જીવ
પાત્રુ ૨૫૮	લીટી ૩	મહત્તરાસૂત્ર	મહત્તરાસૂત્ર
પાત્રુ ૨૭૦	લીટી ૧૨	લ	લૈ
પાત્રુ ૨૭૧	લીટી ૭	ચ	ચૈ
પાત્રુ ૨૮૬	લીટી ૪	મ	મૈ
પાત્રુ ૩૨૩	લીટી ૧૩	આત્મા	આત્મામાં
પાત્રુ ૩૨૭	લીટી ૧૪	પરમાત્મા	પરમાત્મામાં
પાત્રુ ૩૪૨	લીટી ૧૦	૧૦૦૦	૧૦૦૦૦
પાત્રુ ૩૪૩	લીટી ૧૨	દસ હજાર	પાંચ હજાર
પાત્રુ ૩૫૨	લીટી ૨૦	સિત્ત	હૃદય
પાત્રુ ૩૫૭	લીટી ૬	વિભાર	વિભોર
પાત્રુ ૩૬૦	લીટી ૭	અનુભવણું	અનુભવવું

ॐ ह्रीं अहूं नमः

सांख्यन ध्यानना प्रयोगो

पाठ पडेलो

अनंत लज्जिधना निधान श्री गौतम गणधर लगवंत राजगृही नगरीये पधार्थां छे. श्रेष्ठिक मडारान्न वजेरे उत्तम जनेो देशना सांख्यवा माटे आव्या छे. पर्षद्दाने उदेशीने गौतम मडारान्न अनंत कल्याणकारिणी, सर्व पाप प्रणाशिनी, भौडतिमिर विनाशिनी, परम आनंद प्रदायिनी, कल्याण परंपरा वर्धिनी, कर्मकाष्ठ दाडिनी, लव संतापहारिणी, सकल लव संलवनी, लवनन्योत प्रकाशिनी, सुमधुर ऐवी दिव्य वाणीमां उपदेश आपी रद्धा छे-

दश दृष्टांते दुर्लभ ऐवो मनुष्य जन्म प्राप्त कर्थां पछी पांच प्रकारना प्रमादनो त्याग करीने निरंतर सद्दुर्ग-कार्यमां रत रहैवुं.

धर्मना चार प्रकार छे. धर्मनुं वर्णन करतां गौतम गणधर लगवंत कहे छे-

सो धम्मो चउभेओ उवइठ्ठो सयलजिणवरिंदेहिं ।

दाणं सीळं च तवो, भावोऽपि अ तस्सिमे भेया ॥ १८ ॥

તત્થ વિ ભાવેણ વિના દાણં ન હુ સિદ્ધિસાહણં હોઈ ।
 સીલં વિ ભાવવિયલં, વિહલં ચિય હોઈ લોગંમિ ॥ ૧૯ ॥
 ભાવં વિના તવો વિ હુ, ભવોહવિત્થારકારણં ચેવ ।
 તમ્હા નિયમાવુચ્ચિય, સુવિસુદ્ધો હોઈ કાયવ્વો ॥ ૨૦ ॥
 ભાવો વિ મળો વિસઓ, મળં ચ અહુદ્ગ્ગયં નિરાલંબં ।
 તો તસ્સ નિયમણત્થં, કહિયં સાલંબણં જ્ઞાણં ॥ ૨૧ ॥
 આલંબણાણિ જઈવિ હુ, બહુપ્પયારાણિ સંતિ સત્થેસુ ।
 તહવિ હુ નવપયજ્ઞાણં, સુપહાણં વિંતિ જગગુરુણો ॥ ૨૨ ॥
 અરિહંતસિદ્ધાયરિયા, ઉજ્જાયા સાહુણો અ સમ્મત્તં ।
 નાણં ચરણં ચ તવો, ઇય પયનવગં મુણેયઘ્વં ॥ ૨૩ ॥

—શ્રી રત્નશેખરસૂરિ વિરચિત સિરિ સિરિવાલ કડા.

(સિરિ સિરિવાલ કડા શ્લોક ૧૮ થી ૨૨ નો અર્થ) :-

૧. સર્વ તીર્થકર ભગવંતોએ ચાર પ્રકારનો ધર્મ ઉપ-
દેશેલો છે : દાન, શીલ, તપ અને ભાવ. ધર્મના આ
ચાર પ્રકાર છે. ॥ ૧૮ ॥
૨. એમાં પણ ભાવ વિનાનો ધર્મ સિદ્ધિને સાધી આપ-
નાર થતો નથી. એ જ રીતે ભાવ વિહોણું શીલ પણ
લોકમાં નિષ્ફળ બને છે. ॥ ૧૯ ॥
૩. સુવિશુદ્ધ ભાવ વિનાનો તપ પણ ભવવૃદ્ધિનું કારણ
બને છે. તેથી પોતાના ભાવને સુવિશુદ્ધ કરવો
જોઈએ. ॥ ૨૦ ॥
૪. ભાવ પણ મનનો વિષય છે અને આલંબન રહિત
મનને જીતવું ધણું મુશ્કેલ છે. તેથી મનને વશ

કરવા આલંબનવાળું સાલંબન ધ્યાન કહેલું છે.
(ખતાવેલું છે). ॥ ૨૧ ॥

૫. જો કે શાસ્ત્રોમાં અનેક પ્રકારનાં આલંબનો કહેલાં છે. તો પણ નવપદના ધ્યાનને પ્રધાન આલંબન તરીકે જિનેશ્વર લગવંતોએ ગણ્યું છે. ॥ ૨૨ ॥

૬. અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ આ નવપદો એ સાલંબન ધ્યાન માટેનું પ્રધાન આલંબન છે.

“સિરિ સિરિવાલ કહા” નામના અથમાં લગવાન શ્રી ગૌતમ સ્વામીજી મહારાજ ઉપદેશ આપે છે કે, દશ દેહાંતે દુર્લાભ એવો મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્ત કર્યા પછી પાંચ પ્રકારના પ્રમાદનો ત્યાગ કરીને નિરંતર સદ્ધર્મ-કર્મમાં રક્ત રહેવું. પછી ચાર પ્રકારના ધર્મનું વર્ણન કરતાં કહે છે કે, દાન, શીલ, તપ અને ભાવ નામના ચાર પ્રકારના ધર્મમાં ભાવ ધર્મ મુખ્ય છે. ભાવ વગરનું કરેલું દાન, શીલ કે તપ નિષ્ફળ જાય છે અને ભવવૃદ્ધિનું કારણ બને છે. માટે દાન, શીલ, તપ આદિ ધર્મના અનુષ્ઠાનો ભાવપૂર્વક કરવાં જોઈએ. ભાવ એ મનનો વિષય છે. આલંબન વગરનું મન અતિ દુર્જય છે. તે મનનું નિયમન કરવા માટે સાલંબન ધ્યાન ખતાવ્યું છે.

મનના બે પ્રકારના દોષ છે. એક ચંચળતા અને બીજું મલિનતા. મન ચંચળ હોવા છતાં જો મનને અનુકૂળ કે ગમતું આલંબન મળે તો તે સ્થિર થઈ શકે છે, પણ

જે આલંબન અશુદ્ધ હોય તો મન મલિન થાય છે. ધન, સ્ત્રી આદિ જગતના આલંબનો મનની મલિનતામાં વૃદ્ધિ કરે છે. માટે મલિનતા દૂર કરવા અને ચંચળતાને બદલે સ્થિરતા લાવવા મનને શુદ્ધ આલંબનને વિષે બાંધવું જોઈએ.

એવાં શુદ્ધ આલંબનો જ્ઞાનશાસનમાં અનેક પ્રકારનાં છે, તેમાં અરિહંત આદિ નવપદ એ સર્વ શ્રેષ્ઠ આલંબન છે, માટે આપણે નિરંતર નવપદનું ધ્યાન કરવું જોઈએ. નવપદના ધ્યાનથી આત્મામાં ભાવધર્મ ઉત્પન્ન થાય છે. ભાવ સહિત કરેલ સર્વ ધર્માનુષ્ઠાનો મોક્ષના હેતુ બને છે. દૂંકમાં શ્રી ગૌતમ ગણધર ભગવાનનો આશય એ છે કે ધર્માનુષ્ઠાનો તથા ધર્મની ક્રિયાઓને ભાવપૂર્વકની બનાવવા માટે અરિહંત આદિ પદોનું સાલંબન ધ્યાન કરવું જોઈએ.

इलिका भ्रमरोध्यानात्, भ्रमरोत्वं यथाप्नुते ।
 तथा ध्यायन् परमात्मन्, परमात्मत्वमाप्नुयात् ॥१४३॥
 ભ્રમરીના ધ્યાનથી ઈલિકા જેમ ભ્રમરીપણાને
 પામે છે તેમ પરમાત્માનું ધ્યાન કરનાર આત્મા
 પરમાત્મપણાને પામે છે.

(નમસ્કાર ચિંતામણિ)

ધ્યાન પ્રયોગ અંગે પ્રાસંગિક

અરિહંત આદિ પદોના ધ્યાનથી સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૂજા આદિ સર્વ ધર્મ ક્રિયામાં પ્રાણપૂર્તિ થાય છે. કહ્યું છે કે
યસ્માત્ ક્રિયા પ્રતિફલન્તિ ન ભાવશૂન્યા । (કલ્યાણ મંદિર
સ્તોત્ર.) ભાવ વગર કરેલી ક્રિયા ફળદાયી બની શકતી
નથી. એટલે કે ભાવ વગરની ક્રિયા નિષ્ફળ બને છે અને
ભાવ તો ભગવાન ગૌતમ સ્વામીના કહેવા મુજબ મનનો
વિષય છે અને આલંબન વગરનું મન અતિ દુર્બલ છે. તે
મનનું નિયમન કરવા માટે ભગવાંત ગૌતમસ્વામીજી અરિ-
હંત આદિ પદોનું સાલંબન ધ્યાન બતાવે છે. એટલે કે
ધર્મક્રિયાને ભાવસહિતની બનાવવા માટે, ધર્મ-
ક્રિયામાં પ્રાણપૂર્તિ કરવા માટે, ધર્મક્રિયાને મોક્ષ
હેતુક બનાવવા માટે, અરિહંત આદિ પદોનું ધ્યાન
અતિ જરૂરી છે. ઉપયોગ શૂન્યપણે, ભાવશૂન્યપણે
થતી ક્રિયામાં ભાવપ્રાણ પૂરવા માટે અરિહંત
આદિ પદોનું ધ્યાન આપણી આરાધનાનું મુખ્ય
અંગ બની બને છે.

જગતના પદાર્થોને સ્થાને પરમાત્માને ધ્યાનનો
વિષય બનાવવો એ જગતની સર્વોત્તમ કળા છે.

અરિહંત પરમાત્મા આપણા પ્રાણથી પણ અધિક છે.
તેમના અનંત ઉપકારો, તેમનામાં રહેલી અચિંત્ય તારક શક્તિ,

આપણા જેવા અનાથ દશામાં સંસારમાં અથડાતા જીવોને એક માત્ર શરણ આપવાનું તેમનું સામર્થ્ય આદિ જોતાં એક ક્ષણ તેમને બૂલવા ન જોઈએ. ક્ષણે ક્ષણે તેમનું દર્શન, પૂજન, વંદન, સ્તવન, સ્મરણ, ધ્યાન અને આજ્ઞાપાલન આપણું પરમ કર્તવ્ય છે. અરિહંત પદનું ધ્યાન માતાના હૃદયની જેમ પરમ હિતકારક છે. અરિહંત પદનું ધ્યાન કરવું તે આપણી પવિત્ર ફરજ છે. નવપદમાં કેન્દ્રસ્થાને અરિહંત પરમાત્મા છે. ધ્યાનમાં સર્વોત્કૃષ્ટ, સર્વશ્રેષ્ઠ, સર્વોત્તમ આલંબન અરિહંત પરમાત્મા છે અને આવા કર્ણાના સાગર, કૃપાના અવતાર, દયાના સમુદ્ર અરિહંત પરમાત્મા જેમાં આલંબન રૂપ છે તેવું ધ્યાન તેને સાલંબન ધ્યાન કહેવાય છે.

દરેક મનુષ્ય ધ્યાન કરી રહ્યો છે, માત્ર સાધના કરનાર જ ધ્યાન કરે છે તેવું નથી પ્રત્યેક જીવ ધ્યાન કરે છે. આપણે જ્યારે ધ્યાન કરવા બેસીએ છીએ ત્યારે જ ધ્યાન થાય છે તેવું નથી. રાત અને દિવસ આપણું ધ્યાન ચાલુ જ છે. જગતના પદાર્થોનું ધ્યાન આપણે નિરંતર કરીએ જ છીએ. વિષયોને-પદાર્થોને પ્રાપ્ત કરવાનું અને તેની સુરક્ષા કરવાનું ધ્યાન ચાલુ છે. જ્ઞાની પુરૂષો તેને આર્તધ્યાન, સૌંદર્યધ્યાન કહે છે. આપણે આવા ધ્યાનથી ટેવાઈ ગયા છીએ. તેના કારણે નિરંતર આપણું મન ભય, શોક, ચિંતા અને ટેન્શનથી વ્યગ્ર રહે છે. આવા પ્રકારની લાગણીથી આપણે નિરંતર પીડાઈ રહ્યા છીએ. આવા પ્રકારનું ટેન્શન-તાણુ, તેનું કારણ પણ ધ્યાન છે. તેમાંથી છૂટ-

વાનો ઉપાય પણુ ધ્યાન છે. આપણું આકર્ષણ જગતના પદાર્થોને બદલે પરમાત્મા તરફ થાય ત્યારે ધર્મધ્યાન શરૂ થાય છે. હકીકતમાં આવા પુસ્તકો કે ધ્યાનના પ્રયોગો દિશા પરિવર્તન માટે જ છે. જે દિશામાં અત્યારે ધ્યાનની ધારા વહી રહી છે તે બદલીને પરમાત્મા અને આત્મચૈતન્ય તરફ ધ્યાનની ધારાને લઈ જવા માટેના પ્રયોગો આપણે કરવાના છે. આપણું મન એકાગ્ર જરૂર થાય છે. જે વસ્તુ ઉપર એકાગ્ર થતું હતું તે વસ્તુને object બદલવાનો છે. જગતના પદાર્થોના બદલે ધ્યાનનો વિષય પરમાત્મા અને આત્મચૈતન્ય આવા પ્રયોગોથી બને છે. સાકર મીઠી છે તેવું ૧૦૦ પાનાનું પુસ્તક વાંચવું જુદો વિષય છે અને સાકરનો ટુકડો મોઢામાં નાખીને સ્વાદનો અનુભવ કરવો તે જુદો વિષય છે. અહીં સ્વાદનો અનુભવ કરવાની પ્રક્રિયા બતાવી છે.

આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, લય, શોક, ચિંતા આદિમાંથી છૂટવા માટેની ધ્યાન પ્રક્રિયા પ્રયોગ નં. ૧ માં છે. તેમાં જ્યારે આપણે ધ્યાનમાં બેસીએ, પરમાત્માની કૃપાથી પૂર્ણ ભરાઈ જઈએ, પરમાત્માની કરૂણાની દિવ્ય શક્તિથી ભાવિત બનીએ....પ્રભુની કરૂણામાં સ્નાન કરતાં કરતાં સ્થિરતાપૂર્વક ધ્યાન કરીએ....ત્યારે પરમાત્માની અરિહંત શક્તિ આપણા અંદર કાર્યશીલ થાય છે અને આપણા આંતરમન સુધી પહોંચી આપણા વિચારો અને ટેવોનું પરિવર્તન કરે છે. તે વખતે સેદ્ધ ઓટો સજેસન (Self Auto suggestion)

દ્વારા આપણી જાતને આપણે સ્વયં સૂચના આપીએ છીએ. મને કોઈ ચિંતા નથી, દુઃખ નથી, લય નથી, ટેન્શન નથી. હું સુખમાં છું, આનંદમાં છું, શાન્તિમાં છું.....
.....આ સ્વયં સૂચના જેટલા ઊંડાણમાં આપણા આંતરમનને સ્પર્શે છે; તેટલી આપણી જૂની ટેવો જલ્દી પરિવર્તન પામે છે. આ પ્રયોગથી કોઈ પણ કારણ વગર લય અને ચિંતા કરવાની જૂની ટેવ બદલાય છે. આપણા આંતરમનને ઉપરના ભાવો સ્પર્શવાથી ગમે તેવા સંજોગોમાં પણ આપણે સુખ, શાન્તિ અને આનંદમાં રહેવા ટેવાઈ જઈશું. આ પ્રયોગમાં જેટલું વધારે ભાવિત બનાય તેટલું શીઘ્ર પરિવર્તન થાય છે. કોઈ પણ વસ્તુને ભાવિત કરવાથી તેના ગુણધર્મ બદલાઈ જાય છે. અનાજને આગ ઉપર રાંધવાથી ભાવિત થાય છે. પાણી, દૂધ વગેરેને ગરમ કરવાથી ભાવિત થાય છે.

કલ્યાણ મંદિર સ્તોત્રની ૧૭ મી ગાથામાં સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરીજી મહારાજ કહે છે કે પાણીને અમૃત રૂપે ભાવિત કરવાથી તે અમૃત તુલ્ય કાર્ય કરે છે. આ રીતે આપણા મનને ભાવિત કરવાનું છે. હું નિરંતર પરમાત્માની કરુણામાં સ્નાન કરું છું. હવે મને લય, શોક, ચિંતા, આર્ત-ધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન સ્પર્શી પણ નહીં શકે. હું સદા-સર્વદા સુખ, શાન્તિ, આનંદમાં રહીશ. આ ભાવથી ભાવિત થવાથી સ્વભાવ પરિવર્તન થાય છે. ચિંતા અને લયગ્રસ્ત બનવાની જૂની ટેવો બદલાય છે અને તેને બદલે શાન્તિ અને

આનંદમાં રહેવાની ટેવ પડે છે. પરમાત્માની કૃષ્ણા શક્તિની સહાય લઈને આપણે ટેવોને બદલી શકીએ છીએ. અત્યારે ખીસ્સામાંથી રૂમાલ પડી જાય તેવી નાની બાબતમાં પણ આપણે ભયગ્રસ્ત બનીએ છીએ. હવે આવા પ્રયોગો વારં-વાર નિયમિત કરવાથી આલ તૂટી પડે તો પણ આપણે સ્વસ્થ રહી શકીએ તેવું પરિવર્તન આપણામાં આવે છે. તે માટે નિયમિત સાધનાની જરૂર છે.

આ પ્રયોગોનો અભ્યાસક્રમ આપણી વૃત્તિઓનું મૂળ-માંથી રૂપાંતર કરે છે. જગતના પદાર્થોમાં સુખ અને આનંદ શોધવા સૌ પ્રયત્ન કરે છે અને તેમાંથી સુખ, આનંદ મળતાં નથી તેથી પીડાય છે. હવે આ વૃત્તિનું મૂળમાંથી પરિવર્તન પ્રયોગ નં. ચાર, પાંચ અને છ થી થાય છે. ખરી રીતે આપણને જરૂર છે સુખ અને આનંદની. તે ક્યાં છે તે ખબર નહીં હોવાથી આપણે પીડાઈએ છીએ. આનંદ અને સુખનો ભંડાર આત્મામાં છે. આનંદ અને સુખનો પૂર્ણ પ્રગટ ભંડાર પરમાત્મામાં પ્રત્યક્ષ છે. તેથી આનંદની, સુખની, ઇચ્છાવાળા સાધકનો પ્રેમ પરમાત્મા તરફ વળે છે. કારણ કે પરમાત્મા પ્રગટ આનંદના ભંડાર છે અને તેમના આલંબને આપણા આત્મામાં રહેલાં સુખ અને આનંદનો અનુભવ થાય છે. તેથી સાધકનો પ્રેમ પરમાત્મા તરફ વહેતો રહે છે. અને તે પરમાત્મા પ્રત્યેનો પ્રેમ જ પરમાનંદ સ્વરૂપ બની અનુભૂતિમાં આવે છે.

આવી રીતે પ્રયોગ નં. ચાર અને પાંચમાં

ખતાવેલ ધ્યાન વારંવાર, નિયમિત, શુદ્ધ ભાવથી કરવામાં આવે છે ત્યારે મનની ગતિ પણ આનંદના ભંડાર આત્મા તરફ થતાં દિવ્ય આનંદની અનુભૂતિ થાય છે. આ રીતે ધ્યાન દ્વારા દિવ્ય આનંદની અનુભૂતિ કરીને ખંડાર આવેલું મન તે આનંદને ફરી ફરીને ઝંખે છે. તેથી પ્રગટ પરમાનંદના પૂર્ણ ભંડાર અને આપણા પોતાના પરમ આનંદ અને દિવ્ય સુખના એક માત્ર હેતુ રૂપ પરમાત્માનું સ્મરણ-ધ્યાન સહજ બની જાય છે. જે રીતે અત્યારે જગતના વિષયો અને પદાર્થોનું ધ્યાન સહજ રીતે વિના પ્રયત્ને થાય છે, તે રીતે આવા ધ્યાનના પ્રયોગોનું નિયમિત આરાધન કરવાથી પરમાત્માનું સ્મરણ અને ધ્યાન સહજ બની જશે.

આત્માઽયમર્હતો ધ્યાનાત્ પરમાત્મત્વમસ્નુતે ।
રસં વિદ્ધં યથા તાત્રં, સ્વર્ણત્વમધિગચ્છતિ ॥૧૬૭॥

જેમ રસથી વિંધાયેલું તાંબું સુવર્ણપણાને પામે છે, તેમ આ આત્મા શ્રી અરિહંત પરમાત્માના ધ્યાનથી પરમાત્મપણાને પામે છે.

(નમસ્કાર ચિંતામણિ)

Receptive attitude towards Paramatma.

પરમાત્માની કરૂણાને ઝીલવાની દિવ્ય કૃપા

अन्यथा शरणं नास्ति, त्वमेव शरणं मम;
तस्मात् कारुण्यभावेन, रक्ष रक्ष जिनेश्वर.

અરિહંત પરમાત્માને અને આપણો સંબંધ અનંત-કાળથી ચાલ્યો આવે છે. પરમાત્મા કરૂણાના કરનાર છે. આપણે તેમની કરૂણાના પાત્ર છીએ. પરમાત્મા કરૂણાના નિધાન છે, કૃપાના અવતાર છે, ક્યાના સમુદ્ર છે, વાતસલ્યના ભંડાર છે. જગતના સર્વ જીવ ઉપર એક ધારી કરૂણા તે વરસાવી રહ્યા છે. “સ્વયંભૂરમણુ સ્પર્ધિ કરૂણારસ વારિણુ” સ્વયંભૂરમણુ સમુદ્રની સ્પર્ધા કરે તેવા અનંત કરૂણાના નિધાન અરિહંત પરમાત્મા છે. જે સમયે આપણે નિગોદમાં હતા, આપણી જાતનું આપણને ભાન પણ ન હતું; તે સમયે આપણો એ દુઃખમાંથી છૂટકારો કેમ થાય? તેવો આપણા માટે વિચાર કરનાર કોઈ હોય તો અરિહંત પરમાત્મા છે. નરક, તિર્યંચ આદિ ગતિમાં આપણે પીડાઈ રહ્યા હતા તેવા સમયે આપણી એ પીડા કેમ નાશ પામે અને આપણને પરિપૂર્ણ સુખ કેમ પ્રાપ્ત થાય તેવો આપણા માટે ભાવ કરનાર કોઈ હોય તો અરિહંત પરમાત્મા છે. ઝાડના પાંદડા જેવી તુરછ હાલતમાં જ્યારે આપણે હતા તે સમયે આપણી એવી તુરછ અવસ્થામાં

પણ સિદ્ધ ભગવંતના જેવું ચૈતન્ય છુપાયેલું છે તેનું મૂલ્યાંકન કરનાર અને આપણું એ શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ થાય તે માટેનો માર્ગ બતાવનાર કોઈ હોય તો તીર્થંકર પરમાત્મા છે. આ રીતે અનંત કાળથી અરિહંત પરમાત્માનો અને આપણો સંબંધ ચાલતો આવે છે. તે સંબંધનું અજ્ઞાન હોવાને કારણે આપણે હજુ ભવબ્રમણથી પીડાઈ રહ્યા છીએ. વરસાદ પડતો હોય ત્યારે જેનું પાત્ર ઊંધું હોય તેનું પાત્ર ખાલી રહે છે, અને જેનું પાત્ર સીધું હોય તેનું પાત્ર-પછી તે પાત્ર થાળી જેવડું હોય, વાટકી જેવડું હોય કે સરોવર જેવડું હોય-બધું જ ભરાઈ જાય છે. પ્રભુની કૃષ્ણા તો સર્વત્ર એક ધારી, એક સરખી નિરંતર વરસી રહી છે. તે કૃષ્ણાને જે મનુષ્ય પોતાના હૃદયમાં ઝીલે છે તેને પ્રભુની આ મહા કૃષ્ણાનો સક્રિય લાભ મળે છે. આજ સુધી આપણે Non-Receptive Attitude અગ્રહણશીલ-વૃત્તિવાળા હતા તેવા આપણા હૃદયને ગ્રહણશીલ વૃત્તિવાળું (Receptive Attitude) કેવી રીતે બનાવવું, તે માટે પરમાત્માની કૃષ્ણાને ઝીલવાની દિવ્ય પ્રક્રિયા પ્રયોગ નં. ૧ માં બતાવી છે.

પરમાત્માની કરૂણાના દિવ્ય પ્રભાવે પીડાકારક ટેવોના પરિવર્તનની પ્રક્રિયા

From Tention to Peace

જેવી રીતે હિપ્નોટીઝમના ડોક્ટરો દરદીને ટેબલ ઉપર સુવાડી તેને સૂચન (suggestion) આપે છે : “ તું સાબ્લે થઈ ગયો છે. તારી તબિયત એકદમ સારી થઈ ગઈ છે. તું દોડતો થઈ ગયો છે વગેરે વગેરે.” આવી સૂચના દરદીને તેના આંતરમન સુધી સ્પર્શે છે ત્યારે તે અશક્ત માણસ પણ દોડવા માંડે છે. તે રીતે આપણને પણ વિના કારણ લયગ્રસ્ત બની જવાની, ચિંતા કરવાની, શોક કરવાની, દીનદુઃખી બની જવાની, અશાન્ત થઈ જવાની, આર્ત-રૌદ્ર ધ્યાન કરવાની પીડાકારક ટેવો પડી ગયેલ છે. તે ટેવોમાંથી છૂટવા માટે આપણે આજ સુધી ઘણા પ્રયત્ન કર્યા છે. પરંતુ તેમાં આપણને સફળતા મળી નથી. હવે આપણે પરમાત્માની કરૂણાની સહાય લઈને સ્વયં સૂચનાના પ્રયોગ દ્વારા તે જૂની ટેવોનું પરિવર્તન કરીશું. પરમાત્માની કરૂણા જ્યારે આપણા આંતરમનને સ્પર્શે છે ત્યારે સ્વયં સૂચના (auto suggestion) દ્વારા શોક, દુઃખ, ભય, ચિંતા, અશાન્તિમાંથી છૂટકારો થાય છે. (ટેવોનું પરિવર્તન થાય છે.) અને સુખ, શાન્તિ, આનંદ અને નિર્ભયતાનો અનુભવ ભગવાનની કરૂણાના દિવ્ય પ્રભાવે થાય છે.

ભાવની અસરકારકતા

આપણે ધ્યાન સમયે આંખ બંધ કરીને જે કાંઈ દશ્ય જોઈએ છીએ, જે કાંઈ ભાવથી ભાવિત બનીએ છીએ, જે કાંઈ સંકલ્પ કરીએ છીએ તેની આપણા ઉપર શું અસર થાય છે ?

એક યોગી પુરૂષ હિમાલયની ગુફામાં બેઠા છે. ઠંડીમાં થરથરતો એક માણસ યોગી પુરૂષ પાસે આવી પ્રાર્થના કરે છે, “હું ઠંડીમાં ધૂજી રહ્યો છું. કાંઈ ઉપાય કરો નહીં તો ઠંડીમાં થીજી જઈશ.” તે વખતે યોગી પુરૂષ રં રં રં બીજથી પોતાની બાતનું અગ્નિ સ્વરૂપે ધ્યાન કરે છે, અને ઠંડીથી ધૂજતા માણસને પોતાના કિરણો આપે છે. તેનાથી ધૂજતા માણસની ઠંડી દૂર થાય છે. આ દૃષ્ટાન્ત શું બતાવે છે ? દિવાસળી ચાંપીને અગ્નિ સળગેલો કેઈએ જોયો નથી; પરંતુ ઠંડી દૂર થવાનું કાર્ય (Result) થવાથી અગ્નિ પ્રગટ થયો હતો તે પણ કબૂલ કરવું પડે છે. તે રીતે પ્રભુની કૃષ્ણાર્પી અગ્નિમાં આપણી પાપવૃત્તિઓ, દુષ્ટ ભાવો અને મલિન વાસનાઓને આપણે નિત્ય બળતી જોઈશું અને પ્રબલિત અગ્નિ જ્વાળામાં પાપ વૃત્તિઓને બળીને ભસ્મીભૂત થતી જોઈશું, તો જરૂર આપણી વાસના અને પાપવૃત્તિઓ શાન્ત થઈ જતી આપણે જીવનમાં અનુભવીશું. નિશીથ સૂત્રમાં સમ્યક્ત્વના અતિચાર ‘શંકા’ ઉપર એક ઉદાહરણ આવે છે. એક માતાના બે પુત્રો હતા. એક પૂર્વની સ્ત્રીને અને એક પોતાનો હતો. મા બન્નેને રાબ

આપતી; જેમાં મગના કે બીજા કોઈ ધાન્યના ફેતરાં આવતાં હતાં. ઔરસ પુત્ર સમજતો હતો કે મારી મા મને સારી જ વસ્તુ આપે છે. ઔરમાન પુત્ર માનતો હતો કે મરેલી માખીવાળી વસ્તુ મારી મા આપે છે. સતત આ ચિંતનથી એ રોગી થયો. એની ચેતના રોગીષ્ટ થઈ છેવટે એ મૃત્યુ પામ્યો. મગના ફેતરાં પણ મરેલી માખી રૂપ ચિંતન કરવાથી તે મૃત્યુને આપનાર બન્યા. જે વસ્તુને જે ભાવથી ભાવિત કરવામાં આવે છે તે રૂપ ફળને તે આપે છે.

કલ્યાણ મંદિર સ્તોત્રમાં સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરીશ્વરજી કહે છે—

આત્મામનીષિભિરયં ત્વદ્ભેદબુદ્ધ્યા,
ધ્યાતાં જિનેન્દ્ર ! ભવતીહ ભવત્પ્રભાવઃ ।
પાનીયમપ્યમૃતમિત્યનુચિન્ત્યમાનં;
કિં નામ નો વિષવિકારમપાકરોતિ ॥

(કલ્યાણ મંદિર ગાથા-૧૭)

હે જિનેશ્વર ભગવંત ! પાણી પણ અમૃત છે—અમૃત છે—તે રીતે ચિંતન કરવાથી એટલે કે અમૃત બુદ્ધિએ ચિંતવેલું પાણી પણ જેમ ઝેર ઉતારે છે; તે રીતે હે પ્રભુ ! તમારી સાથે અલેહ ભાવે ધ્યાન કરવાથી કર્મભણ રૂપ ઝેર ઉતરીને આ આત્મા પરમાત્મા થાય છે.

જે ભાવથી પરમાત્માનું ધ્યાન કરવામાં આવે છે તે રીતે પરમાત્મા અવશ્ય ફળદાયી થાય છે.

હવે આપણે ધ્યાન પ્રયોગમાં પ્રવેશીએ. સાકરની

મીઠાશનું ઘણું વર્ણન કર્યું. હવે સાકરનો ટુકડો મીઠામાં નાખી મીઠાશનો સ્વાદ માણીએ.

Ideal Reality :- (મનોમય ભૂમિકા ઉપરનું સત્ય)
 લગવાન મહાવીરસ્વામી ૨૫૦૦ વર્ષ પહેલાં થઈ ગયા. નિર્વાણ પામી મોક્ષે ગયા. તે Historical Reality -ઐતિહાસિક સત્ય છે. તે જાણવા માટે ઘણું ઉપયોગી છે; જ્યારે પરમાત્માની લક્ષિત, ઉપાસના, ધ્યાન સમયે Ideal Reality મનોમય ભૂમિકા ઉપરનું સત્ય કામ આવે છે. દા. ત., મહેસાણામાં સીમંધરસ્વામીનું મંદિર છે. ત્યાં અત્યારે આપણે જઈને પૂજા-સેવા કરી શકીએ છીએ, તે ભૌતિક રૂપે પ્રગટ થયેલું સત્ય (Objective Reality) કહેવાય. આજથી ૨૦ વર્ષ પહેલાં તે સ્થળે જંગલ હતું. તે વખતે એક સંત પુરૂષના મનમાં વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે એક મોટું મંદિર હોવું જોઈએ, તેમાં મોટા સીમંધર-સ્વામી લગવાન ધિરાજમાન હોવા જોઈએ વગેરે. ૨૦ વર્ષ પહેલાં સંત પુરૂષનાં મનમાં ઉત્પન્ન થયેલું મંદિર તે મનો-મય ભૂમિકા ઉપરનું સત્ય (Ideal Reality) છે. જો સંત પુરૂષના મનમાં ૨૦ વર્ષ પહેલાં તે મંદિર ન આવ્યું હોત, તો અત્યારે ત્યાં જંગલ હોત અગર ખીણું કાંઈ હોત. સંત પુરૂષના મનમાં ઉત્પન્ન થયેલું મંદિર તે Ideal Reality-મનોમય ભૂમિકા ઉપરનું સત્ય છે.

જગતમાં જેટલાં યુદ્ધ થયાં તેમાં સૌથી પહેલાં મનુ-બ્યનાં મનમાં યુદ્ધ થાય છે. તે પછી ઘણા વખત પછી રણ-

જ્ઞાનમાં યુદ્ધ થાય છે. મનમાં ઉત્પન્ન થયેલું યુદ્ધ Ideal Realityનું યુદ્ધ છે. રણજ્ઞાનમાં ખેલાતું યુદ્ધ Objective Reality નું યુદ્ધ છે. (ભૌતિકરૂપે પ્રગટ થયેલું સત્ય.)

આપણે દુકાન કે કારખાનું કરવું હોય ત્યારે દુકાન કે કારખાનું સૌથી પ્રથમ આપણા મનમાં ઉપસ્થિત થાય છે. તે પછી આપણે જગ્યા ખરીદીએ છીએ. તેમાં વેપાર, નફા વગેરે થાય છે. નફા કરતી દુકાન કે કારખાનું તે (Objective Reality) ભૌતિકરૂપે પ્રગટ થયેલું સત્ય છે. અને મનમાં ઉપસ્થિત થયેલ દુકાન કે કારખાનું તે Ideal Reality) મનોમય ભૂમિકા ઉપરનું સત્ય છે. જો આપણા મનમાં તે દુકાન કે કારખાનું ન આવ્યું હોત તો આપણે કદી દુકાન કે કારખાનાના માલિક બની શકત નહીં.

પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ ધ્યાનમાં જિલેલા હતા. બહાર કોઈ દુશ્મન સાથે યુદ્ધ ખેલાતું ન હતું. કોઈ શત્રુ પણ ન હતાં, છતાં પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિના મનમાં ખેલાતું યુદ્ધ તે (Ideal Reality) મનોમય ભૂમિકા ઉપરનું સત્ય છે. કારણ તે મનનું યુદ્ધ સાતમી નરક સુધી પહોંચાડવાને સમર્થ હતું. તે યુદ્ધના ભાવમાં પલટો આવતાં, આત્મ-ધ્યાનમાં ચઢતાં તે કેવળજ્ઞાન સુધી પહોંચી શક્યા. ચૌદ રાજલોકના બન્ને છેડા સુધી પહોંચાડવાનું સામર્થ્ય પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિના મનની અંદર ચાલી રહેલ શાલોમાં હતું.

ખા. પ્ર. ૨

આ દષ્ટાંતો ઉપરથી એક વસ્તુ સમજાય છે કે, ભૌતિક રૂપે પ્રગટ થયેલું સત્ય, પહેલાં તો મનુષ્યના મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આવી રીતે પરમાત્મા પણ પહેલાં આપણા મનમાં ઉપસ્થિત થાય છે, મોક્ષ પણ પહેલાં આપણા મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે, પછી સાચો મોક્ષ પ્રગટ થાય છે. કેઈ મનુષ્ય સંકલ્પ કરે કે, “આવતા જન્મમાં મારે મહા-વિદેહ ક્ષેત્રમાં-સીમંધરસ્વામી ભગવાન વિચરે છે, તે ક્ષેત્રમાં મનુષ્ય તરીકે જન્મ લેવો છે. આઠ વર્ષની ઉંમરે હું ભગવાન પાસે દીક્ષા લઈશ અને પરમાત્મા સીમંધરસ્વામીની આજ્ઞા મુજબ સાધના કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીશ.” આવો મહાન સંકલ્પ સિદ્ધ કરવા માટે અત્યારે આ જન્મમાં શું કરવું જોઈએ? અત્યારે જ કલ્પનાથી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જઈ ભગવાન સીમંધરસ્વામીજીના સમવસરણમાં આપણે જોડેલા છીએ તેવું ચિત્ર સ્પષ્ટ આપણી સામે ઉપસ્થિત કરી, તેમાં સ્થિર બનવું. “ભગવાનની દેશના આપણે સાંભળીએ છીએ. તે દેશના આપણા અણુએ અણુમાં પરિણામ પામે છે. આપણે પરમાત્મા પાસે દીક્ષા લઈએ છીએ. પ્રભુના કહેવા મુજબ સાધના કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીએ છીએ.” આવું સ્પષ્ટ ચિત્ર નિત્ય આપણે નજર સામે રાખીએ અને તેવા ભાવથી ભાવિત બની ધ્યાન કરીએ, તો આપણો ઉપરનો સંકલ્પ સિદ્ધ થઈ શકે.

આ રીતે ભગવાન સૌથી પ્રથમ આપણા મનમાં મનોમય સત્યરૂપે, ઉપસ્થિત થાય છે. (Ideal Reality)

મોક્ષ પણ આપણા મનમાં મનોમય સત્યરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે, (Ideal Reality)

જે વિચાર આપણા મનમાં વારંવાર ઘૂંટાય છે, તે છેવટે ભૌતિકરૂપ ધારણ કરે છે અને કાર્ય સિદ્ધિ થાય છે.

દાણા ધુળમાં મળી જાય ત્યારે છોડ થાય છે. કીડો મરીને ભ્રમર થાય છે. નદી પોતાનું રૂપ છોડીને સાગર થાય છે. તેમ ઇષ્ટનો નમસ્કાર પોતાને ભૂલી ઇષ્ટ સ્વરૂપ થવા માટે છે. પોતાને ભૂલવાથી જોટ જતી નથી, પણ નવું ઉચ્ચ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત થાય છે.

ધ્યાનની પૂર્વ તૈયારી

(પ્રયોગ ૧ થી ૭ માટે)

(૧) બને ત્યાં સુધી સામાયિક લઈને બેસવું અગર જીનમંદિર, ઉપાશ્રય કે ઘરમાં શાન્ત સ્થળે બેસવું. સામાયિકમાં બેસવાથી વધુ લાલ થાય છે. કારણ કે સામાયિકમાં વચ્ચે ઉઠવાનું કે વિદ્યેપ થવાનું નિમિત્ત આવતું નથી.

(૨) પન્નાસને બેસી શકાય તો વધુ સારું અગર સુખાસને બેસવું.

(૩) પૂર્વ અગર ઉત્તર દિશા સન્મુખ બેસવું. જિનમંદિરમાં પરમાત્માની આમે બેસીએ તો દિશાનું મહત્ત્વ રહેતું નથી.

(૪) બિનના આસન (કટાસણા) ઉપર બેસવાથી વધુ અનુકૂળ પડે છે, બને ત્યાં સુધી આસન પણ સફેદ રાખવું.

(૫) જિન આજ્ઞા મુજબ પોતાના ગુણસ્થાનકને અનુરૂપ અનુષ્ઠાનોમાં રક્ત રહેનારને ધ્યાન જલદી લાગુ પડે છે.

(૬) શુદ્ધ વ્યવહારનું પાલન કરનારને ધ્યાન શિઘ્ર સિદ્ધિ આપે છે.

(૭) ધ્યાન કરતાં પહેલાં જગતના સર્વ જીવો સાથે મૈત્રીભાવથી ભાવિત બનવું. જીવમાત્રનું કલ્યાણ ઈચ્છવું.

જીવમાત્રને આત્મ સમાન જાણી તેમની સાથે મૈત્રી પૂર્ણ
વ્યવહાર કરનારને ધ્યાન જલ્દી લાગુ પડે છે.

મૈત્રી ભાવનાના શ્લોકો

ખામેમિ સંવ જીવે, સંવે જીવા ખમંતુ મે;
મિત્તો મે સંવ જૂએસુ, વેરં મજ્જં ન કેણ્ઠ.
શિવમસ્તુ સર્વં જગતઃ, પરહિતનિરતા ભવન્તુ ભૂતગણાઃ
દોષાઃ પ્રયાન્તુ નાશં, સર્વંત્ર સુખી ભવતુ લોકઃ

(૮) હોઠ સહજ રીતે ખંધ રાખવા, દાંત એક બીજાને
અડે નહિ તે રીતે રાખવા.

(૯) આંખ ખંધ રાખવી, સામેથી પ્રકાશ આવતો
હોય તેવા સ્થળે એસવું નહિ.

મંત્રનું અલેહ ચિન્તન તે મંત્રાર્થની પ્રાપ્તિ છે
તેને સંલેહ પ્રણિધાન અને મંત્રાર્થનું અલેહ ચિન્તન
તે મંત્ર ચૈતન્યની પ્રાપ્તિ છે, તેને અલેહ પ્રણિધાન
કહે છે.

સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગો

ધ્યાન શરૂ કર્યા પહેલાની પ્રાર્થના (મંદ સ્વરે ગાવું)

(૧) દયાસિન્ધુ, દયાસિન્ધુ, દયા કરજે, દયા કરજે,
હવે આ જંજીરોમાંથી, મને જલદી છૂટો કરજે;
નથી આ તાપ સહેવાતો, ભભૂકી કર્મની જવાબા,
વરસાવી પ્રેમની ધારા, હૃદયની આગ ખુલવજે.

(૨) જેની આંખો પ્રશમ ઝરતી, સૌમ્ય આનંદ આપે,
જેની વાણી અમૃત ઝરતી, દર્દ સંતાપ કાપે;
જેની કાયા પ્રશમ ઝરતી, શાન્તિનો યોધ આપે,
એવું મીઠું સ્મરણ પ્રભુનું, પંથનો થાક કાપે.

(૩) તારકતા તુજ માંહે રે, શ્રવણે સાંભળી,
તે જાણી હું આવ્યો છું, દીન દયાળ જો;
તુજ કરુણાની લહેરે રે, મુજ કારજ સરે,
શું ઘણું કહીએ જાણ, આગળ કૃપાળ જો.

દર્શનદ્વારા મનશાન્તિનો પ્રયોગ

(પ્રયોગ નં. ૧ થી ૭ ની પૂર્વ ભૂમિકાના પ્રયોગો)

જીવની બે શક્તિ છે. એક દર્શન શક્તિ, બીજી જ્ઞાન શક્તિ. તે બંને પ્રયોગોમાં હોય ત્યારે તેને દર્શન ઉપયોગ અને જ્ઞાન ઉપયોગ કહેવામાં આવે છે. દર્શન સામાન્યને ગ્રહણ કરે છે તેથી વિકલ્પ સહિત હોય છે. જ્ઞાન વિશેષને ગ્રહણ કરે છે તેથી વિકલ્પ સહિત હોય છે.

મનમાં ચાલતી વિચારોની દોડ શાન્ત કરવા સૌથી પ્રથમ આપણે દર્શનનો પ્રયોગ કરીશું. આપણી સામે ભગવાનની મૂર્તિ અગર ચિત્રપટ છે. ખૂલ્લાં નેત્રથી આપણે ભગવાનના દર્શન કરીશું. માત્ર દર્શન કરવાનું છે. મનને પણ દર્શનમાં જોડવાનું છે. જો વિચાર કરીશું તો દર્શન બંધ થઈ જશે, અને દર્શન કરીશું તો વિચાર શાંત થઈ જશે. ત્રણ મિનિટ ખૂલ્લાં નેત્રથી આપણે ભગવાનનું દર્શન કરવાનું છે. ત્રણ મિનિટના દર્શનમાં વિચારોની દોડ આપણા મનમાં શાન્ત થશે.

પ્રાણશુદ્ધિનો પ્રયોગ :—

પ્રાણનું પ્રતિક છે શ્વાસોશ્વાસ.

આંખ બંધ કરીને શ્વાસોશ્વાસ ચાલે છે તેનું નિરીક્ષણ કરવું. શ્વાસ લેતાં ‘અરિ’ અને શ્વાસ મૂકતાં ‘હંત’ આ રીતે પ્રત્યેક શ્વાસોશ્વાસમાં ‘અરિહંત’ પદનું સ્મરણ ત્રણ મિનિટ સુધી કરવું, તેનાથી પ્રાણ શુદ્ધ થાય છે. જરા પ્રયોગપૂર્વક શ્વાસ ધીમે ધીમે લેવા અને ધીમે ધીમે મૂકવા.

લોહીની શુદ્ધિ-હૃદય શુદ્ધિનો પ્રયોગ

સામાન્ય રીતે તંદુરસ્ત મનુષ્યના અંદાજે ૭૦ જેટલા હૃદયના ધબકારા એક મિનિટમાં થાય છે. પ્રત્યેક ધબકારે અંદાજે ૮૦ C. C. જેટલું લોહી હૃદયમાંથી પસાર થાય છે. સામાન્ય રીતે આપણા શરીરમાં પાંચ કીલો જેટલું લોહી

હોય છે તે બધા જ લોહીને હૃદયમાંથી પસાર થતાં એક મિનિટ કરતાં પણ થોડો ઝોછો સમય લાગે છે. પ્રત્યેક ધબકારે અરિહંત પદનું સ્મરણ કરીને આપણા હૃદયમાંથી પસાર થતા લોહીને અરિહંત ભાવથી વાસિત કરવાનું છે. જે રીતે વૈદરાજે નાડી પકડીને ધબકારા ગણે છે; તે રીતે આપણે આપણી નાડી ઉપર આંગળી મૂકીને હૃદયમાં થતા ધબકારા સાંભળી શકીએ છીએ. હૃદયના પ્રત્યેક ધબકારે ‘અરિહંત’ ‘અરિહંત’ તે રીતે આપણે સ્મરણ કરવાનું છે. હૃદયમાંથી પસાર થતું લોહી (પ્રત્યેક ધબકારે ‘અરિહંત’ પદના સ્મરણથી) અરિહંત ભાવથી વાસિત બની જશે. ત્રણ મિનિટ સુધી આપણે હૃદયના પ્રત્યેક ધબકારે ‘અરિહંત’ પદનું સ્મરણ કરવાનું છે, જેથી આપણી નાડીઓમાં અરિહંત ભાવ વાસિત લોહી વહેતું થઈ જશે. ધ્યાનમાં પ્રવેશ :—(પ્રયોગ નં. ૧) :—

હવે આપણે આંખો બંધ કરી દઈએ છીએ, આપણી સામે આપણને પરમાત્મા દેખાય છે.* આપણી સામે કરૂણામય પ્રભુનું આપણે દર્શન કરી રહ્યા છીએ.

પરમાત્મા કરૂણા સ્વરૂપ છે. .... ..

તેમના નેત્રમાંથી સફેદ હૃદ્ય જેવી કરૂણાની ધારા વહી રહી છે. .... ..^૧

* કદાચ સામે પરમાત્મા ન દેખાય કે આંખો દેખાય તોપણ દેખાય છે તેવો આવ રાખવો.

૧. ટપકાં મૂક્યાં છે તે દશ્ય જોવામાં થોડી ક્ષણ સ્થિર રહેવું તે બતાવવા માટે છે.

પ્રભુના નેત્રમાંથી વરસતી કરુણાની ધારા આપણા ઉપર પડી રહી છે, તેમાં આપણે સ્નાન કરીએ છીએ ....
 .... (આવું દશ્ય જોવું.)

સફેદ રૂઝ જેવી ધારા વહી રહી છે.... ....

આપણા મસ્તકના મધ્ય ભાગમાંથી કરુણાની ધારા આપણા શરીરમાં પડી રહી છે.... ....

આપણું હૃદય (આજ સુધી ઉંધું Non Receptive) હતું તે સીધું કમળ જેવું બન્યું છે. (Receptive Attitude). ... ..

પરમાત્માની દિવ્ય કરુણાની ધારા આપણા કમળ જેવા હૃદયમાં પડે છે અને હૃદય ભરાઈ રહ્યું છે... ....
 ....(આવું અનુભવવું)

હૃદય ભરાઈ અને ઉભરાઈ રહ્યું છે.... .... (A)

પ્રભુની કરુણા હૃદયમાં ભરાઈ અને ઉભરાય છે. અને આપણા શરીરમાં ફેલાય છે.... ....

આપણું શરીર પ્રભુની મહા કરુણાથી ભરાઈ ગયું....

આપણા લોહીના આણુએ આણુમાં પરમાત્માની કરુણા વ્યાપ્ત બની ગઈ.... ....

A. આવું દશ્ય થોડી ક્ષણ જોવું. ધીમે ધીમે આવો અનુભવ થવાનો શરૂ થશે. જ્યાં ... ..આવાં ટપકાં મૂક્યાં છે ત્યાં દશ્ય જોવું. ધ્યાનમાં દર્શન, સંકલ્પ અને સંવેદન (અનુભવ) મુખ્યત્વે આવશે.

આપણા આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશે પ્રભુની કરૂણા વ્યાપક બની ગઈ.... .... (આવો ભાવ કરવો).

પરમાત્માની કરૂણામાં અચિંત્ય શક્તિ છે, સર્વ દુઃખ નિવારણ કરવાની, સર્વ શોક, ભય, ચિંતાથી મુક્ત કરવાની શક્તિ પરમાત્માની આ મહા કરૂણામાં છે. સર્વ સુખ, શાન્તિ, આનંદ અને નિર્ભયતાનો અનુભવ કરાવવાની શક્તિ પરમાત્માની કરૂણામાં છે. (આવો સંકલ્પ કરવો.) પરમાત્માની કરૂણા શક્તિને આપણે સંપૂર્ણ આધીન બની જઈએ છીએ. પરમાત્માની સંપૂર્ણ અને બિનશરતી શરણાગતિ (Complete unconditional surrender) સ્વીકારીએ છીએ.

જોરથી વરસે છે ભગવાનની કરૂણા.... ....

આપણે તેમાં સ્નાન કરીએ છીએ.... ....

પરમાત્માની કરૂણા આપણા આંતરમન સુધી સ્પર્શે છે.

પરમાત્માની કરૂણા આપણા હૃદયના ઉંડાણ સુધી સ્પર્શે છે.

તેના પ્રભાવથી આપણી જૂની ટેવોમાં પરીવર્તન થવું શરૂ થાય છે.

પરમાત્માની કરૂણાના દીવ્ય પ્રભાવે :—

મને કોઈ દુઃખ નથી. મારાં સર્વ દુઃખ નાશ પામી ગયાં x x x x (B)

B. x x x આવી નિશાની સ્વયંસૂચના (Auto Suggeste-

મને કોઈ લય નથી. x x x

મને કોઈ રોગ નથી. x x x (આવું સંવેદન કરવું).

પરમાત્માની કૃષ્ણામાં સ્નાન કરવાથી મારા સઘળા રોગ, શોક, દુઃખ, લય, ચિંતા નાશ પામી ગયા છે x x (આવું સંવેદન કરવું.)

જેરથી વરસે છે લગવાનની કૃષ્ણા.... ....

તેમાં હું સ્નાન કરી રહ્યો છું.... ....તેના પ્રભાવે:-

હું સુખથી ભરાઈ રહ્યો છું. મને સુખનો અનુભવ થઈ રહ્યો છે x x x (આવું અનુભવવું).

આનંદ-આનંદ-આનંદથી પૂર્ણ ભરાઈ રહ્યો છું મને આનંદનો અનુભવ થાય છે x x x x

હું નિર્ભય બની ગયો છું x x x x

શાંતિ-શાંતિ-શાંતિનો અનુભવ થાય છે x x x

હું સુખ, શાંતિ, આનંદ અને નિર્ભયતાથી પૂર્ણ ભરાઈ ગયો છું x x x (આવું અનુભવવું).

પરમાત્માની કૃષ્ણાના પ્રભાવે મારાં સર્વ રોગ, શોક, દુઃખ, લય, ચિંતા નાશ પામી ગયા છે. હું સુખ, શાંતિ આનંદ અને નિર્ભયતામાં ઝેઠો છું x x x

stion) દરેક વિચાર આંતરમન સુધી સ્પર્શ થાય તે રીતે ભાવિત બનવું. પોતાની જાતને સૂચના આપવી તે સ્વયંસૂચના છે. ૧૦ થી ૩૦ સેકન્ડ સુધી દરેક ભાવ ધારી રાખવો. તે રીતે કરવાથી અંતરંગ ભાવનું પરિવર્તન થાય છે.

હું જ્યાં પણ હોઈશ, જ્યારે પણ હોઈશ સર્વત્ર
લગવાનની કરૂણા વરસી રહી છે. તેમાં હું નિરંતર સ્નાન
કરતો રહીશ. તેના પ્રભાવે દુઃખ, ભય, ચિંતા, અશાંતિ
મને સ્પર્શી પણ નહીં શકે.

હું સદા સર્વદા સુખ, શાંતિ, આનંદ અને નિર્ભય-
તામાં જ રહીશ ....

જેરથી વરસે છે લગવાનની કરૂણા, તેમાં સ્નાન
કરીએ છીએ ....
....

(નીચેની પ્રાર્થના, ધ્યાનમાંથી બહાર આવવું હોય
તો મોટેથી ગાવાની છે આગળ ધ્યાન ચાલુ રાખવું હોય
તો મનમાં પ્રાર્થનાના ભાવને ભાવિત કરવો.)

કરૂણા દષ્ટિ કીધી રે સેવક ઉપરે,
ભવ ભય ભાવઠ ભાંગી ભક્તિ પ્રસંગ જો.
મનવાંછિત ફળીયા રે તુજ આલંબને,
કર જોડીને સેવક કહો મન રંગ જો.

કરૂણાસાગર પ્રભુ ! આજે હું ધન્ય બન્યો. કૃતયુષ્ય
બન્યો. આજ આપની કરૂણાનો પાત્ર બન્યો. પ્રભુનું દર્શન
કરી આનંદથી આપણું હૈયું નાચી રહ્યું છે ....

પ્રયોગ નં. ૨ :—

આંખો બંધ રાખેલી છે તે બંધ જ રાખવી.

સામે પરમાત્મા દેખાય છે....(આપણે દર્શન કરીએ

છીએ ત્યારે વિકલ્પો શાન્ત થાય છે. માત્ર દર્શન કરવું. દર્શન કરતાં કાંઈ (વચારવું નહીં).

કરૂણામય પરમાત્માનું આપણે દર્શન કરીએ છીએ.

હે દિવ્ય કરૂણાશક્તિ રૂપ પરમાત્મા ! આપ તો સર્વ દોષ, પાપ અને વાસનાથી મુક્ત છો. હું તો પાપવૃત્તિથી ભરેલો છું; મલીન વાસનાઓ હળુ પણ મને સતાવી રહી છે. દુષ્ટ ભાવો હળુ પણ મને પીડા આપી રહ્યા છે.

હું તો ક્રોધ ક્ષાયનો ભરીયો, તું તો ઉપશમ રસનો દરિયો, હું મનથી ન મુકું માન, તું તો માન રહીત ભગવાન; હું તો મોહ તણે વશ પડીયો, તે તો સઘળા મોહને હણીયો, મને માયાએ મુક્યો પાશી, તું તો નિર્બંધન અવિનાશી.

(આ પ્રાર્થનાના ભાવો મનમાં ભાવિત કરવા)

હે હયામય પ્રભુ ! આપ કાંઈ ઉપાય કરો જેનાથી મારી પાપવૃત્તિઓ નાશ પામે, મારી મલીન વાસનાઓ અને દુષ્ટ ભાવો નાશ પામે.

પરમાત્માની કરૂણા—અગ્નિજ્વાળાનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે.... .... તે અગ્નિજ્વાળા આપણી તરફ આવી રહી છે.... .... (આવું દશ્ય જોવું).

અગ્નિજ્વાળા આપણી ચારે તરફ વીંટળાઈ વળી છે....

તે પ્રભુની કરૂણા અગ્નિમાં આપણી પાપ-

વૃત્તિઓ, મલીન વાસનાઓ અને દુષ્ટ ભાવો બળી રહ્યા છે.... .... ૧....(આવું દશ્ય જોવું).

અગ્નિજ્વાળા પ્રજ્વલિત બની છે....(આવું દશ્ય જોવું).

પ્રચંડ અગ્નિ જ્વાળામાં બધાં પાપો ખતમ થઇ રહ્યા છે. બળીને ભસ્મ થઇ રહ્યા છે. તે આપણે જોઇએ છીએ.... ....(આવું સંવેદન કરવું).

ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, ઈર્ષ્યા, અસૂયા, સ્વાર્થવૃત્તિ, દોષદષ્ટિ, હિંસા, ચોરી, અસત્ય, મૈથુન, પરિવ્રજવૃત્તિ, આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, વિષયવાસના બધું જ બળીને ભસ્મ થઇ રહ્યું છે.... .... (સંકલ્પ કરવો)*

પ્રચંડ અગ્નિ જ્વાળામાં બધું જ બળી રહ્યું છે (અગ્નિની ધારણા બધું જ બળીને ભસ્મ થાય ત્યાં સુધી થોડી મિનિટો પકડી રાખવી.)

બળીને ભસ્મ થઇ ગઇ પાપવૃત્તિઓ, મલીન વાસનાઓ અને દુષ્ટ ભાવો.... ....

બળવાની વસ્તુ ખતમ થવાથી અગ્નિ શાંત થઇ રહ્યો છે.

૧. ... આવાં ટપકાં જ્યાં છે ત્યાં થોડી ક્ષણુ તે દશ્ય જોવામાં સ્થિર બનવું. ધીમે ધીમે એવો અનુભવ થશે.

* જે દોષ આપણને વધુ હેરાન કરતો હોય તેને ખતમ થતો જોવો. હંમેશાં આ પ્રક્રિયા કરવાથી પાપવૃત્તિઓ ઓછી થઇ જતી અનુભવાશે.

ધીમે ધીમે અગ્નિ શાંત થઈ ગયો.... ....
 અગ્નિ શાંત થઈ ગયો છે.... ....
 પાપથી આપણે એકદમ હળવા થઈ ગયા છીએ.
 મદ્દીન વાસનાઓ અને દુષ્ટ ભાવો ચાલ્યા ગયા છે.... ....
 પ્રયોગ નં. ૩ :—

સામે પરમાત્મા બીરાજમાન છે.... ....
 આપણે અનંત ગુણના ભંડાર પરમાત્માનું દર્શન
 કરીએ છીએ.... ....

હે કર્ણામય પ્રભુ ! આપ તો અનંત ગુણના પરમ
 નિધાન છો. હું તો ગુણહીન છું, મારામાં એક પણ ઉત્તમ
 સદ્ગુણ નથી. તો મને ઉત્તમ ગુણોથી પૂર્ણ ભરવા કૃપા
 કરો.... ....

પરમાત્માના સર્વ અંગોમાંથી ગુણોનો વરસાદ પડવો
 શરૂ થયો.... IV

પ્રભુના ગુણ ગંગાજળનો ઘોઘ આપણા ઉપર પડી
 રહ્યો છે તેમાં આપણે સ્નાન કરીએ છીએ.... ....
 તુમ ગુણ ગણુ ગંગાજળે, હું ઝીલ્દીને નિર્મળ થાઉં રે;
 અવર ન ધંધો આદરું, નિશદ્દિન તોરા ગુણુ ગાઉં રે....
 ગીરૂઆ રે ગુણુ તુમ તણા.

પ્રભુના ગુણુ ગંગાજળમાં આપણે સ્નાન કરીને નિર્મળ

IV. આવું દસ્ય જોવું અને અનુભવવું... ...આવી નિશાની
 હાય ત્યાં આ રીતે દસ્ય જોવું અને અનુભવવું.

બનીયે છીએ.... ....(આવું સંવેદન કરવું).

પ્રભુનું ગુણ ગંગાજળ આપણા મસ્તકમાંથી આપણા અંદર પ્રવેશ કરે છે.... ....

પ્રભુના ગુણ ગંગાજળથી આપણે ભરાઈએ છીએ....
.... (આવું દશ્ય જોવું).

આપણે ઉત્તમ ગુણોથી ભરાઈ રહ્યા છીએ.... ....
....(આવું દશ્ય જોવું).

ક્ષમા, નમ્રતા, સરળતા, સંતોષ, દયા, દાન, પરો-
પકાર, કૃતજ્ઞતા, મૈત્રી, પ્રમોદ, કર્ણુણા, માધ્યસ્થ, દાન, દયા
પરોપકાર આદી ઉત્તમ ગુણોથી આપણે ભરાઈ રહ્યા છીએ.

આપણે અનંત ગુણોથી પૂર્ણ ભરાઈ ગયા છીએ ...
....
....(સંકલ્પપૂર્વક આવું અનુભવવું).

પ્રયોગ નં. ૪ :—

અનંત તેજોમય પરમાત્મા આપણી સામે ધીરાજમાન છે.
આપણે પરમાત્માનું દર્શન કરીએ છીએ.... ....

હે કર્ણુણામય આત્મસ્વરૂપના દાતા પ્રભુ ! આપના-
માંથી વરસતી સફેદ દૂધ જેવી કર્ણુણાની ધારામાં સ્નાન
કરવાથી મારાં રોગ, શોક, દુઃખ, ભય, ચિંતા નાશ પામી
ગયા. સુખ, શાંતિ, આનંદ, નિર્ભયતાનો અનુભવ થયો.

આપની કર્ણુણારૂપ અગ્નિ જ્વાળામાં મારાં બધા પાપો અને
વાસનાઓ બળીને ભસ્મ થઈ ગયા.

આપના સર્વાંગોમાંથી વરસતા ગુણોના વરસાદમાં
સ્નાન કરવાથી હું અનંત ગુણોથી પૂર્ણ લરાઈ ગયો.

હવે તીવ્ર ઈચ્છા છે-આત્મદર્શનની. આપ આત્મ-
દર્શન કરાવો, જેથી તૃપ્તિનો પરમ આનંદ અનુભવી શકું.

અસત્યો માંહેથી, પ્રભુ પરમ સત્યે તું લઈ જા,
ઉંડા અંધારેથી, પ્રભુ પરમ તેજે તું લઈ જા;
મહા મૃત્યુમાંથી, અમૃત સમીપે નાથ લઈ જા,
તું હીણો હું છું તો, તુજ દરશના દાન દઈ જા.

હે કરુણામય પરમાત્મા !

અનંતકાળથી મિથ્યાત્વના-‘અસત્ના’ પંથ ઉપર
વિચરી રહ્યો છું. પ્રભુ ! તો સમ્યગ્દર્શનનું દાન આપીને
સત્યનો પંથ બતાવો. અજ્ઞાન રૂપી ભયંકર અંધકારમાં
અટવાઈ રહ્યો છું પ્રભુ ! તો સમ્યગ્જ્ઞાનનું દાન આપીને
આત્માને પરમ પ્રકાશનો માર્ગ બતાવો. અવિરતિના પાપથી
ક્ષણે ક્ષણે મૃત્યુના મુખમાં ધકેલાઈ રહ્યો છું; તો હે પર-
માત્મા ! સમ્યક્ આરિત્ર પહોંતું દાન આપી આત્માના અનુ-
ભવનો પરમ અમૃતમય પંથ બતાવો. આપના શુદ્ધ ચૈતન્ય
સ્વરૂપનું દર્શન આપી તૃપ્તિના પરમાનંદમાં લઈ જાઓ....

પ્રભુએ આપણી પ્રાર્થના સાંભળી.

A ... ...આવી નિશાની હોય ત્યાં આવું દશ્ય થોડી ક્ષણે
નેઈ રહેવું.

ધ્યા. પ્ર. ૩

પરમાત્મામાંથી (સૂર્યના બિંબમાંથી નિકળતા પ્રકાશની જેમ) દિવ્ય તેજપુંજ નીકળી આપણી તરફ આવી રહ્યો છે.....

પરમાત્મામાંથી નીકળેલો પ્રકાશ આપણી ચારે તરફ વીંટળાઈ વળ્યો છે.....

પરમાત્માના દિવ્ય પ્રકાશમાં આપણે ઝેઠેલા છીએ....
.....(આવું અનુભવવું.)

પરમાત્મામાંથી નીકળેલો દિવ્ય પ્રકાશ આપણને ભેદીને પસાર થાય છે.....

આપણી આરપાર તે પ્રકાશ પસાર થઈ રહ્યો છે....
.....(આવું દશ્ય બેવું.)

તે પ્રકાશમાં આપણા આત્માનો ‘એક્સ રે’ લેવાય છે....(B)

તેમાં શરીરનો ફોટો નથી આવતો.

આત્માને લાગેલાં કર્મનો ફોટો નથી આવતો.

રાગદ્વેષ આદિ ભાવ કર્મનો ફોટો નથી આવતો.

પરમાત્માના દિવ્ય પ્રકાશમાં શુદ્ધ આત્માનો ‘એક્સ રે’ લેવાય છે.

(B) જે રીતે ડૉક્ટરો ‘એક્સ રે’ લે છે તેમાં કપડાનો ફોટો નથી આવતો, ચામડીનો નથી આવતો, માંસ, લોહીનો ફોટો નથી આવતો, ફક્ત હાડકાનો જ ફોટો આવે છે. તે રીતે અહીં આત્માનો ‘એક્સ રે’ લેવાય છે.

તેમાં આપણા આત્માના સ્વરૂપનું આપણે દર્શન
 કરીએ છીએ.....

પરમાત્માના જેવું જ વિશુદ્ધ આત્મચૈતન્ય આપણા
 મન રહેલું છે તેના દર્શનમાં આપણે સ્થિર બનીએ
 શકીએ (C).....

પરમાત્માની દિવ્ય વાણી સંભળાય છે.....

હે વત્સ ! દેહ (શરીર) તારું સ્વરૂપ નથી, તું તે
 માથી ભિન્ન ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્મા છે.....

જગતમાં દૃશ્યમાન પુદ્ગલ-પદાર્થો તારું રૂપ નથી,
 તેનાથી ભિન્ન તું ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્મા છે.....

પુદ્ગલ (જડ)નું લક્ષણ શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને
 સ્પર્શ છે.....

તારું-ચૈતન્યનું લક્ષણ જ્ઞાન, દર્શન, આચિત્ર, વીર્ય
 અને ઉપયોગ છે.....

પુદ્ગલ રૂપી છે, તું અરૂપી છે.....

જ્ઞાનાવરણી આદિ કર્મ-પુદ્ગલ છે, તેનાથી ભિન્ન
 તું ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્મા છે.....

તું જે ભાષા બોલે છે તે પણ ભાષાવર્ગીણાના પુદ્-
 ગલો છે, તેનાથી ભિન્ન તું આત્મરૂપ છે.....

(C) થોડી ક્ષણ આત્મદર્શનમાં સ્થિર બની અનુભવ કરવો.

મનથી જે તું વિચાર કરે છે તે મનોવર્ગભાના પુફ્ફલ છે, તેનાથી ભિન્ન તું ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્મા છે....

તું બહાર જોઈ રહ્યો છે, જરા અંદર જો, અનંત આનંદ અને સુખનો મહાસાગર તારી અંદર (તારા આત્મામાં) પૂર્ણ ભરેલો છે.....

જેવું મારું સ્વરૂપ છે તેવું જ તારું સ્વરૂપ છે.....

તારા અંદરના આનંદના મહાસાગરમાં ડુબકી માર! પરમાનંદનો અનુભવ થશે.....

આપણે આત્માના આનંદના મહાસાગરમાં લીન બનીએ છીએ.....

.....
.....
.....
.....
..... *.....

દિવ્ય આનંદનો આપણે અનુભવ કરીએ છીએ....

.....(સ્થિરતાપૂર્વક ધ્યાન કરવું.)

સાકર દૂધમાં ઝોગળી જાય તેમ મન આત્માના પરમાનંદમાં ઝોગળી ગયું છે.....

આનંદના મહાસાગરમાં આપણે વિલીન થઈ ગયા છીએ.....(સ્થિરતા પૂર્વક ધ્યાન કરવું.)

* વિચારો શાંત કરી આત્મિક આનંદના મહાસાગરમાં વિલીન બનવું, અનુભવ કરવો. અને તેટલો વધુ સમય સ્થિર રહેવું.

.....
 .....
 .....
 .....
 આત્માના પરમ આનંદરસનો આજે અનુભવ કરી
 છીએ.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

.....
 .....
 .....
 .....
 પરમાત્માના આલંબને અનંત સુખ, પરમ આનંદ,
 અનંત શક્તિ, કેવળજ્ઞાન આદિ અનંત ગુણ સમૃદ્ધિથી
 આપણા આત્માનો અનુભવ થઈ રહ્યો છે.... ..
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

.....
 .....
 .....
 પ્રભુ મેરે તું સખ ખાતે પુરા, પરકી આશ કહાં કરે પ્રીતમ,
 એ કીન ખાતે અધુરા.... ..

આપણે આત્મા સાથે વિચાર કરીએ છીએ. પ્રભુ !
 તું સર્વ વાતે પૂર્ણ છે.

પર વસ્તુની આશા તું શા માટે કરે છે ? તારા
 અંદર શું ઓછું છે ?

આનંદ અને સુખ માટે આજ સુધી આપણે બહાર
 શોધતા હતા. જગતના પદાર્થોમાં સુખ છે તેમ સમજી
 હોડતા હતા. આજે પ્રભુની કૃપા થઈ. સુખ અને આનંદનો
 મહાસાગર, પરમાત્માએ આપણા આત્માના અંદર બતાવ્યો,
 અનુભવ કરાવ્યો.

પરસંગ ત્યાગ, લાગ નિજરંગશું;
 આનંદ વેલી અંકુરા.

હે જીવાત્મા ! પરનો સંગ છોડીને, આત્માના રંગમાં
 લાગી જા, આનંદથી પૂર્ણ ભરાઈ જઈશ.... ..

આજે પામ્યો પરમ પદનો, પંથ તારી કૃપાથી,
 મીટયા આજે બ્રમણ ભવના, દિવ્ય તારી કૃપાથી;
 દુઃખો સર્વે ક્ષય થઈ ગયાં, દેવ તારી કૃપાથી,
 ખુલ્યાં ખુલ્યાં સકલ સુખના, દ્વાર તારી કૃપાથી.

(પ્રયોગ નં. ૪ પૂર્ણ.)

પ્રયોગ નં. ૧ વિશેષ નોંધ :—

આપણને વિના કારણ લયગ્રસ્ત બની જવાની ચિંતા (ટેન્શન) કરવાની, શોક કરવાની ટેવ પડી ગઈ છે, જેને જ્ઞાની પુરૂષો આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાનની પીડા કહે છે.

આ પ્રયોગથી પરમાત્માની કરૂણાની સહાયથી સ્વયં સૂચના દ્વારા આપણી ટેવમાં પરિવર્તન આવે છે. દરેક સંજોગમાં સમતા કેળવવાની ટેવ કેળવાય છે. ગમે તે સંજોગમાં સુખ, શાંતિ, આનંદ, નિર્ભયતાનો અનુભવ કરી શકાય છે. આખો દિવસ આપણે પરમાત્માની કરૂણામાં જ વસીએ છીએ તેવી સલામતા રહે છે. આ પ્રયોગ દરરોજ કરવાથી જીવન શાંત અને આનંદમય બને છે અને આર્ત-રૌદ્રધ્યાનની પીડા (ટેન્શન) શાંત થઈ જાય છે. ઉપરાંત આર્ત-રૌદ્ર ધ્યાનના પ્રસંગોમાં પણ પરમાત્માના સ્મરણ રૂપ ધર્મધ્યાન થઈ શકે છે.

અહીં કરૂણાથી પૂર્ણ ભરાયા પછી મૈત્રી ભાવનાનું ધ્યાન ખાસ કરવું, જેથી દિવ્ય આનંદ અનુભવાશે. મૈત્રી ભાવનાનું ધ્યાન પ્રયોગ નં. ૭ મુજબ કરવું.

પ્રયોગ નં. ૨ વિશેષ નોંધ :—

આ પ્રયોગ દરરોજ વ્યવસ્થિત કરવાથી પાપવૃત્તિઓ, મદ્દીન વાસનાઓ અને દુષ્ટ ભાવનાઓ ધીમે ધીમે ઓછી થવા માંડે છે. કોઈ દોષ દા. ત. ‘ક્રોધ’ આપણને વધુ હેરાન કરતો હોય તો ક્રોધને બળતો બરાબર જોવો. બળીને

ભરમ થાય ત્યાં સુધી જોવો. તેનાથી ક્રોધના નિર્મત્તોમાં પણ શાંત રહેવાની ટેવ પડી જશે.

પ્રયોગ નં. ૩ વિશેષ નોંધ :—

આ પ્રયોગ દરરોજ કરવાથી પ્રભુના પ્રભાવે સદ્ગુણો આપણામાં ખીલવા માંડે છે. જે ગુણની આપણને જરૂર હોય દા. ત. ‘ઉદારતા’. તો ઉદારતાથી આપણે પૂર્ણ ભરાઈએ છીએ તેવો ખાસ સંકલ્પ કરવો.

પ્રયોગ નં. ૪ વિશેષ નોંધ :—

આ પ્રયોગથી સંવેગ અને નિર્વેદ ગુણનો વિકાસ થાય છે. ‘હું’ પુદ્ગલ દ્રવ્યથી ભિન્ન છું’ તે લક્ષણ ભેદથી પુદ્ગલની ભિન્નતા ભાવિત થવાથી પાંચે ઈંદ્રિયોના વિષયોનો અને સંસારના સુખનો રસ ‘હેય’-છોડવા જેવો લાગે છે. તે રસ ઘટવા માંડે છે અને આત્માના શુદ્ધ આનંદ સ્વરૂપનો અનુભવ કરવાની લગની લાગે છે જેથી સંવેગ ગુણ વૃદ્ધિ પામે છે. મોક્ષની તીવ્ર ઈચ્છા એટલે મોક્ષમાં જ ઉપાદેય બુદ્ધિ થાય છે. સંસારના સુખ ઉપરનો રાગ ઘટતો જાય છે. મોક્ષનો એટલે આત્માના પરમાનંદની પ્રાપ્તિનો રસ વધતો જાય છે. આત્માની અંદર આનંદ અને સુખનો મહાસાગર ભરેલો પડ્યો છે તેનું ભાન થતાં, તે આનંદની પ્રાપ્તિ માટે તાલાવેલી જાગે છે.

જગતના પદાર્થોમાં સુખ માનીને આપણું મન દોડે છે; પરંતુ આ પ્રયોગથી આત્મામાં રહેલ પૂર્ણ સુખ અને આનંદના મહાસાગરનો અનુભવ થાય છે. તેમાં મનની ગતિ

(ઉપયોગ) આનંદના મહાસાગર એવા આત્મા તરફ થાય છે, અને દિવ્ય આનંદ અનુભવીને ખહાર આવેલું આપણું મન ફરી ફરીને તે દિવ્ય આનંદને ઝંખે છે. મનનું આકર્ષણ જગતના પદાર્થોને ખદલે પરમાત્મા અને આત્મા તરફ થાય છે.

જસ પભુ ધ્યાયો, મહારસ પાયો, અવર રસે નહિ રાયું;
અંતરંગ ફરસ્યો દરિશન તેરો, તુજ ગુણ રસ સંગ માયું.

પરમાત્માના ધ્યાનથી પરમ સુખનો રસ અનુભવાય છે, ત્યારે જગતના પદાર્થોનાં સુખનો રસ ઘટી જાય છે અને છેવટે એ નાશ પામે છે. પરમાત્માના આલંબને દિવ્ય રસ અનુભવવા માટેની ઝંખના ચાલુ જ રહે છે. તેથી પરમાત્માનું સ્મરણ-ધ્યાન સહજ ખની જાય છે.

પ્રયોગ નં. ૫ :—

વાલેશ્વર સુણો વિનતી, તું મુજ પ્રાણુ આધાર;
તુજ વિણ હું ન રહી શકું, જેમ બાળક વિણ માત રે.

(પૂ. ઉ. ચશોવિજયજી કૃત વીર પ્રભુનું સ્તવન)

હે કરુણાનિધાન પ્રભુ ! હૃદય મંદિરીયે પધારો. તમે મારા પ્રાણ, ત્રાણ, શરણુ આધાર છો. જેમ બાળક મા વગર રહી ન શકે તેમ પ્રભુ ! એક ક્ષણુ પણ તમારા વગર રહી ન શકું તેવી મારી સ્થિતિ છે.

હવે મુજ મંદિરમાં પ્રભુ આવી વસો રે, પામું પામું પરમાનંદરે,
પ્રભુ ! પધારો પધારો અને સેવકને પરમાનંદથી ભરી દો.

અરજી સુણી મન આવીયા રે, વીર જીભુંદ દયાળ રે,
રમજો મુજ મન મંદિરે રે, પ્રભુ પ્રેમ ધરી નિશકિત રે.

પરમાત્મા હૃદય-મંદિરમાં પધારે છે.....(આવું
દશ્ય આપણે જોઈ રહ્યાં છીએ.)

હૃદય-મંદિરમાં પરમાત્મા ખિરાજમાન થાય છે....
જે દિશામાં આપણું મુખ છે તે દિશામાં પરમા-
ત્માનું મુખ છે.....

હૃદયમાં ખિરાજમાન પરમાત્માનું આપણે ધ્યાન
કરીએ છીએ.....

૧. પરમાત્મા પ્રેમ અને કરુણાના ભંડાર છે. તેમના-
માંથી પ્રેમ અને કરુણાના કુવારા ઊડી આપણી અંદર
ફેલાય છે.....
આપણે પ્રેમથી ભરાઈ એ છીએ.....
આપણે પ્રેમ સ્વરૂપ બનીએ છીએ.....(આવું સંવે-
દન અને અનુભવ આપણને થઈ રહ્યો છે.)

૨. પરમાત્મા આનંદના ભંડાર છે.....
પરમાત્મામાંથી આનંદના કુવારા ઊડે છે... ..
આપણી અંદર ફેલાય છે.....
આપણે આનંદથી ભરાઈ જઈએ છીએ.....
આપણે આનંદ સ્વરૂપ બનીએ છીએ.....(આવું
આપણે અનુભવી રહ્યાં છીએ.)

૩. પરમાત્મા અનંત સુખના નિધાન છે.....
 પરમાત્મામાંથી સુખનાં ભાવો નીકળી આપણી
 અંદર ફેલાય છે.....
 આપણે સુખથી પૂર્ણ ભરાઈએ છીએ.....
 આપણે સુખ સ્વરૂપ બનીએ છીએ.....
 (આવો અનુભવ આપણને થઈ રહ્યો છે.)
૪. પરમાત્મા શક્તિના ભંડાર છે. (અનંત વીર્ય તે
 શક્તિ છે.).....
 પરમાત્મામાંથી શક્તિનો પ્રકાશ નીકળી આપણી અંદર
 ફેલાય છે.....
 આપણે શક્તિ સ્વરૂપ બનીએ છીએ.....
 (આવું સંવેદન આપણને થાય છે.)
૫. પરમાત્મા કેવળજ્ઞાન આદિ ગુણ સમૃદ્ધિના ભંડાર છે.
 પરમાત્મામાંથી ગુણ સમૃદ્ધિના કુવારા ઊડે છે અને
 આપણી અંદર ફેલાય છે.....
 આપણે સમૃદ્ધિથી ભરાઈ એ છીએ.....
 આપણે સમૃદ્ધિવાન બનીએ છીએ.....
 હૃદયમાં ધિરાજમાન પ્રભુના અનુગ્રહથી આપણે પ્રેમ
 આનંદ, સુખ, શક્તિ અને ગુણ સમૃદ્ધિથી પૂર્ણ ભરાઈ
 ગયા તેવા સંકલ્પપૂર્વક અનુભવ થઈ રહ્યો છે.....
 .....

પ્રયોગ નં. ૬ :—

હૃદયમાં ખિરાજમાન પરમાત્માનું આપણે ધ્યાન ધરીએ છીએ.... ....પછી આપણે પ્રભુને વિનંતિ કરીએ છીએ— પ્રભુ ! મારી સાથે એક રૂપ થઈ પ્રસન્ન થાઓ. હૃદયમાં ખિરાજમાન પરમાત્મા ધીમે ધીમે મોટું રૂપ ધારણ કરે છે.....

આપણા દેહ પ્રમાણ બની જાય છે.....

પરમાત્માના અસંખ્ય આત્મપ્રદેશો આપણા આત્માના અસંખ્ય પ્રદેશો સાથે એક રૂપ થાય છે.....

પરમાત્માનો પ્રત્યેક આત્મપ્રદેશ અનંત સુખ અને અનંત ગુણથી પૂર્ણ છે.....

આવો એક એક અનંત ગુણ અને સુખથી પૂર્ણ પરમાત્માનો આત્મપ્રદેશ આપણા એક એક આત્મપ્રદેશ સાથે મળતાં આપણે દિવ્ય સ્વરૂપ બની જઈએ છીએ....

આપણે પૂર્ણતાનો અનુભવ કરીએ છીએ.....

આપણે પૂર્ણ સ્વરૂપમાં સ્થિર બનીએ છીએ.... ....

.....
.....
.....

(જોટલો સમય સ્થિર રહી શકાય ત્યાં સુધી સ્થિર રહી આનંદ અનુભવીએ છીએ.)

પરમાત્માની દિવ્યશક્તિ મારા લોહીના અણુએ—અણુમાં
કાર્યશીલ બની ગઈ છે.....

મારી આરે તરફ દીવ્ય શક્તિઓનું આભા મંડલ
બન્યું છે.....

અંતમાં પરમાત્મા હૃદયમાં ખિરાબેલા છે તેનું દર્શન
કરીએ છીએ.....

હૃદયમાં ખિરાબેલા પરમાત્માને નિરંતર હૃદયમાં
ધારણુ કરીશ.....

ધ્યાન પૂરું થાય તે સમયની પ્રાર્થના—

દાદા તારી મુખમુદ્રાને, અમીય નજરે નિહાળી રહ્યો,
તારા નયનોમાંથી અરતું, દિવ્ય તેજ હું ઝીલી રહ્યો;
ક્ષણભર આ સંસારની માયા, તારી લક્ષિતમાં ભૂલી ગયો,
તુજ મૂર્તિમાં મસ્ત બનીને, આત્મિક આનંદ માણી રહ્યો.

મુજ નેત્ર રૂપ ચક્રોરને તું, ચંદ્ર રૂપે સાંપડ્યો,
તેથી જિનેશ્વર આજ હું, આનંદ ઉદ્ધિમાં પડ્યો.

જે ભાગ્યશાળી હાથમાં, ચિંતામણિ આવી પડે,
કઈ વસ્તુ એવી વિશ્વમાં, જે તેહને નવ સાંપડે ?

કલ્પવૃક્ષ અને ચિંતામણિ સમા પ્રભુ આજે મળ્યા,
હૃદય મંદિરીએ પ્રભુ પધાર્યા.

રમજો મુજ મનમંદિરે રે, પ્રભુ પ્રેમ ધરી નિશદ્દિન રે.

હૃદયમંદિરમાં પધારી પ્રભુએ પ્રેમપૂર્વક આપણી
અંદર તેમની શક્તિઓનું આપણને દાન આપ્યું.

પ્રયોગ નં. ૫ વિશેષ નોંધ :—

પરમાત્મા હૃદયમાં પધારતાં પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિઓનો આપણામાં વિસ્ફોટ થાય છે. આપણા લોહીના અણુએ અણુમાં પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિઓ કાર્યશીલ હોય તેવું અનુભવાય છે. હૃદયમાં બિરાજમાન પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિઓ—પ્રેમ, આનંદ, સુખ, શક્તિ, (વીર્ય ગુણ) સમૃદ્ધિના પ્રકાશનું આભામ'ડળ આપણી ચારે બાજુ રચાય છે. જેનાથી જગતના જીવોને આપણું જીવન ઉપકારક અને છે. આપણી નજીકમાં આવનાર દુઃખીના દુઃખ ઘટે છે. અશાન્ત મનુષ્ય શાન્ત થાય છે. શ્રદ્ધાવિહીન મનુષ્યને શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થાય છે અને ધર્મના પરિણામ થાય છે. આ પ્રયોગ નિયમિત કરવાથી સામાન્ય મનુષ્યમાંથી આપણે મહામાનવ બની શકીએ છીએ. Self centered આપણી ચેતના God-Contered અને છે.

પ્રયોગ નં. ૬ વિશેષ નોંધ :—

અહીં પરમાત્માનું અલેહ મીલન છે. કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવાન હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ અલેહ પ્રણિધાનને તાત્ત્વિક નમસ્કાર કહે છે. આ તાત્ત્વિક નમસ્કાર એટલે નમનું, નમવું એટલે પરિણમવું, પરિણમવું એટલે તત્ત્વ સ્વરૂપ બનવું, તદ્દાકાર ઉપયોગે પરિણમવું, તન્મય થવું, તદ્રૂપ થવું. તત્ત્વ સ્વરૂપ બનવું એટલે તે રૂપ હોવાનો અનુભવ કરવો. તદ્દ રૂપ બનવું એટલે તે રૂપ થઈને સ્થિર બનવું.

આવો અનુભવ કરવાની આ દિવ્ય પ્રક્રિયા છે.

ધ્યાતા ધ્યાન ધ્યેય ગુણ એકે, લેદ છેદ કરશું હવે ટેકે,
ખીર નીર પરે તુમશું મીલશું, વાયક યશ કહે હેજે હળશું.

(ઉ. ચશોવિજયજીકૃત વાસુપૂજ્ય સ્વામીનું સ્તવન.)

અહીં મહાપુરૂષનું કહેવું છે “ જેવી રીતે દૂધમાં સાકર નાખીએ અને તે દૂધમાં એકમેક થઈ જાય છે, તે રીતે ખીર નીર પરે તુમશું મીલશું એટલે હે વિશુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ પરમાત્મા ! આપના આવા અલેદ મીલન દ્વારા અમે પણ હેજે હળશું એટલે પરમાનંદનો-અનુભવ કરીશું અર્થાત્ આપનું અલેદ મીલન તેજ આત્મ સાક્ષાત્કાર એટલે આત્મ અનુભવની પ્રક્રિયા છે. આવો અનુભવ કરવાના લક્ષથી આ પ્રયોગ નં. ૫ અને ૬ દરરોજ કરવા માટે મુમુક્ષુ આત્માઓને ખાસ વિનંતિ છે.

જેમ જેમ સ્થિરતાપૂર્વક પરમાત્માનું ધ્યાન થશે તેમ તેમ આત્માના અનુભવની દિશામાં આપણે આગળ વધી શકીશું.

તુજ ગુણ જ્ઞાન ધ્યાનમાં રહીએ,

ઈમ મીલવું પણ સુલભ જ કહીએ.

માનવિજય વાયક પ્રભુ ધ્યાને,

અનુભવ રસમાં હળીયો એક તાને.

(અલિનંદન જીન સ્તવન.)

પૂર્વાચાર્યોએ અનુભવ-રસ ચાખ્યો છે અને તે આત્મા-નુભવ રસ ચખાડવા માટે આપણને પરમાત્મ ભક્તિ-ધ્યાન આદિનો દિવ્ય માર્ગ બતાવ્યો છે. શ્રદ્ધા પૂર્વક તે જીન-કથિત માર્ગે આપણે નિષ્ઠાપૂર્વક પુરૂષાર્થ કરવો.

સમીક્ષા :—

મહોપાધ્યાય શ્રીચરોવિજયજી મહારાજ સાહત્રણસૌ ગાથાના સીમંધર સ્વામીના સ્તવનમાં નય, નિક્ષેપ, સપ્ત-લંગી, વ્યવહાર, નિશ્ચય, ઉત્સર્ગ, અપવાદ વગેરે સર્વ રીતે ભક્તિ કર્યા પછી ઉપસંહાર કરતાં છેવટે કહે છે કે :-

તું પ્રભુ જો વસે હર્ષભર હીયલડે,
તો સકલ પાપના અંધ તૂટે;
ઝગતે ગગન સૂરજ તેણે મંડલે,
દહ દિશિ જિમ તિમિર પડલ કૂટે.

હૈ કરુણાસાગર પરમાત્મા ! તું જો મારા હૃદયમંદિરમાં આનંદપૂર્વક વસે તો મારા સકલ પાપના અંધ તૂટી જાય, કારણ કે પાપરૂપી અંધકાર ત્યાં સુધી જ રહી શકે છે કે જ્યાં સુધી પરમાત્મારૂપ સૂર્યનો ઉદય થતો નથી. અર્થાત્ જોમ સૂર્યનો ઉદય થતાં દશે દિશામાં અંધકારના પડલ કૂટી જાય છે, તે રીતે પરમાત્મા રૂપ સૂર્યનો ઉદય જ્યારે જીવાત્માના હૃદયમાં થાય છે, ત્યારે સકલ પાપો પલાયન થઈ જાય છે.

કહેવાનો ભાવાર્થ એ છે કે પરમાત્માની ભક્તિ, નમસ્કાર, ઉપાસના, દર્શન, પૂજન, વંદન, સ્તવન, ધ્યાન, સ્મરણાદિ દ્વારા પરમ રસનો અનુભવ થાય છે. ઈન્દ્રિયોના અને કષાયના રસો કરતાં અનેકગણો ચડિયાતો પરમાત્મ-સ્વરૂપનો રસાનુભવ થાય ત્યારે, જગતના સર્વ રસ, નીરસ બની જાય છે.

ખરી રીતે તો પાંચ ઇન્દ્રિયોના અને કષાયોના રસો તે રસ નથી, પણ આલોસ માત્ર છે. છતાં અનાદિ મિથ્યા મોહના કારણે જીવને વિષયકષાયમાં રસ પડે છે અને તે રસ કરતાં અતિ ઉચ્ચ કોટીનો પરમાત્મ-ધ્યાનનો રસ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે તુચ્છ રસો નાશ પામી જાય છે.

જશ પ્રભુ ધ્યાયો મહારસ પાયો, અવર રસે નવિ રાયું;
અંતરંગ ફરસ્યો દરિશન તેરો, તુજ ગુણુ રસ સંગ માયું.

ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ ઉપયુક્ત પંક્તિમાં કહે છે કે પ્રભુ, તારા ધ્યાનનો મહારસ આજે પીધો. તેથી જીભ રસ ફિક્કા પડી ગયા. અંતરંગમાં તારા સ્વરૂપનું દર્શન મળ્યું, હવે તારા સિવાય મારે જીભું કાંઈ ન જોઈએ, તું જ મારું સર્વસ્વ છે, તું જ મારું સ્વરૂપ છે.

આ પ્રમાણે પરમાત્મ-સ્વરૂપનો ઉપલક્ષણથી આત્મ-સ્વરૂપના-પરમાનંદનો રસાસ્વાદ ચાખ્યા પછી જ જગતના બધા રસોમાંથી સાધકનું મન ઊઠી જાય છે.

તે જ વાત ૩૫૦ ગાથાના સ્તવનમાં જણાવતાં છેલ્લે કહે છે કે—

વેગજો મત હુજે દેવ મુજ મન થકી,
કમળના વન થકી જેમ પરાગો;
ચમક પાષાણુ જેમ લોહને ખીંચશે,
મુક્તિને સહજ તુજ લક્ષિત રાગો.

હે દ્વીન દયાળ, શરણાગતવત્સલ, કૃપાસિંધુ પરમાત્મા !
તું મારા મનમાંથી જરા પણ ખસતો નહિ, તું નિરંતર
મારા મનમંદિરમાં વસજો. જેમ કમળના વનથી પરાગ
અલગ ન રહી શકે તેમ તારા સ્વરૂપની મહેક નિત્ય મારા
મનમંદિરમાં હોજો. તારું નિરંતર સ્મરણ કરવા માટે
સમગ્ર આગમનો સાર “ નમો અરિહંતાણુ ” મંત્ર નિત્ય
મારા મનમંદિરમાં વસો તેવી હું તને વિનંતી કરું છું.

પરમ પૂજ્ય શ્રી સિદ્ધર્ષિ ગણિ મહારાજ ઉપમિતિ
લવપ્રપંચા કથામાં સમગ્ર દ્વાદશાંગીનો સાર શું છે તે
જણાવતાં કહે છે કે—

તસ્માત્ સર્વસ્ય સારોસ્ય દ્વાદશાંગસ્ય સુંદર ! ।
ધ્યાનયોગ પરં શુદ્ધઃ સ હિ સાધ્યો મુમુક્ષુણા ॥

હે સૌમ્ય ! આ સમસ્ત દ્વાદશાંગ રૂપ જ્ઞાન પ્રવચનનો
સાર પરમ વિશુદ્ધ એવો ધ્યાનયોગ છે. મુમુક્ષુઓએ તે
ધ્યાનયોગને સાધવો જોઈએ.

મૂલોત્તરગુણાઃ સર્વે, સર્વા ચૈવં બહિષ્ક્રિયાઃ ।
મુનીનાં શ્રાવકાણાં ચ ધ્યાનયોગાર્થમીરિતા ॥

સર્વે મૂલ ગુણો અને સર્વે ઉત્તર ગુણો તથા સર્વ
આદ્ય ક્રિયા કે જે મુનિઓ અને શ્રાવકો માટે વિહિત
છે, તે બધી ધ્યાનયોગ માટે પ્રરૂપિત કરવામાં આવી છે.

વિશુદ્ધ ધ્યેય-પરમાત્મા અરિહંત દેવનું ધ્યાન અને
તે દ્વારા આત્મ સ્વરૂપનો અનુભવ અને છેવટે આત્મ

સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરવી તે લક્ષ્યાંક સુધી પહોંચવાનું છે, તે માટે પોતાના ગુણસ્થાનકને અનુરૂપ જિન આજ્ઞા પ્રમાણે ધર્મક્રિયા-અનુષ્ઠાનો ભાવપૂર્વક-ઉપયોગ જોડવા પૂર્વક કરીને એટલે કે ધ્યાન પૂર્વક કરીને પરમાત્માને હૃદયમંદિરમાં અધરાવી પરમાત્માનું ધ્યાન કરવાથી કાર્ય સિદ્ધિ થાય છે.

આજે પામ્યો પરમ પદનો, પંથ તારી કૃપાથી;
મીટયા આજે ભ્રમણ ભવનાં, દિવ્ય તારી કૃપાથી;
દુઃખો સર્વે ક્ષય થઈ ગયા, દેવ તારી કૃપાથી;
ખુલ્યાં ખુલ્યાં સકલ સુખનાં, દ્વાર તારી કૃપાથી.

આજ સુધી સુખ જગતના પદાર્થોમાં ભરેલું છે તેવી સમજ હતી અને તેના કારણે સુખ માટે આપણે જગતના પદાર્થોની પાછળ દોડતા હતા, પરંતુ આજે પરમાત્માની કરૂણા આપણા ઉપર વરસી. પરમાત્માની કરૂણાને આપણા હૃદયમાં આપણે ઝીલી તેના કારણે આપણી ખુદ્ધિ શુદ્ધ થઈ. સિંચળે તુ સદા વિપુલ કરૂણા રસે, મુજ મને શુદ્ધ મતિ કલ્પવેલી,
જ્ઞાન દર્શન કુસુમ ચરણવર મંજરી, મુક્તિ ક્ષણ આપશે તે અકેલી.

(ઉ. યશોવિજયજીકૃત ૩૫૦ ગાથાનું સ્તવન.)

પ્રભુના કરૂણા રસના સિંચનથી આપણી ખુદ્ધિ શુદ્ધ થવાથી અને પરમાત્માના ધ્યાન દ્વારા સુખ આનંદનો મહાસાગર આપણા આત્મામાં પૂર્ણ ભરેલો છે તેની સભાનતા, સદ્દેહણા, પ્રતીતિ અને ચત્કિંચિત્ અનુભવ થતાં આત્મિક સુખનાં દ્વાર ખુલ્લાં થઈ ગયાં. (ખુલ્યાં ખુલ્યાં સકલ સુખનાં દ્વાર તારી કૃપાથી.) જગતના પદાર્થોમાં સખ

સુદ્ધિ હતી તેના બદલે પરમાત્મા અને આત્મામાં સુખ
સુદ્ધિ ઉત્પન્ન થઈ.

મનનો એક સ્વભાવ છે કે જ્યાં પોતે અધિક સુખ
માન્યું છે તે તરફ દોડ્યા જ કરે છે. નાનું ઘર હોય તે
મોટું મેળવવા, થોડા પૈસા હોય તો વધુ મેળવવા, પોતાની
માનેલી સુખની વધુ સામગ્રી મેળવવા મનની દોટ નિરંતર
ચાલુ છે. પરંતુ સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગ દ્વારા પરમા
ત્માના દિવ્ય પ્રકાશના આલંબને મનની ગતિ (ઉપયોગ)
પરમ આનંદના ભંડાર આત્મા તરફ થતાં દિવ્ય આનંદની
અનુભૂતિ થાય છે. આ રીતે દિવ્ય આનંદની અનુભૂતિ કરીને
બહાર આવેલું મન તે આનંદને ફરી ફરી ઝંખે છે કારણ
કે ધ્યાન દ્વારા મળેલો પરમ આનંદ અને સુખ એટલું
ઉચ્ચ કક્ષાના હોય છે કે પાંચે ઈન્દ્રિયા અને કવાય જનિત
સુખ જે માત્ર સુખાલાસ છે તે આત્મિક સુખની પા
અતિ તુચ્છ ભાસે છે. તેથી આપણું મન આત્મિક સુખ
અને આનંદને વારંવાર ઝંખે છે. તે આત્મિક સુખ અ
આનંદ માટેના પરમ આલંબન રૂપ પરમાત્માનું સ્મરણ
ધ્યાન, પૂજન, નમસ્કાર, મંત્ર જાપ-આદિ સહજ ભા
સ્થિરતાથી થાય છે. પરમાત્માની આજ્ઞા મુજબની સર્વ ધર્મ
ક્રિયામાં રસ અને ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે. સર્વ ધર્મક્રિયામ
પ્રાણપૂર્તિ થાય છે.

માહરો આત્મા તુજ થકી નીપજે,

માહરી સંપદા સયલ મુજ સંપજે,

તેણે મનમંદિરે ધર્મ પ્રભુ ધ્યાઈએ,

પરમ દેવચંદ્ર નિજ સિદ્ધિ સુખ પાઈએ.

(ધર્મનાથ ભગવાનનું સ્તવન.)

માહરૂં પૂર્ણાનંદ પ્રગટ કરવા લાણી રે,

પુષ્ટાલંબન રૂપ, સેવા પ્રભુજી તાણી રે,

દેવચંદ્ર જિનચંદ્ર ભક્તિ મનમેં ધરો રે,

અવ્યાબાધ અનંત અક્ષય પદ આદરો રે.

(મલ્લીનાથ ભગવાનનું સ્તવન.)

આ રીતે સાલંબન ધ્યાન દ્વારા આત્મિક સુખ અને જ્ઞાનંદ સૌને પ્રાપ્ત થાય છે તે હેતુથી આ પુસ્તકમાં અનેક આભીય આધારો સહિત તત્ત્વ દર્શાવ્યું છે. સાકર મીઠી-
 તેવું ૧૦૦ પાનાનું પુસ્તક વાંચવાથી સાકરની મીઠાશનું ચેટલું જ્ઞાન થાય છે તેના કરતાં સાકરની એક કાંકરી મીઠામાં નાંખવાથી પ્રત્યક્ષ મીઠાશનો અનુભવ થાય છે. માત્ર આ પુસ્તક વાંચવાથી કે વાંચીને સાડાં લાગવાથી આશ જરૂર છે, પરંતુ કાર્ય સિદ્ધિ તો આપણે ધ્યાન- આરાધના કરીએ અને અનુભવ સુધી પહોંચીએ ત્યારે જ જાય અને તેનો સાચો આસ્વાદ આવે. માટે ઉ. યશો- વિજયજી મહારાજ કહે છે :-

માગર સુખ પામર નવિ જાણે, વલ્લભ સુખ કુમારી;
 અનુભવ વિણ ધ્યાન તાણું સુખ, કેમ કહીએ નરનારી રે;
 ભવિકા વીર વચન એમ જાણો.

(ઉ. યશોવિજયજીકૃત આઠ દષ્ટિની સન્નિધિમાંથી.)

સાલંબન ધ્યાનના આપણે પ્રયોગ કરીએ છીએ તે શું છે ? સૌથી પ્રથમ આપણે સ્થિર આસને બેઠાં એટલે કાયાને પરમાત્મ ધ્યાન માટે સ્થિર કરી, વાણીથી પરમાત્માની સ્તુતિ કરી તેથી વાણી પવિત્ર બની, મનથી પરમાત્માનું ચિંતન કર્યું તેથી મન પવિત્ર-નિર્મળ બન્યું, મન, વચન, કાયા પવિત્ર થવાથી ચિત્તની વિશુદ્ધિ થઈ, ચિત્ત વિશુદ્ધ થવાથી ભાવ અને લેશ્યા વિશુદ્ધ થયાં.

લેશ્યા કૃષ્ણ, નીલ, કપોત, અશુભ હતી તે ધ્યાન દ્વારા ભાવ વિશુદ્ધ થવાથી લેશ્યા વિશુદ્ધ થઈ એટલે તેજે, પદ્મ અને શુકલ લેશ્યા થઈ. લેશ્યા અને ભાવ વિશુદ્ધ થવાથી અધ્યવસાય નિર્મળ થયા અને અધ્યવસાય નિર્મળ થવાથી કષાય પાતળા પડ્યા અને કષાયો પાતળા પડવાથી આત્માના દિવ્ય પ્રકાશનો આંશિક અનુભવ થયો.

આવી રીતે આપણે બહારથી અંદર ગયા અને આત્મિક આનંદ અનુભવ્યો. હવે અંદરથી બહાર જવાના પ્રસંગે ધ્યાનમાં છેલ્લું દૃશ્ય પરમાત્મા હૃદયમાં બિરાજમાન છે તેવું તેનું દર્શન અને ધ્યાન કરવાનું છે. હૃદયમાં બિરાજમાન પરમાત્મા ચોવીસે કલાક આપણા હૃદયમાં બિરાજમાન છે, તેનું સ્મરણ રાખવાનું છે. તે સ્મરણ માટે “ નમો અરિહંતાણુ ” નું નિરંતર સ્મરણ કરવાનું છે.

પરમાત્મા હૃદયમાં બિરાજમાન છે તેવા સ્મરણથી તેમનો દિવ્ય પ્રકાશ ચોવીસે કલાક આપણામાં પ્રકાશતો રહેશે. પરમાત્માના પ્રકાશથી કષાયોનું મંડળ ચોવીસે

કલાક પાતળું રહેશે. (તીવ્ર કષાય કે આસક્તિ આપણે કરી શકીશું નહીં) તેનાથી અધ્યવસાય નિર્મળ રહેશે. અધ્યવસાય નિર્મળ રહેવાથી લેશ્યા અને ભાવ વિશુદ્ધ રહેશે અને લેશ્યા-ભાવ વિશુદ્ધ રહેવાથી ચિત્ત વિશુદ્ધ રહેશે. ચિત્તની વિશુદ્ધિથી મન-વચન-કાયાના યોગોનું પ્રવર્તન જન આજ્ઞાને અનુરૂપ રહેશે અને તેનાથી આપણું આખું જીવન વિશુદ્ધ થશે.

આ રીતે મોક્ષ માર્ગની એક દિવ્ય પ્રક્રિયા આપણે કરીએ છીએ. આપણા સમગ્ર જીવનનું પરિવર્તન કરી આપણું જીવન દિવ્ય બનાવવાની અદ્ભૂત ક્રિયા જે આ પુસ્તકના લેખકને અધ્યાત્મ યોગી અનુભવસિદ્ધ મહાપુરૂષ પૂ. પં. શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજ સાહેબના ૨૩ વર્ષના સાનિધ્ય દરમ્યાન પ્રાપ્ત થયેલી તે અહીં રજૂ કરી છે.

આ રીતે દરરોજ અનુકૂળતા મુજબ સાલંબન ધ્યાન ધાને પરમાત્મ ઉપાસના-ભક્તિ કરવા માટે જાણસુ આત્માઓને ખાસ વિનંતિ છે :—આ પ્રયોગનું મૂળ છે પરમાત્માનું સાનિધ્ય અનુભવવું. પરમાત્માના સાનિધ્યથી આપણું જીવન દિવ્ય બને છે. દા. ત. લોઢામાં બાળવાનો કોઈ ગુણ નથી, પરંતુ લોઢાને અગ્નિના સંયોગમાં રાખવામાં આવે તો લોઢામાં અગ્નિનો બાળવાનો ગુણ પ્રગટ થાય છે. તે રીતે પરમાત્માના ધ્યાનથી પરમાત્માના ગુણો સાધકમાં આવિર્ભાવ પામે છે. “ઉત્તમ સંગે રે ઉત્તમતા વધે, પામે ભવનો પારોજી” પરમાત્માનું સાનિધ્ય અનુભવવાથી પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિઓ આપણાં જીવનમાં કાર્યશીલ બને

છે. અને સામાન્ય મનુષ્ય મહામાનવ અને છે. સૌ કોઈ પરમાત્મ-ઉપાસના લક્ષિત-ધ્યાનની આરાધના કરી સ્વ-પર કલ્યાણનો માર્ગ સાધે તે જ અલ્પર્થના.

“હૃદય કમલમે’ ધ્યાન ધરત હું’, શિર તુજ આણુ વહું”

ધ્યાન-આરાધના સાથે જીન આજ્ઞાપૂર્વક ક્રિયાને પણ જીજ્ઞાસુ આત્માઓ જીવનમાં ધારણ કરી મોક્ષ માર્ગના સાચા સાધક અને તે જ અંતરની અલિલાષા.

પ્રયોગ નં. ૭ :—

કરૂણારસમાં સ્નાન કર્યા પછી આપણા ભાવને પરમાત્માના આ મહાકરૂણા ભાવમાં લેળવી દેવાનો દિવ્ય પ્રયોગ નીચે મુજબ :—

પરમાત્માના કરૂણા રસમાં સ્નાન કરવાના પરિણામે અને પરમાત્માની કરૂણા સક્રિય રૂપે (પ્રયોગ નં. ૧ ની સાધનાથી) કાર્યશીલ બનવાથી આપણા રોગ, શોક, દુઃખ, ભય, ચિંતા, અશાંતિ નાશ પામી ગયાં. આપણે સુખ, શાંતિ, આનંદ અને નિર્ભયતાથી ભરાઈ ગયા છીએ. હવે આગળ પ્રયોગ :—

પરમાત્માની કરૂણાનો સફેદ દૂધ જેવો ઘોઘ ભરથી પડે છે. આપણા અંદર કરૂણા પૂર્ણ ભરાઈ ગયી છે. હવે અંદર જગ્યા નથી અને બહારથી ઘોઘ પડે છે.-.....
 .....(આવું દશ્ય ભેવું, સંવેદન કરવું.)
 .....(થોડો સમય ભેજા કરવું.)

કરૂણા ભાવનો એક કુવારો આપણા પ્રહારંધ્ર
(મસ્તકના મધ્ય ભાગ)માંથી ઉડે છે. તે ઉપર ઉંચે ને
ઉંચે જાય છે.....(આવું દશ્ય જોવું.)

તે કુવારો છેક લોકના અંત ભાગ સુધી પહોંચે છે....

૪૫ લાખ યોજન પહોંચેો થઈ સમગ્ર વિશ્વ ઉપર
વરસે છે.....

પ્રયોગ :-

આવા મહાકરૂણાના નિધાન, કૃપાના અવતાર, દયાના
સમુદ્ર, વાત્સલ્યના ભંડાર પરમાત્માની કરૂણા જગતના
જીવ માત્ર ઉપર સિદ્ધશિલાથી છેક નીચે સાતમી નારકી
સુધી વરસી રહી છે. ચૌદ રાજલોક પરમાત્માની કરૂણાથી
પરિપ્લાવિત થઈ રહ્યું છે.....

(આવું દશ્ય આપણે જોઈએ છીએ.)

અતિ અદ્ભુત અને આનંદમય દશ્ય આપણે જોઈએ
છીએ.....તેનાથી આપણા હૃદયમાં ભાવોદ્ધાસ ઉત્પન્ન
થાય છે. આપણા હૃદયમાં પણ સર્વ જીવ સાથે મૈત્રીભાવ
ઉદ્ભવિત થાય છે. આપણી જગતના જીવમાત્રના કલ્યાણની
ભાવના પણ પરમાત્માની કરૂણા સાથે મળે છે.....

અદ્ભુત ભાવોદ્ધાસ આપણામાં પ્રગટે છે.....

“ સર્વ જીવોનું કલ્યાણ થાઓ.....

સર્વ જીવો દુઃખ મુક્ત બનો.....

સર્વ જીવોનાં પાપ નાશ પામે.....

સર્વ જીવોને પરમાત્માનું શાસન મળે.....

જ્યાં જ યોધિળીજને પામે.....

સર્વને મોક્ષ મળે.....

સર્વ જીવ મારા આત્માની સમાન છે.....

મને સર્વ પ્રત્યે મૈત્રી છે.....

મને સર્વ પ્રત્યે સ્નેહભાવ છે.....

સર્વ જીવો સત્તાએ પરમાત્મતુલ્ય છે.....

પરમાનંદના કંદ છે અને અનંત ગુણના વૃંદ છે....

સર્વ જીવ પ્રત્યે મને પૂર્ણ પ્રેમ છે.....

સર્વનું કલ્યાણ-મંગળ થાઓ. સૌને આનંદ થાઓ....

સર્વ જીવો પ્રભુની કરૂણાના પાત્ર છે, તેથી મારા પરમ બાંધવ છે.

સર્વ જીવ ઉપર કરૂણાને વરસતી બેવી.....પ્રભુની કરૂણામાં આપણે કરૂણાભાવ ભેગો લખ્યો છે. પ્રભુની કરૂણાના મહાસાગરમાં આપણે જિન્દુરૂપ ભાવ લળી બંધ છે.

“ઉદક જિન્દુ સાચર ભયો.” (In tune with Intinite) આવી અવસ્થા છે.....(આવું સંવેદન કરવું.)

આપણું અલગ વ્યક્તિત્વ યોગળી ગયું છે.....

સમષ્ટિમાં આપણે લળી ગયા છીએ.....

વિશ્વમય પરમાત્મા એ આપણું સર્વસ્વ છે.....

મૈત્રીભાવનો પરમ આનંદ આપણે અનુભવીએ છીએ.....

પ્રયોગ ૭ ની વિશેષ નોંધ :—

આ આરાધના કરવાથી સર્વ જીવો પ્રત્યે-પ્રેમ, કરૂણા, મૈત્રી વિકસિત થાય છે. ક્રોધ, માન, માયા, લોભ આદિ કષાયો પાતળા પડે છે, અને સાધના સમયે દિવ્ય આનંદ થાય છે. કોઈ સાથે વૈર, અમૈત્રી થઈ હોય તો તેના પ્રતિ-કરૂણા ખાસ વરસાવવી. તેથી આપણા વિરોધના ભાવો બદલાઈ જશે. પરસ્પર મૈત્રી ઉત્પન્ન થશે.

અધ્યાત્મ કલ્પદ્રુમમાં કહ્યું છે :—(મૂળ શ્લોક નમસ્કાર ચિંતામણી પાનું ૧૬.)

વિશ્વ જંતુષુ યદિ ક્ષણમેકં, સામ્યતો ભજસિ માનસ મૈત્રીં ।
તત્સુખં પરમ મત્ર પરત્રા, પ્યશ્નુષે ન યદમૂત્તવ જાતુ ॥

હે મન ! તું સર્વ પ્રાણી ઉપર સમતાપૂર્વક એક ક્ષણુવાર પણ પરહિતચિંતા રૂપ મૈત્રીભાવ ભાવીશ તો તને આ ભવ અને પરભવમાં એવું સુખ મળશે કે જે તેં કદી અનુભવ્યું નહિ હોય.

ધ્યાનમાં વિક્ષેપ આવે ત્યારે આ મૈત્રી ભાવનાનું ધ્યાન કરવું. કારણ કે મૈત્રી આદિ ભાવો ધ્યાનને રસાયણની માફક પુષ્ટ કરે છે.

ધ્યાન તૂટી જાય ત્યારે આ રીતે મૈત્રી ભાવનાનું ધ્યાન ખાસ કરવું.

ભાવના

અખંડ આનંદને વરસાવનાર હે પ્રભુ ! મારા જીવનમાં તારૂં આગમન થયા પછી હવે સંતાપ મને તપાવી નહિ શકે.

હવે શોક મને પ્રજ્વળી નહિ શકે.

હે કરુણામય ! તારામાંથી વરસતી અતંત સુખની વર્ષામાં સ્નાન કર્યા પછી હવે દુઃખ મને દીન નહિ બતાવી શકે.

આપત્તિ મને દુઃખી નહિ કરી શકે.

હે વાત્સલ્ય મૂર્તિ પરમાત્મા ! પ્રશમરસ પૂર્ણ તારા સ્વરૂપમાં સમાઈ જવાથી હવે અશાન્તિ-અજંપો મને સતાવી નહિ શકે.

ચિંતા મને સ્પર્શી પણ નહિ શકે.

હે અભયદયાળુ ગુણના સ્વામી પરમાત્મા !

તારામાં શ્રદ્ધાનો અભાવ એ જ ભયનું સ્વરૂપ છે તેવું જાણ્યા પછી અને તારૂં શરણ લીધા પછી ભય જેવી કોઈ ચીજનું અસ્તિત્વ મારે માટે નથી.

હે કૃપામય પ્રભુ ! તારી કરુણાનું પાત્ર બનેલા મને સદા સુખ, શાન્તિ, અને આનંદ નિર્ભયતા જ છે.

Open your self in an aspiration towards the gives of delight with in the divin element.

ॐ ह्रीं अहूं नमः

સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગો

પાઠ ખીન્ને

નમસ્કાર મહામંત્રનું ધ્યાન

નમસ્કાર મંત્રની આરાધના એ મહાન આધ્યાત્મિક સાધના છે. તેની વિશેષતા એ છે કે તે સાધના આખાલ-વૃદ્ધ, રાજા અને રંક, યોગી અને ભોગી, સર્વ કોઇ કરી શકે છે. ખાતાં-પીતાં, ખેસતાં-ઊઠતાં, સુખમાં કે દુઃખમાં સર્વ સમયે, નવકારનું સ્મરણ કરી શકાય છે. જન્મતાં પણ નવકાર સંભળાવવામાં આવે છે, જીવનભર પણ નવકાર ગણવામાં આવે છે, મરતાં પણ નવકાર સંભળાવવામાં આવે છે. માતાના હૃદયની જેમ નવકાર સૌને લાલ કરે છે. સર્વ પાપનું મૂળ અહંકાર છે. નમસ્કાર ભાવથી અહંકારનો અંત End of egoism આવે છે.

ધર્મનું મૂળ વિનય છે. વિનય નમસ્કારથી આવે છે. તેથી નમસ્કાર મહાન છે.

નમસ્કાર સર્વ પાપનો નાશ કરી, શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપની

પ્રાપ્તિ કરાવે છે કે જે વિશ્વમાં સૌથી શ્રેષ્ઠ મંગલ છે. જગતમાં અનેક મંગલો છે. કોઈ ગાયને મંગલ માને છે. કોઈ કુંકુમને મંગલ માને છે. કોઈ કન્યાને મંગલ માને છે. કોઈ કુલને મંગળ માને છે. પણ શ્રેષ્ઠ મંગળ કયું ?

આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ તે શ્રેષ્ઠ મંગલ (Essence of extremity) છે, જે નવકારની આરાધનાથી મળે છે. નવકારની આરાધનાથી પાપનો પ્રણાશ અને પુણ્યનો પ્રકર્ષ થાય છે. સુખનું સર્જન અને દુઃખનું વિસર્જન થાય છે. વિદ્યોનો વિરોધ Dissolution of disorder અને મંગલનું મંડાણ થાય છે. સુવિધાઓનું સંવર્ધન અને દુર્ભાગ્યનું હરીકરણ શ્રી નવકારથી થાય છે. ઇચ્છાઓનું ઊર્ધ્વગમન થાય છે, સત્યનું સંશોધન થાય છે. શ્રી નવકાર એ વિશ્વેશ્વરને વિનંતી છે, જેનાથી અનંતના આશીર્વાદ મળે છે. શ્રી નવકાર એ સર્વેશ્વરની શરણાગતિનો મંત્ર છે, જેનાથી પૂર્ણતાનો પરમાનંદ (Delight of Divinity) પ્રગટે છે.

શ્રી નવકાર ધર્મધ્યાનનો ઘોષ છે, જેનાથી ચિંતાનું ચૂરણ, આપત્તિઓનું અવમૂલ્યન, સૌભાગ્યની સંપ્રાપ્તિ, આત્મસિદ્ધિનું આયોજન, અવિનાશીપણાનો આદર્શ પ્રાપ્ત થાય છે. શ્રી નવકાર એ પરમાત્મા સાથેનો દિવ્ય પ્રણય છે. જેનાથી પૂર્ણતાનો પરમાનંદ પ્રાપ્ત થાય છે. શ્રી નવકાર શોકનો સંહારક, ભવનો ભંજનહાર અને ચિંતાનો ચૂરનાર છે, જેના વડે જીવનમાં શાશ્વતપણાનો

સંદેશો સમજાય છે, અને પરમેષ્ઠિઓ સાથેના તન્મય, તદ્રૂપ લાવથી (In tune with Infinite) આપણા આત્માને પરમેષ્ઠિ સ્વરૂપ બનાવી શકાય છે. સર્વ સિદ્ધિઓનું સોપાન શ્રી નવકાર છે. જગતનું સર્વશ્રેષ્ઠ, સર્વોત્કૃષ્ટ, સર્વોત્તમ, આધ્યાત્મિક સાધનાનું કેન્દ્ર શ્રી નવકાર છે.

આવા સર્વોત્કૃષ્ટ મહામંત્રનું સ્મરણ, જાપ કે ધ્યાન કરતી વખતે આપણું મન ફરે છે તેવી સર્વ સામાન્ય ફરિયાદ સર્વત્ર છે. આપણા પરમ ઈષ્ટ મંત્રના સ્મરણ વખતે આપણું મન ફરે-બીજે જાય તે આપણા મનની ખુબ જ દુઃખ ભરી-દર્દ ભરી હાલત છે. જ્ઞાની પુરૂષો પણ કહે છે- મનુષ્યનું મન મોટા ભાગે આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાનથી પીડાઈ રહ્યું છે. ભય, શોક અને ચિંતાની લાગણીથી વ્યગ્ર રહેવાના સ્વભાવવાળું બની ગયું છે પરંતુ તે કિલ્લ સ્વભાવવાળા મનુષ્યના મનમાં પણ જ્યારે ભગવાનનો પ્રવેશ થાય છે ત્યારે તે મન શાંત, આનંદી અને નિર્ભય બની જાય છે. મનમાં પરમાત્માને લાવવા માટે અનેકવિધ ઉપાયો મહાપુરૂષોએ બતાવ્યા છે.

નામ ગ્રહે આવી મળે, મન ભીતર ભગવાન,
મંત્રબળે જેમ દેવતા, બહાલો કીધો આહ્વાન.

શ્રી માનવિજયજીકૃત પદ્મપ્રભુનું સ્તવન.

જેમ કોઈ મંત્ર-દેવતાનું આહ્વાન કરવાથી મંત્ર-દેવતાને હાજર થવું પડે છે, તેમ પ્રભુના નામરૂપ મંત્રનું

સ્મરણ કરવાથી પરમાત્મા આપણા મનમંદિરમાં મળવા માટે આવે છે.

નામ અને નામીનો કથંચિત્ અલેદ સંબંધ છે. 'લાડુ' શબ્દ બોલવાથી તેનો દેખાવ, સ્વાદ, બધું નજર સમક્ષ આવે છે. 'રસગુદ્દાં' શબ્દ બોલીએ છીએ ત્યારે કેટલાક રસલોલુપી માણસોને મોઢામાં પાણી આવે છે, તે બતાવે છે કે વસ્તુના નામને વસ્તુ સાથે સીધો સંબંધ છે. તેવી રીતે 'અરિહંત' એવા નામને સાક્ષાત્ અરિહંત પરમાત્મા સાથે સીધો સંબંધ છે. માટે કહ્યું છે કે :—

‘નામ ગ્રહે આવી મળે, મન લીતર લગવાન’

માટે પરમાત્માને મેળવવાની તીવ્ર ઝંખના Dynamic Desire આપણામાં ઉત્પન્ન કરવી અને તે ઝંખના પૂર્ણ કરવા માટે ચારે નિક્ષેપે ત્રિવિધે ત્રિવિધે પ્રભુભક્તિ કરવી (Divotion to Divinity).

જૈનશાસનમાં ચાર નિક્ષેપાતું અફલત તત્ત્વજ્ઞાન છે. ભાવ નિક્ષેપો તો અતિ ઉપકારી છે જ, પરંતુ નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્ય નિક્ષેપ પણ એટલા જ ઉપકારી છે.

પ્રથમ ભૂમિકા

નમસ્કાર મંત્રની આરાધના તે નામ નિક્ષેપની આરાધના છે. જેને કલિકાલ સર્વજ્ઞ લગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ યોગશાસ્ત્રમાં પદ્મસ્થ ધ્યાન કહે છે.

પ્રથમ નમસ્કાર મંત્રના જાપ વિષયક કેટલીક મહત્ત્વની

વિચારણા કર્યા પછી નમસ્કાર મંત્રના ધ્યાન વિષયમાં વિચારીશું.

આરાધના શરૂ કરતાં નીચેની બાબતોનું લક્ષ આપવું.

આસન અને મુદ્રા :—આસન બિનનું સફેદ રંગનું બેસવા માટે રાખવું. એક જ સ્થાન ઉપર બેસી આરાધના કરવી. બહારગામ જવાનું થાય ત્યારે બેસવાનું આસન સાથે રાખવું. પદ્માસને બેસી શકાય તે વધારે સારું છે, અગર અર્ધ પદ્માસને બેસવું, અગર સુખાસને પણ બેસી શકાય. હોડ બંધ રાખવા. હાંત એકબીજાને અડાડવા નહિ. જીભ હાંતને અડે નહિ તે રીતે મુખમાં ઉપરના ભાગમાં ચીટકેલી રાખવી. દરેક ધ્યાન પ્રયોગમાં આ મુદ્રા રાખવાથી વિશેષ પ્રગતિ થશે.

દિશા :—પૂર્વ અગર ઉત્તર સન્મુખ મુખ રાખીને આરાધના કરવી. જ્યારે જિનમંદિરમાં આરાધના કરતા હોઈએ ત્યારે ભગવાનની સન્મુખ બેસીને કરવી. ત્યાં દિશાની ગૌણતા છે.

માલ્લા :—સફેદ સુતર અગર રફટિકની રાખવી. જે માળા નવકાર ગણવા માટે રાખી હોય તેનાથી બીજા મંત્ર જપવો નહી.

માળા વડે થોડા દિવસો જાપ કર્યા પછી નંદાવર્તી શંખાવર્તી મંત્ર ગણવાનો અભ્યાસ પાડવો. નંદાવર્તીથી ૧૨ ની સંખ્યા જમણા હાથ ઉપર ગણવી. અને શંખાવર્તીથી ધ્યા. પ્ર. ૫

ડાબે હાથે નવની સંખ્યા ગણવી. આ રીતે ૧૨ ની સંખ્યા નવ વખત ગણવાથી ૧૦૮ થશે.

ડાબા હાથે શંખાવર્ત				જમણા હાથે નંદાવર્ત			
૩	૪	૫	૦	૩	૪	૫	૧૨
૨	૮	૬	૦	૨	૭	૬	૧૧
૧	૮	૭	૦	૧	૮	૯	૧૦

સંખ્યા :—ઝોછામાં ઝોછી ૧૦૮ ની સંખ્યા નવ-કારના જાપ માટે નિયમિત રાખવી. અનુકૂળતા હોય તો વધુ સંખ્યાનો સંકલ્પ રાખવો.

સમય :—નિશ્ચિત સમયે આરાધના કરવી. અને ત્યાં સુધી દરરોજની આરાધનાનો સમય એક જ રાખવો. સૂર્યોદય પહેલાંની છ ઘડી અને ત્રણ સંધ્યા શ્રેષ્ઠ સમય ગણાય.

ત્રિસંધ્યા આ પ્રમાણે (૧) સૂર્યનાં ઉદય પહેલાંની એક ઘડી અને પછીની એક ઘડી. (૨) મધ્યાહ્ન પહેલાંની એક ઘડી અને પછીની એક ઘડી. (૩) સૂર્યાસ્ત પહેલાંની એક ઘડી અને પછીની એક ઘડી. (એક ઘડી એટલે ૨૪ મિનિટ સમજવી.) અગર સૂર્યોદય પહેલાંની ૪૮ મિનિટ અને સૂર્યાસ્ત પછીની ૪૮ મિનિટ મધ્યાહ્ને ઉપર મુજબ પણ લઈ શકાય. સવારનો સમય વધુ અનુકૂળ છે. તવકાર તો સર્વ સમયે ગણવાનો હોય છે. વિશેષ આરાધના માટે ઉપર મુજબ સમજવું.

જે નિશ્ચિત સમય આરાધના માટે નક્કી કર્યો હોય તે સમયે ખીજા કોઈને એપાઈન્ટમેન્ટ આપવી નહી. કારણ કે તે સમયે પરમાત્માની સાથે એપાઈન્ટમેન્ટ અપાઈ ગયેલી હોય છે. Appointment with Most High.

આ રીતે અમુક ચોક્કસ આસને અને મુદ્રાએ, ચોક્કસ જગ્યાએ, ચોક્કસ સંખ્યામાં, ચોક્કસ સમયે ધારાબદ્ધ રીતે જાપ કરવાથી અમુક વિશિષ્ટ પ્રકારનું વાતાવરણ બંધાય છે. જાપમાં સારી રીતે લીનતા ઉત્પન્ન થાય છે. આ નિશ્ચિત આરાધનાના સ્થાને ખીજા કોઈ વ્યક્તિ આરાધના કરવા બેસે તો તેનું ધ્યાન પણ તે વાતાવરણના કારણે સ્થિર બની જાય છે. મુજ્જો મુજ્જો સંકિલેશે, તિકાલ-સંકિલેશે (પંચસૂત્ર) સંકલેશ હોય ત્યારે નવકાર વારં-વાર જાપવો, સંકલેશ ન હોય ત્યારે પણ ત્રણ સંધ્યાએ જાવશ્ય જાપવો.

નવકારના ધ્યાનની ખીજા ભૂમિકા

આ રીતે નવકાર મંત્રની આરાધના શરૂ કર્યા પછી ધીમે ધીમે આંખ બંધ કરીને મંત્રના અક્ષરો નજરની સામે જાવવા પ્રયત્ન કરવો.

આંખ બંધ કરીને આપણા ઈષ્ટ મંત્રના અક્ષરો કે આપણા ઈષ્ટદેવની મૂર્તિ નજરની સામે આવે ત્યાંથી ધ્યાનની શરૂઆત થાય છે. ઉપયોગ જોડાય છે ત્યારે મંત્રાક્ષરો કે મૂર્તિ દેખાય છે.

જિનેષુ કુશલં ચિત્તં તન્નમસ્કાર એવ ચ ।
પ્રણામાદિ ચ સંશુદ્ધં; યોગ બીજમનુત્તમમ્ ॥

(યોગદષ્ટિ સમુચ્ચય.)

પ્રથમ ગુણુ સ્થાનકે માર્ગ સન્મુખ બનેલા સાધકને સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિના ક્રમમાં સૂરીપુરંદર હરિભદ્ર-સૂરીશ્વરજી મહારાજ જિનેશ્વર ભગવંત પ્રત્યે કુશલ ચિત્ત અને પરમાત્માના નમસ્કારને યોગનું અનુપમ બીજ કહે છે. અપુનર્બંધક અવસ્થામાં આવેલ આરાધક નમસ્કાર અને જિનભક્તિ દ્વારા યોગમાં પ્રવેશે છે. યોગનું અનુપમ બીજ પ્રથમ ગુણુસ્થાનકે શરૂ થાય છે.

ઉ. યશોવિજયજી મહારાજ આઠ દષ્ટિમાં બીજી તારા દષ્ટિમાં આવેલ જીવને ઈશ્વરનું ધ્યાન હોય છે તેવું બતાવે છે. સમ્યક્ત્વ પામવા માટેની પ્રક્રિયામાં ઈશ્વર ધ્યાન મહત્વનું અંગ છે.

દર્શન તારા દષ્ટિમાં મનમોહન મેરે,
ગોમય અગ્નિ સમાન રે મનમોહન મેરે;
શૌચ સંતોષ ને તપ ભલું, મનમોહન મેરે,
સજ્જન્ય ઈશ્વર ધ્યાન રે મનમોહન મેરે.

અધ્યાત્મયોગી પૂ. પં. શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજના હરતાક્ષરમાં મંત્ર જપ અને મૂર્તિના ધ્યાનનું સ્વરૂપ :—

મંત્ર અને મૂર્તિનું મહત્ત્વ :—

જ્ઞાનજ્યોતિથી પ્રભુ મૂર્તિનાં દર્શન થાય છે અને અનાહત નાદથી પ્રભુનામના મંત્રનો જાપ થાય છે.

જ્યોતિ દર્શનનું આલંબન જિનમૂર્તિ છે અને નાદાનુ-સંધાનનું આલંબન નામ મંત્ર છે.

“ નાદવિન્દુ કલાઽભ્યાસાત્
જ્યોતિરુત્પદ્યતે પુનઃ ।
તત્પ્રાપ્તૌ ચ મનુષ્યાણાં
જાયતે પરમં પદમ્ ॥ ૧ ॥ ”

મંત્રવડે નાદ, ખિન્દુ, કલાનો પુનઃ પુનઃ અભ્યાસ થાય છે. નાદ અને કલાના અભ્યાસથી જ્યોતિ ઉત્પન્ન થાય છે, તે ચિન્મય જ્ઞાન જ્યોતિ આત્માનું સ્વરૂપ છે, તેની ઉપલબ્ધિ થવાથી પરમ પદની પ્રાપ્તિ થાય છે.

મંત્રજાપ સ્વાધ્યાય સ્વરૂપ છે અને મૂર્તિનું દર્શન ધ્યાન સ્વરૂપ છે, સ્વાધ્યાયથી ધ્યાન અને ધ્યાનથી સ્વાધ્યા-યનો પુનઃ પુનઃ અભ્યાસ કરવાથી આત્મતત્ત્વ પ્રકાશિત થાય છે. આત્મા નાદ અને જ્યોતિ સ્વરૂપ છે, તેનું પ્રકટીકરણ મંત્ર અને મૂર્તિના અનુક્રમે જાપ અને ધ્યાન વડે સુલભ બને છે. નાદનું આલંબન મંત્ર છે અને જ્યોતિનું આલં-બન મૂર્તિ છે,

તત્પદ્મ પૂજ્ય પન્થાસપ્રવર શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજ
—સ્વહસ્તલિખિત ડાયરીમાંથી.

ઉપયોગ જોડવા પૂર્વકની પ્રત્યેક ક્રિયા ધ્યાન રૂપ અને છે. નવકારના અક્ષરોને આંખ બંધ કરીને નજરની સામે લાવવા માટે નીચે મુજબ પ્રયોગ કરવા.

પ્રયોગ નં. ૮ :—

જ્ઞપ-પ્રથમ નવકારવાળી આદિના આલંબનથી, શંખાવર્ત્ત, નંદાવર્ત્ત આદિથી, અને પછી હૃદયકમળમાં નવકારના અક્ષરોની ધારણાથી કરવો. અક્ષરોની ધારણાનો અભ્યાસ કરવાની રીત આ પ્રમાણે છે.

અક્ષરો જોવાની પ્રથમ રીત

મહામંત્રોના અક્ષરો સાથે આપણા ચિત્તનું જોડાણ થાય તે માટે શરૂઆતમાં કાળા રંગ ઉપર સફેદ અક્ષરોવાળું છાપેલું કાર્ડ સામે રાખી વાંચવું. એક વખત અડસઠ અક્ષરો વાંચાય ત્યારે એક જ્ઞપથયો ગણાય. અક્ષરો વાંચતી વખતે જે અક્ષરો વાંચાતા હોય તે અક્ષર ઉપર જ દૃષ્ટિનો ઉપયોગ પણ રાખવો, કારણ કે આપણને આ મહામંત્ર બાલ્યાવસ્થાથી સામાન્ય રીતે પ્રાપ્ત થયેલો હોવાથી અતિપરિચિત અનેલો હોય છે. તેથી દૃષ્ટિનો ઉપયોગ 'ન' વાંચતી વખતે 'નો' ઉપર 'નો' વાંચતી વખતે 'ઝ' ઉપર, અને 'ઝ' વાંચતી વખતે 'રિ' ઉપર ('રિ' વાંચતી વખતે 'ત્ત' ઉપર અને 'ત્ત' વાંચતી વખતે 'ળ' ઉપર) એમ ઉપયોગ અને જ્ઞપનું ઉચ્ચારણ આગળ પાછળ થઈ જવા સંભવ છે. એવું ન

થઈ જાય તે માટે નાનું બાળક માત્ર બારાખડી જ આવડતી હોય અને વાંચતું હોય તે રીતે,

ન.....મો.....અ.....રિ.....હં.....તા.....ળં ।

એમ છુકું છુકું વાંચવું. ધીમે ધીમે અભ્યાસ વધતાં શીઘ્ર વાંચતી વેળા પણ ઉચ્ચારણ અને દષ્ટિનો ઉપયોગ સાથે રહેશે. આ રીતે વાંચીને જાપનો અભ્યાસ ચાલુ રહેતા થોડા સમય પછી આંખો બંધ કર્યા પછી પણ અક્ષરો દેખાવા માંડશે. તે પછી હૃદયરૂપી કેરા કાગળ ઉપર ધ્યાનરૂપી કલમ વડે પોતાના નામની જેમ પંચ-પરમેષ્ઠિના નામને લખતા હોઈએ તેવી રીતે એકા-ત્રતાથી જાપ કરવો. શરૂઆતમાં આવી એકાત્રતા ન આવે તો પણ ધ્યેય તો તે જ રાખવું જેથી દિન-પ્રતિદિન સ્થિરતા વધતી જશે.

અક્ષરો જેવા માટેની ખીજ રીત

ઉપરની રીત સુજળ જાપ નિયમિત કરવા ઉપરાંત નેત્રો બંધ કરીને અક્ષરો નજર સમક્ષ લાવવા માટે ખીજ પણ પ્રયોગો છે. જેમ કે-નેત્રો બંધ કરીને સામે એક કાળું પાટીયું ધારવું, પછી ધારણાથી જ હાથમાં ચાકનો કકડો લઈને તેના ઉપર 'નમો' એમ ધારણાથી લખવું એટલે લખેલું દેખાશે. ન દેખાય ત્યાં સુધી ફરી ફરીને એ

રીતે પ્રયત્ન કરવો. પછી અરિહંતાણં લખવું. ફરી ફરી પ્રયત્ન કરવાથી તે દેખાશે. આ રીતે નવે પહેા માટે પ્રયત્ન કરવો. અક્ષરો જેવા માટે આવો પ્રયત્ન દરરોજ થોડો વખત કરવો અને પ્રયત્નની સાથે પ્રથમની રીત પ્રમાણેનો જાપ પણ ચાલુ જ રાખવો.

અક્ષરો જેવાની ત્રીજી રીત

હીરાના દાગીના બનાવવાવાળા પહેલાં ચાંદીના ખોખાં બનાવે છે તેવું નમો અરિહંતાણું ચાંદીનું ખોખું બનાવવું. તેમાં હીરા સેટ કરવાના બાકી છે.

પછી સફેદ હીરાનો એક ઢગલો ધારવો, પછી આંખો મીંચીને ધારણાથી તેમાંથી હીરા લઈ એક એક હીરો ક્રમશઃ ચાંદીના ખોખામાં મૂકતા નવકારના 'ન'નો આકાર બનાવવો. એ રીતે 'મો' આદિ બધા અક્ષરો ધારણાથી બનાવવા. તે અક્ષરો સફેદ હીરા જેવા ચળકતા દેખાશે. પછી 'નમો સિદ્ધાણું'ના ચાંદીના ખોખામાં માણેક, ત્રીજા પદમાં પોખરાજ, ચોથા પદમાં નીલમ, પાંચમાં પદમાં શનીના રત્નો જડવાં. આ રીતે કલર જેવાનો અભ્યાસ પડશે. એ રીતે દરેક પદના અક્ષરો સ્પષ્ટ દેખાવા શરૂ થયા પછી યીજી આગળની રીતો વધુ અનુકૂળ પડે છે અને સાધનામાં ઝડપી વિકાસ શરૂ થાય છે. અક્ષરો ન દેખાય તો પણ ઉપરની રીતે જાપ ઉપયોગી છે, તેથી એકાગ્રતા તો કેળ-

श्री नमस्कार महामंत्र

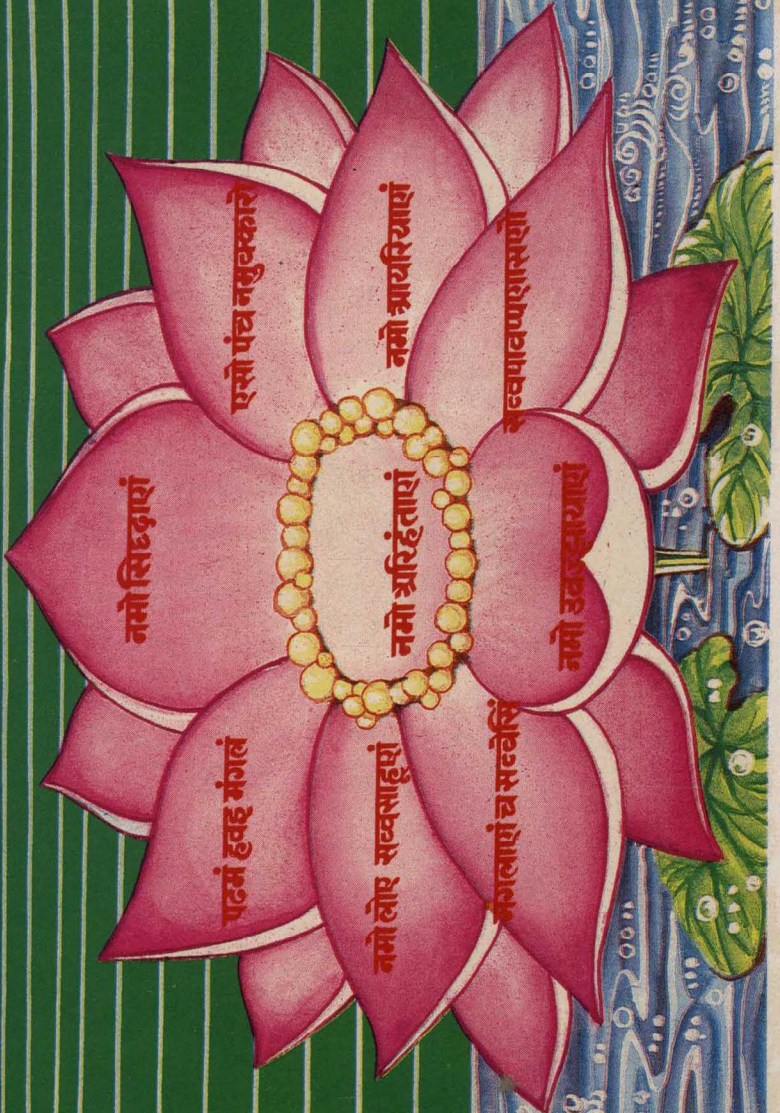
नमो अरिहंताणं
नमो सिद्धाणं
नमो आयरियाणं
नमो उवज्झायाणं
नमो लोएसव्वसूहणं
एसो पंचनमुक्कारो,
सव्वपावप्पणासणो।
मंगलाणं च सव्वेसिं
पढमं हवइ मंगलं॥

प्रयोग नं.-८

पृष्ठ नं. ७०

વાય જ છે. માટે તે પ્રયત્ન ચાલુ રાખવો. આ પ્રયત્નની સાથે પહેલી રીત પ્રમાણેનો જાપ પણ ચાલુ જ રાખવો.

કઠાય શરૂઆતમાં અક્ષરો ન દેખાય તો પણ અક્ષર દેખાય છે તેવો જ ભાવ રાખવો. ધીમે ધીમે સ્પષ્ટ અક્ષરો દેખાશે. અક્ષરો ચળકતા દેખાવા શરૂ થાય ત્યારે સાધનાની-ધ્યાનની શરૂઆત થઈ છે તેમ સમજવું. અક્ષરો દેખાય છે ત્યારે મંત્ર સાથે સંબંધ બંધાય છે. મંત્રમાં આપણું ચૈતન્ય ભળે છે. આપણા આત્મ પ્રદેશોમાં અક્ષર ધ્યાનથી એક કંપન થાય છે જેનાથી અનાદિના મોહનીય કર્મના સંસ્કારો મંદ થાય છે. આત્માના શુદ્ધ ચૈતન્યની દિશામાં વિકાસ થાય છે. આ રીતે નમસ્કાર મંત્રની ચૂલિકાના ચાર પદોમાં બતાવેલ ફળનો અનુભવ શરૂ થાય છે. આવું મહત્વનું ધ્યાન બાળકો પણ કરી શકે છે.

સફેદ ચળકતા સ્ફટિક જેવા અક્ષરો દેખાવા શરૂ થયા પછી બીજો પ્રયોગ નીચે મુજબ કરવો.

ધારણાથી માનસિક પૂજા

ત્રણ નવકારનાં ૨૭ પદોથી ભગવાનની પ્રતિમાની પૂજા ધારણાથી બે વખત નીચેના ક્રમે કરવી.

(૧) જમણા પગનો અંગુઠો, (૨) ડાબા પગનો અંગુઠો, (૩) જમણો જાનુ, (૪) ડાબો જાનુ, (૫) જમણું કાંડુ, (૬) ડાબું કાંડુ, (૭) જમણો ખભો, (૮) ડાબો ખભો, (૯) શિર-શિખા. એ દરેક સ્થાન ઉપર નવકારના એક એક પદને બોલ-

વાથી અહીં એક નવકાર પૂરો થશે પછી (૧૦) ભાલપ્રદેશ, બીજા નવકારનું પહેલું પદ અહીં આવશે. પછી (૧૧) કંઠ, (૧૨) હૃદય, (૧૩) નાભિકમળ, (૧૪) હથેળી, પુનઃ (૧૫) જમણા પગનો અંગુઠો, (૧૬) ડાબા પગનો અંગુઠો, (૧૭) જમણો જાનુ, (૧૮) ડાબો જાનુ, અહીં બીજો નવકાર પૂરો થશે અને ત્યાંથી નાભિ સુધી દરેક સ્થાન પર એક એક પદ ગણતાં ત્રીજો નવકાર પૂરો થશે. આ રીતે દર્શન, પૂજન, વિગેરે કરતી વખતે, તેમ જ ધારણાથી પ્રતિમા કલ્પીને પણ ત્રણ નવકાર ગણવા, એથી એકાગ્રતાનો અભ્યાસ કેળવાય છે. ચિત્તની એકાગ્રતાના અભ્યાસ માટે અહીં તો માત્ર ‘દિસૂચન’ કયું છે. જે રીતે સાધકની ચિત્તવૃત્તિ પરમેષ્ઠિઓના ધ્યાનમાં એકાગ્ર બને તે રીતિએ આ અને આવા પ્રકારના બીજા પણ જરૂરી પ્રયત્નો કરવા પ્રયત્નશીલ બનવું એ તાત્પર્ય છે.

કહ્યું છે કે ‘અભ્યાસઃ કર્મણાં કૌશલમાવહતિ’ અર્થાત્ ક્રિયાનો અભ્યાસ કાર્યમાં કુશલતા પ્રગટાવે છે. જે બાળકને એકઠો ઘુંટતાં મહિનાઓ વીતે છે, તેવા બાળકો પણ રાજના અભ્યાસથી સમર્થ વિદ્વાન બન્યાનાં દષ્ટાંતો મળે છે. તેમ પ્રારંભમાં મુશ્કેલ જણાતું પણ જાપ અને ધ્યાન સતત અભ્યાસ થયા પછી સુકર બની જાય છે, માટે સાધકે જાપ તથા ધ્યાનમાં પ્રગતિ સાધવા માટે તેનો અભ્યાસ સતત ચાલુ રાખવો.

પ્રયોગ નં. ૯ :—

યોગિસમ્રાટ્ પૂ૦ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજી શ્રી યોગશાસ્ત્રના

આઠમા પ્રકાશમાં પદ્મસ્થ ધ્યાનનું વર્ણન કરતાં જણાવે છે કે-

તથા પુણ્યતમં મન્ત્રં, જગત્ત્રિતયવાવનમ્ ।
યોગી પંચપરમેષ્ઠિ-નમસ્કારં વિચિન્તયેત ॥૧॥

-ત્રણ જગતને પવિત્ર કરનાર અને અત્યંત પવિત્ર એવા પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર મંત્રને સાધકે વિશેષ પ્રકારે ચિંતવવો.

અષ્ટપત્રે સિતામ્બોજે, કર્ણિકાયાં કૃતસ્થિતિમ્ ।
આદ્યં સપ્તાક્ષરં મન્ત્રં, પવિત્રં ચિન્તયેત તતઃ ॥૨॥
સિદ્ધાદિકચતુષ્કં ચ, દિક્પત્રેષુ યથાક્રમમ્ ।
ચૂલાપાદચતુષ્કં ચ, વિદિક્પત્રેષુ ચિન્તયેત ॥૩॥

— આઠ પાંખડીનું શ્વેત કમળ ચિંતવવું, તે કમળની કર્ણિકામાં એટલે મધ્ય ભાગમાં, સાત અક્ષરવાળા પહેલા પવિત્ર મંત્ર ‘નમો અરિહંતાણં’ ને ચિંતવવો, પછી સિદ્ધાદિક ચાર મંત્રોને દિશાઓના પત્રોમાં અનુક્રમે ચિંતવવા અને ચૂલિકાના ચાર પદોને વિદિશાનાં પત્રોમાં ચિંતવવા.

શ્રી નમસ્કાર મહામંત્રનું ધ્યાન કરવા માટે કર્ણિકા સહિત અષ્ટદલ કમલમાં શ્રી નમસ્કાર મહામંત્રના નવ પદોની કેવી રીતે સ્થાપના કરવી તેનો ખ્યાલ આવે તે માટે અહીં તેનું ચિત્ર મૂકવામાં આવ્યું છે.

પિંડસ્થ અને પદ્મસ્થ ધ્યાન આકૃતિ અને રંગના ખ્યાલ વિના થઈ શકતું નથી, એટલે અક્ષરો અને તેટલા સુંદર અને મરોહદાર દ્રવ્યવા અને પરમેષ્ઠિઓના વર્ણ પ્રમાણે તેનું ધ્યાન

ધરવુ'. અર્થાત્ 'નમો અરિહંતાણં' પદમાં ચંદ્રની જ્યોત્સ્ના સમાન પ્રવેત વર્ણોને ચિંતવવા. 'નમો સિદ્ધાણં' પદમાં અરુણની પ્રભા સમાન રક્ત (લાલ) વર્ણોને ચિંતવવા. 'નમો આચરિયાણં' પદમાં સુવર્ણ સમાન પીળા વર્ણોને ચિંતવવા. 'નમો ઉવજ્જાયાણં' પદમાં નીલમ રત્ન સમાન લીલા વર્ણોને ચિંતવવા અને 'નમો લોષ સવ્વસાહૂણં' પદમાં અંજન સમાન શ્યામ વર્ણો ચિંતવવા. આ અક્ષરો જ્યારે બરાબર સ્પષ્ટ અને સ્થિર દેખાય, તથા તેના રંગો બદલાઈ ન જાય, ત્યારે આપણું મન તેના પર સ્થિર થયું સમજવું. આ રીતે જ્યારે અક્ષરો પર મનની સ્થિરતા બરાબર થાય છે, ત્યારે એ અક્ષરોમાંથી પ્રકાશની રેખાઓ કૂટતી જણાય છે અને છેવટે તે અદ્ભુત જ્યોતિર્મય બની જાય છે. અક્ષરોને જ્યોતિર્મય નિહાળતાં પરમ આનંદ આવે છે અને આપણું હૃદયકમળ જે અધોમુખ હોય છે, તે ઉર્ધ્વમુખ થવા માંડે છે.

નમસ્કાર મંત્રના અક્ષરો તે સામાન્ય અક્ષરો નથી પરંતુ ભવઅટવીમાં ભૂલા પડેલા પથિકના માર્ગદર્શક છે. નવકારના અક્ષરો અજરામર પદને અપાવનાર જડીબુટ્ટી છે. નવકારના અક્ષરોનો જાપ અને ધ્યાન એ આત્મ-અનુભવની દિવ્ય પ્રક્રિયાના મંગલમય સોપાન છે. ચિંતામણિ, કદપ-વૃક્ષ અને કામધેનુ કરતાં અધિક ફળદાયી છે. નવકારના પ્રત્યેક અક્ષર ઉપર ૧૦૦૮ વિદ્યાઓનો વાસ છે. પ્રત્યેક અક્ષરના અધિષ્ઠાયકો છે.

ધ્યાન વખતે નીચે પ્રમાણે ભાવના કરી આત્માને

લાવિત કરવો. પોતાના મનને નીચેના વિચારોથી પુષ્ટ કરવું,

પ્રણિધાન

હે પરમ મંગળ નવકાર ! તારા શરણે
આવેલો હું એટલું જ માગું છું કે તારા અચિત્ય
પ્રભાવથી નિયમિત, અખંડ રીતે, ઉત્સાહથી
અને એકાગ્રતા સાથે પરમપદની પ્રાપ્તિના
ઉદ્દેશથી તને આરાધવાનું સામર્થ્ય મારામાં
પ્રગટે ! બસ, તે સિવાય બીજું કંઈ પણ
મારે જોઈતું નથી,

મેરુપર્વત જેટલું સોનું, વિશાળ સામ્રાજ્ય, દેવલોક
આદિ સંપદાઓ આ બધું મળવું સુલભ છે પણ ભવ-
ચક્રમાં લાવથી નમસ્કાર મંત્ર મળવો અતિ દુર્લભ છે.
માટે જાપ વખતે મનને સમજાવવું. “હે મન ! આ નવકાર
શું ચિંતામણિ છે, કામધેનુ છે, કલ્પવૃક્ષ છે ? ના. નવ-
કાર તો આ સર્વથી અધિક છે. કારણ કે ચિંતામણિ,
કલ્પવૃક્ષ આદિ કલ્પેત્વી વસ્તુ આપે છે. પણ નવકાર તો
અકલ્પનીય એવું મોક્ષ આપે છે, માટે હે મન ! તને હું
લાવથી વિનંતિ કરું છું કે તે નમસ્કાર મંત્રના સ્મરણમાં
જરા પણ પ્રમાદ કરીશ નહીં.”

નવકારની સાધનાની ત્રીજી ભૂમિકા

Continuous Concentration and Meditation
Towards Most High.

જગતની સર્વોચ્ચ શક્તિ પ્રત્યે એકાગ્રતા
અને ધ્યાન રૂપ-નમસ્કાર

તાત્ત્વિક નમસ્કારનું સ્વરૂપ કલિકાલસર્વજ્ઞ ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય વિરચિત “સિદ્ધહેમ શબ્દાનુશાસન” નામના ગ્રંથમાં બતાવેલું છે.

તે મૂળ પાઠ નીચે મુજબ છે.

‘અર્હ’

‘અર્હ’ इत्येतदक्षरम्, परमेश्वरस्य परमेष्ठिनो वाचकम्,
सिद्धचक्रस्यादिवीजम्, सकलागमोपनिषद्भुतम्,
अशेषविघ्नविघातनिघ्नम्,

अखिलदृष्टादृष्टफलसंकल्पकल्पद्रुमोपमम्, आशास्त्राध्ययना-
ध्यापनावधि प्रणिधेयम् ।

प्रणिधानं चानेनाऽऽत्मनः सर्वतः संभेदस्तदभिधेयेन चाभेदः
वयमपिचैतच्छास्त्रारम्भे प्रणिदध्महे ।

अयमेव हि तात्त्विको नमस्कार इति ॥१॥

‘અર્હ’ એ અક્ષર પરમેશ્વર એવા પરમેષ્ઠિનો વાચક છે, સકલ રાગાદિ મલરૂપ કલકંથી રહિત, સર્વ જીવોના યોગ અને ક્ષેમને વહુન કરનારા, પ્રસન્નતાના પાત્ર, જ્યોતિસ્વરૂપ, દેવાધિદેવ, સર્વજ્ઞ, એવા પરમાત્મા અરિહંત દેવનો વાચક

‘મર્હ’ મંત્ર છે.

આ અહ્‌નું આલંબન, પ્રણિધાન માટે સર્વશ્રેષ્ઠ છે. તે પ્રણિધાનના બે પ્રકારો છે :—

(૧) સંલેદ પ્રણિધાન*

(૨) અલેદ પ્રણિધાન.

સંલેદ પ્રણિધાન :—અહ્‌ રૂપ વાચક પદ સાથે ધ્યાતાનો સંપ્રિલબ્ધ સંબંધ તે સંલેદ પ્રણિધાન.

અલેદ પ્રણિધાન :—અહ્‌ અક્ષરના અલિધેય જે પ્રથમ પરમેષ્ઠિ તેમની સાથે ધ્યાતાના આત્માનો સર્વ પ્રકારે એકીલાવ અથવા એકચતા તે અલેદ પ્રણિધાન છે.

આવું અલેદ પ્રણિધાન જ વિદ્ધોને નિર્મૂળ કરવામાં સૌથી અધિક સમર્થ છે. તેથી જ તે પરમાત્મસ્વરૂપ “અહ્‌”ના આ અલેદ પ્રણિધાનને તાર્ત્વિક નમસ્કાર કહેવામાં આવે છે.

દૂંકમાં સંલેદ એટલે ચારે બાજુ ‘અહ્‌’ શબ્દથી આપણા આત્માને વીંટળાયેલો જોવો. અર્થાત્ પોતાના આત્માનો અહ્‌ની મધ્યમાં ન્યાસ (સ્થાપન) કરવો.

અલેદ એટલે પોતાના આત્માનું અરિહંત-રૂપ ધ્યાન કરવું.

*સંલેદ અલેદ પ્રણિધાનનું વર્ણન યોગશાસ્ત્ર અષ્ટમ પ્રકાશ વિવેચનના આધારે લખ્યું છે.

નમસ્કારનું ઉપર મુજબ તાત્વિક સ્વરૂપ કલિકાલ-સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્ય લગવાને બતાવ્યું છે, તેનું રહસ્ય જ્યારે સાધના દ્વારા સમજાય છે, ત્યારે સર્વે પાપ (કર્મોને) મૂળમાંથી ઊખેડી નાખવાની અને શ્રેષ્ઠ મંગલ રૂપ આત્મ-સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરાવવાની નમસ્કારની અચિંત્ય શક્તિ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા થાય છે.

સંલેહ પ્રણિધાનમાં પરમેષ્ઠિ પદોનું આલંબન હોય છે અને મંત્ર પદોમાં ચિત્તવૃત્તિની એકતાનતા સાધવાની હોય છે અથવા મંત્રપદો સાથે સાધકે તન્મયીલાવ સાધવાનો હોય છે.

નમસ્કાર મંત્રના જાપ અને ધ્યાન દ્વારા વિશિષ્ટ અનુભવો થાય છે, તેમાંના કેટલાક નીચે મુજબ છે.

નવકાર મંત્રનાં નવપદોનો જ્યારે આપણે તીવ્ર એકાગ્રતાથી જાપ કરીએ છીએ અને મનમાં અધિષ્ઠિત પંચ પરમેષ્ઠિ લગવંતો સાથે તન્મય બની જઈએ છીએ ત્યારે કોઈ અગમ્ય પ્રદેશમાં આપણો પ્રવેશ થાય છે. પ્રારંભમાં મંત્રના અક્ષરો સફેદ ચળકતા જોવા અને તેમાં એકાગ્ર બનવું જોઈએ અને તીવ્રપણે મંત્રના અક્ષરોમાં એકાગ્ર થતાં તે અક્ષરોનાં દ્વાર ખૂલી જતાં તેમાંથી નીકળતા અમૃતના કુવારામાં સ્નાન કરતાં આપણા સઘળા રોગ, શોક, દુઃખ, લય, ચિંતા નાશ થઈ જતાં હોય એવું અને સુખ, શાન્તિ, આનંદ અને નિર્ભયતાથી આપણે પૂર્ણ ભરાઈ જતા હોઈએ તેવું અનુભવાશે.

પરમાત્માની મૂર્તિનું પણ આ રીતે ધ્યાન થતાં પરમાત્માના નેત્રમાંથી વરસતા કરુણામૃતના વરસાદમાં સ્નાન કરતાં આપણે દિવ્ય આનંદથી છલકાઈ જઈશું.

મંત્રના અક્ષરોમાંથી નીકળતી અગ્નિજ્વાળામાં આપણાં બધાં જ પાપો, દુષ્ટ વૃત્તિઓ અને મલિન વાસનાઓ બળીને ભસ્મ થતી આપણે અનુભવીશું.

મંત્રાક્ષરોમાંથી વરસતા ગુણોના વરસાદમાં સ્નાન કરતાં કરતાં આપણે અનેક ગુણોથી પૂર્ણ ભરાઈ જઈશું.

મંત્રાક્ષરો અને પરમાત્માનાં સર્વાંગોમાંથી નીકળતા દિવ્ય પ્રકાશમાં પરમાત્માના પૂર્ણ શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપનું દર્શન થશે. અને તે પ્રકાશ જ્યારે આપણને (આપણા આત્માને) ભેદીને પસાર થાય છે, ત્યારે તે પ્રકાશના દિવ્ય તેજમાં દેહથી લિપ્ત, કેવળજ્ઞાન આદિ ગુણ લક્ષ્મીથી યુક્ત, અનંત આનંદસ્વરૂપ, અવ્યાબાધ સુખથી પૂર્ણ, અચિંત્ય શક્તિના ભંડાર સ્વરૂપ આપણા શુદ્ધ આત્માનું દર્શન થાય તેવી દિવ્ય પળો આવશે.

પરમાત્માના પૂર્ણ પ્રકાશના આલંબને સ્વ-આત્માના દિવ્ય સ્વરૂપનું દર્શન થવું તે જ સાચો નમસ્કાર છે, તેને જ સાચો પુરુષાર્થ કહેવાય. તેનું જ જીવન ધન્ય છે કે જે પરમાત્માના આલંબને સ્વ-આત્માનો અનુભવ કરે છે.

ધ્યા. પ્ર. ૬

તે જ મહાન આત્માઓનું જીવન ધન્ય છે, જે અરિહંત આદિ પદોના ઉપયોગમાં સદા લીન છે.

નમસ્કાર અરિહંતને, વાસિત જેહતું ચિત્ત,
ધન્ય તેહ કૃતપુણ્યતે, જીવિત તાસ પવિત્ત.

આ રીતે નવકારની આરાધનામાં પ્રગતિ સાધતાં આપણે સાધનામાં આગળ વધીએ છીએ. હવે નવકારની વિશેષ આરાધના માટેના પ્રયોગો જોઈએ.

નવકારની સાધનાના વિશિષ્ટ પ્રયોગો

ધ્યાન પ્રયોગ નં. ૧૦ :—

નવકારની આરાધનાની ૧૨ રીતો અહીં બતાવી છે, જે આ જીવનમાં આત્મ-સાક્ષાત્કાર અને ભવાંતરમાં યોગ્ય સામગ્રી-સંયોગ મળતાં કેવળજ્ઞાન અપાવે છે.

જિનશાસનમાં કોઈ પણ મહત્ત્વના પ્રસંગે ૧૨ નવકાર ગણવાની પરંપરા ચાલતી આવે છે. દીક્ષા લેવાનો પ્રસંગ હોય ત્યારે નાણુ માંડવામાં આવે છે, ચતુર્મુખ ભગવાનની ત્રણ પ્રદક્ષિણા દરેક ભગવાનની સામે એક એક નવકાર ગણીને કરવામાં આવે છે.

આ રીતે ઉપધાનના પ્રવેશપ્રસંગે, કોઈ વ્રત લેવું હોય ત્યારે, તીર્થમાળાના પ્રસંગે આ જ રીતે દરેક ભગવાનની સામે એક નવકાર ગણવાથી ચતુર્મુખ ભગવાન સામે કુલ ચાર નવકાર એક પ્રદક્ષિણામાં થાય. એવી ત્રણ પ્રદક્ષિણામાં ૧૨ નવકાર ગણવાની પરંપરા જિનશાસનમાં

આલતી આવે છે. અહીં પણ નવકાર ગણવાની (૧૨) આર રીતો બતાવી છે,

(૧) ત્રણ યોગ :—

મનયોગ, વચનયોગ, કાયયોગ જોડવાપૂર્વક પ્રથમ નવકાર ગણવો. કાયને સ્થિર કરી, નમસ્કારમાં જોડવી. વચનથી નવકારના પદોનું ઉચ્ચારણ કરવું. મનને જગતની સ્ત્રીજોમાંથી ભટકતું પાછું વાળીને નમસ્કારના સ્મરણમાં સ્થિર કરવું.

(૨) ત્રણ કરણ :—

A B C

કરણ, કરાવણ, અનુમોદન.

A કરણ એટલે ઉપર મુજબ મનયોગ, વચનયોગ, કાયયોગ જોડીને કરવું.

B કરાવણ એટલે મને આવો જગતનો સર્વોત્તમ મહામંત્ર શ્રી નવકાર મળ્યો, તે નવકાર સર્વને મળો. જગતના અનંત જીવોને નમસ્કાર મંત્ર-પંચ પરમેષ્ઠિ મંત્ર, પ્રભુનું શાસન મળ્યું નથી તે સર્વને મળો તેવી ભાવના - તે કરાવણ.

C અનુમોદન, ત્રણ ભુવનમાં ત્રણે કાળ અસંખ્ય આત્માઓ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારની આરાધના કરતા હોય છે, તે સર્વનું અનુમોદન કરવું. ત્રણ કરણમાં જગતના સર્વ જીવ સાથે અનુસંધાન થાય છે. જેને મળ્યો છે તેનું અનુમોદન, નથી મળ્યો તેને મળો તેવી ભાવના, તેમાં સમગ્ર વિશ્વના

જીવોનો સંબંધ થાય છે. મૈત્ર્યાદિ લાવેથી લાવિત થવું તે ધ્યાનના અનુસંધાન માટેનું પરમ રસાયણ છે.

મૈત્રીપ્રમોદકારુણ્ય-માધ્યસ્થ્યાનિ નિયોજયેત્ ।
ધર્મધ્યાનમુપસ્કર્તુઃ, તદ્દિ તસ્ય રસાયનમ્ ॥

(યોગશાસ્ત્ર યોથો પ્રકાશ)

મૈત્રી, પ્રમોદ, કરુણા, માધ્યસ્થ્ય આ ચાર લાવનાઓ આત્માની સાથે પ્રયોજવી, કેમ કે આ લાવનાઓ ધ્યાનને રસાયણની માફક પુષ્ટ કરે છે.

(૩) દશે પ્રાણુ જોડવાપૂર્વક નમસ્કાર કરવો :—

આપણા દશે પ્રાણુ જગતની અન્ય વસ્તુઓમાં જોડાયેલા છે, ત્યાંથી છોડાવી, દશે પ્રાણુ પરમેષ્ઠિ નમસ્કારમાં જોડવા. પાંચ ઇન્દ્રિયો, મનબળ, વચનબળ, કાયબળ, શ્વાસોશ્વાસ અને આયુષ્ય આ દશ પ્રાણુ છે.

નમસ્કાર વખતે પાંચ ઇન્દ્રિયોના ઉત્કૃષ્ટ પ્રશસ્ત વિષયનો અનુભવ કરવો.

અરિહંત પરમાત્માની વાણી પાંત્રીસ ગુણથી યુક્ત હોય છે. લગવાન સુમધુર માલકોષ રાગમાં સમવસરણની મધ્યમાં ખેસીને દેશના આપે છે. પ્રભુની દેશનાના શબ્દમાં શ્રોત્રેન્દ્રિયને જોડવી. સિદ્ધ લગવંતોના મહાસૌન્દર્યથી ભરપૂર જ્યોતિસ્વરૂપ અદ્ભુત-અરૂપી એવા રૂપને નિહાળવામાં નેત્રેન્દ્રિયને જોડવી. આચાર્ય લગવંતોના શીલની સુગંધમાં ઘ્રાણેન્દ્રિયને જોડવી. ઉપાધ્યાય લગવંતોના સ્વાધ્યાયના

સુમધુર રસમાં રસનેન્દ્રિયને જોડવી. સાધુ લગવ'તોના અતિ મધુર શાન્તિ આપનાર સ્પર્શમાં સ્પર્શેન્દ્રિયને જોડવી.

ઉપરના પાંચ સર્વોત્તમ વિષયમાં પાંચે ઇન્દ્રિયો જોડાઈ જવી જોઈ એ. મનબળ, વચનબળ, કાયબળને નમસ્કારમાં વિશેષ સ્થિરતાવાળું બનાવવું. શ્વાસોચ્છવાસને પણ તેમાં જ વણી લેવો અને આયુષ્યબળના પ્રતીક રૂપે હૃદયના ધબકારામાં નમસ્કારને વણી લેવો. આ રીતે દશે પ્રાણુ નમસ્કારમાં જોડવા.

(૪) સાત ધાતુ જોડાય તે રીતે નમસ્કાર કરવો :—

“ રંગ લાગ્યો સાતે ધાતુ પ્રભુશુ' રંગ લાગ્યો ”

નમસ્કારના સ્મરણ વખતે સાતે ધાતુ પ્રભુસ્મરણમાં જોડાઈ જવી જોઈ એ. “ અહો ! હું' ધન્ય છું, કૃતપુણ્ય છું કે આજે મને ભવચક્રમાં અતિ દુર્લભ એવો નમસ્કાર મંત્ર સ્મરણ કરવા માટે મળ્યો છે ! કલ્પવૃક્ષ, ચિંતામણિ અને કામધેનુ કરતાં પણ અતિ પ્રભાવશાળી પરમેષ્ઠિ પદોના સ્મરણમાં હે પ્રાણ ! હે મન ! હે મારા શરીરની સાતે ધાતુઓ ! તેમાં જોડાઈ જાઓ. આજે અનંતકાળનું દુઃખ-દારિદ્ર્ય અને દૌર્ભાગ્યનાશ કરવાનો અવસર મળ્યો છે. આજે સુખ, શાન્તિ, આનંદ અને નિર્ભયતા તથા આત્મઅનુભવ પ્રાપ્ત કરવા પરમેષ્ઠિઓનો અતિ કીમતી યોગ મળ્યો છે. તો તમે સર્વ સાવધાન થઈ નમસ્કારમાં રક્ત બનો. ” આવી કોઈ વિશિષ્ટ ભાવના શરૂઆતમાં કરી લેવી, જેથી હિલ્લસિત થયેલી સાતે ધાતુ નમસ્કારમાં જોડાઈ જાય.

(૫) સાડાત્રણ કરોડ રોમરાજી વિકસ્વર થવાપૂર્વક નમસ્કાર કરવો :—

મયણાસુન્દરીને અમૃતક્રિયા વખતે રોમાંચ થયો છે. અતિશય આશ્ચર્ય, સંભ્રમ, અહોભાવ, અતિ બહુમાન અને અત્યંત આદર જ્યારે થાય છે, ત્યારે “રોમાંચ” થાય છે. અને તે અમૃતક્રિયાનું લક્ષણ છે. આંધળાને ચક્ષુની પ્રાપ્તિ થાય છે. નિર્ધન મનુષ્યને નિધાનની પ્રાપ્તિ થાય છે, જન્મથી મહારોગીને આરોગ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે, ત્યારે જેવું આશ્ચર્ય, અહોભાવ અને આનંદ થાય તેવું આશ્ચર્ય અહોભાવ અને આનંદ, પરમેષ્ઠિ ભગવંતોના નમસ્કાર વખતે થાય છે અને ત્યારે હૃષી સમગ્ર રોમરાજી વિકસ્વર થાય છે.

આપણને પરમ ઈષ્ટ કલ્પવૃક્ષ કે ચિંતામણિ સમાન વસ્તુ મળે ત્યારે રોમાંચ અને વિસ્મય થાય છે, તે રીતે પરમ ઈષ્ટ નવકાર પ્રાપ્ત થવાથી રોમરાજી વિકસ્વર થઈ જાય ત્યારે પ્રત્યેક રોમ નવકારને યોકારે છે, તેવો ભાવ ધારણ કરવો. નવકાર ગણાય છે એક વખત, પરંતુ પ્રત્યેક રોમમાં વ્યાપક તેની અસર હોવાથી કૃળ મળે છે સાડા ત્રણ કરોડ વખત ગણવાનું.

(૬) આત્માના અસંખ્ય પ્રદેશો નવકારમાં લીન બન્યા છે, નવકાર આપણા આત્માના પ્રદેશો-પ્રદેશો વ્યાપ્ત બની ગયા છે તેવો ભાવ ધારણ કરવો. આવા ભાવથી નવકાર ગણાશે એક વખત પણ આત્માના પ્રત્યેક પ્રદેશો

તે વ્યાપ્ત હોવાથી રૂળ મળશે અસંખ્ય વખત ગણવાનું, કારણ કે અસંખ્ય વખત ગણાય તેટલી વિશુદ્ધિ તે વખતે થાય છે.

(૭) અહીંથી હવે અક્ષર અનક્ષર રૂપ ધારણ કરશે. ૭ થી ૧૨ સુધીના નમસ્કારમાં નીચે મુજબ ભાવ આવશે :

નમવું એટલે પરિણમવું. પરિણમવું એટલે તત્ત્વ સ્વરૂપ બનવું, તદ્દાકાર, ઉપયોગે પરિણમવું, તત્ત્વ સ્વરૂપ બનવું એટલે તે રૂપ હોવાનો અનુભવ કરવો. અને છેવટે તદ્દ્રૂપ બનવું એટલે તે રૂપ થઈને રહેવું. અહીં પાંચે પરમેશ્વરોને અરિહંત પ્રભુમાં સમાવી લેવા.

આપણા આત્માના ક્ષયોપશમ ભાવના જે ગુણો, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય આદિ અમુક અંશે ખુલ્લા છે. તે અત્યારે વિભાવમાં પડેલા છે. પરપુણ્ડગલ અનુયાયી બનેલા છે. તે ક્ષયોપશમ ભાવના ગુણોને પરમાત્મ-સ્વરૂપના અનુયાયી બનાવીને છેવટે આત્મસ્વરૂપના અનુયાયી બનાવવા.

એટલે પ્રથમ પરમાત્મ-સ્વરૂપના અવલંબનવાળું આપણું ચૈતન્ય બનાવવાનું છે. પરમાત્મ-સ્વરૂપ અનુયાયી આપણી ચેતના બનાવવાની છે. પરપુણ્ડગલના રંગે રંગાયેલી આપણી ચેતનાને પરમાત્મગુણોના રંગે રંગાયેલી બનાવવાની છે. તેની પ્રક્રિયા ૭મા નવકારથી શરૂ થાય છે.

સાતમો નમસ્કાર ક્ષયોપશમ ભાવથી અંશતઃ ખુલ્લા થયેલા આપણા જ્ઞાન અને દર્શનગુણોને પરમાત્મસ્વરૂપમાં

જોડવા પૂર્વક કરવાનો છે. જ્ઞાનગુણનું કાર્ય “જાણવાનું” છે. દર્શનગુણનું કાર્ય “રુચિ” કરવાનું છે. તે જ્ઞાન-દર્શન બંને ગુણોને પરમ વિશુદ્ધ પરમાત્મતત્ત્વમાં જોડવા. પરમાત્માના અનંત ઉપકારો અને પરમાત્માના પરમ વિશુદ્ધ સ્વરૂપને જાણી તેમાં જ રુચિ કરવી. તેમાં જ ભક્તિના પ્રકર્ષપૂર્વક પ્રેમ કરવો.

(૮) ક્ષયોપશમ ભાવથી અંશતઃ ખુલ્લા થયેલા આપણા ચારિત્રગુણને પરમાત્મસ્વરૂપમાં જોડવા પૂર્વક આઠમો નમસ્કાર કરવો. ચારિત્રગુણનું કાર્ય રમણતા કરવાનું છે. અત્યારે રમણતા પરપુદ્ગલમાં એટલે કે વિભાવમાં છે, ત્યાંથી છોડાવી સ્વભાવમાં સ્થિર એવા પરમાત્મ-સ્વરૂપમાં આપણે રમણતા કરવાની છે. રમણતા કરવાની શક્તિને (ચારિત્રગુણને) પરમાત્મામાં જોડવી, એટલે પરમાત્માના ગુણો-પરમાત્માના ઉપકારો, પરમાત્માના પરમવિશુદ્ધ કેવળ-જ્ઞાન, પરમાનંદ, અવ્યાબાધ સુખ, અચિંત્ય શક્તિ આદિમાં રમણતા કરવી તે આઠમો નમસ્કાર છે.

(૯) આત્મા અનંત શક્તિનો ધણી છે. તેમાંનો કેટલોક ભાગ ક્ષયોપશમ ભાવથી અત્યારે ખુલ્લો છે. તે ક્ષયોપશમ ભાવની શક્તિને પરમાત્મતત્ત્વમાં રમણતા, તદ્દૂ-પતા, તન્મયતાના કાર્યમાં ફેરવવી, એટલે આપણી સંપૂર્ણ શક્તિને પરમાત્મતત્ત્વ સાથે તન્મય, તદ્દૂપ બનાવવી, તે નવમો નમસ્કાર છે. ઉપયોગને પરમાત્મ આકારે પરિણમાવવો. (In tune with infinite.) જે રીતે સાકર, દૂધમાં

નાખવાથી ઓગળી જાય છે, તે રીતે મનને પરમાત્માના સ્વરૂપમાં ઓગાળી નાખવું. To harmonise our Self with Divine Power.

કહ્યું છે કે :—

“ દર્શન જ્ઞાનાદિક ગુણ આત્મના રે.

પ્રભુ પ્રભુતા લયલીન,

શુદ્ધ સ્વરૂપી રૂપે તન્મયી રે,

તસુ આસ્વાદન પીન ”

(પીન એટલે પુષ્ટ)

— ‘શ્રી દેવચંદ્ર જ્ઞાન ૧૨મા ભગવાનનું સ્તવન.’

૭-૮-૯ આ ત્રણ નમસ્કારમાં આપણું ચેતન્ય પરમાત્માના સ્વરૂપમાં તન્મય, તદ્દ્રૂપ બન્યું છે. આપણું ચેતન્ય સંપૂર્ણપણે પરમાત્માના સ્વરૂપમાં લીન, તદ્દ્રૂપ, પરમાત્મ-સ્વરૂપને અવલંબેલું બને, ત્યાં સુધી ૭-૮-૯માં કહ્યા મુજબની આરાધના કરવી.

અહીં સાધકની પરિણતિ આ પ્રમાણે છે. આત્માના ક્ષયોપશમ ભાવના દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને વીર્ય ગુણ તે સર્વ પ્રભુની પ્રભુતાથી લીન થયા છે. બહુમાન અરિહંતનું છે. રુચિ અરિહંત પ્રભુના અનંત ગુણ-સ્વરૂપમાં છે. ઉપ-યોગ અરિહંતના સ્વરૂપમાં લીન છે. રમણતા પરમાત્માના સ્વરૂપમાં જ છે, વીર્યશક્તિ-જ્ઞાનશક્તિને વિષે જ કાર્યશીલ છે. અહીં ક્ષયોપશમ ભાવની આત્મગુણની સર્વ પ્રવૃત્તિ અરિહંત પરમાત્માના ગુણોને વિષે તન્મયપણું પામી છે.

(૧૦) સુવિધિનાથ ભગવાનના સ્તવનર્મ શ્રી દેવચંદ્રજી
મહારાજ કહે છે કે :—

ક્ષાયોપશમિક ગુણ સર્વં થયા તુજ ગુણ રસી,
સત્તા સાધન શક્તિ, વ્યક્તતા ઉલ્લસી.”

અહીં સુધી અરિહંત આકાર ઉપયોગ હતો. હવે
ઉપયોગ આકાર આત્મામાં પ્રવેશ થાય છે.

પરમાત્મ ઉપયોગમાં સંપૂર્ણ લીનતા આવવાથી
પરમાત્મા સાથે એકત્વ-અલેદ્ધ ધ્યાન અહીં શરૂ થયું છે.

“ શુદ્ધ તત્ત્વ રસ રંગી ચેતના રે,
યામે આત્મ સ્વભાવ;
આત્માલંબી નિજ ગુણ સાધતો રે,
પ્રગટે પૂજ્ય સ્વભાવ.”

(શ્રી દેવચંદ્રજી કૃત ૧૨ મા ભગવાનનું સ્તવન)

હવે અત્યારે આપણો આત્મા અરિહંત આકારવાળો
બન્યો છે, કારણ કે જે ઉપયોગમાં આપણે સ્થિર બનીએ
છીએ, તે આકારવાળો આપણો આત્મા થાય છે.*

અત્યારે આપણો ઉપયોગ પરમાત્મ આકારમાં સ્થિર-
તાને યામેલો છે, તે પરમાત્મ આકારવાળા બનેલા આપણા
આત્માને આપણે જોઈએ છીએ. પરમાત્માના ઉપયોગમાં
પરિણમેલા એટલે વિશુદ્ધ આત્મચૈતન્યમાં લીન બનેલા.

* ઉપયોગથી ઉપયોગવાન આત્મા અલિન (એક) છે.

આપણા આત્માને આપણે જોઈ એ છીએ અને જાણીએ છીએ, તે દર્શનજ્ઞાનના ઉપયોગપૂર્વક ૧૦મો નમસ્કાર થયો.

(૧૧) ચારિત્ર એટલે આત્મરમણતાપૂર્વક ૧૧ મો નમસ્કાર છે. પરમાત્મા વિશુદ્ધ આત્મચૈતન્ય સ્વરૂપ છે. અને આપણો આત્મા તદાકાર રૂપે તેમાં પરિણમેલો છે, એટલે કે આપણો આત્મા વિશુદ્ધ આત્મચૈતન્ય રૂપે પરિણમેલો છે, તેમાં ચારિત્રગુણ જોડવાથી આત્મરમણતા હવે હવે શરૂ થઈ છે. ઉપર મુજબ પરમાત્માના અને ઉપલક્ષણથી આપણા આત્મસ્વરૂપમાં રમણતાપૂર્વક ૧૧મો નમસ્કાર થયો.

(૧૨) વીર્યગુણ જેટલા અંશે ખુલ્લો છે તે ક્ષયોપશમભાવી વીર્ય દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ગુણને સહકારી બને છે અને તેનાથી સ્વરૂપ સ્થિરત્વની શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે.

“ક્ષાયોપશમિક ગુણ સર્વ થયા તુજ ગુણ રસી,
સત્તા સાધન શક્તિ, વ્યક્તતા ઉલ્લસી.”

વીર્યગુણ (દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રને સહકારી બનવાથી) આત્મસત્તામાં રમણતા-તન્મયતા-તદ્રૂપતા અને એકત્વતા માટેની શક્તિ વ્યક્ત કરે છે. અહીં આત્મસ્વરૂપમાં રમણતા, તન્મયતા, સ્થિરતા આવે છે. તે સ્થિરતા અંતર્મુહૂર્ત ટકે તો ક્ષયણશ્રેણી મંડાઈ કેવળજ્ઞાન થાય. તેથી કહ્યું કે,

“હવે સંપૂરણ સિદ્ધિ તણી શી વાર છે,
દેવચંદ્ર જિનરાજ જગત આધાર છે.”

આ વસ્તુ પૂજ્ય શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજના પોતાના

લખેલ ટખામાં આ રીતે છે : “ એમ શુદ્ધ નિર્મલ તત્ત્વ શ્રી અરિહંતદેવ સિદ્ધ લગવાન તેના રસે (સાધકની ચેતના) રંગાણી તેહના ગુણની ભોગી જે મારે (સાધકની) ચેતના-મયી અન્ય વિકલ્પ ટાળી અનુભવ ભાવના સહિત પ્રભુ સ્વરૂપે (સાધકની ચેતના) રસીલી થઈ તે વારે તે ચેતના, પોતાના આત્મસ્વભાવને પામે. આત્મસ્વભાવ રુચિ (સમ્યગ્ દર્શન) આત્મસ્વભાવ ઉપયોગી (સમ્યગ્ જ્ઞાન) આત્મસ્વભાવ રમણી (સમ્યગ્ ચારિત્ર) આત્મા અનુભવી થાય..... એટલે પહેલા હું (પરમાત્મા જેવો જ) અનંત ગુણી છું એ નિર્ધારરૂપ સમ્યગ્ દર્શન પ્રકાશે, સ્યાહ્વાદ સત્તાનું ભાસન (જ્ઞાન) થાય, પછી જે સત્તા પ્રગટી તેહનો (તેમાં) રમણ અનુભવ ચારિત્ર ગુણ પ્રગટે, પછી નિરાવરણ કેવળ-જ્ઞાન નીપજે (પ્રગટે) એ પરમ પૂજ્ય શ્રી અરિહંતને પૂજવાથી પોતાનો પૂજ્ય સ્વભાવ પ્રગટે.

“ (જિનવર પૂજા રે તે નિજ પૂજના રે) ”

નવકારની સાધનાની ૧૨ રીતો આપણે જોઈ.

એક પછી એક ચઢતી ભૂમિકાની આરાધના આપણા જીવનમાં વિકસિત થતી જાય તેવા સંકલ્પપૂર્વક આગળ વધવું. પરમાત્મા આપણને જરૂર સહાય કરશે. પરમાત્મા તો કલ્પવૃક્ષ છે. તેમનાં ચરણ કમળમાં કરેલ શુભ સંકલ્પ અવશ્ય ફળદાયી બને છે.

કેટલુંક વધુ તત્ત્વજ્ઞાન જોઈશું એટલે નવકારની

અચિંત્ય શક્તિ ઉપર આપણને પૂર્ણ શ્રદ્ધા અને સાધના-
દ્વારા અનુભવ પણ થશે.

નમો = About turn પાછા ફરવું. (દુન્યવી વસ્તુ
સંબંધના વિચારમાંથી).

અરિહંતાણુ' = Turning towards the Divinity—

દુન્યવી વસ્તુઓ સંબંધી વિચારમાંથી પરમાત્મા
તરફના પ્રયાણનો મંત્ર છે : 'નમો અરિહંતાણુ.'

Namo is the turning point from વિભાવ
to સ્વભાવ. Namō is the turning point from
subconscious to superconscious.

આપણા ચૈતન્યને પરદ્રવ્ય (પુદ્ગલ દ્રવ્ય)ના સંબંધ-
માંથી છોડાવવાની અને આત્મ-સ્વરૂપમાં સ્થિર કરવાની
પ્રક્રિયા 'નમો અરિહંતાણુ'ના ધ્યાનમાં છે.

નમવું = પરિણમવું.

પરિણમવું = તત્ સ્વરૂપ બનવું, (તદાકાર ઉપયોગે
પરિણમવું.)

તત્ સ્વરૂપ બનવું = તે રૂપ હોવાનો અનુભવ કરવો,
અને છેવટે તે રૂપ થઈને સ્થિર રહેવું.

પરમાનંદને અનુભવવાની પ્રક્રિયા નમસ્કાર ભાવમાં
છે. પરમાત્માના ધ્યાન દ્વારા પરમાત્માની પૂર્ણતાનો દિવ્ય
પ્રકાશ આપણા અંતરઆત્મામાં ઝીલી શકાય છે, અને
તે દ્વારા આત્મસ્વરૂપના અનુભવરૂપ રત્નત્રયીમાં રમણુતા.

અને તત્ત્વત્રયીનો ત્રિવેણીસંગમ પ્રાપ્ત થાય છે અને તેના પરમાનંદનું અનુભવન સર્વ સિદ્ધિઓને પ્રાપ્ત કરાવે છે.

નમો એટલે પરરૂપેણ નાસ્તિત્વ.

અરિહંતાણું એટલે સ્વરૂપેણ અસ્તિત્વ.

નમો એટલે વિભાવમાંથી છૂટવું.

અરિહંતાણું એટલે સ્વભાવમાં સ્થિર થવું.

નમો એટલે પરભાવનું વિસ્મરણ.

અરિહંતાણું એટલે સ્વભાવમાં રમણ.

નમો એટલે બહિરાત્મભાવનો ત્યાગ.

અરિહંતાણું એટલે અંતરાત્મભાવ દ્વારા પરમાત્મભાવનો અનુભવ.

નમો એટલે અહંકારનો નાશ End of Egoism.

અરિહંતાણું એટલે નમસ્કારની પરાકાષ્ઠા.

નમો એટલે સંસારની અસારતાની કબૂલાત.

અરિહંતાણું એટલે મોક્ષ જ સાર છે, તેવી સભાનતા.

નમો એટલે જડ-ચૈતન્યનું લેહ વિજ્ઞાન.

અરિહંતાણું એટલે ચૈતન્યને સારભૂત સમજી તેમાં સ્થિર થવાની પ્રક્રિયા.

નમો એટલે પરિધમાંથી (circumference) એટલે કે સંસારના વિચારોમાંથી છૂટવું.

અરિહંતાણું એટલે મધ્યબિન્દુ center (આત્મા)માં સ્થિર થવું.

નમો = approach (પ્રયાણ).

અરિહંતાણું = towards absoluteness (પૂર્ણતા તરફ.)

નમો = Direction (લક્ષ્ય કેન્દ્રિત કરવું.)

સિદ્ધાણું = towards destination (ધ્યેય તરફ.)

આ બંને પદોના ધ્યાન દ્વારા પરમાત્મા સાથે એકત્વ (oneness with Immortality) સધાય છે. માટે નમસ્કાર મંત્રના નમસ્કાર્ય શ્રી અરિહંત અને શ્રી સિદ્ધ લગવંતોમાં વૃત્તિઓને વિલીન કરવાથી, અર્થાત જેવી રીતે સાકરને દૂધમાં નાખવાથી, તે દૂધમાં ઓગળી એક-એક થઈ જાય છે, તે રીતે મનને પરમાત્મામાં ઓગળી નાખવાથી પરમાત્મામાં (જે ઉપલક્ષણથી આપણું પોતાનું જ સ્વરૂપ છે) એટલે આત્મામાં મન તદ્દાકાર રૂપે પરિણમવાથી શાશ્વત, સિદ્ધ, ખુદ્ધ, નિરંજન, નિઝકલંક, શુદ્ધ, ચિદાનંદધન, ચેતન સ્વરૂપ, અનંત અવ્યાબાધ સુખ સ્વરૂપ, અનર્ગલ આનંદના દિવ્ય ભંડારસ્વરૂપ આત્મસ્વરૂપમાં તન્મયતા, તદ્રૂપતા, એકત્વ અને સ્થિરતા રૂપ મહાન સિદ્ધિનું રૂળ પ્રાપ્ત થાય છે, અને ત્યારે જ આત્મઅનુભવ દ્વારા પરમાનંદનો આસ્વાદ મળે છે.

નમો અરિહંતાણું is the Master Key to enter

the boundless ocean of joy within our Divine self. ‘નમો અરિહંતાણુ’ આપણા આત્મામાં રહેલા અમર્યાદ આનંદના મહાસાગરમાં પ્રવેશ કરવાનું પરમદ્વાર છે, ‘નમો અરિહંતાણુ’ પરમતત્ત્વના અનુભવ માટેનું મહાન સૂત્ર છે.

નમસ્કાર મહામંત્રની આરાધનાનો વિષય સરળ પણ છે અને અતિગહન પણ છે. નમસ્કાર મંત્રના જાપની સાધનામાંથી ધ્યાન દ્વારા નમસ્કાર મંત્ર આત્માના અનુભવ સુધી કેવી રીતે લઈ જાય છે તે આપણે જોયું. પોતાની ભૂમિકા અનુસાર સાધકે આગળ વધવા પ્રયત્ન કરવો.

આ વિષયમાં વધુ જાણવાની જાણાસાવાળા મુમુક્ષુ આત્માઓએ શ્રી નમસ્કાર મહામંત્રના પરમ સાધક અધ્યાત્મ યોગી પૂજ્ય પંન્યાસજી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજનું લખેલું સાહિત્ય આસ વાંચવું. આ મહાપુરૂષના સાનિઘ્ય દરમ્યાન નમસ્કાર વિષયક જે તાર્ત્વિક વિચારશ્રેણિ પ્રાપ્ત થયેલી તે પણ “જીવનની સર્વશ્રેષ્ઠ કળા શ્રી નવકાર લેખક બાબુભાઈ કડીવાળા” પુસ્તક રૂપે બહાર પડેલ છે.

નમસ્કાર મંત્ર વિષયક કે વિશિષ્ટ વિચારણા આ પુસ્તકમાં કરવામાં આવી છે તેમાંના કેટલાક મુદ્દા નીચે મુજબ છે.

નમસ્કાર મંત્રનું ધ્યાન—પ્રયોગાત્મક અભ્યાસ

(૧) પ્રાથમિક ભૂમિકા :—આસન અને મુદ્રા દ્વિશા, માળા, સંખ્યા અને સમય આ વિષયમાં લક્ષ આપી નિયમિત નમસ્કાર મંત્રનો જાપ કરવો.

(૨) ધ્યાનાભ્યાસની રીત :—નવકારના અક્ષરો છાપેલું કાર્ડ વાંચવું.

આંખ બંધ કરીને અક્ષરો જોવા પ્રયત્ન કરવો,

આંખ બંધ કરીને ‘નમો અરિહંતાણુ’ એવા અક્ષરોજોવા માટે ચાંદીના ખોખામાં હીરા સેટ કરવા માનસિક પ્રયોગ કરવો.

અષ્ટદલ કમલમાં નવકારના અક્ષરો જોવા પૂર્વક જાપ અને ધ્યાન કરવું.

(૩) ધ્યાન અને સંવેદન :—

A પ્રણિધાન પૂર્વક ભાવના કરવી.

B મંત્રાક્ષરોને સક્ષેદ ચળકતા જોવા અને તેમાં એકાગ્ર બનવું.

C મંત્રાક્ષરોના દ્વાર ખુદી જતાં તેમાંથી નીકળતા અમૃતના કુવારામાં સ્નાન કરવું.

D મંત્રાક્ષરોમાંથી નીકળતી અગ્નિજ્વાળામાં પાપ વૃત્તિઓનું દહન.

E મંત્રાક્ષરોમાંથી વરસતા ગુણોના વરસાદમાં ઉત્તમ ગુણોથી ભરાઈ જવું.

F મંત્રાક્ષરોના દિવ્ય પ્રકાશમાં આત્મદર્શનની દિવ્ય પળોનો અનુભવ કરવો.

(૪) નવકારની ધ્યાન સાધનના વિશિષ્ટ પ્રયોગો.

ધ્યા. પ્ર. ૭

- (i) ત્રણ યોગ જોડવા પૂર્વક.
- (ii) ત્રણ કરણ સહિત.
- (iii) દશ પ્રાણ જોડવા પૂર્વક.
- (iv) સાત ધાતુ જોડાઈ જવા પૂર્વક.
- (v) સાડા ત્રણ કોડ રોમરાણ વિકસ્વર થવા પૂર્વક.
- (vi) આત્માના અસંખ્ય પ્રદેશો નવકારમાં લીન થવા પૂર્વક.
- (vii) ધ્યાનાભ્યાસ :—અરિહંત આકાર ઉપયોગ.
ક્ષયોપશમ ભાવથી અંશતઃ ખુદલા થયેલા જ્ઞાન દર્શન ગુણને પરમાત્મામાં જોડવા પૂર્વક.
- (viii) આરિત્ર ગુણને પરમાત્મામાં જોડવા પૂર્વક.
(પરમાત્મ સ્વરૂપમાં રમણતા.)
- (ix) ક્ષયોપશમ ભાવી અંશતઃ ખુદલી આત્મશક્તિનું પરમાત્મામાં સ્થિર કરવા પૂર્વક.
- (x) ઉપયોગ આકાર આત્મા.
જ્ઞાનોપયોગ, દર્શનોપયોગ આત્મસ્વરૂપમાં લીન.
- (xi) આત્મ સ્વરૂપમાં રમણતાનું ધ્યાન.
આત્મ સ્વરૂપમાં વિચરકુંરણ પૂર્વકનું ધ્યાન.
- (xii) આત્મ સાક્ષાત્કારનો દિવ્ય અનુભવ.
નમસ્કાર મંત્રના ઉપકાર અને શક્તિઓનું ચિંતન.

ત્રયોગ નં. ૧૧ :—

સાધનામાં આવતાં વિઘ્નો શાંત કરવા માટેનો

ત્રયોગ :—

(૧) આઠ પાંખડીવાળા કમળની ચિતવના કરવી.

(૨) કમળની કણ્ઠિકામાં સૂર્યના તેજ સ્વરૂપ પોતાના આત્માને સ્થાપન કરવો.

(૩) આઠ પાંખડીઓમાં કમશઃ ૐ નમો અરિહંતાણં.

આ આઠ અક્ષરો સ્થાપન કરવા. આઠ દિવસ સુધી આ પ્રમાણે સ્થાપન કરી નીચે મુજબ વિધિ કરવી.

(૪) પ્રથમ દિવસે ૐ લખેલું છે તે પાંખડી તરફ લક્ષ રાખી ૐ નમો અરિહંતાણંનો ૧૧૦૦ વખત જાપ કરવો.

(૫) બીજા દિવસે મો લખેલું છે તે પાંખડી તરફ લક્ષ રાખી ૐ નમો અરિહંતાણંનો ૧૧૦૦ વખત જાપ કરવો.

(૬) તે પ્રમાણે આઠ દિવસ સુધી એક એક પાંખડી તરફ લક્ષ રાખી દરરોજ ૧૧૦૦ વખત જાપ કરવો.

(૭) ધ્યાન સ્થિર કરી મંત્રનાં અધિષ્ઠાતા અરિહંત પરમાત્માની મહા મંગલકરી વિઘ્ન વિનાશક શક્તિ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી ધ્યાન પૂર્વક જાપ કરવો.

(૮) આ ધ્યાન પૂર્વકના જાપથી સાધનામાં આવતા વિઘ્નો નાશ પામે છે.

(૯) જાપ સમયે મંત્રના અધિષ્ઠાતા અરિહંત પરમાત્મામાં ધ્યાન સ્થિર રાખી જાપ કરવો. જાપ સમયે મંત્રના અધિષ્ઠાતા અરિહંત પરમાત્માની ઉપસ્થિતિ કાર્ય-સિદ્ધિનું પ્રધાન અંગ છે.

શ્રી નમસ્કાર મંત્રની અચિંત્ય શક્તિઓ

Economically Effective-Shree NAMASKAR
Maha Mantra.

અર્થશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ સૌથી વધુ અસરકારક
શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર.

Constitutionally Correct.

બંધારણની દૃષ્ટિએ શાશ્વત સત્ય.

Politically perfect.

રાજકીય દૃષ્ટિબિંદુમાં સર્વોત્કૃષ્ટતા.

Mathematically Mature

ગણિતશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ ઉત્કૃષ્ટ શ્રી નવકાર.

Psychologically Sensitive.

માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ સૌથી વધુ અસરકારક.

Astrologically Assured.

જ્યોતિષશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ વાસ્તવિક સત્ય શ્રી નવકાર.

Geographically Genuine.

ભૌગોલિક દૃષ્ટિએ સર્વોચ્ચ-શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર.

Science of Supremacy.

આત્મવિજ્ઞાનનો પ્રયોગ.

Computer of Cosmic Communion Shree
NAVKAR.

વિશ્વ સાથે સમત્વયોગ સાધવાની મહાન પ્રક્રિયા
રૂપ શ્રી નવકાર.

Art of life - NAMASKAR.

નમસ્કાર એ જીવનની કળા છે.

Foundation of Faith-Shree Namaskar.

શ્રદ્ધાનો પાયો-શ્રી નમસ્કાર મહામંત્ર.

Fulfilment of Faith.

શ્રદ્ધાની સરવાણી-શ્રી નવકાર.

Creator of Charactership.

ચારિત્રગુણનો સર્જક-શ્રી નવકાર.

Produces of Peace.

શાંતિપ્રદાયક-નમસ્કાર મહામંત્ર.

International Prayer-Shree Navakar,

સકલ વિશ્વને માન્ય મંત્ર-શ્રી નવકાર.

Turning point from Sub-conscious
to Super-conscious.

વિભાવમાંથી સ્વભાવમાં જવાની પ્રક્રિયા 'નમો' પદમાં છે.

Generator of Joy-Shree Namaskar Mantra.

આનંદનો ઉત્પાદક-નમસ્કાર મંત્ર.

Master Key to enter in to the boundless

Ocean of Joy-within our Divine self.

'નમો અરિહંતાણુ' - પરમાનંદમાં પ્રવેશનું પરમદ્વાર

Direct Discipline towards Divinity.

“ સર્વોત્તમ શિસ્ત ”-શ્રી નવકાર.

Divine Song of Soul—Shree NAVAKAR.

આત્માનું દિવ્ય સંગીત-શ્રી નવકાર.

Direct dialling to Divinity.

પરમાત્મા સાથે સીધી વાતચીત કરવાની કળા નમો
અરિહંતાણુમાં છે.

Hot line to Parmatma Shree NAVAKAR.

પરમાત્મા સાથેના જોડાણની પ્રક્રિયા સ્વરૂપ શ્રી નવકાર.

Supramental Seminar of Supreme Authorities
—Shree Navakar and Navpad.

વિશ્વની સર્વોત્કૃષ્ટ શક્તિઓનો ભંડાર-નવકાર અને
નવપદો.

Intellectually Appealing.

બુદ્ધિને સંતોષ આપનાર-શ્રી નવકાર.

Surrender to Supremacy—NAMASKAR
MANTRA.

સર્વોચ્ચની શરણાગતિ-નમસ્કારમંત્ર.

End of Anxiety.

ચિંતાચૂરક-શ્રી નવકાર.

Dissolution of Difficulties,

દુઃખવિનાશક-શ્રી નવકાર.

Supermost Art and Secret of Cosmos.

વિશ્વની સર્વોત્કૃષ્ટ કળા અને સિદ્ધિઓનું
ગુપ્ત રહસ્ય નમસ્કાર ભાવમાં છે.

A Key to Cosmic Secret—NAMASKAR.
આત્માના ગુપ્ત ભંડારની ચાવી નમસ્કાર છે.

‘NAMO’ is entering in to Abundant energy.
અચિંત્ય શક્તિના વિધાનનું પ્રવેશદ્વાર નમસ્કાર
ભાવ છે.

Higher Mathematics.
સર્વોચ્ચ ગણિત-શ્રી નવકાર.

A Key to Radiant-Success-Shree Navkar.
જ્વલંત સફળતાની ચાવી-શ્રી નવકાર.

Royal Road to Self-Realisation.
આત્મસાક્ષાત્કારનો રાજમાર્ગ,

Scientifically Secured-Shree NAVAKAR.
and NAVPAD.

નવકાર અને નવપદો એ વિશ્વ ઉપરનું સ્વયં
સિદ્ધ, સર્વોત્કૃષ્ટ મહાવિજ્ઞાન છે.

Cosmic Dynamo of Sels-Realisation.
આત્મસાક્ષાત્કારની અનુભવસિદ્ધ પ્રક્રિયા.

Spiritually Supreme-Shree NAVAKAR.
સર્વોત્તમ આધ્યાત્મિક શાસ્ત્ર-શ્રી નવકાર,
Essence of Agam-Shree NAVAKAR.

ચૌદપૂર્વનો સાર-શ્રી નવકાર.

આ મુદ્દાઓના વિસ્તૃત વિવેચન માટે આ પુસ્તક વાંચો. “જીવનની સર્વશ્રેષ્ઠ કળા શ્રી નવકાર” લેખક આબુલાઈ કડીવાળા.

પરિશિષ્ટ

પરમેષ્ઠિ વિદ્યાયંત્રકલ્પમાં બતાવેલ ધ્યાનમાં આવતા વિધનોનો નાશ કરવાનો પ્રયોગ.

શામ્યન્તિ જન્તવઃ શુદ્ધા વ્યન્તરા ધ્યાનઘાતિનઃ ।
તદ્ વક્ષ્યેઽષ્ટદિક્પત્રે ગર્ભે સૂર્યમહઃ સ્વકમ્ ॥ ૪૯ ॥

‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ ક્રમાત પૂર્વાદિપત્રગમ્ ।
પ્રત્યાશમેકમેકાહઃ ઇકાદશશતીં જપેત્ ॥ ૫૦ ॥

ધ્યાનાન્તરાયાઃ શામ્યન્તિ મન્ત્રસ્યાસ્ય પ્રભાવતઃ ।
કાર્યે સપ્રણવો ધ્વેયઃ સિદ્ધયે પ્રણવં વિના ॥ ૫૧ ॥

આઠ દિશારૂપ પત્રની મધ્ય (કર્ણિકા)માં સૂર્યના તેજ સ્વરૂપ પોતાને સ્થાપન કરવો અને ‘ૐ નમો અરિહંતાણં’ (એ મંત્ર)ને ક્રમશઃ પૂર્વ આદિ પ્રત્યેક દિશામાં તેમ જ વિદિશામાં સ્થાપન કરવો અને તેનો પ્રત્યેક દિશામાં એકેક દિવસે અગિયારસો વાર જાપ કરવો જોઈએ. આ મંત્રના પ્રભાવથી ધ્યાન કરતી વેળા આવતા અંતરાયો શમી જાય છે. (ઇલ્લૌકિક) કાર્ય માટે (સકામ ધ્યાન કરવું હોય તો) પ્રણવ-‘ૐ’ પૂર્વક ધ્યાન કરવું અને સિદ્ધિને માટે (નિષ્કામ ધ્યાન માટે) પ્રણવ-‘ૐ’ વિના તેનું ધ્યાન કરવું. ૪૯-૫૧.

ॐ ह्रीं अहूं नमः

सालंजन ध्यानना प्रयोगो

पाठ त्रीने

परमात्मानि भूर्तिनुं ध्यान याने उपस्थ ध्यान

सकलाऽर्हत्प्रतिष्ठानमधिष्ठानं शिवश्रितः ।

भूर्भुवः स्वस्वयीशान-मार्हन्त्यं प्रणिदध्महे ॥ १ ॥

नामाऽऽकृतिद्रव्यभाचैः, पुनतस्त्रिजगज्जनम् ।

क्षेत्रे काले च सर्वस्मि-न्नर्हतः समुपास्महे ॥ २ ॥

कलिकाल सर्वज्ञ लक्षणान् हेमचंद्रसूरीश्वरञ्च महा-
शान् सक्वाहृतं स्तोत्र उपरता श्लोकोमां इरभावे छे के :-

(१) “ सर्वं अरिहंतोमां रडेवा मोक्षरूपी लक्ष्मीना
कारणभूत, पाताणलोक, मनुष्यलोक अने देवलोक अये त्रणेना
स्वाभी अयेवा अरिहंतपणानुं अमे ध्यान करीअे छीअे.

(२) नाम, स्थापना, द्रव्य अने लावनिक्षेप वडे त्रणु
जगतना लोकने पवित्र करनार अयेवा, सर्व क्षेत्र अने सर्व
काणने विषे अरिहंतोने अमे सारी रीते सेवीअे छीअे.

આહંત્ય એક ત્રિભુવનવ્યાપી શક્તિ વિશેષ છે અને તેને આધીન વિશ્વચક્ર ચાલી રહ્યું છે. પ્રાણીમાત્રની આધ્યાત્મિક ઉત્ક્રાંતિનું કાર્ય આહંત્ય પ્રદર્શિત ધર્મચક્રના આધારે અનાદિ અનંતકાળ પર્યંત *સતત ચાલી રહ્યું છે. આહંત્ય સકલ અરિહંતોમાં છે અને તે આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ છે. અરિહંત પરમાત્માનો સ્થાપના નિક્ષેપ એટલે પ્રતિમા (મૂર્તિ)નું ધ્યાન, આ પ્રકરણમાં આપણે જોઈશું તેને રૂપસ્થ ધ્યાન યોગશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે.

જિનેશ્વરદેવની મૂર્તિ દ્વારા-અમૂર્ત એવા પરમાત્માના મૂર્ત સ્વરૂપનું દર્શન થાય છે. તેથી મૂર્તિના માધ્યમ દ્વારા આરાધક આત્મા પરમાત્મ-તત્ત્વનું મીલન કરે છે. સર્વોત્તમ દ્રવ્યોથી પ્રભુની મૂર્તિની પૂજા કરે છે. ભગવાનના ત્રિભુવન તારક અદ્ભુત સ્વરૂપને દેખી નૃત્ય કરે છે. પરમાત્માના સ્તોત્ર-સ્તવન વિગેરે દ્વારા પરમાત્મા સાથે તન્મયતા સાધે છે.

“જિન પ્રતિમા જિન સારિખી” વિગેરે વચનો દ્વારા શાસ્ત્રકાર મહર્ષિઓએ જિનેશ્વરની પ્રતિમાની પૂજાનું કૃણ સાક્ષાત્ ભગવાનની પૂજા જેટલું જ બતાવ્યું છે. આત્માના શુદ્ધ ચતન્ય-સ્વરૂપનો અનુભવ કરવા માટે જિનભક્તિ સૌથી સરળ માર્ગ છે.

* “જૈનો ઇશ્વરને સ્વીકારતા નથી” આવો આક્ષેપ અબળશું વર્ગ તરફથી થઈ રહ્યો છે. તેનો સારામાં સારો રહીયો જૈનોના સ્તુતિ સ્તોત્ર સાહિત્ય વડે આપી શકાય છે. આ બે ગાથામાં પ્રાણી-માત્રની આધ્યાત્મિક ઉત્ક્રાંતિના મૂળમાં અરિહંત પરમાત્મા છે, તે સ્પષ્ટ સમજાય છે.

સકલ આગમ શાસ્ત્રોનું અવગાહન કરીને મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ કરમાવે છે કે :—

સારમેતન્મયા લબ્ધં શ્રુતાબ્ધેરવગાહનાત ।
ભક્તિર્ભાગવતી-બીજં, પરમાનંદસંપદામ્ ॥

શ્રુતસાગરનું અવગાહન કરવાથી આ પ્રકારનો સાર મેં પ્રાપ્ત કર્યો છે કે પરમાત્માની લક્ષિત એ જ એક પરમાનંદ-મોક્ષ લક્ષ્મીનું બીજ છે.

દર્શનાત્ દૂરિતધ્વંસી, વંદનાત્ વાંછિતપ્રદઃ
પૂજનાત્ પૂરકઃ શ્રીણાં, જિનઃ સાક્ષાત્ સુરદ્રુમઃ ॥

જિનેશ્વર ભગવંત કલ્પવૃક્ષની જેમ ફળ આપનારા છે. સાધક જ્યારે દર્શન, પૂજન, વંદન દ્વારા પરમાત્મા સાથેના નિકટતા સંબંધમાં આવે છે, પોતાના મન-વચન-કાયાના યોગોને પ્રભુ લક્ષિતમાં ભાવોદ્દાસ પૂર્વક પ્રવર્તાવે છે, ત્યારે સર્વ સંપત્તિઓ અને સિદ્ધિઓ તેના હાથમાં આવીને વસે છે અને આત્માના પરમાનંદનો ભોક્તા બને છે. God is my instand constant abundant supply of every Potent Good.

પરમાત્માનું દર્શન અને ધ્યાન (ભૂમિકા પહેલી)

પ્રભુ દરિશન સુખ સંપદા, પ્રભુ દરિશન નવનિધિ;
પ્રભુ દરિશનથી પામીએ, સકલ પદારથ સિદ્ધ.

દર્શનં દેવદેવસ્ય, દર્શનં પાપ નાશનં;
દર્શનં સ્વર્ગ સોપાનં, દર્શનં મોક્ષ સાધનં

જીવની બે શક્તિ છે દર્શન અને જ્ઞાન. આ બંને જ્યારે પ્રયોગમાં હોય ત્યારે તેને દર્શન ઉપયોગ, જ્ઞાન ઉપયોગ કહેવાય છે. દર્શન સામાન્યને ગ્રહણ કરે છે તેથી વિકલ્પ સહિત હોય છે. જ્ઞાન વિશેષને ગ્રહણ કરે છે તેથી વિકલ્પ સહિત હોય છે.

પ્રયોગ નં. ૧૨ દર્શનમાં ધ્યાન :—

પરમાત્માના મંદિરમાં જઈ પ્રભુ મૂર્તિ આગળ, અગર સામે પરમાત્માનું ચિત્ર અગર પટ રાખીને દર્શન કરવું. દર્શન ખુલ્લાં નેત્રથી કરવું. તે વખતે કાંઈ પણ વિચારવાનું નથી. મનને પણ દર્શનમાં રોકવાનું છે. થોડીક મિનિટ અનિમિષ નેત્રે (પોપચું હલાવ્યા સિવાય) પરમાત્માની સામે જોઈ રહેવું. દર્શન કરવું, માત્ર દર્શન જ કરવું બીજું કાંઈ નહિ. થોડી ક્ષણમાં મન શાન્ત થઈ જશે. આનંદનો અનુભવ થશે. જ્યારે આપણે દર્શન કરીએ છીએ ત્યારે વિચાર શાન્ત હોય છે. જ્યારે આપણે વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે દર્શન બંધ થઈ જાય છે. આ પ્રયોગ પાંચથી પંદર મિનિટ સુધી નિયમિત કરવાથી મન શાન્ત થશે. આનંદ અનુભવાશે. દષ્ટિની શુદ્ધિ થશે.

પ્રયોગ નં. ૧૩ ધ્યાનમાં દર્શન :—

આંખ બંધ કરીને સામે હતા તેવા જ ભગવાન જોવા પ્રયત્ન કરો. થોડા દિવસમાં બંધ આંખે તેવા જ ભગવાન દેખાવા શરૂ થશે.

પ્રયોગ નંબર (૧૨)માં દર્શનમાં ધ્યાન છે. દર્શન સિવાય બીજી કોઈ પણ વસ્તુમાં ધ્યાન ન હોય તેવું દર્શન અદ્ભુત આનંદની અનુભૂતિ કરાવે છે. હવે પ્રયોગ નંબર (૧૩)માં ધ્યાનમાં દર્શન છે. બીજા ધ્યાન પ્રયોગોમાં ધ્યાનમાં દર્શન વારંવાર આવે છે તે માટે આ પ્રયોગનો અભ્યાસ ખૂબ જ ધ્યાનપૂર્વક કરવાનો છે. આંખ બંધ કરીને પરમાત્માનાં દર્શન કરવાનો અભ્યાસ કરવો. પરમાત્મા આંખ બંધ કરીને કદાચ આંખા દેખાય, ન દેખાય તો પણ ભગવાન સામે છે જ તેવો સંકલ્પ રાખવો. ધીમે ધીમે આંખ બંધ કરીને હાલતા-ચાલતા બોલતા ભગવાન દેખાવા માંડશે. આંખ બંધ કરીને ભગવાન દેખાય ત્યારે દર્શનમાં ચૈતન્ય જાગૃત થાય છે.

ઉપાધ્યાયજી યશોવિજયજી મહારાજ ‘પ્રતિમા-શતક’ નામના ગ્રંથમાં લખે છે :—

નામાદિત્રયે હૃદયસ્થિતે સતિ ભગવાન્ પુરંદ્રવસ્કુરતિ ।
 હૃદયમિવાઽનુપ્રવિશતિ, મધુરાલાપમિવાઽનુવદતિ, સર્વાઙ્ગીણ-
 મિવાઽનુભવતિ, તન્મયીભાવમિવાપચ્ચતે; તેન ચ સર્વકલ્યાણ-
 સિદ્ધિઃ, તત્કથં નિક્ષેપત્રયાદરં વિના ભાવનિક્ષેપાદરઃ ?
 ભાવોહ્લાસસ્ય તદધીનત્વત્તા ॥

ભાવાનુવાદ : નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્ય એ ત્રણ હૃદયમાં સ્થિર થવાથી ભગવાન જાણે સાક્ષાત્ સામે દેખાય છે, જાણે હૃદયમાં પ્રવેશ કરી રહ્યા છે, મધુરાલાપથી જાણે આપણી સાથે બોલી રહ્યા છે, જાણે આખા શરીરમાં ભગવાન

વ્યાપી ગયા હોય, જાણે તન્મય લાવને પામ્યા હોય તેવું અનુભવાય છે તેથી સર્વ કલ્યાણની સિદ્ધિ થાય છે. માટે ત્રણ નિક્ષેપના આદરથી જ લાવ નિક્ષેપનો આદર થઈ શકે છે, અને લાવોદ્ધાસ વધે છે.

મહાપુરુષોએ આ રીતે પરમાત્માને ચારે નિક્ષેપે હૃદયમાં સ્થિર કરવા અને તે દ્વારા થતા વિશિષ્ટ અનુભવોને જીવનમાં અનુભવવા ઉપદેશ આપેલ છે. ઉપરના શાસ્ત્રવચનો સાક્ષી પૂરે છે કે લગવાન આપણા હૃદયમાં પ્રવેશે છે, આપણી સાથે મધુર વાર્તાલાપ કરે છે, આખા શરીરમાં વ્યાપી જાય છે. આવો અમૃત અનુભવ કરવો તે જ માનવજીવનનું લક્ષ્ય છે.

ધીમે ધીમે આપણને પણ આવો જ અનુભવ થશે. દર્શન પ્રયોગ નં. ૧૨ અને પ્રયોગ નં. ૧૩ નિયમિત ચાલુ રાખવાથી જરૂર આવો અનુભવ થશે.

ઉપાધ્યાયજી યશોવિજયજી મહારાજ લક્ષ્ય બંદરે સાધના કરવા માટે ગયા. અકૂમનો તપ કર્યો. દેવાધિદેવ મુનિસુવ્રત સ્વામી લગવાનના મંદિરમાં ત્રણ દિવસ આરાધના કરી. છેલ્લા દિવસે અનુભવ થયો. તેમનું સ્તવન બનાવ્યું.

આજ સંજ્ઞ દિન મુજ તણો, મુનિસુવ્રત દીઠા;
લાંગી તે ભાવઠ લવ તણી, દિવસ દુરિતના નીઠા;
આંગણે કલપવેલી ફળી, ઘન અમીચના વુઠયા;
આપ માગ્યા તે પાસા ઢળ્યા, સુર સમકિત તુઠા.

નિયતિ હિતદાન સન્મુખ હુએ, સ્વપુણ્યોદય સાથે,
જશ કહે સાહેબે મુગતિનું, કરિયું તિલક નિજ હાથે.

આજે મારે દિવસ સફળ થયો, આજે મને પ્રભુનું
દર્શન થયું. આજે ભવની ભાવક ભાંગી ગઈ. દુઃખના
દિવસો હવે પૂરા થયા. ઘણા વખતની પરમાત્મ-દર્શનની
મારી ઇચ્છા પૂરી થઈ. આજે મારે આંગણે કલપવેલી કૃપા.
આજ મારા આંગણામાં અમૃતનો વરસાદ થયો.

પ્રયોગ નં. ૧૪ :—

પરમાત્માની પૂજાનો પ્રયોગ “પૂજામાં ધ્યાન”
(ભૂમિકા બીજી.)

જિનમંદિરમાં પૂજા નિત્ય નિયમિત સ્વદ્રવ્યથી કરવી.
તેમાં કદી પ્રમાદ ન કરવો. પૂજાની દરેક પ્રક્રિયામાં ધ્યાન
છે. થોડાક ભાવો નીચે મુજબ કરવાથી અદ્ભૂત ભાવ
ઉત્પન્ન થશે. આજે કરવાથી આજે જ દિવ્ય અનુભવ થશે.

અભિષેક પૂજા :—દૂધથી ભરેલા કળશથી પ્રભુજીનો
અભિષેક કરતાં મસ્તક ઉપરથી દૂધની ધારા કરવી. તે
બાણે કડ્ડણાની ધારાઓ પ્રભુના આંગોને સ્પર્શીને સમગ્ર
પૃથ્વીને પાવન કરે છે તેવો ભાવ કરવો.

જળ કળશથી અભિષેક પ્રભુજીના જમણા ચરણના
આંગુલે આપણું સર્વસ્વ ભગવાનને સમર્પિત કરતા હોઈએ
તેવા ભાવ સાથે કરવો.

કેસર ચંદનથી પૂજા એ આપણી જાત ભગવાનને

સમર્પણ કરવાનું માધ્યમ છે. જે આંગળીથી લગવાનની પૂજા કરીએ છીએ તે આંગળીને કેસરમાં રાખી સંકલ્પ કરવો કે, મને આ જીવનમાં જે કાંઈ મન, વચન, કાયા, ધન આદિ મળ્યાં છે તે સર્વ આ કેસર રૂપી માધ્યમ દ્વારા હું પરમાત્માને સમર્પણ કરું છું. તે કેસરવાળી આંગળી પ્રભુના ચરણના અંગુઠા ઉપર ૧૫-૨૦ સેકન્ડ સુધી રાખી આ સમર્પણનો ભાવ કરવો. થોડી સેકન્ડમાં જ પરમાત્મામાંથી શક્તિનો પ્રવાહ નિકળી આપણા અંદર તે આંગળી દ્વારા જ પ્રવેશ કરવો શરૂ થાય છે તેવો અનુભવ થશે.

પુષ્પ પૂજા :—એક સુંદર અખંડ પુષ્પ બંને હાથ વડે લઈ ભાવના કરવી. “હે કર્ણુનિધાન પરમાત્મા! આ પુષ્પ મારા હૃદયના ભાવોનું પ્રતીક છે. એ કુલ નથી પરંતુ મારું સર્વસ્વ છે. આ પુષ્પરૂપી પ્રતીક દ્વારા મારું સર્વસ્વ હું આપના ચરણમાં સમર્પિત કરું છું. આવા ભાવથી ભાવિત બની પુષ્પ પ્રભુના ચરણે સમર્પિત કરીશું ત્યારે કોઈ અલૌકિક ભાવ આવશે. આ રીતે અષ્ટ પ્રકારી પૂજા ઉત્તમ સામગ્રી વડે ઉત્કૃષ્ટ ભાવપૂર્વક કરવી. ઉપયોગ પૂજા વખતે લગવાનમાં જ રાખવો. તે પછી હવે બતાવવામાં આવે છે તે “ધ્યાનમાં પૂજા” કરવી.

પ્રયોગ નં. ૧૫ :—

પરમાત્માની પૂજાનો પ્રયોગ “ધ્યાનમાં પૂજા”

મનથી જગતની સર્વોત્તમ સામગ્રી વડે પૂજા કરવી.

સિદ્ધગિરિ ઉપર આદેશ્વર ભગવાનની અગર શંખેશ્વર

જઈ પાર્શ્વનાથ દાદાની અગર જે અનુકૂળ પડે તે પરમાત્માની પ્રતિમાની કલ્પનાથી સર્વોત્તમ દ્રવ્યોથી પૂજા કરવી.

દા. ત. સિદ્ધગિરિ ઉપર યુગાદિ આદેશ્વર દાદાની પૂજા કરવા માટે સિદ્ધગિરિ ઉપર દાદાના મંદિરે કલ્પનાથી પહોંચ્યા છીએ.

દાદાના મંદિરમાં પ્રવેશ કરતાં પરમાત્માનું દર્શન કરી પાવન થઈએ છીએ.

પૂર્ણાનંદમયં મહોદયમયં, કૈવલ્યચિદ્ગમયં
રૂપાતીતમયં સ્વરૂપરમણ્યં, સ્વાભાવિકી શ્રીમયં
જ્ઞાનોદ્યોતમયં કૃપારસમયં, સ્યાદ્વાદ વિદ્યાલયં
શ્રી સિદ્ધાચલ તીર્થરાજમનિશં, વન્દેહહમાદીશ્વરં ॥

આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી અતિ વીર્યોદ્ધાસ, આનંદ, સંભ્રમપૂર્વક લગવાનના ગર્ભગૃહમાં પ્રવેશ કરી પૂજામાં લીન બનવું.

પૂજાની સામગ્રી કલ્પનાથી ભેગી કરવી. (આપણે અત્યારે ત્રણ જગતનાં અધિપતિ છીએ. આપણી ઇચ્છા મુજબ સર્વ સામગ્રી હાજર થાય છે તેવો ભાવ કરવો.)

(૧) સોનાના, હીરાના, મણી, માણેકના કળશો.

(૨) માગધ, વરદામ આદિ તીર્થોના જળ.

(૩) દેવદુબ્ય વસ્ત્રના બનાવેલા અંગવસ્ત્ર.

(૪) મલયાચલ પર્વત ઉપર રહેલા ચંદનના વૃક્ષના

અંદન રસથી ભરેલા સુવર્ણના રત્નજડિત કટોરા, કેસર કસ્તુરી, ખરાસ આદિથી મિશ્રિત વિલેપન.

(૫) નંદનવનના પુષ્પ.

(૬) હીરા, માણેક, મોતી આદિ અંગરચના માટે.

(૭) સુવર્ણના રત્નજડિત ધૂપધાનામાં સુગંધી ભર-પૂર કૃષ્ણાગરૂ ધૂપ.

(૮) રત્નમણિના દીપક.

(૯) મોતીના અક્ષત.

(૧૦) સર્વોત્તમ પ્રકારના પદ્મરસ પૂર્ણ નૈવેદ્ય.

(૧૧) કલ્પવૃક્ષના ફળ.

(૧૨) રત્નની આરતી અને મંગળ દીપક.

(૧૩) રત્નજડિત સુવર્ણની ઢાંડીવાળા ચામર.

સર્વોત્તમ સામગ્રી કલ્પનાથી એકઠી કરી, તેનાથી હવે માનસિક પૂજા શરૂ કરવી.

પ્રયોગ નં. ૧૪માં બતાવ્યા પ્રમાણે જળ પૂજાથી પુષ્પ પૂજા સુધી સર્વોત્તમ સામગ્રીથી પૂજા કલ્પનાથી કરવી. જાણે સાક્ષાત્ કરતા હોઈએ તેવા ભાવથી ભાવિત બનવું. પુષ્પ પૂજા સાથે હીરા, માણેક, મોતી આદિથી અંગ રચના કરી ચારે તરફ કુલ ગોઠવવા. ચારે તરફ કુલની દિવ્ય સુગંધ આવી રહી છે.

સુવર્ણના રત્નજડિત ધૂપધાનામાં કૃષ્ણાગરૂ વગેરે સર્વોત્તમ

સુગંધિ ધૂપ વડે પૂજા કરવી. ધૂપધાનામાં ધૂપ બળે છે તે ખરેખર ધૂપ નથી બળતો પણ આપણા પાપ બળે છે તેવો અનુભવ કરવો. આરતી મંગળ દીવો કરવો.

કરુણાના સાગર પરમાત્માને કેવળજ્ઞાન થયું, તે સમયે જગતમાં મહાન ઉદ્યોત થયો. તે ઉદ્યોતના પ્રતીક રૂપે પરમાત્માની આગળ પ્રગટ કરવામાં આવેલો આ દીપક અમારા અજ્ઞાન અંધકારનો નાશ કરીને અમને મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન અને કેવળજ્ઞાનને આપનારો બને છે તેવા ભાવોથી સભર બનવું.

અક્ષત પૂજા અક્ષય એવા આત્મસ્વરૂપને આપે છે તેવા ભાવથી ભાવિત બનવું. પરૂસ લોબ્ધનના થાળ પ્રભુજીની આગળ ધરાવી અણાહારી મોક્ષપદની ભાવના કરવી. કલ્પવૃક્ષના ફળથી પ્રભુજીની પૂજા કરવી.

“કલ્પતરૂના ફળ લાવીને જે જીનવર પૂજે,
કાળ અનાદિ કર્મ તે સંચિત સત્તાથી ધૂજે.”

“ફળ પૂજા વીતરાગની રે, કરતાં પાપ પલાય સહુજે.”
આવા ભાવોથી ભાવિત બનવું.

સુવર્ણના રત્નજડિત ચામરો બંને હાથમાં લઈ નૃત્ય કરવું. તે વખતે શરીરનું પણ ભાન ભુલાઈ જાય છે. આ પ્રમાણે કલ્પનાથી પણ જાણે સાક્ષાત્ દેવાધિદેવની પૂજા કરતા હોઈએ તેવા ભાવથી પૂજા કરવી.

નોંધ :—કોઈએ એવું ન સમજવું કે કલ્પનાથી

પૂજા કરીશું તો ચાલશે. મંદિરમાં જઈને અષ્ટપ્રકારી પૂજાની શું જરૂર? એટલા માટે જ અહીં પૂજામાં ધ્યાન પ્રયોગ નં. ૧૪માં પ્રથમ બતાવ્યું. આપણી યથાશક્તિ સામગ્રીથી પૂજા કરવી. હવે વધુ સર્વોત્તમ સામગ્રીથી પૂજા કરવી છે તો આ પ્રયોગ નં. ૧૫માં બતાવ્યા પ્રમાણે કલ્પનાથી ઉત્તમ સામગ્રીથી પૂજા કરવી.

દ્રવ્ય પૂજા અદ્ભૂત ક્ષોણે આપે છે તે પ્રચલિત છે, તેથી વિસ્તારના ભયે અહીં લખ્યું નથી. અન્યત્ર ગ્રંથોમાથી જોઈ લેવું. અધ્યાત્મ યોગી પૂજ્ય પંચાસ પ્રવર ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજનાં જીવનલક્ષિત અને પ્રતિમા પૂજન આ બંને પુસ્તકો આ વિષયમાં ખાસ વાંચવા જેવા છે.

જૈન શાસનમાં તો સામુદાયિક મોટી પૂજા જેવી કે અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર, શાંત સ્નાત્ર, સિદ્ધચક્ર પૂજન, અર્હંક મહાપૂજન આદિ અનેક મોટી પૂજાઓ થાય છે. સર્વોત્તમ દ્રવ્યો લાવીને આવી મોટી પૂજા શા માટે કરવામાં આવે છે તે બાબતમાં મહોપાધ્યાય યશોવિજયજી મહારાજના પ્રતિમાશતક નામના ગ્રંથમાં ફરમાવે છે.

પૂજાપૂજકપૂજ્યસન્નતગુણધ્યાનાવધાનક્ષણે ।

મૈત્રી સત્ત્વગુણેષ્વનેન વિધિના ભવ્યઃ સુખીસ્તાદિતિ ।

વૈર વ્યાધિ વિરોધ મત્સર મદ, ક્રોધૈશ્ચ નોપ્લવ-
સ્તત્કો નામ ગુણો ન દોષદલનો, દ્રવ્યસ્તવોપ્રક્રમે ॥૩૩॥

નાનાસહસ્રમાગમાત્સુકૃતષત્સદ્ગન્ધહસ્તિવ્રજ ।

સ્વસ્તિપ્રશ્નપરંપરાપરિચયાદપ્યદ્ભૂતોદ્ભાવના ॥

વિળાવેણુમૃદક્લસક્લમચમત્કારાચ્ચ નૃત્યોત્સવે
સ્ફારાહૃદ્ગુણલીનતાભિનયનાદ્ ભેદભ્રમપ્લાવના ॥૩૨॥

(પ્રતિમાશતક)

આ સામુદાયિક-સંઘ મળીને કરે છે તે મોટી પૂજા-ઓમાં-પૂજા, પૂજક અને પૂજ્ય. દષ્ટા, દશ્ય અને દ્યૂ. ધ્યાતા, ધ્યાન અને ધ્યેય—એ ત્રણેની એકતા સધાય છે. આ રીતે ધ્યાતા આપણો આત્મા છે, ધ્યેય પરમાત્મા છે, અને પૂજા દ્વારા ધ્યાન પ્રક્રિયા ચાલે છે તે સમયે ધ્યાતાનું ચેતન્ય ધ્યેયમાં નિષ્ઠ થઈ જાય છે ત્યારે ધ્યાતાના હૃદયમાં સકલ લઘ્ય લોક સુખી થાઓ તેવો મૈત્રીભાવ ઉત્પન્ન થાય છે. આજ સુધી ધ્યાતા એટલે આપણા હૃદયમાં “ મને સુખ મળે અને મારું દુઃખ ટળે ” એટલો જ ભાવ હતો પરંતુ પ્રાણીમાત્રના કલ્યાણ ભાવની પરાકાષ્ટાએ પહોંચેલા અરિહંત પરમાત્માની પૂજા અને ધ્યાન દ્વારા આપણા હૃદયમાં “ સકલ લઘ્ય લોક સુખી થાઓ ” તેવો મૈત્રી ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે.

વૈર, વિરોધ, મદ, મત્સર આદિ દોષો આ પૂજા દ્વારા શાંત થઈ જાય છે. કયો એવો દોષ છે કે આ પૂજા દ્વારા શાંત થતો ન હોય ? અર્થાત્ પરમાત્માની મોટી પૂજા અને તે દ્વારા થતું પરમાત્માનું ધ્યાન અને તે દ્વારા થતી ધ્યાતા, ધ્યાન અને ધ્યેયની એકતાથી સર્વ પ્રયોજન સિદ્ધ થાય છે.

પરમાત્માની આવી મોટી પૂજામાં જુદા જુદાં સ્થળેથી સંઘ આવે છે અને તે એકઠા થયેલાં સંઘના પુણ્યાત્માઓ

એક બીજાનો પરિચય સાથે છે. તે વખતે અદ્ભુત ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે. વીણા, વેણું, મૃદંગ આદિની સાથે ગીત નૃત્ય અને વાજાંત્રના નાદ સાથે પરમાત્માના ગુણગાન ગવાય છે. તે વખતે બધાનું મન પરમાત્માના ગુણોના વિષે લીનતા પામે છે. “ભેદ બ્રમ પ્લાવના” તે વખતે ભેદનો બ્રમ ભાંગીને ભુક્કો થઈ જાય છે. પરમાત્મા અને આપણા આત્મા વચ્ચેના ભેદનો બ્રમ ભાંગી જાય છે. એકતા સધાય છે.

લગવાન શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી મહારાજ “ષોડશક પ્રકરણ” નામના ગ્રંથમાં ફરમાવે છે કે :—

આ જિનેશ્વર લગવંત જ્યારે હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે, ત્યારે સર્વ પ્રયોજન સિદ્ધ થવાનું કારણ એ છે કે આ શ્રી જિનેશ્વર લગવંત પરમ ચિંતામણિ છે. તેઓ હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થતાં, તેમની સાથે ધ્યાતાની સમરસાપત્તિ થાય છે.

આવી મોટી પૂજા અને તેમાં થતું પરમાત્માનું સામુદાયિક ધ્યાન કેટલું અદ્ભૂત છે તે આ શ્લોકોના મર્મ જાણ્યા પછી પૂજા દ્વારા થતું ધ્યાન આપણા જીવનનું મહત્ત્વનું અંગ બની જાય છે.

જેમ માણસ રમવા બેઠો હોય અને માગ્યો પાસો પડે અને કાર્ય સિદ્ધ થઈ જાય છે, તે રીતે આજ મારી પરમાત્મ-દર્શનની ઝંખના પૂરી થઈ, સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થઈ ગયાં. સમ્યગ્દર્શ દેવો પણ તુષ્ટમાન થયા. પાંચ કારણ અનુકૂળ થઈ ગયાં. કાળ, સ્વભાવ, ભવિતવ્યતા, કર્મ અને પુરુષાર્થ. આ પાંચ કારણ મળે ત્યારે કાર્ય થાય છે પરંતુ એ પાંચે

કારણ ઉપર આધિપત્ય કોનું છે? મહાપુરુષ કહે છે કે કાળ સ્વભાવ ભવિતવ્યતા, એ સઘળાં તારાં દાસો રે; મુખ્ય હેતુ તું મોક્ષનો, એ મુજને સઘળ વિશ્વાસો રે.

આ પાંચ કારણો ઉપર નિમિત્તરૂપે બલવત્તરતા અરિહંત પરમાત્માની છે. જે મનુષ્યનું મન અરિહંત પરમાત્માની સાથે તદાકાર ઉપયોગે પરિણમે, તેને પાંચે કારણો આધીન બની જાય છે અને પાંચે કારણો અનુકૂળ બનવાથી આજે પરમાત્મા મારી પાસે આવ્યા. અને મારા કપાળમાં મુક્તિનું તિલક કરી ગયા. મહાપુરુષોએ આવું અનુભવ્યું છે. જીવનમાં આપણે પણ પરમાત્માને મેળવવાનો સંકલ્પ કરીએ છીએ, તો પરમાત્મા આપણને પણ અવશ્ય મળે.

‘જશ કહે સાહેબે મુગતિનું, કરીયું તિલકનિજ હાથે.’

પરમાત્માએ મુક્તિનું તિલક પોતાના હાથે કર્યું છે.

લગવાનની મૂર્તિને જે મનુષ્ય પથ્થર માને છે તેને પથ્થર જેટલું જ ફળ મળે છે. પ્રભુની મૂર્તિને જે મનુષ્ય મૂર્તિ માને છે તેને તે સાક્ષાત્ સફળતિનો હેતુ બને છે. અને પ્રભુની મૂર્તિને જે સાક્ષાત્ પરમાત્મા માને છે તેને તે પરમાત્મા કલ્પવૃક્ષની જેમ જીવનમાં ફળે છે. ફળનો આધાર વસ્તુ પ્રત્યે આપણા હૃદયમાં કેવો ભાવ રહેલો છે તેના ઉપર આધારિત છે.

(ભૂમિકા ત્રીજી)

આ પ્રમાણે પૂજા કર્યા પછી ચૈત્યવંદન કરવું અને પરમાત્માના સ્તવનમાં ધ્યાન કરવું.

પ્રયોગ નં. ૧૬ :—

એકાદ સ્તવન આપણે જોઈએ. સ્તવન અને ધ્યાન.
(સ્તવનમાં ધ્યાન.)

ગિરિઆરે ગુણ તુમ તણા, શ્રી વર્ધમાન જીતરાયા રે;
સુષુતાં શ્રવણે અમીઝરે, માહરી નિર્મળ થાયે કાયા રે.

હે કરુણા નિધાન પરમાત્મા ! હે અનંત ગુણના પ્રભુ ! આપના ગુણો અનંત છે. આપના ગુણો ગિરિવર જેટલા છે. પરમાત્માના ગુણોનો હિમાલય પર્વત જેવો મોટો પહાડ છે. “ વર્ધમાન ” એટલે વધતું છે માન-પ્રમાણ જેતું એટલે અનંતા અનંત ગુણ છે પ્રભુના, તેના પ્રતીકરૂપે આપણી સામે હિમાલય જેવડો પ્રભુના ગુણનો ઢગલો છે તેવું દશ્ય આપણે જોઈએ છીએ. પરમાત્માના ગુણોના સમૂહને જોતાં આપણે અહ્ભૂત આનંદમાં આવી ગયા છીએ. આપણા રોમે રોમ વિકસ્વર થઈ ગયાં છે.

તુમ ગુણ ગણ ગંગાજળે, હું ઝીલીને નિર્મળ ધાઉં રે;
અવર ન ધંધો આદરૂં, નિશ્ચિન તોરા ગુણ ગાઉં રે.

પરમાત્માના ગુણ રૂપી હિમાલય ઉપરથી ગંગાનદીનો ધોધ વહે છે. પ્રભુનો તે ગુણ ગંગાનો ધોધ આપણા ઉપર પડે છે. (તેવું દશ્ય આપણે જોઈએ છીએ.).....

પ્રભુના ગુણ ગંગાજળમાં આપણે સ્નાન કરીએ છીએ.
(આવું સંવેદન કરવું.).....

ગુણ ગંગાજળમાં સ્નાન કરવાથી આપણે નિર્મળ
પવિત્ર બનીએ છીએ.....(આવું સંવેદન કરવું.)

પ્રભુના ગુણ ગંગાજળનો ઘોઘ આપણા ઉપર પડે
છે તેમાં સ્નાન કરી આપણે પવિત્ર બનીએ છીએ. (આવું
પાંચ દશ મિનિટ સુધી અનુભવવું.).....

પરમાત્માનું ગુણ ગંગાજળ આપણા મસ્તકમાંથી
આપણા શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે.....(આવું દૃશ્ય જોવું)

આપણું આખું શરીર પરમાત્માના ગુણોથી ભરાય
છે તેવું અનુભવવું.....(થોડી ક્ષણ આવો અનુભવ કરવો)

આપણે ઉત્તમ ગુણોથી ભરાઈ ગયા તેવો સંકલ્પ
કરવો.....

ઉત્તમ ગુણોથી ભરાઈ જતાં આપણી નિર્મળતા
વધવા લાગી. પવિત્રતા વધવા લાગી. રોમાંચ અને આનં-
દનો અનુભવ થવા લાગ્યો.

પરમાત્માના ગુણ ગંગાજળમાં સ્નાન કરી આપણે
આનંદથી ભરાઈ ગયા.....(આવા ભાવોપૂર્વક ધ્યાન કરવું.)

ઝીલ્યા જે ગંગાજળે તે, છીલ્લર જળ નવિ પેસે રે;
જે માલતી કુલે મોહીયા, તે ખાવલ જઈ નવિ જોસે રે.

ગી૩આ૦

પરમાત્માના ગુણ ગંગાજળમાં પવિત્ર બની આનંદ અનુભવ્યો. હવે ખાખોચિયાના જળમાં કોણ સ્નાન કરે ? સંસારના વિષય રસને કોણ સેવે ? પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયોના રસ કરતાં અધિક રસ આળે પરમાત્માનું ધ્યાન કરતાં આવ્યો, હવે તુચ્છ રસમાં કોણ જાય ! માલતીનું કુલ મળ્યા પછી ખાવળીએ જઈને કોણ બેસે ? જગતના પદાર્થોમાં સુખ અને આનંદ આપણે જીવ શોધતો હતો, પણ તેમાં સુખ કે આનંદ હતો નહી. છતાં સુખ અને આનંદ છે તેમ સમજી દોડતો હતો, પરંતુ આળે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માના ધ્યાનનો આનંદ આવ્યો, હવે જગતના રસ ક્ષીકા પડી ગયા.

જશ પ્રભુ ધ્યાયો મહારસ પાયો, અવર રસે નવિ રાયું;
અંતરંગ ફરસ્યો દરિસન તેરો, તુજ ગુણ રસ સંગ માયું.

પરમાત્માની ભક્તિ, નમસ્કાર, ઉપાસના, દર્શન, પૂજન, વંદન, સ્તવન, ધ્યાન, સ્મરણાદિ દ્વારા પરમ રસનો અનુભવ થાય છે. ઇન્દ્રિયોના અને કષાયના રસો કરતાં અનેકગણો અડિયાતો પરમાત્મ-સ્વરૂપનો રસાનુભવ થાય ત્યારે, જગતના સર્વ રસ નીરસ બની જાય છે.

ખરી રીતે તો પાંચ ઇન્દ્રિયોના અને કષાયના રસો તે રસ નથી, પણ આલાસ માત્ર છે. છતાં અનાદિ મિથ્યા મોહના કારણે જીવને વિષયકષાયમાં રસ પડે છે અને તે રસ કરતાં અતિ ઉચ્ચ કોટીનો પરમાત્મ-ધ્યાનનો રસ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે તુચ્છ રસો નાશ પામી જાય છે.

ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ ઉપયુક્ત પંક્તિમાં કહે છે કે પ્રભુ, તારા ધ્યાનનો મહારસ આજે પીધો. હવે બીજા રસ ક્ષિક્ષા પડી ગયા. અંતરંગમાં તારા સ્વરૂપનું દર્શન મળ્યું, હવે તારા સિવાય મારે બીજું કંઈ ન જોઈએ. તું જ મારું સર્વસ્વ છે, તું જ મારું સ્વરૂપ છે.

આ પ્રમાણે પરમાત્મ-સ્વરૂપનો ઉપલક્ષણથી આત્મ-સ્વરૂપના-પરમાનંદનો રસાસ્વાદ આખ્યા પછી જ જગતના બધા રસોમાંથી સાધકનું મન ઊઠી જાય છે.

તું ગતિ, તું મતિ આશરો, તું આલંબન મુજ પ્યારો રે;
વાચક યશ કહે માહરે, તું જીવ જીવન આધારો રે.

હે કરુણાનિધાન પ્રભુ ! તું જ મારું સર્વસ્વ છે. તું જ માતા, પિતા, નેતા, બંધુ, પ્રાણુ આધાર છે. તારા આલંબને જ મારું શુદ્ધ ચૈતન્ય પ્રગટ થાય છે. તું જ મારો જીવન આધાર છે.

માહરો આતમા તુજ થકી નિપજે,

માહરી સંપદા સચલ મુજ સંપજે;

તેણે મન મંદિરે ધર્મ પ્રભુ ધ્યાઈએ,

પરમ દેવચંદ્ર નિજ સિદ્ધિ સુખ પાઈએ.

મારા અંદર, આત્મામાં અનંત સુખ અને આનંદનું નિધાન છે. અને તે નિધાનની પ્રાપ્તિ પરમાત્માના આલંબને જ થાય છે. માટે નિરંતર પરમાત્માનું સ્મરણ-ધ્યાન કરવું. એ જ સિદ્ધિના પરમ સુખની પ્રાપ્તિનો ઉપાય છે.

આ રીતે સ્તવનમાં ધ્યાન કરી શકાય. પછી સ્તવન આપણા માટે ફક્ત ગાવાની વસ્તુ નહીં પણ અનુભવવાની વસ્તુ બની રહેશે. અને સ્તવનોમાં રહેલા ભાવોનો અનુભવ થતો જશે તેમ પરમાત્માના ગુણગાન દ્વારા 'પરમાત્માનું' ધ્યાન અને પરમાત્માના ધ્યાન દ્વારા આત્મ અનુભવ સુધી પહોંચવાનાં દ્વાર ખુલતાં જશે.

આ વિષયક ખીબ સ્તવનોની કડીઓ વિચારી તે મુજબ ધ્યાન કરીએ.

જૈન દર્શનની વિશિષ્ટ કોટિની આધ્યાત્મિક સ્તવન પદ્ધતિ

A wonderful Art of Spiritual Prayer
in Jainism :

આપણા પૂર્વાચાર્યોએ આત્મ-સાક્ષાત્કારની દિવ્ય પ્રાક્રિયાથી ભરપૂર પરમાત્માનાં સ્તવનોની રચના કરી, જૈન શાસનમાં મહાન ઉપકારક કાર્ય કર્યું છે. મહાપુરુષોએ આત્મસ્વરૂપના અનુભવની કળા સ્તવનો દ્વારા સકળ સંઘમાં વ્યાપક બનાવી છે. જેમ કે :—

“ જો હોવે મુજ શક્તિ ઈસી,
સવી જીવ કરું શાસન રસી,
શુચિ રસ ઢલતે તિહાં બાંધતા,
તીર્થંકર નામ નિકાચતા.”

પ્રભુ સ્નાત્ર મહોત્સવની આ પંક્તિઓ લાખો કરોડો વખત શ્રી સંઘમાં ગવાઈ ગયા પછી તીર્થંકર નામ કર્મના ઉપાર્જનનો હેતુ ‘સર્વે જીવ ક્ષુ’ શાસન રસી’ની ભાવના છે, તે આપણું બાળક પણ જાણે છે. જગતના સર્વ જીવોના કલ્યાણ ભાવની પરાકાષ્ટાએ પહોંચેલા છે તે આપણા ભગવાન છે, એ તત્ત્વ સર્વ સામાન્ય સૌને યાદ રહે તેવી વસ્તુ બની ગઈ છે. જૈન સંઘમાં આજે પણ હજારો આત્માઓ આ પંક્તિ આનંદવિભોર બનીને ગાય છે. પ્રભુ-ભક્તિના સ્તવનમાં આત્માનુભવ ભરેલો છે તે જરા ઊંડાણમાં જતાં જ ખ્યાલ આવે છે.

મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજના એક સ્તવન ઉપર થોડી વિચારણા કરીએ.

“સ્વામી તુમે કાંઈ કામણ કીધું;

ચિત્તડું અમારું ચોરી લીધું.

અમે પણ તુમશું કામણ કરશું,

ભકતે ગ્રહી મન ધરમાં ધરશું;

સાહિબા વાસુપૂજ્ય જિણુંદા.

મોહના વાસુપૂજ્ય જિણુંદા.

હે કરુણાના સાગર, કૃપાના અવતાર, દયાના સમુદ્ર, વાત્સલ્ય રસના ભંડાર, અરિહંત પરમાત્મા ! તમારા અદ્ભુત સ્વરૂપે અમારા ઉપર કામણ ક્યું છે. તમારી લોકોત્તર ઉપકારકતા, તમારી અનંત કરુણામય અમૃતઝરતી દષ્ટિ અમે નિગોદમાં રહેતા ત્યારથી જ એટલે કે અનંતકાળથી

તમારી અમને તારવાની વિશ્વકલ્યાણકારી ભાવનાએ અર્થાત્ આપના આવા મહાન ગુણોએ અમારું ચિત્ત ચોરી લીધું છે.

હે પ્રભુ ! તમે છેલ્લાથી ત્રીજા ભવે સમ્યક્ દર્શનની અસાધારણ નિર્મળ કક્ષાએ પહોંચ્યા ત્યારે અનંત દુઃખમાં સમડતા જગતના અનંતા જીવો પ્રત્યેનો આપના હૃદયમાં કરુણાભાવ પરાકાષ્ટાએ પહોંચ્યો હતો.

“ અહો ! આ વિશ્વમા જિનેશ્વર ભગવંતનું અનંત કલ્યાણકારી શાસન વિદ્યમાન હોવા છતાં, મિથ્યાત્વ આદિ મોહાંધકારના કારણે જગતના જીવો દુઃખી થઈ રહ્યા છે. જો મને કોઈ એવી શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ જાય તો જગતના સર્વ જીવોને જીન શાસનની આરાધના કરાવવા - દ્વારા નિસર્ગથી જ્યાં અનંત સુખ છે એવા - મોક્ષની પ્રાપ્તિ કરાવનાર ખતુ”, “ આ ભાવનાની સર્વોચ્ચ કક્ષાએ (Climax) પહોંચીને, આપે તીર્થંકર નામ કર્મ નિકાચિત કર્યું. વચ્ચે એક ભવ કરી, પૃથ્વી તળ ઉપર આપે જગતના ઉદ્ધાર માટે સર્વસ્વનો ત્યાગ કર્યો. જગતના ઉદ્ધાર માટે અનિવાર્ય એવું તીર્થં સ્થાપવા માટે જરૂરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે આપે ઉપસર્ગો અને પરિષદો સહન કરી ક્ષપકચ્રેણી માંડી, કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું અને વિશ્વ ઉદ્ધારક એવું તીર્થં સ્થાપ્યું. અતિશયો અને પ્રાતિહાર્યોથી યુક્ત એવા આપે સમવસરણુમાં ખેસી, પાંત્રીસ ગુણોથી યુક્ત, યોજનગામિની, સર્વ આનંદદાયિની સર્વ પાપપ્રણાશિની, મોહતિમિરવિનાશિની, કલ્યાણપરંપરાવર્ધની, મોહવિષનિવારિણી, કર્મ-

કષ્ટહાહિની, લવસંતાપહારિણી, સકલસંભવની, ભવન-
જ્યોતિપ્રકાશિની અનંત કલ્યાણકારિણી, માલકોષરાગમયી,
એવી દિવ્ય દેશના આપી.

આપની આવી ઉપકાર સંપદા જાણી અમે એવો નિશ્ચય
કર્યો છે કે, વિશ્વમાં સૌથી વધારે નિકટના સ્નેહી
સ્વજન અમારા માટે તમે એક જ છો. તેથી હવે
અમારું મન તમારા સિવાય ખીજે ક્યાંય લાગતું નથી.

વળી આપનું મૂળ સ્વરૂપ-આત્માનું દિવ્ય સચ્ચિદાનંદ
સ્વરૂપ, આપનું કેવળજ્ઞાન, આત્માનું અનંત શક્તિયુક્ત
ગુણમય સ્વરૂપ, શુદ્ધ ચિદાનંદધન ચેતન સ્વરૂપ દેખી,
હવે અમે એવો વિચાર કર્યો છે કે અમે પણ ભક્તિનું
કામણ કરીને આપને અમારા મનરૂપી ઘરમાં સદા
રાખીશું. અમારા મનમાં એવી ભક્તિ ધારણ કરીશું, કે
તમે ક્ષણ પણ ત્યાંથી ખસી ન શકો. અમારા સ્મરણ-
પટ ઉપર તમને સદા ધારણ કરી રાખીશું અને આપને
ખિરાજમાન કરીને અમારા મનમંદિરને આપના ગુણોથી
વાસિત કરીને દિવ્ય રીતે શણગારીશું.

“ મન ઘરમાં ધરીયા ઘર શોભા,
દેખત નિત્ય રહેશે ચિર થોભા;
મન વૈકુંઠ અકુંઠિત ભકતે,
યોગી ભાષે અનુભવ યુકતે.”

અકુંઠિત ભક્તિ દ્વારા એટલે અમારા ઉપયોગને
કુંઠિત થવા દીધા સિવાય, એટલે અરિહંત આકાર ઉપ-

યોગના સતત પ્રયોગ દ્વારા અમે આપની એવી ભક્તિ કરીશું કે અનુભવજ્ઞાની મહાપુરુષોએ જે રીતે ધારાબદ્ધ રીતે ઉપયોગને આપના સ્વરૂપમાં જોડવા દ્વારા જે રીતે પરમાત્મ-સ્વરૂપનો અનુભવ કર્યો તે રીતે અમે પણ અનુભવ કરીશું.

કૃત્વેશોવાસિત મન સંસાર

કૃત્વેશ રહિત મન તે ભવપાર;

કૃત્વેશોવાસિત મન એટલે અશુદ્ધ ઉપયોગ, કર્મકૃત વસ્તુઓ અને બનાવોમાં સુખ-દુઃખનો અનુભવ કરતું અમારું મન, તેમજ રાગદ્વેષ રૂપે પરિણમેલું અમારું મન તે જ સંસાર છે.

કર્મફળનું લોકતૃત્વ (સુખ-દુઃખ) અને રાગદ્વેષનું કર્તૃત્વ - આ બંને અશુદ્ધ ઉપયોગનાં કારણો છે. તે બંને છોડીને ઉપયોગ જ્યારે પરમાત્મા આકારે પરિણમે છે, ત્યારે જ ભવસાગરનો અંત આવે છે.

(“ કૃત્વેશ રહિત મન તે ભવપાર ”)

જો વિશુદ્ધ મન ઘર તુમે આયા.

પ્રભુ તો અમે નવનિધિ ઋદ્ધિ પાયા.”

પરમાત્મ-ઉપયોગમાં જ્યારે આપણે સ્થિર બનીએ છીએ, એટલે કર્મ ફળનું લોકતૃત્વ અને રાગદ્વેષનું કર્તૃત્વ રૂપ અશુદ્ધ ભાવ છોડીને આપણા ઉપયોગને પરમાત્મા આકારે (ઉપલક્ષણથી આત્મા આકારે) પરિણમાવીને તેમાં

સ્થિર બનીએ છીએ ત્યારે કેવળજ્ઞાન આદિ નવ ક્ષાયિક લગ્નિધઓ રૂપ નવ નિધાનની પ્રાપ્તિ થાય છે.

“ ધ્યાતા ધ્યેય ધ્યાન સવિ એકે,
ભેદ છેદ કરશું હવે ટેકે;
ખીર નીર પરે તુમશું મીલશું,
વાચક જશ કહે હેજે હળશું.”

ધ્યાતા આપણો આત્મા છે, ધ્યેય પરમાત્મા છે અને ધ્યાન પ્રક્રિયા ચાલે છે.

જે સમયે ધ્યાતાનું ચૈતન્ય ધ્યેયમાં નિષ્ઠ થઈ જાય છે, ધ્યાતાનો ઉપયોગ ધ્યેયાકાર રૂપે પરિણમી છે, ધ્યાતા જ્યારે ધ્યેયમાં તદ્દાકાર રૂપે તન્મય-તદ્રૂપ બને છે, ત્યારે ધ્યાતા અને ધ્યેય વચ્ચેના ભેદનો છેદ થઈ, ધ્યાતા પોતે જ આગમથી લાવ નિક્ષેપે પરમાત્મ-રૂપ થાય છે.

જેવી રીતે દૂધમાં સાકર નાખીએ છીએ અને તે દૂધમાં એકમેક થઈ જાય છે, તે રીતે ખીર-નીર પેઠે તુમશું મીલશું. એટલે હે વિશુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ પરમાત્મા ! આપના આવા અભેદ મિલન દ્વારા અમે પણે હેજે હલશું એટલે પરમાનંદનો અનુભવ કરીશું. અર્થાત્ તાત્ત્વિક દષ્ટિએ આપનું અભેદ મિલન તે જ આત્મસાક્ષાત્કાર એટલે આત્મસ્વરૂપના અનુભવની પ્રક્રિયા છે.

ધ્યા. પ્ર. ૯

આવા આત્મ-અનુભવની પ્રક્રિયા, આપણા મહા-પુરુષોએ રચેલાં પ્રભુસ્તુતિ-સ્તવનોમાં વારંવાર આપણે જોઈએ છીએ. અનુભવરસનું અમૃત મહાપુરુષોએ આપ્યું છે, અને અર્થી આત્માઓને અનુભવ અમૃત ચખાડવા સ્તવનોમાં તેનો માર્ગ બતાવ્યો છે, તેના થોડાં ઉદાહરણ આપણે જોઈએ :

પૂ. ઉપા. શ્રી માનવિજયજી મ. રચિત અજિતનાથ ભગવાનનું સ્તવન :

“ અજિત જિનેશ્વર ચરણની સેવા, હેવાએ હું હળીઓ; કહીએ અણચાખ્યો પણ અનુભવ, રસનો ટાણો મળીયો. તું અનુભવ રસ દેવા સમરથ, હું પણ અર્થી તેહનો, પ્રભુની મહેરે તે રસ આખ્યો, અંતરંગ સુખ પાચ્યો.”

અનુભવ-અમૃતનું પાન કરવા માટે પરમાત્મા એ જ પુષ્ટ નિમિત્ત છે, આપણા ચૈતન્યને પરમાત્મ-સ્વરૂપ અનુચાથી બનાવીએ તો જ અનુભવ-અમૃત મળે તેમ છે.

શ્રી ચિદાનંદજી મહારાજ નેમનાથ ભગવાનના સ્તવનમાં પણ કહે છે.

“ પણ તુમ દરિશન યોગથી, થયો હૃદયે હો અનુભવ પ્રકાશ; અનુભવ અભ્યાસી કરે, દુઃખદાયી હો સહુ કર્મ વિનાશ.”

પરમાત્મદર્શન એ જ આત્માનુભવનો પ્રકાશ પ્રાપ્ત કરવાની કળા છે

મહોપાધ્યાય શ્રી માનવિજયજી મહારાજ પણ એ જ વસ્તુ બતાવે છે.

તુજ ગુણ જ્ઞાન ધ્યાનમાં રહીએ,

ઈમ મિલવું પણ સુલભ જ કહીએ;

માનવિજય વાચક પ્રભુ ધ્યાને,

અનુભવ રસમાં હુળીએ એકતાને.

(અભિનંદન જિન સ્તવન)

વિમલ વિમલ મિલ્કી રહ્યા, લેદલાવ રહ્યો નાહીં;

માનવિજય ઉવજાચને, અનુભવ સુખ થયો ત્યાંહી.

પૂર્વાચાર્યોએ અનુભવ-રસ ચાખ્યો છે અને તે રસ ચખાડવા આપણને પરમાત્મલક્ષિત-ધ્યાન આદિનો દિવ્ય માર્ગ બતાવ્યો છે.

પરમ પૂજ્ય જ્ઞાનવિમલસૂરિજી કૃત સુમતિનાથ ભગવાનના સ્તવનમાં :

તુજ સ્વરૂપ જળ ધ્યાવે, તબ આતમ અનુભવ પાવે;

જે અનુભવ રૂપ જોવે, તે મોહ તિમિરને ખોવે.

અનાદિના મોહનીય કર્મના સંસ્કારોને મૂળમાંથી નષ્ટ કરવા માટે પરમાત્મધ્યાન દિવ્ય ઉપાય છે.

કાયા કષ્ટ વિના ફળ લહીએ, મનમાં ધ્યાન ધરેઈ રે,

શુદ્ધ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય ધ્યાને, શિવ હીએ પ્રભુ સપરાણો રે.

(ઉ. યશોવિજયજીકૃત અરનાથ ભગવાનનું સ્તવન.)

જિનશાસનમાં સ્તવનો, પૂજાઓ આદિ દ્વારા મહા-

પુરુષોએ આત્માનુભવની ગંભીર પ્રક્રિયાને સરળતાપૂર્વક ખતારી આપણા જેવા બાળજીવો ઉપર મહાઉપકાર કર્યો છે. “સાત રાજ અળગા જઈ બેઠા, પણ ભકતે અમ મનમાંહે પેઠા.”

આપણા મૂળ સ્તવનની આ પંક્તિમાં અદ્ભુત ભાવ છે, ચરમ તીર્થંકર ભગવાન મહાવીરસ્વામી મોક્ષમાં ગયા; વર્તમાન ભરતક્ષેત્રમાં વિહરમાન તીર્થંકર કોઈ હાજર નથી, આપણે ગમે તેટલી પ્રાર્થના કરીએ તો આપણી પ્રાર્થના કોણ સાંભળશે? મોક્ષમાં ગયેલ ભગવાન આવે કેવી રીતે અને આપણું યોગ-ક્ષેમ થાય શી રીતે? મહાપુરુષો કહે છે ભગવાન ભલે ગમે તેટલા દૂર હોય પણ અમારા હૃદયમાં જ્યારે સાચી ભક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે પરમાત્મા અમારા મનમંદિરમાં હાજર છે, પૂર્વાચાર્યોની આવી અદ્ભુત સ્તવન-પદ્ધતિ જોઈ આપણું હૃદય આનંદથી નાચી ઊઠે છે. અહોભાવનું આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાય છે.

સ્તવન અને ધ્યાન એ વિષયમાં સ્તવન કરતી વખતે ગાવા તરફ જ લક્ષને આપવાનું છે. વળી સુમધુર કંઠે ભાવવાહી ગાવું તે તો ઘણું જ ઉપયોગી છે. પણ સ્તવન ગાવા ઉપરાંત તેના શબ્દોમાં કહેલા ભાવોથી ભાવિત બની તેમાં લખેલા ભાવોનો અનુભવ કરવો તે મહત્ત્વનું છે.

શાન્તિ જીનેશ્વર સાચો સાહીબ,
શાન્તિકરણ ઈન કલ્પીમેં હો જીજી.

તું મેરા મનમેં તું મેરા દિલમેં,
 ધ્યાન ધરૂં પલપલમેં સાહીબજી.....
 “તું મેરા મનમેં, તું મેરા દિલમેં”

આ ભાવથી ભાવવિભોર બની પરમાત્મા આપણા મન અને શરીરમાં વ્યાપી જતા હોય તેવું અનુભવવું અને આપણા મન અને શરીરમાં વ્યાપી ગયેલા પરમાત્માના ધ્યાનમાં આપણે લીન બની જઈએ તેવી સ્થિતિમાં પ્રવેશ કરવો.”

એક બીજું દષ્ટાંત જોઈએ.

પ્રયોગ નં. ૧૭ “અમૃતક્રિયા”

દુશ્મન રાજાએ ઉજ્જૈની નગરીની ચારે તરફ મોટો ઘેરો નાખ્યો છે. ઉજ્જૈની નગરીના દરવાજા રાજાએ બંધ કરી દીધા છે. આખું નગર ભયગ્રસ્ત બની ગયું છે. દુશ્મનનું સૈન્ય જોઈ સૌ કોઈ ચિંતાતુર બની ગયા છે. ઉજ્જૈની નગરીમાં જ શ્રીપાલના માતાજી કમલપ્રભા અને મયણાસુંદરી રહેલાં છે.

માતા કમલપ્રભા પુત્રવધૂ મયણાસુંદરીને કહે છે :-
 “હે પુત્રી! કોઈ બળવાન દુશ્મન રાજાના સૈન્યે આપણા નગરને ઘેરો ઘાલ્યો છે. આખું નગર અત્યારે ભયગ્રસ્ત બની ગયું છે. સર્વત્ર એક જ વાત ચાલે છે, દુશ્મન રાજાનું સૈન્ય ઘણું મોટું છે. આપણા ઉપર મહાન આપત્તિ આવી છે. નગરજનોનું શું થશે? વળી હે પુત્રી! તારો

પ્રિયતમ પરદેશ ગયો છે. તેને ઘણા દીવસ વીતી ગયા છે. તેનો આવવાનો વાયદો પણ પૂરો થઈ ગયો છે પણ હજુ આવેલ નથી. આપણા નગરજનોનું શું થશે તેની ચિંતાથી હું બહુ દુઃખી છું.”

તે વખતે મયણા કહે છે :-

મયણા રે બોલે મ કરો ખેદ, મ ધરો ભય મનમાં
પરચકનો જી. “હે માતાજી! જરા પણ ખેદ ન કરશો.
દુશ્મન રાજનો ભય જરાપણ મનમાં ધારણ કરશો મા.”

નવપદ ધ્યાને રે પાપ પલાય, દુરિત ન ચારો છે
ગ્રહ વકનો જી. નવપદના ધ્યાનના પ્રભાવથી સઘળાંએ
પાપો બળીને ભસ્મ થઈ જાય છે. ગમે તેવા બળવાન
દુશ્મનો હોય, તેની શક્તિ પણ નવપદની પાસે ક્ષીણ
થઈ જાય છે.

વળી મયણાસુંદરી કહે છે : “મનુષ્યના માથે સાત
પ્રકારના ભય નિરંતર ઝડુમી રહ્યા છે. દુશ્મનનો ભય,
જંગલી પશુઓનો ભય, વ્યાધિનો ભય, મૃત્યુનો ભય,
જેલખાનાનો ભય, આજીવિકાનો ભય, આખરનો ભય.
આ સાતે પ્રકારના ભય આપણા સર્વના ઉપર રહેલા છે,
પરંતુ આ સાતે પ્રકારના ભય-

જાય રે જપતાં નવપદ જાપ, લહે રે સંપત્તિ ઈહ-
ભવ પરભવે જી.

આ સાતે પ્રકારના ભય નવપદનો જાપ જપતાં એટલે

કે પરમાત્મા હૃદય મંદિરમાં આવતાં જ તત્કાળ નાશ પામી જાય છે અને સંપત્તિઓ, સિદ્ધિઓ અને લક્ષ્મીઓ નવ-પદના આરાધકોની પાસે આવીને વસે છે.

મયણાસુંદરીનો કહેવાનો ભાવાર્થ એ છે કે, દુન્યવી મુશ્કેલીઓમાં મનુષ્યને હેરાન કરવાની જેટલી શક્તિ છે, તેના કરતાં અનંતગુણી શક્તિ પરમાત્માની ભક્તિમાં તે મુશ્કેલીઓ દૂર કરવાની છે. પરમાત્મા મનમંદિરમાં આવતાં શુભ અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થાય છે તેથી અશુભ કર્મ શુભમાં સંક્રમણ થઈ જાય છે, અશુભનો સ્થિતિ અને રસ ઘટી જાય છે, શુભમાં સ્થિતિ અને રસ વધી જાય છે. વગેરે કારણોથી જિનભક્તિમાં અંતરાયને તોડવાની અદ્ભૂત શક્તિ છે. માટે માતાજી! જરાપણ ચિંતા ન કરશો.

જૈન મહાભારતનો એક પ્રસંગ આપણને અહીં ખૂબ ઉપયોગી છે.

પાંચ પાંડવો, દ્રૌપદી અને કુંતામાતાજીએ ઘણી ઘણી યાતના ભોગવી છે. દુઃખનો અંત હજી પણ આવતો નથી. જંગલમાં રહેલાં છે તે વખતે એક વિદ્યાધર મુનિરાજ પધારે છે. કુંતામાતા મુનિરાજને પૂછે છે, “હવે દુઃખનો અંત ક્યારે આવશે? મારા પુત્રો અને દ્રૌપદીનું દુઃખ મારાથી હવે સહન થતું નથી.”

મુનિરાજ કહે છે - “હવે પછીના આઠ દિવસ હજી પણ ભયંકર દુઃખ તમારા ઉપર આવી રહ્યું છે.”

કુંતામાતાના કહેવાથી તે મુનિરાજ દુઃખમાંથી છૂટવાનો ઉપાય બતાવે છે.

મુનિરાજે બતાવેલા ઉપાય મુજબ સાતે જણા આઠ દિવસના ઉપવાસ કરે છે અને પરમાત્મા અરિહંત દેવનાં સ્મરણ અને ધ્યાનમાં આઠ દિવસ લીન થઈ જાય છે.

ખીજી તરફ દુર્યોધનની છાવણીમાં હવે દુર્યોધન ખૂબ અકળાઈ ગયો છે. બધા પ્રયત્નો અજમાવી જોયા, પણ પાંડવો દરેકમાંથી બચી જાય છે. હવે ગમે તે રીતે પાંડવોના માથાં નીચે પડવા જોઈએ. સર્વ ઉપાયો શોધે છે, સર્વને પૂછે છે. એક ઉપાય પાંડવોને મારી નાંખવાનો મળ્યો. એક રાક્ષસીને સાધવાની છે. તે રાક્ષસી પાંડવોનું મૃત્યુ કરાવી શકશે. રાક્ષસીને સાધી પાંડવોના પ્રાણ લેવા માટે મોકલી છે, તે વખતે જ કુંતામાતાને વિદ્યાધર મુનિ મળે છે. અને આઠ દિવસના ઉપવાસ કરી પાંચ પાંડવો, દ્રૌપદી અને કુંતામાતા પરમાત્માના ધ્યાનમાં સ્થિર થઈ જાય છે. રાક્ષસી પ્રાણ લેવા આવી, પણ તપ અને ધ્યાનના પ્રભાવથી કંઈ કરી શકતી નથી. થાકીને આઠમા દિવસે પાછી ચાલી ગઈ. અહીં નવમા દિવસે સવારે પારણા માટે તૈયારી કરી છે. તે વખતે વિદ્યાધર મુનિરાજ પધારે છે. તેમને વહોરાવે છે. દેવો પાંચ દીવ્યની વૃષ્ટિ કરે છે. મુનિરાજ કહે છે, “દુર્યોધને મોકલેલી રાક્ષસી તમારો પ્રાણ લેવા આવી પણ તમારા ધર્મના પ્રભાવથી તેનું કાંઈ ચાલ્યું નથી. હવે સંકટનો સમય તમારા માટે પૂરો થયો છે.”

આ દષ્ટાંતથી આપણને સમજાશે કે, જિનલક્ષિતામાં અંતરાયને તોડવાની કેવી અબ્બેડ શક્તિ છે !

Fear is the faith in evils. જગતના અનિષ્ટ પદાર્થોની શ્રદ્ધામાંથી ભયનું સર્જન થાય છે. કેટલાંક ગામનાં નામ એવા હોય છે—દા. ત. ગોઝરીયા, લાંઘણજ, સાયલા, મરોલી વગેરે એ ગામ કોઈ માણસ સવારે જતો હોય અને કોઈ પૂછે કે, ક્યા ગામ જાઓ છો ? તો કહેશે કે, ભગતના ગામ જઈ છું. સ્ટેશન ઉપર જઈ છું. પણ તે ગામનું નામ કોઈ લેશે નહિ. કારણ કે તે ગામનું નામ લઈશું તો દિવસ ખરાબ જશે. મમ્મણ શેઠનું નામ લઈશું તો ખાવા નહિ મળે, તેમાં માણસને શ્રદ્ધા છે. મમ્મણ શેઠના નામમાં ખાવા ન મળે તેવી શક્તિ છે તો પ્રભુ મહાવીરના નામમાં કાંઈ શક્તિ છે કે નહિ ? ગૌતમ ગણધરના નામમાં કાંઈ શક્તિ છે કે નહિ ? આ બાબત આપણે કદી વિચારી નથી. ‘પ્રભુ નામે આનંદ કંદ’ ‘ગૌતમ નામે નવે નિધાન’ એ જીવનમાં અનુભવવાની વસ્તુ છે.

Where there is faith in God, Fear has no power.

આપણી શ્રદ્ધા જ્યારે પરમાત્મા, નવપદ, સિદ્ધચક્ર, આપણો આત્મા વગેરે ઉપર કેન્દ્રિત થાય છે તે વખતે સર્વ ભય તત્કાલ નાશ પામી જાય છે.

Where there is God, there is only Good.
જ્યાં પરમાત્મા હોય ત્યાં બધું સાફ જ હોય છે.

Fear nothing but lack of faith in God.
પરમાત્મામાં શ્રદ્ધાનો અભાવ એનું જ નામ ભય છે.

આખા નગરના લોકો દુશ્મનમાં કેટલી શક્તિ છે તેનો વિચાર કરતા હતા તેથી તે ભયગ્રસ્ત બની ગયા છે. મયણા પરમાત્મામાં કેટલી અચિંત્ય શક્તિ છે તેનો વિચાર કરતી હતી તેથી એક મયણા જ આખા નગરમાં નિર્ભય છે. જે વસ્તુનો માણસ નિરંતર પોતાના મનમાં વિચાર કરતો હોય છે તે વસ્તુ તેના જીવનમાં અવશ્ય ફળદાયી થાય છે. ખરાબ વિચારો કરે છે તેને ખરાબ રૂપે તે ફળે છે. સારા વિચારો કરે છે તેને સારા રૂપે ફળે છે. જે જીનેશ્વર ભગવાંતના નિરંતર વિચારો કરે છે તેના જીવનમાં પરમાત્મા કલ્પવૃક્ષની જેમ ફળદાયી બને છે. તે માટે શ્રીપાળ અને મયણાનું પ્રત્યક્ષ દષ્ટાંત આપણે જોઈ રહ્યા છીએ.

મયણાએ કહ્યું, નવપદના પ્રભાવથી સર્વ ભયો નાશ પામી જાય છે. ત્યારે માતા પૂછે છે “પુત્રી! નવપદનો આવો અચિંત્ય પ્રભાવ છે, તેનું તારી પાસે પ્રમાણ શું છે ? ત્યારે મયણા કહે છે -

“બીજાં રે જોજે કોણ પ્રમાણ,
અનુભવ ભગ્યો મુજને એ વાતનો જ;
હુએ રે પૂજનો અનુપમભાવ,
આજ રે સંધ્યાએ જગતાતનો જ,”

“માતાજી! શાસ્ત્રમાં તો નવપદના પ્રભાવનું વર્ણન અનેક સ્થળોએ આવે છે. પરંતુ મને પોતાને જ એ વાતનો

આજે અનુભવ થયો છે. આજ સંધ્યાકાળે હું ભગવાનના મંદિરમાં પૂજા કરવા ગઈ હતી. સંધ્યાકાળે પરમાત્માનાં આરતી મંગળ દીવો અને ધૂપ પૂજા કરતાં મારા હૃદયમાં એવા અદ્ભુત ભાવો ઉત્પન્ન થયા કે જેના પ્રભાવથી આપણા સર્વ લયો આજે જ નાશ પામી જવા જેઈ એ.”

માતા પૂછે છે, “હે મારી વહાલી પુત્રવધૂ! તને પૂજામાં કેવો અનુપમ ભાવ આવ્યો?” ત્યારે મયણા કહે છે—“આજે મને અમૃતક્રિયાનો પરિણામ મારા હૃદયમાં ઉત્પન્ન થયો છે.” અમૃતક્રિયાના સાત લક્ષણો મયણા-સુંદરી અહીં બતાવે છે. ઉપાધ્યાય યશોવિજયજી મહારાજ કહે છે કે આ સાત લક્ષણો યુક્ત ભગવાનની પૂજા અગર ધર્મનું કોઈ પણ અનુષ્ઠાન જો થઈ જાય છે તો આજના કરેલા ધર્મના ફળ માટે આવતા ભવ સુધી નહીં પરંતુ આવતી કાલ સુધી પણ રાહ જોવાની જરૂર નથી. “અમૃત-ક્રિયા સિદ્ધિરૂપ, તુર્ત ફળે છે—તિહાં નથી આંત-રોજી” આજના કરેલા ધર્મનું ફળ આજે જ પ્રાપ્ત થાય છે.

અમૃતક્રિયાના સાત લક્ષણો મયણાસુંદરી બતાવે છે. આપણે પણ પરમાત્માની ભક્તિ આવા અમૃતક્રિયાના લક્ષણો યુક્ત કરવાની છે. ધ્યાનપૂર્વક આ લક્ષણો આપણે સૌએ હૃદયમાં ધારણ કરવાના છે.

પ્રથમ લક્ષણ:-તદ્ગતચિત્ત, જે વખતે જે ક્રિયા ચાલતી હોય તેમાં મન, વચન, કાયાના યોગોની સ્થિરતા.

બીજું લક્ષણ:-સમયવિધાન. સમય એટલે શાસ્ત્રમાં જિનેશ્વર ભગવંતોએ જે ક્રિયા જે વિધિ મુજબ જે સમયે કરવાની કહી છે તે ક્રિયા તે વિધિ મુજબ તે સમયે કરવામાં આવે તે સમયવિધાન.

ત્રીજું લક્ષણ:-ભવનો ભય.

જન્માન્તરેડપિ તવ પાદ્યુગં ન દેવ !

મન્યે મયા મહિતમીહિત-દાનદક્ષમ્;

તેનેહ જન્મનિ મુનીશ ! પરાભવાનાં,

જાતો નિકેતનમહં મથિતા-શયાનામ્.

(કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર ગાથા ૩૬)

મનુષ્ય જ્યારે અણચિંતવી મુશ્કેલીમાં ફસાઈ જાય છે ત્યારે તેના હૃદયમાં અનેક પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય છે. “ મારા આશયોનું મથન કરી નાખે તેવી ઉપાધિઓથી હું શા માટે ઘેરાઈ રહ્યો છું ! મારા મર્મસ્થાનને ભેદી નાખે તેવાં દુઃખો શા માટે મને ઘેરી રહ્યાં છે ? હું ધારું છું કાંઈ અને એના કરતાં વિપરીત પ્રકારના બનાવો શા માટે મારા જીવનમાં બની રહ્યાં છે ? ”

પૂજ્ય સિદ્ધસેનદિવાકરસુરીશ્વરજી મહારાજ આ પ્રશ્નોનો ઉકેલ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રમાં બતાવી રહ્યા છે. ‘ જન્માન્તરેડપિ તવ પાદ્યુગં ન દેવ, મન્યે મયા મહિત મીહિત-દાનદક્ષમ્, હે સકલ મનવાંછિત પૂર્ણ કરવાને સમર્થ એવા જિનેશ્વર ભગવંત ! હે કલ્પવૃક્ષ ચિંતામણિ અને કામધેનુ કરતાં પણ અધિક ફળદાતા પરમાત્મા !

આપના ચરણકમળને પૂર્વજન્મમાં ભાવપૂર્વક કદી પણ મેં સેવ્યા નથી. નહીં તો આ ભવમાં મારી આવી હાલત કદી હોઈ શકે નહીં.

આકર્ષિતોઽપિ મહિતોઽપિ નિરોક્ષિતોઽપિ,
 નૂનં ન ચેતસિ મયા વિધૂતોઽસિ ભક્ત્યા,
 જ્ઞતોઽસ્મિ તેન જનબાન્ધવ! દુઃખ-પાત્રં,
 યસ્માત્ક્રિયાઃ પ્રતિફલન્તિ ન ભાવશૂન્યાઃ !

હે કરુણાના સાગર, કૃપાના અવતાર, પરમાત્મા ! પૂર્વજન્મમાં મેં આપને સાંભળ્યા પણ છે, પૂજ્યા પણ છે, આપનું દર્શન પણ કર્યું છે. પરંતુ આપને ભાવપૂર્વક હૃદયમાં મેં કદી ધારણ કર્યા નથી. તેથી જ આ ભવમાં હું દુઃખનું ભાજન બન્યો છું. અને આ જન્મમાં પણ જો મેં આપને ભાવપૂર્વક હૃદયમાં ધારણ ન કર્યા તો ભવચક્રમાં મારો શોધ્યો ટુકડો પણ હાથ નહીં આવે. અનંતકાળ દુર્ગતિના ફેરા સિવાય મારી કોઈ ગતિ નથી. આ છે ભવનો ભય.

જેવી રીતે કાંટાથી કાંટાનું નિવારણ થાય છે, ઝેરથી ઝેરનો નાશ કરાય છે, તેવી રીતે ભયથી ભયનો નાશ થાય છે. સાત પ્રકારના ભયનું નિવારણ કરવા માટે મહા-પુરુષોએ આઠમો ભય બતાવ્યો તે ભવબ્રમણનો ભય છે. સાત પ્રકારના ભય આપણી વર્તમાન નાનકડી જિંદગી સંબંધીના છે. આઠમો-ભવબ્રમણનો ભય અનંતકાળના આપણા ભાવી સંબંધનો છે. અનંતકાળના આપણા ભાવી

સંબંધી વિચાર ઉત્પન્ન થતાં વર્તમાન જીવનની પાંચ-પચ્ચીસ વરસની નાનકડી જિંદગી સંબંધીના ભય આપણા મનમાંથી નીકળી જાય છે. ભવબ્રમણુનો ભય તે અમૃત-ક્રિયાનું ત્રીજું લક્ષણ થયું.

ચોથું લક્ષણ છે ભાવની વૃદ્ધિ. ભવબ્રમણુનો ભય ઉત્પન્ન થતાં જ ભવબ્રમણુના ભયનું નિવારણ કરનારા એકમાત્ર અરિહંત પરમાત્મા જ છે. તે આપણું સર્વસ્વ બની જાય છે. પરમાત્માનું દર્શન, પૂજન, વંદન, સ્તવન, ધ્યાન અને આજ્ઞાપાલન કરતી વખતે ભાવોદ્વાસ વધી જાય તેને ભાવની વૃદ્ધિ કહેવાય છે. હે કરુણાસાગર પરમાત્મા ! આપનું દર્શન, પૂજન, ધ્યાન કરતાં આજે હું આપની કરુણાનો પાત્ર બન્યો, આજે મારાં સર્વ દુઃખ દૌર્ભાગ્ય નાશ પામી ગયાં, આજે સર્વ ચિંતાઓ ચૂર્ણ થઈ ગઈ, આજે સર્વ ભય નાશ પામી ગયા, આજે સર્વ પાપો દૂર થઈ ગયાં. આજે મહાન મહોદયને હું પામ્યો, આજે મને સુખશાન્તિ અને આનંદનો અનુભવ થયો, આજે મારા સર્વ મનોરથ પૂર્ણ થઈ ગયા, આજે આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશે અમૃત વડે હું છંટાયો, આજે મારા આત્માના ઇતિહાસની સુવર્ણમય પળ પ્રાપ્ત થઈ, આજે મને કલ્પ-વૃક્ષ કામધેનુ અને ચિંતામણિની પ્રાપ્તિ થઈ.

આ રીતે ક્ષણે ક્ષણે આત્મામાં ભાવોદ્વાસ વધતો જતો હોય, તે છે “ભાવની વૃદ્ધિ” રૂપ અમૃતક્રિયાનું ચોથું લક્ષણ.

પાંચમું લક્ષણ “ વિસ્મય ” એટલે આશ્ચર્ય.

આંધળા મનુષ્યને ચક્ષુની પ્રાપ્તિ થાય, દરિદ્રી માણસને ધનના પુંજની પ્રાપ્તિ થાય ત્યારે જેવું આશ્ચર્ય થાય તેવું આશ્ચર્ય પરમાત્માનાં દર્શન વખતે થાય તે અમૃતક્રિયાનું પાંચમું લક્ષણ છે.

છઠું લક્ષણ પુલકે એટલે રોમાંચ.

પરમાત્માના ગુણો, પરમાત્માની આપણને તારવાની અચિંત્ય શક્તિ, પરમાત્માનું સ્વરૂપ, તેનું ચિંતન કરતાં રોમરાજી વિક્કસ્વર થઈ જાય તે રોમાંચ, અમૃતક્રિયાનું છઠું લક્ષણ છે.

સાતમું લક્ષણ પ્રમોદ એટલે આનંદ.

પરમાત્માનું પૂજન ધ્યાન વગેરે કરતી વખતે આનંદથી હૃદય ભરાઈ જાય. જેવું પરમાત્માનું સ્વરૂપ છે તેવું જ સ્વરૂપ સત્તાએ આપણા પોતાના અંદર રહેલું છે તે આત્મ સ્વરૂપનો પરમાત્માનું દર્શન, વંદન, પૂજન, સ્તવન, ધ્યાન કરતી વખતે ચત્કિંચિત્ અનુભવ થતાં જે આનંદ અનુભવાય છે, તે અમૃતક્રિયાનું સાતમું લક્ષણ છે.

અમૃતક્રિયાના સાત લક્ષણોયુક્ત પરમાત્માની પૂજા અગર ધર્મનું કોઈ પણ અનુષ્ઠાન થઈ જાય છે, ત્યારે આજના કરેલા ધર્મનું ફળ આજે જ પ્રાપ્ત થાય છે.

ગમે તેવો ભયંકર રોગ થયો હોય પરંતુ ઔષધમાં જે અમૃત મળી જાય છે તો ખીજા કોઈ ઔષધની જરૂર

રહેતી નથી. તેમ ભવચક્રમાં એક જ વખત આવી અમૃત-ક્રિયા પ્રાપ્ત થઈ જાય છે તો મોક્ષે જવામાં કોઈ વસ્તુ આડે આવતી નથી.

મયણા કહે છે :-

એહવો રે પૂજમાં મુજ ભાવ,
આવ્યો રે ભાવ્યો ધ્યાન સોહામણો જી;
હર્જિય ન માયે મન આણુંદ,
ખિણુ ખિણુ હોવે પુલક નિઃકારણોજી.

આજે પૂજમાં મને આવા પ્રકારનો ભાવ ઉત્પન્ન થયો. તે ભાવમાં સુંદર રીતે પરમાત્માનું ધ્યાન થયું તે પરમાત્માની પૂજા અને ધ્યાનનો આનંદ હજી પણ મારા હૃદયમાં ઊભરાય છે. સંધ્યાકાળે કરેલી પૂજાનો આનંદ હજી મધ્યરાત્રીએ પણ મારા હૃદયમાં ઊભરાઈ રહ્યો છે. ક્ષણે ક્ષણે અત્યારે પણ રોમાંચ થાય છે.

પરમાત્માની આરતી મંગળદીવો અને ધૂપની પૂજા, તથા તે પૂજા વખતની ભાવના, અને તે ભાવનામાં થયેલું ધ્યાન, અને તે ધ્યાનનો આનંદ....અધુરું મયણાનું અલૌકિક છે, અદ્ભુત છે, આશ્ચર્યકારી છે.

મયણા પોતાની સાસુ કમળાપ્રભાને કહે છે : “ હે માતાજી ! હે મારા વહાલાં સાસુજી ! આજે સંધ્યાકાળે પરમાત્માની પૂજા કરતી વખતે મારા હૃદયમાં આવા અમૃતક્રિયાના ભાવો આવ્યા અને તે ભાવોમાં મેં પરમાત્માનું

ધ્યાન કર્યું' અને તે ધ્યાનમાં અદ્ભુત આનંદ અનુભવ્યો. તે સંધ્યાકાળની પૂજનો આનંદ હજી પણ મારા હૃદયમાં ઊભરાય છે. વિના કારણ ક્ષણ ક્ષણ રોમાંચ થાય છે. વળી આ અમૃતક્રિયા તુરત જ ક્ષણવાવાળી છે. તેના ક્ષણમાં આજ અને કાલ જેટલું પણ અંતર નથી.

બીજું રે અમૃતક્રિયા સિદ્ધિરૂપ,
તુરત ક્ષણે તિંહાં નહિ અંતરોજી;
કુરકે રે વામ નયન ઉરોજ,
આજ મિલે છે વાલિંલ માહરોજી.

વળી મારું ડાબું નેત્ર અને ડાબું અંગ પણ કુરકે છે. તેથી હે માતાજી! તમે ધ્યાન દર્શને સાંભળો. મારા પ્રિયતમ હમણાં જ અહીં પધારશે.

મયણાએ કહ્યું કે, “મારા પ્રિયતમ હમણાં જ પધારવા જોઈએ” ત્યારે સાસુ કમળપ્રભા કહે છે -

કમળપ્રભા કહે વત્સ સાય,
તાહરી જીલે અમૃત વસે સદાજી.
તાહરું રે વચન હોશે સુપ્રમાણુ,
ત્રિવિધ પ્રત્યય છે તેં સાધ્યો મુદાજી.

“હે વત્સ! હે મારી વહાલી પુત્રવધૂ! તું જ્યારથી મારા ઘરમાં આવી છે ત્યારથી નિરંતર તારા મુખમાંથી અમૃત ઝરી રહ્યું છે. જ્યારે પણ તું કાંઈ જોલે છે ત્યારે સૌને આનંદ આપનારી બને છે. હે પુત્રી! તું જ્યારે લગ્ન આ. પ્ર. ૧૦

કરીને આવી તે વખતે તારો પતિ કોઠના રોગથી ગ્રસ્ત હતો. તે શ્રીપાલને તેં નવપદની આરાધનામાં જોડ્યો. નવપદના પ્રભાવથી શ્રીપાલની આબરૂ સર્વત્ર વિસ્તૃત બની, તેમાં મુખ્ય નિમિત્ત કારણ હે પુત્રી ! તું છે. તું મારા ઘરની પરમ લક્ષ્મી છે. તેં આજે મન વચન અને કાયાના યોગે પૂર્વક ત્રિવિધે ત્રિવિધે પરમાત્માની ભક્તિ કરી છે. તારૂં વચન જરૂર પ્રમાણ થશે. તારો પ્રિયતમ તને હમણાં જ પ્રાપ્ત થશે.

કરવા રે વચન પ્રિયાનું સાચ,

કહે રે શ્રીપાલ તે આર ઉઘાડિયેજી.

જાણે પોતાની પ્રિયતમાનું વચન સત્ય કરવા માટે ન હોય ! તે રીતે આરણ્યની બહાર જિલા રહીને સાસુ વહુનો વાર્તાલાપ સાંભળી આનંદિત બનેલા શ્રીપાલ કહે છે : “આરણ્યું જોલો.”

“કમળપ્રભા કહે, એ સૂતની વાણી,

મયણા કહે, જિનમત ન મુઘા હુયેજી”

તે વખતે અંદર કમળપ્રભા કહે છે : “આ તો મારા પુત્રનો અવાજ છે. અત્યારે મધ્યરાત્રીએ તે ક્યાંથી આવ્યો ? તે તો પરદેશ ગયેલો હતો.” મયણા કહે છે : “માતાજી ! પરમાત્માનું દર્શન કદી પણ નિષ્કળ જતું નથી ! આજે સંધ્યાકાળે જ પરમાત્માની ભક્તિ કરતાં મારા હૃદયમાં ભાવ આવેલો તેથી મને આત્રી હતી કે આજે મારા પ્રિયતમ જરૂર પધારશે.

મયણા બારણું ખોલે છે. શ્રીપાલ અંદર આવી માતાના ચરણમાં નમસ્કાર કરે છે. માતા આશીર્વાદ આપે છે. મયણા વિશેષ વિનય વડે પતિને પ્રણામ કરે છે. શ્રીપાલ મનોહર પ્રેમલયા વચન વડે મયણાને બોલાવે છે.

આપણે પણ પરમાત્માની પૂજા વખતે આ અમૃત-ક્રિયાના સાત લક્ષણોથી ભાવિત બની ધ્યાનમાં સ્થિર બનીએ તો પૂજાનાં પ્રત્યક્ષ રૂપ માટે આવતા ભવ સુધી નહિ, આવતી કાલ સુધી પણ રાહ બેવાની જરૂર નથી.

આ રીતે અમૃતક્રિયાનાં આઠ લક્ષણો પૂર્વક પૂજા વખતે ધ્યાન કરવું.

હમ મગત ભયે પ્રભુ ધ્યાનમેં,

બિસર ગઈ દુનિયા તનમનકી, અચિરાસુત ગુનગાનમેં.

પરમાત્માના ધ્યાનમાં આપણે લીન બની ગયા. પરમાત્મ ધ્યાનના પ્રભાવથી આપણા દુઃખ, દુર્ભાગ્ય, ચિંતા, ભય, અશાંતિ દૂર થઈ ગયા. સુખ, શાંતિ આનંદનો અનુભવ થયો.....પરમાત્માના ધ્યાનના પ્રભાવથી આવું અનુભવવું. પ્રત્યેક ભાવથી ભાવિત બનવું અને અનુભવ કરવો. છેવટે આ રીતે પ્રભુના સ્તવન, ગુણગાન, તે દ્વારા થતું ધ્યાન આત્માના પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપનો અનુભવ કરાવશે. આ પદ્ધતિથી સ્તવન કરવાથી સ્તવનના ભાવોની અનુપ્રેક્ષા દ્વારા ધ્યાનમાં પ્રવેશ કરી છેવટે આત્માનુભવ સુધી પહોંચી શકાશે.

વિશિષ્ટ આરાધકો માટે જીનલક્ષિતની સર્વોચ્ચ ભૂમિકા

પરમાત્માની સાથે તન્મય બનવાની પ્રક્રિયા.

અનંતકાળથી આપણી ચેતના પરપુદ્ગલ સંયોગે પુદ્ગલ અનુયાયી બની છે. આદર બહુમાન પરપુદ્ગલનું છે. રૂચિ પરપુદ્ગલમાં છે. રમણતા, તન્મયતા, તદ્દ્રૂપતા, એકત્વતા પુદ્ગલ સાથે છે. આપણી ચેતના વિભાવ દશામાં પુદ્ગલ પરિણામી બનેલી છે. આ વિભાવ પરિણુતિ આપણે મૂળ ધર્મ નથી, તેથી તેનું નિવારણ કરવાનો ઉપાય કરીએ તો તે જય તેમ છે. તેનો ઉપાય વિચારતાં જો તેને આપણા શુદ્ધ સ્વરૂપ સાથે જોડવા પ્રયત્ન કરીએ તો ટકી શકીએ તેમ નથી. અને આત્મા પુદ્ગલના સંગે કર્મના બંધને વધારે છે. માટે જેમનું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ થયું છે તેવા શુદ્ધ, પૂર્ણ અને પરમાનંદ સ્વરૂપ પરમાત્મા સાથે આપણી ચેતનાનું જોડાણ થાય તો આપણી ચેતના આત્મસ્વરૂપ અનુયાયી બને છે. અને તો જ આત્માનુભવ કે આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ શક્ય બને છે.

અનંત કાળથી પુદ્ગલ અનુયાયી બનેલી આપણી ચેતનાને આત્મસ્વરૂપ અનુયાયી બનાવવાનો ઉપાય આપણી ચેતનાને પરમાત્મ સ્વરૂપ અનુચાર્ય બનાવવી તે છે. પરમાત્માના શુણોને રંગે રંગાયેલી આપણી ચેતના કેવી રીતે બનાવવી ? પરમાત્મ સ્વરૂપને અવલંબેલું આપણું ચૈતન્ય

કેવી રીતે થાય ? પરમાત્મ ગુણુરસિક આપણી ચેતના કેવી રીતે બનાવવી ?

અનંત કાળથી જીવને પુદ્ગલનું (જડ પદાર્થનું) આદર અને બહુમાન છે. તે પલટાવીને પરમાત્મા અરિહંત દેવના ગુણો પ્રત્યે આદર બહુમાન કરવું. પરમાત્માના ગુણોના મુખ્ય ત્રણ વિભાગ છે.

પહેલો વિભાગ ઉપકાર સંપદા—પરમાત્મા કરુણાના સાગર, કૃપાના અવતાર, દયાના સમુદ્ર, વાત્સલ્યના ભંડાર, અશરણના શરણ, અનાથના નાથ, અનંત જીવોના પરમ ઉદ્ધારક, મહાસાર્થવાહ, મહાગોપ, મહાનિર્યામક, મહા-માહણ આદિ ગુણોનું ભાવપૂર્વક ચિંતન કરવું.

બીજી અતિશય સંપદા—*૩૪ અતિશયો, ૩૫ વાણીના ગુણો, પ્રાતિહાર્યો, સમોસરણની ઋદ્ધિ આદિનું ચિંતન કરવું.

ત્રીજી મૂલ્યગુણસંપદા—શુદ્ધ આત્મચૈતન્ય પ્રગટ થવાથી પરમાત્મામાં જે જે અનંત ગુણુ સંપદા પ્રગટ થઈ છે તેનું ચિંતન કરવું. સ્વરૂપરમણી, સ્વરૂપભોગી, સ્વરૂપાનંદી, અનંતગુણુ સમૃદ્ધિના નિધાન, કેવળ જ્ઞાન આદિ અનંત ગુણુલક્ષ્મીના સ્વામી, અચિંત્ય શક્તિના ભંડાર, અનંત વીર્ય આદિ ગુણોથી યુક્ત, એકાંતિક, -આત્યંતિક-અનંત-અવ્યાબાધ-સ્વતંત્ર-સ્વાધીન એવા પરમ સુખથી પરિપૂર્ણ-

* અતિશયો, પ્રાતિહાર્યો આદિનું વર્ણન આ પુસ્તકમાં છેલ્લા ૩૪ મા પ્રયોગમાં છે.

પરમાત્મસ્વરૂપનો વિચાર કરતાં જીવનું અનંત કાળનું પુદ્ગલ ઉપરનું આદર બહુમાન પલટાઈને પરમાત્મા ઉપર આદર બહુમાન થાય છે.

માહરો આતમા તુ જ થકી નિપજે,

માહરી સંપદા સયલ મુજ સંપજે;

તેણે મનમંદિરે ધર્મ પ્રભુ ધ્યાઈએ,

પરમ દેવચંદ્ર નિજ સિદ્ધિ સુખ પાઈએ.

શ્રી દેવચંદ્રજી કૃત ધર્મનાથ ભગવાનનું સ્તવન.

હે વીતરાગ, સર્વજ્ઞ અરિહંત પરમાત્મા ! તમારા નિમિત્તે જ મારું અવ્યાબાધ સુખ મને પ્રાપ્ત થશે. તમારા નિમિત્તે જ હું મારા આત્માની પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત કરી શકીશ. તે સિવાય બીજો કોઈ ઉપાય નથી. મારા પરમાનંદને પ્રાપ્ત કરવા માટે હે અરિહંત પરમાત્મા ! તમે એક જ આધાર છો, પ્રાણ, ત્રાણ, શરણ છો.

માહરૂં પૂર્ણાનંદ, પ્રગટ કરવા લણી રે;

પુષ્ટાલંબન રૂપ સેવ પ્રભુજી તણી રે.

દેવચંદ્ર જીતચંદ્ર ભક્તિ મનમેં ધરો રે;

અવ્યાબાધ અનંત અક્ષયપદ આદરો રે.

શ્રી દેવચંદ્રજી કૃત મલ્લિનાથ સ્તવન.

આ રીતે આપણું પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ પ્રગટ કરવા માટે અરિહંત પરમાત્મા જ પુષ્ટાલંબન છે તેવો દૃઢ નિર્ધાર કરી રૂચિ પરમાત્મામાં કરવી.

રૂચિ અનુયાયી વીર્ય થાય છે તેથી રૂચિ પરમાત્મામાં થતાં વીર્ય સ્ફુરણા પરમાત્મ ભક્તિને વિષે થશે.

પ્રભુ મુદ્રાને યોગ પ્રભુ પ્રભુતા લખે,
 દ્રવ્યતણે સાધમ્ય સ્વસંપત્તિ ઓળખે;
 ઓળખતાં ખડુમાન સહિત રૂચિ પણ વધે,
 રૂચિ અનુયાયી વીર્ય ચરણ ધારા સધે.

શ્રી દેવચંદ્ર જ્ઞ કૃત સુવિધિનાથ ભગવાનનું સ્તવન.

જીવને જ્યારે અનંતકાળે મહાપુણ્યોદયે અનંત કર્મનેા નિગમ થતાં અરિહંત પરમાત્માનેા મેળાપ થાય છે, અરિહંત પરમાત્માના સ્વરૂપની ઓળખાણ થાય છે. ત્યારે જેવું પરમાત્માનું સ્વરૂપ છે, તેવું જ સ્વરૂપ સત્તાએ પોતાના અંદર રહેલું છે તેની સભાનતા થાય છે. પ્રભુની પ્રભુતાની ઓળખાણ થતાં પોતાની અંદર પણ તેવી જ અવ્યાખાધ સુખ, પરમાનંદ, અનંત શક્તિ, કેવળજ્ઞાન આદિ ગુણ લક્ષ્મી રહેલી છે તેનું ભાન થાય છે. અને તે સ્વરૂપ (સત્તા) પ્રાપ્ત કરવાની ઝંખના થાય છે. કહ્યું છે કે—

દીઠો સુવિધિ જીણુંદ સમાધિ રસે ભયો,
 ભાસ્યો આત્મસ્વરૂપ અનાદિનો વિસયો;
 સકલ વિભાવ ઉપાધિ થકી મન ઓસયો;
 સત્તા સાધન માર્ગ ભણી એ સંચયો.

શ્રી દેવચંદ્ર જ્ઞ કૃત નવમા ભગવાનનું સ્તવન.

આત્માના અનંત આનંદ અને સુખને પ્રાપ્ત કરવાની

તીવ્ર ઝંખના થતાં તે માટેના પરમ કારણ પરમાત્મા પોતાનું સર્વસ્વ બની બંધ છે. એ જ આપણા માતા, પિતા, નેતા, બંધુ, પ્રાણુ, ત્રાણુ, શરણુ, આધાર રૂપ ભાસે છે. રૂચિ પરમાત્મામાં, વીર્ય સ્કુરણા પરમાત્મ લક્ષિતમાં, રમણતા પરમાત્માના સ્વરૂપમાં, તન્મયતા, તદ્રૂપતા અને એકત્વતા પરમાત્મામાં ઉત્પન્ન થાય છે. અને તે એકત્વતા પ્રભુ સાથે ઉત્પન્ન થતાં પરમાનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે.

કહ્યું છે કે :—

સહજ અકૃત્રિમ નિર્મળ જ્ઞાનાનંદ જો,
દેવચંદ્ર એકત્વે સેવનથી વરે રે લોલ.

આ પ્રમાણેનો માર્ગ જોતાં અરિહંત પરમાત્માના ધ્યાનની સાધનાનો ક્રમ નીચે મુજબ નક્કી થાય છે.

(૧) આદર (૨) બહુમાન (૩) રૂચિ (૪) વીર્ય-સ્કુરણા (૫) રમણતા (૬) તન્મયતા (૭) તદ્રૂપતા (૮) એકત્વતા.

આ આઠ સ્ટેજની સાધના પરિપૂર્ણ બને છે.

હકીકતમાં આપણા ક્ષયોપશમભાવી જે આત્મ-ગુણો ખુલ્લા છે તેને પ્રભુની પ્રભુતા સાથે જોડવા તે આપણી સાધના છે. દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, વીર્ય આદિ આપણા આત્માના ગુણો ક્ષયોપશમ ભાવે અત્યારે અંશતઃ ખુલ્લા છે. દર્શન એટલે રૂચિ, જ્ઞાન એટલે બળવુ, ચારિત્ર એટલે રમણતા કરવી, વીર્ય એટલે શક્તિ ફેરવવી,

આ બધી આત્મશક્તિ અત્યારે વિલાવ દશામાં પર પુદ્ગલ અનુયાયી, પુદ્ગલ પરિણામી બનેલી છે. બહુમાન પુદ્ગલનું છે, રૂચિ પુદ્ગલમાં છે, રમણતા પુદ્ગલમાં છે. પરંતુ જીવનમાં જ્યારે અરિહંત પરમાત્મા પરમ નિમિત્ત મળે છે. અને જીવ જ્યારે પરમાત્માને સર્વસ્વ માની પોતાના ક્ષયોપશમલાવી ગુણોને પરમાત્મામાં જોડે છે, એટલે કે રૂચિ (દર્શન ગુણ) પરમાત્માના સ્વરૂપમાં, ભાસન (જ્ઞાન) પરમાત્માના ગુણોનું, રમણતા (ચારિત્ર) પરમાત્માના (સ્વરૂપ) ગુણોમાં, વીર્યશક્તિ પરમાત્મ લક્ષિત-ધ્યાન આદિમાં જોડે છે ત્યારે-પરમાત્મ સ્વરૂપ અનુયાયી ચેતના બને છે. પરમાત્મ ગુણના રંગે રંગાયેલી આપણી ચેતના બને છે. પરમાત્મ સ્વરૂપને અવલંબેલું આપણું ચેતન્ય બને છે. કહ્યું છે કે :—

દર્શન જ્ઞાનાદિક ગુણ આત્મના, પ્રભુ પ્રભુતા લયલીન,
શુદ્ધ સ્વરૂપી રૂપે તન્મયી, તસુ આસ્વાદન પીન.

પૂજના તો કીજે બારમા જીન તણી.

શ્રી દેવચંદ્રજી કૃત બારમા ભગવાનનું સ્તવન.

આ રીતે આત્માના ક્ષયોપશમલાવી ગુણો દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, વીર્ય આદિ પ્રભુની પ્રભુતામાં લીન બને છે ત્યારે-શુદ્ધ આત્મ ચેતન્યને પ્રાપ્ત થયેલા પરમાત્માના સ્વરૂપમાં રૂચિ, રમણતા, તન્મયતા, તદ્ભૂતતા, એકત્વતા પ્રાપ્ત થાય છે.

શુદ્ધ તત્ત્વ રસ રંગી ચેતના, પામે આત્મ સ્વભાવ;

આત્માલંબી નિજ ગુણ સાધતો, પ્રગટે પૂજ્ય સ્વભાવ.

આ રીતે શુદ્ધ નિર્મલ તત્ત્વ શ્રી અરિહંત ભગવાન, સિદ્ધ ભગવાન તેના રસમાં આપણું ચૈતન્ય જ્યારે રંગાય છે, એટલે પરમાત્મ સ્વરૂપને અવલંબેલું આપણું ચૈતન્ય જ્યારે બને છે, ઉપયોગ સંપૂર્ણપણે પરમાત્મ સ્વરૂપને અવલંબેલો હોય છે, ત્યારે ઉપયોગથી આપણો આત્મા અલિન્ન હોવાથી આત્મસ્વરૂપમાં રૂચિ (સમ્યગ્ દર્શન), આત્મસ્વરૂપમાં ઉપયોગી (જ્ઞાન), આત્મસ્વરૂપ રમણી (સમ્યગ્ ચારિત્ર) આપણો આત્મા બને છે. આત્મ અનુભવનો પરમ આનંદ ત્યારે અનુભવાય છે તેનો દિવ્ય પ્રયોગ નીચે મુજબ છે.

પરમાત્મ ભક્તિના આઠ સ્ટેજ દ્વારા આત્માનુભવનો પ્રયોગ : નં. ૧૮

આંખ બંધ કરીને પરમાત્મા આપણી સામે ઊભા જમાન છે તેવું દશ્ય જોવું. નીચે મુજબ અનુભવ કરતા જવું અને આગળ વધવું. પરમાત્માના અનંત ગુણોના સ્વરૂપને આપણે યાદ કરીએ છીએ.....ઉપકાર સંપદા, અતિશય સંપદા અને મૂળ ગુણ સંપદાના પરમાત્માના અનંત ગુણોનું ચિંતન કરવું અને આપણા મૂળ ચૈતન્યના પરમાનંદ સુધી પહોંચાડવાની પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિથી ભાવિત બનવું. આ રીતે ભાવિત થવાથી આપણને પ્રભુ પ્રત્યે (૧) અત્યંત આદર અને

(૨) ખડુમાન ભાવિત થાય છે.....અત્યારે પરમા-

- તમાના આદર અને ખડુંમાનવાળી આપણી ચેતના છે....(આવું અનુલવવું.)
- (૩) પરમાત્માના સ્વરૂપ પ્રત્યે અંતરંગમાં રૂચિ પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય છે..... (આવું અનુલવવું.)
- (૪) આપણી વીર્યશક્તિ પરમાત્મા પ્રત્યે સ્કુરાયમાન થાય છે.
- (૫) પરમાત્માના ગુણોમાં રમણુતા થાય છે.....
.....આવું અનુલવવું. .... પરમાત્માના સ્વરૂપમાં રમણુતા થઈ રહી છે.
- (૬) અત્યારે આપણે પરમાત્માના સ્વરૂપમાં તન્મય છીએ.
- (૭) આપણે પરમાત્મામાં તદ્રૂપ બની જઈએ.
- (૮) ધ્યાનમાં પરમાત્મા સાથે એકત્વ થયું છે.

આપણી ચેતના પરમાત્મામાં તદ્દાકાર ઉપયોગે પરિણામ પામી ગઈ છે. જે રીતે દૂધમાં સાકર ઓગળી જાય તે રીતે અત્યારે આપણું મન પરમાત્મામાં ઓગળી ગયું છે.

અત્યારે આપણી ચેતના સંપૂર્ણપણે પરમાત્મ સ્વરૂપને અવલંબેલી છે. અત્યારે આપણો ઉપયોગ (ધ્યાન) સંપૂર્ણપણે પરમાત્મામાં લીન છે..... (ધ્યાન કરવું.) આવી સ્થિતિ થોડી વાર સ્થિરતાપૂર્વક અનુલવવી.)

પૂર્ણ પણે ઉપયોગ પરમાત્માના ધ્યાનમાં જોડેલો રાખવો.....

પરમાત્મ સ્વરૂપમાં સંપૂર્ણ લીનતા આવવાથી પરમાત્મા સાથે એકત્વ-અભેદ ધ્યાન ચાલી રહ્યું છે.

જે ઉપયોગમાં આપણે લીન બનીએ છીએ તે આકાર-વાળો આપણો આત્મા થાય છે. તેથી હવે અત્યારે આપણો આત્મા અરિહંત આકારવાળો બન્યો છે. (આવું અનુભવવું.) (ઉપયોગથી ઉપયોગવાન આત્મા અલિન છે.)

હવે અરિહંતમાં લીન બનેલા અને તેથી અરિહંત આકારવાળા આપણા આત્માને આપણે જોઈએ છીએ.....

અરિહંત આકારવાળા બનેલા આપણા આત્માનું આપણે ધ્યાન કરીએ છીએ. આપણો ઉપયોગ, “અરિહંત આકારવાળા બનેલા આપણા આત્માના સ્વરૂપમાં” સ્થિર બનવાથી આત્માનુભવની સ્થિતિમાં આપણે અત્યારે છીએ..... (આવું અનુભવવું.)

પરમ આનંદ અને સુખનો અનુભવ થઈ રહ્યો છે .... થોડી ક્ષણ આ સ્થિતિમાં સ્થિર બનવું..... ઉપયોગ બદલાય તો ફરી ફરી સ્થિર કરવા પ્રયત્ન કરવો. પ્રયત્ન ચાલુ રાખવો.....આત્માના અનુભવની સ્થિતિમાં અત્યારે આપણું ચૈતન્ય છે..... પરમ આનંદ અને સુખ આપણે અનુભવી રહ્યા છીએ.

આનંદ અમૃતરસ પીવો..... ફરી ફરી પીવો. અમૃતથી ભરાઈ જશે.

ૐ શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ....

પરમાત્માના પૂર્ણ પ્રકાશના આલંબને સ્વ આત્મના દિવ્ય સ્વરૂપનું દર્શન થવું તે જ સાચો નમસ્કાર છે, તેને જ સાચો પુરૂષાર્થ કહેવાય છે. તેનું જ જીવન ધન્ય છે કે જે પરમાત્માના આલંબને સ્વ આત્માનો અનુભવ કરે છે.

તે જ મહાન આત્માઓનું જીવન ધન્ય છે, જે અરિહંત આદિ પદોના ઉપયોગમાં સદા લીન છે.

તે જ સાચી સાધના છે, જેમાં પરમાત્માનું આલંબન લઈને તેના આધારે પોતાના આત્માનું અરિહંત, સિદ્ધ ભગવંત રૂપે ધ્યાન કરવામાં આવે છે.

અહીં પ્રશ્ન થાય છે કે જે આપણો આત્મા અરિહંત કે સિદ્ધ નથી તો જે જેવો નથી, તેમાં તેવાની માન્યતા રૂપ બ્રાન્તિ તો નથીને ?

આ પ્રશ્ન અને ઉત્તર અક્ષરશઃ “નમસ્કાર સ્વાધ્યાય પૃ. ૨૩૦ માં નીચે મુજબ છે.

તન્નચોદ્યં યતોઽસ્વાભિર્માર્વાર્હન્નયમર્પિતઃ ।

સ ચાર્હદ્ધ્યાનનિઠાત્મા, તતસ્તત્રૈવ તદ્ ગ્રહઃ ॥૧૮૯॥

પરિણમતે યેનાત્મા ભાવેન સ તેન તન્મયો ભવતિ ।

અર્હદ્ધ્યાનાવિષ્ટો ભાવાર્હન્ સ્યાત્સ્વયં તસ્માત્ ॥૧૯૦॥

યેન ભાવેન યદ્ રૂપં ધ્યાયત્યાત્માનમાત્મવિત્ ।

તેન તન્મયતાં યાતિ, સોપાધિઃ સ્ફટિકો યથા ॥૧૯૧॥

તત્વાનુશાસન શ્લોક ૧૮૯-૧૯૦-૧૯૧

આ પ્રલોકોનું તાત્પર્ય એ છે કે ઉપર જે શંકા કરી તે કરવા યોગ્ય નથી. કારણ કે અમે અમારા આત્માની ભાવ-અરિહંત રૂપે અર્પણા (ચિંતવના) કરીએ છીએ. અરિહંતના ધ્યાનમાં નિષ્ઠ એવો આત્મા તે આગમથી ભાવ-અરિહંત છે, તેથી અતતમાં તદ્દચ્છરૂપ બ્રાન્તિ નથી, કિન્તુ તત્તમાં (તેમાં) જ તત્તની (તેની) અર્થ માન્યતા છે. ૧૮૯.

જે (અરિહંતાદિ) ભાવ વડે આત્મા પરિણમે છે તે (અરિહંતાદિ) ભાવ વડે તે આત્મા તન્મય (અરિહંતાદિમય) બને છે; તેથી અરિહંતના ધ્યાનમાં નિષ્ઠ એવો આત્મા તે (અરિહંત ભાવ) થકી પોતે જ ભાવઅરિહંત થાય છે. ઉપાધિ સહિત એવા સ્ફટિક રત્નની જેમ આત્મજ્ઞ પુરુષ જે (અરિહંતાદિ) ભાવ વડે જે (અરિહંતાદિ) રૂપે આત્માનું ધ્યાન કરે છે, તે (અરિહંતાદિ) ભાવ વડે તન્મયતા (તદ્દભાવરૂપતા)ને પામે છે, (અર્થાત્ જેમ સ્ફટિક-મણિ પોતાની સામે રહેલી વસ્તુનું રૂપ ધારણ કરે છે, તેમ આત્મા પણ ધ્યાન વડે ધ્યેયમય બને છે.) ૧૯૦-૧૯૧.

આ રીતે અરિહંતના ધ્યાનમાં નિષ્ઠ એવો આત્મા આગમથી ભાવ નિર્દેષે અરિહંત છે. આ વાત જાણ્યા પછી એક ક્ષણ પણ આપણે અરિહંત પરમાત્માના સ્મરણ, જાપ કે ધ્યાન સિવાય રહી શકતા નથી. પરમાત્માના સ્વરૂપમાં ચિત્તની એકાગ્રતા, ઉપ-યોગની સ્થિરતા કરવાની છે, ક્રૂધમાં સાકર ઓગળી જાય, તેમ મનને પરમાત્મામાં ઓગાળી દેવાનું છે. અને એ રીતે

આપણા આત્મમાં શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ થાય, તે લક્ષ્યબિંદુને સિદ્ધ કરવાનું છે.

તે માટે પૂર્વાચાર્યોએ અગાધ પ્રયત્ન કરેલો છે.

ભગવાન શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી મહારાજ “ ષોડશક પ્રકરણ ” નામના ગ્રંથમાં ફરમાવે છે કે —

આ જિનેશ્વર ભગવંત જ્યારે હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે, ત્યારે સર્વ પ્રયોજન સિદ્ધ થવાનું કારણ એ છે કે આ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંત પરમ ચિંતામણિ છે. તેઓ હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થતાં, તેમની સાથે ધ્યાતાની સમરસાપત્તિ થાય છે.

આ સમરસાપત્તિ યોગીઓની માતા છે, અને નિર્વાણ ફળની પ્રસાધક છે. આત્મા જ્યારે સર્વજ્ઞના સ્વરૂપમાં ઉપયોગવાળો બને છે, ત્યારે તેનો અન્યત્ર ઉપયોગ ન હોવાથી તે સ્વયં સર્વજ્ઞ જેવો થાય છે. એવો નિયમ છે કે જે જે વસ્તુના ઉપયોગમાં આત્મા વર્તે છે, તે તે વસ્તુના સ્વરૂપને તે ધારણ કરે છે.

(નમસ્કાર સ્વાધ્યાય, પૃ. ૨૬૩)

આ રીતે પરમાત્મ-સ્વરૂપમાં ઉપયોગની સ્થિરતા કરવાથી તેટલી ક્ષણ પૂરતું આપણું ચૈતન્ય આગમથી ભાવ-નિક્ષેપે પરમાત્મ-સ્વરૂપ બને છે. જો એકાદ ક્ષણ પૂરતું પણ આપણું ચૈતન્ય પરમાત્મરૂપ આ રીતે બનતું હોય તો તેથી વધુ આપણા આ જીવનમાં શું કર્માઈ શકવાના હતા ? અર્થાત્ સૌથી વધુ કર્માણીનો આ વ્યાપાર છે, તેને છોડીને બીજો વ્યાપાર કરવો તે કલ્પવૃક્ષને છોડીને ખાવળિયાને પકડવા જેવું છે.

આ રીતે અરિહંત પરમાત્માનું ધ્યાન જગતની સર્વોચ્ચ સ્થિતિ પરમાત્મ-પદની પ્રાપ્તિ સુધી પહોંચાડનારું છે. Meditation on Most High છે. માટે જ કહ્યું છે કે,

તાહરું ધ્યાન તે સમકિત રૂપ,

તેહિ જ જ્ઞાનને ચારિત્ર તેહ છે જી,

તેહથી જાયે સઘળાં હો પાપ,

ધ્યાતા ધ્યેય સ્વરૂપ હોય પછે જી.

ઉપાધ્યાય યશોવિજયજી મં કૃત-શાંતિનાથ ભગવાનનું સ્તવન. અરિહંત પરમાત્માનું ધ્યાન સમ્યગ્ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર રૂપ છે. તેનાથી સર્વ પાપનો નાશ થાય છે અને ધ્યાતા પોતે ધ્યેય એટલે પરમાત્મ-સ્વરૂપને પામે છે.

મનની ચંચળતાનું રહસ્ય

જ્યાં સુધી મનને સાચી જગ્યા મળતી નથી, ઠરીને ઠામ બેસતું નથી, ત્યાં સુધી તેના માટે સાચી જગ્યા અરિહંતના ચરણકમળ છે. એકવાર જીનના ચરણકમળના સેવનથી અનુભવ રસનો પરમ આનંદ ચાખ્યો તે પછી મન દોઠાદોડી છોડી દેશે. અમીરસનો કટોરો મળ્યા પછી ઝેર પીવા કોણ તૈયાર થશે !

સાચું સુખ, શાન્તિ કે આનંદ જગતના પદાર્થોમાં નથી પરંતુ આત્મા અને પરમાત્માના મિલનમાં છે. Super most art is to realise oneness with Supreme Power.

ત્રયોગાત્મક ધ્યાનાભ્યાસ

પરમાત્માની મૂર્તિનું ધ્યાન યાને રૂપસ્થ ધ્યાન

(૧) દર્શનમાં ધ્યાન—

ખુદલા નેત્રથી પરમાત્માનું દર્શન કરવું.

મનને દર્શનમાં રોકી રાખવું.

વિચારની શાંત અવસ્થા અને આનંદનો અનુભવ.

(૨) ધ્યાનમાં દર્શન.

આંખ બંધ કરીને પરમાત્માનું દર્શન કરવું.

(વારંવાર અભ્યાસ કરવો.)

દર્શનમાં ચતન્ય જાગૃત થતાં, હાલતાં, ચાલતાં, ઓલતાં, હૃદયમાં ખિરાજમાન, આપણી સામે એકમેક ભગી જતા પરમાત્માનો અનુભવ.

(૩) પૂજામાં ધ્યાન—

અલિપેક, કેસર, પુષ્પ પૂજામાં ધ્યાન બતાવ્યા મુજબ કરવું.

(૪) ધ્યાનમાં પૂજા દ્વારા વિશિષ્ટ અનુભવ અને ભાવના કરવી.

(૫) સ્તવનમાં ધ્યાન—

A સ્તવન ગાતી વખતે તેની પંક્તિના ભાવોમાં પ્રભુ-ભક્તિ અને ધ્યાનના રસનો અનુભવ કરવો.

B પરમાત્માના સ્તવન દ્વારા ધ્યાન અને ધ્યાન દ્વારા આત્માનુભવ સુધી પહોંચવું.

- (૬) અમૃતક્રિયાના આઠ લક્ષણો પૂર્વક પૂજા અને ધ્યાન કરવું.
- (૭) પરમાત્મ સ્વરૂપને અવલંબેલું આપણું ચૈતન્ય, પરમાત્માના ગુણોના રંગે રંગાયેલી આપણી ચેતના પરમાત્મ ગુણ સંસિક બનાવવી.
- (૮) તે માટે આદર, બહુમાન, રૂચિ, વીર્યસ્ફુરણા, તન્મયતા, તદ્દ્રૂપતા, એકત્વ આ સ્ટેજની સાધનાનો પ્રયોગ કરવો.
- (૯) આ પ્રયોગ દ્વારા આત્માના અનુભવનો પરમાનંદ પ્રાપ્ત કરવો.

ગુરુ વિના જ્ઞાન નથી જ્ઞાન વિના શ્રદ્ધા નથી.
 શ્રદ્ધા વિના લક્ષિત નથી. લક્ષિત વિના મુક્તિ નથી.
 માટે બધાના મૂળમાં ગુરુ છે. ગુરુનો યોગ પરમ-
 ગુરુ પરમાત્માનો સંબંધ કરાવી આપે છે.

ॐ ह्रीं अहूं नमः

साक्षंन ध्यानना प्रयोगो

पाठ योथो

प्रयोग नं. १८ :-

साधनाना प्रयोगो षाणको माटे षास.
(सर्वने लाशु पडे छे.)

भानी गोहमां षाणकनी जेम हुं प्रभुनी गोहमां
जेको छुं..... (आवुं दश्य जेवुं.)

मने परमात्मानुं असीम वात्सल्य प्राप्त थयुं छे.
..... (परमात्माना वात्सल्य रसमां आपण्णे रनान
करीजे छीजे.....जेवुं अनुभववुं.)

(परमात्मा मारा मस्तक उपर हाथ डेरवी रहा
छे तेवुं अनुभववुं.)

तेथी हुं पूर्णपण्णे आपत्ति रहित अन्यो छुं.....
(आंतर मन सुधी आ विचार जेउं उतारवो.) (ओटो
सजेसन छे.)

मारां सर्व रोग, शोक, दुःख, लय, चिंता आल्यां
गयां छे..... (ओटो सजेसन छे.)

મારા અંદર સુખોની વધાં થઈ રહી છે.....
(આંતર મન સુધી આ વિચાર ઊંડો ઉતારીને તેવો જ અનુભવ કરવો.)

હું આનંદથી ગદ્ગદિત થઈ ગયો છું.....
(આંતર મન સુધી આ વિચાર ઊંડો ઉતારીને તેવો જ અનુભવ કરવો.)

પરમાત્માના પ્રકાશથી મારા શેમેરોમ પુલકિત થઈ ગયાં છે..... (આંતર મન સુધી આ વિચાર ઊંડો ઉતારીને તેવો જ અનુભવ કરવો.)

હું પરમ શાંતિનો અનુભવ કરી રહ્યો છું.....
(આંતર મન સુધી આ વિચાર ઊંડો ઉતારીને તેવો જ અનુભવ કરવો.)

મારા જીવનનો દોર મેં પ્રભુના હાથમાં સોંપી દીધો છે..... (આવો સંકલ્પ કરવો.)

પરમાત્માની કરુણા સદા અને સર્વત્ર વરસી રહી છે, તે પ્રભુની કરુણામાં જ હું નિરંતર વસું છું..... તેથી સદા સુખ, શાંતિ, આનંદ, નિર્ભયતામાં છું..... (આવું અનુભવવું.)

(હૃદયની ઊંડી શ્રદ્ધા જ ફળે છે. શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ નહીં કલ્પેલાં શુભ પરિણામો લાવે છે.)

નીચેનું ગીત ગાવું (સમર્પણ ગીત).

૧ અખ સોંપ દીયા ઇંસ જીવનકો, લગવાન તુમ્હારે ચરણોંમિં,
મેં હું શરણાગત પ્રભુ તેરા, રહો ધ્યાન તુમ્હારે ચરણોંમિં. (૨)

- ૨ મેરા નિશ્ચય બસ એક વહી, મેં તુમ ચરણોંકા પૂજરી બનું,
અર્પણ કર હું દુનિયાભરકા, સબ પ્યાર તુમ્હારે ચરણોંમેં (૨)
- ૩ જો જગમેં રહું તો એસે રહું, જયું જલમેં કમલકા ફૂલ રહે,
હૈ મન વચ કાય હૃદય અર્પણ, ભગવાન તુમ્હારે ચરણોંમેં. (૨)
- ૪ જહાં તક સંસારમેં ભ્રમણ કરું, તુજ ચરણોંમેં જીવન કો ધરું;
તુમ સ્વામિ મૈં સેવક તેરા, ધરું ધ્યાન તુમ્હારે ચરણોંમેં (૨)
- ૫ મૈં નિર્ભય હું તુજ ચરણોંમેં, આનંદ મંગલ હૈ જીવનમેં,
આતમ અનુભવકી સંપત્તિ, મિલ ગઈ હૈ પ્રભુ તુજ ભક્તિમેં (૨)
- ૬ મેરી ઈચ્છા બસ એક પ્રભુ, એક બાર તુજે મિલ જાઉં મૈં,
ઇસ સેવકકી એક રગરગકા, હો તાર તુમ્હારે હાથોંમેં (૨)
નિદ્રા લેતી વખતે ભગવાનના ખોળામાં માથું મૂકીને
ઉંઘી જવું.

બાળકો માટે ધ્યાન પ્રયોગો :—

બીજા પાઠમાં પ્રયોગ નં. ૮ :

આંખ બંધ કરી નવકારના અક્ષરો જોવાનો પ્રયોગ
તે બાળકને પણ લાગુ પડી શકે તેવો છે.

ત્રીજા પાઠમાં પ્રયોગ નં. ૧૨ :

ખુલ્લા નેત્રથી ભગવાનનું દર્શન.

પ્રયોગ નં. ૧૩ : આંખ બંધ કરીને ભગવાનના દર્શન માટેનો
પ્રયોગ.

ઉપરના ત્રણે પ્રયોગો બાળકો માટે કરી શકાય
તેવા છે. પાઠશાળામાં પણ ઉપરના ધ્યાનના ચિત્રો
રાખી પ્રયોગ શીખવાડી શકાય.

ॐ ह्रीं अहं नमः

सालंजन ध्यानना प्रयोगो

पाठ पांयमो

ध्येय-लक्ष

२०१३ना चित्र मडिनानी लीलडीयाळ मडातीर्थमा शाश्वती ओणीनी आराधनानो मडामंगणकारी प्रसंग छे. त्यां अध्यात्म योगी पं. लडंकरविजयळ मडाराजनी परम पावनकारी निश्रामां शाश्वती ओणीनुं आराधन याक्षी रहुं छे.

*'साधक' पूज्य गुरु मडाराजना प्रवचनोथी भूष प्रलावित थयेल छे. ङु साधकने पूज्य गुरु मडाराजने प्रथम परिचय छे. छतां पू. गुरु मडाराजनी मडानता, वात्सल्यलाव अने अध्यात्मनी उच्य अवस्थाना प्रलावथी साधकना हृदयमां पवित्र लावोनुं भीन्नरोपणु शड् थयुं छे.

* पू. पं. लडंकर विजयळ मडाराजने पू. गुरु मडाराजना टुंका नामथी संभोधन करवामां आवशे अने आ पुस्तकना लपनार पाणुलाछे कडीवाण। ते 'साधक'ना टुंका नामथी संभोधन करवामां आवशे.

આ ઝોળીમાં જ ૨૦૧૩ના ચૈત્ર સુદ ૧૩ ના બપોરે એક વિશિષ્ટ પ્રસંગ બન્યો—

પ્રશ્ન૦ ‘સાધક’ — જીવનનું લક્ષ્યાંક શું રાખવું ?

ઉત્તર૦ પૂ. ગુરુ મહારાજ — અનંત ઉપકારી જિનેશ્વર ભગવંતોએ “આત્મ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ” એ જીવનનું લક્ષ્યાંક બતાવ્યું છે. સંપૂર્ણપણે “આત્મ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ” આ જન્મમાં શક્ય નથી, અપેક્ષિત સામગ્રી પ્રાપ્ત થયે બીજા જન્મમાં થશે. વર્તમાન જીવનનું લક્ષ્યબિન્દુ “આત્મ સ્વરૂપનો અનુભવ કરવો” તે રાખવું. ભગવાનના દર્શન, પૂજનથી માંડીને સંયમ-જીવન સુધીની બધી ધર્મ પ્રવૃત્તિનું લક્ષ્યાંક “આત્મ અનુભવ” પ્રાપ્ત કરવો તે છે.

સાધક :— તે લક્ષ્યાંક શા માટે રાખવું જોઈએ ?

પૂ. ગુરુ મહારાજ—

જીવની પાંચ મુખ્ય ઇચ્છાઓ છે :-

(૧) જીવની પહેલી ઇચ્છા જીવવાની છે. એકસો વર્ષની ઉંમર થઈ હોય, છતાં થોડું વધારે જીવવા માટે મનુષ્ય પ્રયત્ન કરે છે. દેવલોકમાં પલ્લેાપમ, સાગરોપમનાં આયુષ્ય હોય છે, છતાં મૃત્યુ આવે છે તે ગમતું નથી. સૌથી મોટું આયુષ્ય અનુત્તર વિમાનવાસી દેવોને હોય છે, છતાં ત્યાં પણ મૃત્યુ આવે છે. જીવની સૌથી પ્રબળ ઇચ્છા ‘જીવવાની છે’, છતાં તે કદી પૂરી થતી નથી. મૃત્યુ ક્યારે પણ ન

આવે અને શાશ્વત જીવન મળે તે માટે આપણું મૂળભૂત આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ કરવું જરૂરી છે. આપણું આત્મસ્વરૂપ પ્રગટયા પછી જ અજરામર શાશ્વત જીવન મળે છે અને આપણી શાશ્વત જીવનની ઇચ્છા પૂરી થાય છે.

(૨) જીવની બીજી ઇચ્છા જ્ઞાન મેળવવાની છે. આપણે આપું ભારત કરી આવીએ, છ ખંડની પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણા કરી આવીએ, તો પણ નવું જાણવાની (જ્ઞાન મેળવવાની) ઇચ્છા પૂરી થતી નથી. અખિલ બ્રહ્માંડ ખૂંદી વળીએ તો પણ જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા સંપૂર્ણ થતી નથી. આપણી અંદર એક જ્ઞાન એવું બેઠું છે કે જેના વડે સર્વ જીવ અને સર્વ પુદ્ગલના ત્રણ કાળના સર્વ પર્યાયોને એક સમયમાં જાણી શકાય. આ લોકલોક પ્રકાશક જ્ઞાન પ્રગટ થયા સિવાય જીવની જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા કદી પણ પૂરી થતી નથી. માટે ‘જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા’ પરિપૂર્ણ કરવા માટે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જરૂરી છે.

(૩) જીવની ત્રીજી ઇચ્છા સુખ મેળવવાની છે. જીવને એવા સુખની ઇચ્છા છે કે મારા કરતાં કોઈની પાસે અધિક સુખ ન હોવું જોઈએ. આપણી પાસે એક કોડ છે, પણ બાજુવાળા પાસે સવા કોડ છે; તો આપણે એક કોડનું સુખ ભોગવી શકતા નથી. વળી આપણે એવું સુખ જોઈએ છે કે જે મળ્યા પછી કદી પણ જાય નહીં અને જેમાં જરા પણ દુઃખનું મિશ્રણ ન હોય. આવા સુખની પ્રાપ્તિની

તીવ્ર ઇચ્છા જીવને હોય છે, પણ તે કદી પૂરી થતી નથી. અનંત અવ્યાખ્યા સુખનો પરમ ભંડાર આત્મામાં પરિપૂર્ણ રહેલો છે. સિદ્ધતા જીવને કોઈને ઓછું કે અધિક સુખ હોતું નથી. બધાને સરખું હોય છે. તે મળ્યા પછી કદી પણ જતું નથી, તેની વચ્ચે કદી પણ દુઃખ આવતું નથી. સિદ્ધભગવંતોના જેવું જ અનંત સુખ આપણા આત્મામાં રહેલું છે. આવું આપણું આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ કરીએ તો જ સુખ મેળવવાની ઇચ્છા પરિપૂર્ણ થાય છે.

(૪) જીવની ચોથી ઇચ્છા સ્વતંત્ર બનવાની છે. આપણે પરતંત્રતામાંથી છૂટવા રાતદિવસ પ્રયત્ન કરીએ છીએ. બધી જ બાહ્ય સ્વતંત્રતા મેળવ્યા પછી પણ આ શરીરનું બંધન એવા પ્રકારનું છે કે શરીર માટે રોટલી જોઈએ. તે માટે અનાજ જોઈએ. તે માટે પૈસા જોઈએ. ઘઉં પકવનાર જોઈએ. રોટલીનો બનાવનાર જોઈએ. આમ શરીર છે ત્યાં સુધી પરતંત્રતા રહેવાની જ. માટે આપણું અશરીરી મૂળ સ્વરૂપ પ્રગટ કરવાનું છે. આપણે અ-શરીરી બનીએ તો જ સ્વતંત્રતાની ઇચ્છા પરિપૂર્ણ થાય.

(૫) જીવની છેલ્લી ઇચ્છા-“બધા મને આધીન રહેવા જોઈએ.” આ ઇચ્છાની તૃપ્તિ માટે જગતમાં વિશ્વ-યુદ્ધો ખેલાયાં છે, પણ તે કદી પૂરી થતી નથી. એક કેવળ-જ્ઞાનની અવસ્થા જ એવી છે કે કેવળજ્ઞાનીએ પોતાના જ્ઞાનમાં એક હજાર વર્ષ પછી આવો બનાવ બનશે કે અમુક જીવાત્મા

એક હજાર વર્ષ પછી આ કાર્ય કરશે એમ જોયું હોય તો તે પ્રમાણે જ બનાવ બને છે અને તે જીવાત્મા તે પ્રમાણે જ કરે છે. એટલે હકીકતમાં સમગ્ર વિશ્વ અપેક્ષાએ કેવળજ્ઞાનીએ એમના જ્ઞાનમાં જોયું છે તે પ્રમાણે ચાલે છે. તેમના જ્ઞાનને આધીન સમગ્ર વિશ્વ છે, એવું એક નયથી કહી શકાય. એટલે આપણે કેવલજ્ઞાન પ્રગટ કરીએ તો આપણા જ્ઞાનને આધીન સમગ્ર વિશ્વ ચાલે.

આ રીતે આપણું મૂળ રૂપ જે અનંતજ્ઞાન, અવ્યા-બાધસુખ, અનંત આનંદ, અનંત શક્તિમય અને શાશ્વત છે, તે પ્રગટ થાય ત્યારે જ સર્વ પ્રયોજન સિદ્ધ થાય છે. માટે આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ કરવું તે જ પરમ ધ્યેય-લક્ષ્ય છે. પૂર્ણપણે આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ કરવા માટે આજે આપણી પાસે પરિપૂર્ણ સામગ્રી નથી. માટે વર્તમાન જીવનનું ધ્યેય - લક્ષ્ય આત્માનુભવ કરવો. અને હવે પછીના જન્મનું લક્ષ્યાંક પૂર્ણ આત્મચૈતન્ય પ્રગટ કરવું તે છે.

સાધક :- આ જીવનનું ધ્યેય-લક્ષ આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ કરવો, તે ધ્યેય સુધી પહોંચવા માટે સામાન્ય શરૂઆત કેવી રીતે કરવી ?

પૂ. ગુરુ મહારાજ :- જેમનું શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ પ્રગટ થયું છે તેવા પરમેષ્ઠિ ભગવંતો સાથે સંબંધ જોડવાથી આ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે. પરમેષ્ઠિ સાથે સંબંધ જોડવા માટે પ્રથમ શરૂઆત નમસ્કાર મહામંત્રની આરા-

ધનાથી કરવી. સાથે પરમાત્માનું દર્શન, પૂજન, વંદન, સ્તવન, ધ્યાન અને આજ્ઞાપાલન દ્વારા કાર્યસિદ્ધિ થાય છે.

ઉપરોક્ત હકીકત આપણા જીવનનું લક્ષ્યાંક નક્કી કરવા માટે અદ્ભૂત પ્રેરણા આપે છે. આ પુસ્તકમાં આત્મસ્વરૂપના અનુભવ સુધી પહોંચવાના લક્ષ્યપૂર્વકની પ્રક્રિયાઓ છે, એટલું ખાસ યાદ રાખવું કે આપણે જે ભૂમિકા ઉપર છીએ તે ભૂમિકાને અનુરૂપ વ્યવહાર ધર્મની સર્વ ક્રિયામાં રક્ત રહેનાર જ આગળ વધી શકે છે. પહેલા ગુણસ્થાનકે રહેલ માર્ગાનુસારીતાના ગુણોમાં, ચોથે ગુણસ્થાનકે રહેલ સાધક સમ્યગ્ દર્શનને યોગ્ય આચારોમાં, પાંચમે ગુણસ્થાનકે રહેલ સાધક શ્રાવકોચિત ક્રિયા અને કર્તવ્યોમાં, છઠ્ઠા ગુણસ્થાનકે રહેલ સાધુ ભગવંતો સાધુને યોગ્ય સામાચારીતા પાલનમાં સ્થિર હોય તે જ આત્માના અનુભવની દિશામાં આગળ વધે છે. કહ્યું છે કે—

નિશ્ચય દષ્ટિ હૃદયે ધરી, પાળે જે વ્યવહાર;
પુણ્યવંત તે પામશે, ભવ સમુદ્રનો પાર.

(સવાસો ગાથાનું સ્તવન)

વળી આ ગ્રંથમાં પ્રથમ ભૂમિકા, બીજી ભૂમિકા, ત્રીજી ભૂમિકા એમ દરેક આરાધનાના વિભાગો છે. આપણે જ્યાં હોઈએ ત્યાંથી આગળ વધવાનું છે. વાંચનાર સિન્ન સિન્ન રૂચિવાળા અને સિન્ન સિન્ન ક્ષયોપશમવાળા હોય છે. જેને જે પ્રક્રિયા લાગુ પડે તેમાં તેને ત્યાંથી આગળ વધવાનું છે. સમ્યગ્ભાવે પુરૂષાર્થ કરનાર દેવગુરૂ કૃપાથી

જરૂર આગળ વધે છે. આપણે પણ આપણી ભૂમિકા અનુસાર આગળ વધીએ.

દયેય - લક્ષ

“આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ કરવું તે લક્ષ છે. આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ તો આ જન્મમાં જ કરવો છે.” આ નિશાન મજબૂત ખાંધી તેના તરફ ચાલવા નિરંતર પ્રયત્ન કરીએ. આપણા આ મહાન નિર્ણયને ડોલાવવા માટે અનેક વિઘ્નો આડાં આવશે. અનેક લાલચો આવીને ઉભી રહેશે. વિવધ પ્રકારના ચમત્કારો અનુભવવાની ઇચ્છાઓ થશે, ચમત્કાર કરીને પોતાના અહંને પોષવાની અનેક તમન્ના જાગશે. પરંતુ તે તરફ જરા પણ લલચાયા - આપણે મૂળ લક્ષને મૂકીને ખીજી દિશામાં ગયા - નિશ્ચય-માંથી ડગ્યા તો જરૂર સમજવું કે વહેલા મોડા પતનના માર્ગે પહોંચી જવાશે અને પછી આત્માના અનુભવરસના પરમાનંદને અનુભવવાના લક્ષ્યાંકને હજારો માઈલનું અંતર પડી જશે અને તે પછી હજારો વર્ષ કે હજારો ભવો પછી પણ મૂળ માર્ગ ક્યારે મળશે તે નક્કી નથી. કારણ કે મોહ, અજ્ઞાન, મમતા, ઇન્દ્રિયોના વિષયો, અહંવૃત્તિનું પોષણ ઘણા જ આકર્ષક છે અને આત્મભાનને ભૂલાવનારા છે અને આપણા સત્ય નિશાનથી દૂર ખેંચી જનારા છે. માટે સૂક્ષ્મ ચિંતન કરી લક્ષમાં જ સ્થિરતા કેળવવા પૂર્ણ પ્રયત્ન કરવો!

દ્રોણાચાર્યે પાંડવો અને કૌરવોને પરીક્ષા લેવા માટે

બોલાવ્યા. આ ઉપરની પૂતળીની ડાબી આંખ વીંધવાની હતી. એક પછી એક બધાને પૂછ્યું : 'તમને શું દેખાય છે?' 'બધું જ દેખાય છે.' તેમ દરેકે કહ્યું. છેલ્લે અર્જુનને પૂછ્યું, ત્યારે અર્જુને કહ્યું : 'લક્ષ્ય સિવાય કંઈ પણ દેખાતું નથી.' ગુરુએ આજ્ઞા કરી અને અર્જુને લક્ષ્ય વીંધ્યું; અર્થાત્ જ્યાં સુધી લક્ષ્ય (પરમાત્મા) સિવાય બીજું બધું જ દેખાતું બંધ ન થાય, ત્યાં સુધી પરમાત્મા મળતા નથી. બીજા બધામાંથી વૃત્તિઓ નીકળી ન જાય, ત્યાં સુધી પરમાત્માના દર્શન થતાં નથી. દર્શનની સાચી લગની, પરમાત્માના મિલનની તીવ્ર ઝંખના અને તેના માટે જ સર્વ પ્રયત્ન થાય ત્યારે પરમાત્મા મળ્યા સિવાય રહેતા નથી.

ધ્યેય-લક્ષ, પરમાત્માની પ્રાપ્તિ કે પરમાત્મ દર્શન, આત્મદર્શન, આત્માનુભવ, આત્મસાક્ષાત્કાર આ સર્વ એકાર્થી વચનો છે. આપણે લક્ષ પ્રત્યે સદા જાગૃત રહેવું જરૂરી છે.

- (૧) આ જન્મનું લક્ષાંક આત્માનુભવ.
હવે પછીના જન્મનું લક્ષાંક આત્મસ્વરૂપનું સંપૂર્ણ પ્રગટીકરણ.
- (૨) આપણી ભૂમિકાને અનુરૂપ વ્યવહાર ધર્મની ક્રિયામાં રક્ત રહી આત્માનુભવ આ જન્મમાં જ કરવા માટે પુરુષાર્થ કરવો.
- (૩) આ ગ્રંથમાં ગુદી ગુદી ભૂમિકા બતાવી છે. આપણે જ્યાં હોઈએ ત્યાંથી સાધનામાં આગળ વધવું.

(૪) ચમત્કાર, અહંપોષક લાલચો, દુન્યવી આકર્ષણો વગેરે આત્મભાન ભૂલાવનાર તરવોમાં લપટાયા વગર આત્માનુભવ આ જન્મમાં જ કરવો છે તેવું મજબુત લક્ષાંક રાખવું.

(૫) લક્ષ પ્રત્યે સંપૂર્ણ જાગૃતી રાખવી.

પૂજ્ય પન્યાસજી ભદ્રંકરવિજયજી સાથેનો વાર્તાલાપ

આત્મસાક્ષાત્કાર અને ઉપયોગ

અરિહંત આકાર ઉપયોગ આત્મસાક્ષાત્કારની સાધ-
ધનામાં મહત્ત્વનું અંગ શા માટે ?

પ્રથમ પરમાત્મામાં ઉપયોગ લીન કરવો જોઈએ. તે માટે પરમાત્મામાં આદર, બહુમાન, ઋચિ, વીર્યસ્કુરણા, તન્મ-
યતા, તદ્દૂપતા, એકત્વતા, સાધવી જોઈએ. પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન બનવાથી અરિહંતાકાર ઉપયોગ થાય છે. (આત્માનો જ્ઞાનગુણ સક્રિય હોય તેને ઉપયોગ કહેવાય.) (ઉપયોગ એટલે સામાન્ય અર્થમાં એટ્રેન્સન કહેવાય.)

અરિહંતાકાર આપણો ઉપયોગ બને છે તે વખતે ઉપયોગથી અભિન્ન એવા આપણા આત્મામાં લીન બની શકાય છે. ઉપયોગ શુદ્ધ થવાથી આપણો પર્યાય જે મલીન છે તે શુદ્ધ થાય છે. પર્યાય શુદ્ધ થવાથી પર્યાયવાન આપણા આત્મમાં લીન થઈ શકાય છે. આપણા મલીન પર્યાયને શુદ્ધ કરવા માટે અરિહંતાકાર ઉપયોગ

કરવો જોઈએ. કરવો જોઈએ. અરિહંતાકાર ઉપયોગ વખતે ઉપયોગવાન આત્માને પર્યાય શુદ્ધ થાય છે.

પોતાના આલંબનમાં ગાઢ રુપે સંલગ્ન થવાના કારણે ધ્યાતાનું ચિત્ત નીબંધકંપ થઈ જાય તે ચિત્ત 'ધ્યાન કહેવાય છે.

ઉપયોગ એ જ્ઞાન-જ્યોતિ છે. આપણે કોઈ વસ્તુને નિરખીએ છીએ તે વખતે તે વસ્તુને આપણે નથી જોતા પણ વસ્તુ આકાર બનેલા આપણા ઉપયોગને જોઈએ છીએ. કદપનાથી પરમાત્માને આપણે જોઈએ છીએ તે વખતે પરમાત્મા આકાર બનેલા આપણા ઉપયોગને જોઈએ છીએ. તે વખતે આપણા ઉપયોગ પરમાત્મા આકારવાળો બને છે. અને ઉપયોગથી આત્મા અલિપ્ત હોવાથી આપણા આત્મા જ પરમાત્મા આકારવાળો બને છે. તે વખતે આત્મદર્શન થાય છે. આંખને જોવા માટે અરિસો જોઈએ. આત્માનું દર્શન કરવા માટે પરમાત્માને જોવા જોઈએ.

દ્યેયાકાર ઉપયોગને ધ્યાન છે. વિજ્ઞાતીય જ્ઞાન જ્યાં નથી અને સજ્ઞાતીય જ્ઞાનની ધારા છે તે 'ધ્યાન' છે.

મોતીની માળા બનાવીએ તેમાં મણકા તે પર્યાય છે. દોરો તે ઉપયોગ (ગુણ) છે. તેની માળા તૈયાર થાય તે દ્રવ્ય છે. મણકાને દોરામાં પરોવવાની કોયા વ્યવસ્થીત થવી જોઈએ, ઉપયોગ પરમાત્મક આકાર વ્યવસ્થીત થવો જોઈએ. માળા તૈયાર થયા પછી મણકા, દોરા વીગેરેનું

ધ્યાન રાખવાનું નથી. માળા પહેરવાનું સુખ ભોગ-
વવાનું છે. તે રીતે અરિહંતાકાર ઉપયોગ બન્યા પછી
અને ઉપયોગ આકાર આત્મામાં આવ્યા પછી (વિકલ્પ
છોડીને) આત્મામાં પરમાનંદનો અનુભવ કરવાનો છે.
ઉપયોગ - આત્મા અને પરમાત્માને જોડી આપનાર પૂલ છે.

ધ્યાનભંગ શાથી થાય છે ?

દોરો કાચો હોવાથી મણકા વીખરાઈ જાય છે. દોરો
વણીને મજબુત કરવો જોઈએ, એટલે કે ઉપયોગને
પરમાત્મામાં વધુ દ્વીન અને સ્થિર કર્યા પછી ઉપયોગથી
અભિન્ન એવા આત્મામાં આવતાં વધુ સ્થિરતા અને
આત્માના આનંદનો અનુભવ થશે.

વર્ષો સુધી જપ કર્યા, માળાઓ ફેરવી છતાં
મનમાં પવિત્રતાનું એક કિરણ પણ ન કુટ્યું,
કામ ક્રોધરૂપી દુશ્મનો પર વિજય ન મળ્યો, એક
આણુ જેટલો પણ રાગ ઘટચો નહિ, તે સુવર્ણ
ભસ્મને બદલે પત્થર ભસ્મ ખાધી અથવા અંદર
કોઈ છૂપો વિકાર હતો તે સુવર્ણભસ્મની શક્તિને
ખાઈ ગયો.

ॐ ह्रीं अहं नमः

સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગો

પાઠ છઠ્ઠો

નવપદ્મનું ધ્યાન

લિન્ન લિન્ન રૂચિવાળા અને લિન્ન લિન્ન પ્રકારના ક્ષયોપશમવાળા આત્માઓને જે પ્રક્રિયા લાગુ પડે તેમાં તેઓ આગળ વધી શકે તે હેતુથી આ પુસ્તકમાં પરમાત્મ ઉપાસના, ભક્તિ અને સાલંબન ધ્યાનના અનેક પ્રયોગો અને પ્રક્રિયાઓ બતાવી છે.

શરૂઆતમાં સાલંબન ધ્યાન પ્રયોગો બતાવ્યા છે. બીજા પાઠમાં નમસ્કાર મહામંત્રના જાપની પ્રથમ ભૂમિકા બતાવી છે. જાપમાં સ્થિરતા માટેની પ્રક્રિયા બતાવી છે. બીજી ભૂમિકામાં મંત્રાક્ષરોને સફેદ ચળકતા અને તે પછી ગુદા ગુદા રંગવાળા જોવાની અને તે રીતે મંત્રાક્ષરોમાં ચૈતન્ય જગાડવાની પ્રક્રિયા બતાવી છે. અક્ષરોમાં ચૈતન્ય જાગૃત થતાં થતા અનુભવો બતાવ્યા છે. ત્રીજી ભૂમિકામાં

ધ્યા. પ્ર. ૧૨

તાત્વિક નમસ્કારનું સ્વરૂપ બતાવી જુદો જુદો બાર રીતે નવકારની આરાધના અને ધ્યાન દ્વારા આત્મ અનુભવ, આત્માના પરમાત્મની અનુભૂતિ સુધીની પ્રક્રિયા બતાવી છે. નમસ્કાર મંત્રનું ધ્યાન તેને પદસ્થ ધ્યાનનું સ્વરૂપ કહેવાય છે, તે પરમાત્માના નામનિષ્કેપની સાધના છે.

ત્રીજા પાઠમાં પરમાત્માનું મૂર્તિરૂપે દર્શન, પૂજન, સ્તવન અને ધ્યાન બતાવ્યું છે. પ્રથમ ભૂમિકામાં દર્શન અને ધ્યાનની પ્રક્રિયા બતાવી છે, બીજી ભૂમિકામાં પરમાત્માની પૂજાની ધ્યાન પ્રક્રિયા બતાવી છે. ત્રીજી ભૂમિકામાં પરમાત્માના સ્તવનમાં ધ્યાનની પ્રક્રિયા બતાવી છે. વિશિષ્ટ સાધકો માટે જિનભક્તિ દ્વારા આત્મ સાક્ષાત્કારની પ્રક્રિયા બતાવી છે.

ચોથા પાઠમાં બાળકો માટેનું સહેલું ધ્યાન બતાવ્યું છે.

પાંચમા પાઠમાં જીવનનું ધ્યેય-લક્ષ્ય શું રાખવું? તે માટે આ પુસ્તકના લેખકને ૨૦૧૩ માં ભીલડીયાજી તીર્થમાં ચૈત્ર મહિનાની આયંબિલની ઝોળી પ્રસંગે અધ્યાત્મ યોગી પૂ. પં. ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજ સાથે થયેલ વાર્તાલાપ બતાવી - આ જીવનનું લક્ષ્યાંક “આત્મઅનુભવ કરવો” - અને આવતા જીવનનું લક્ષ્યાંક “પૂર્ણ આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ કરવું” તે નિર્ણય કર્યું.

તે પછી હવે પાંચમા-છઠ્ઠા પાઠમાં નવપદની આરાધના ધ્યાન આપણે જોઈએ.

A Key to Radiant Success જ્વલંત સફળતાની ચાવી શ્રી નવપદની આરાધના ખતાવી છે. નવપદની આરાધનાની પ્રથમ ભૂમિકામાં રોજની નવપદની આરાધના છે. બીજી ભૂમિકામાં નવપદનું ધ્યાન. ત્રીજી ભૂમિકામાં સાધનાના છ સ્ટેજમાં નવપદમાં આત્મા અને આત્મામાં નવપદનું ધ્યાન ખતાવ્યું છે. અને નવપદના ધ્યાન દ્વારા આત્મ અનુભવની પ્રક્રિયા ખતાવી. છેલ્લે સાતમા-આઠમા પાઠમાં સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન ખતાવ્યું છે. તે ત્રણ પ્રકારે- કલશાકાર આકૃતિ રૂપ, કલ્પવૃક્ષાકાર આકૃતિ રૂપ અને ચક્રાકાર આકૃતિ રૂપે ખતાવ્યું છે.

આપણે હવે નવપદનું ધ્યાન કરીએ,
નવપદની આરાધનામાં વિકાસ સાધીએ.

★ Supramental Seminar of Supreme ★
Authorities-Shree Navpad.

“વિશ્વની સર્વોત્કૃષ્ટ શક્તિઓનો ભંડાર : નવપદો”

નવપદનું ધ્યાન

અરિહંત ભગવંતો ઉપકારના ભંડાર છે.
સિદ્ધ ભગવંતો સુખના ભંડાર છે.
આચાર્ય ભગવંતો આચારના ભંડાર છે.
ઉપાધ્યાય ભગવંતો વિનયના ભંડાર છે.
સાધુ ભગવંતો સહાયના ભંડાર છે.
પાંચેય પરમેષ્ઠિઓ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપમય છે.

સમ્યગ્દર્શન (Real and Creative Faith) સદ્-
ભાવનાઓનો ભંડાર છે.

સમ્યગ્જ્ઞાન (Real and Creative Knowledge)
સદ્વિચારોનો ભંડાર છે.

સમ્યગ્ચારિત્ર (Real and Creative Character)
સદ્વર્તનનો ભંડાર છે.

સમ્યગ્તપ સંતોષનો ભંડાર છે.

આ નવે પદો જગતનાં ઉત્કૃષ્ટ મહાનિધાનો છે. છેલ્લાં
ચાર પદો પંચ પરમેષ્ઠિઓમાં ઉત્કૃષ્ટ રીતે રહેલાં છે.
જગતની સર્વોત્તમ મહાવિભૂતિઓનો સત્સમાગમ, સત્સંગ
કરવાનું સ્થાન નવપદો છે. નવપદની આરાધના વખતે જગ-
તના ત્રણે કાળના અનંત અરિહંત ભગવંતો, અનંત સિદ્ધ
ભગવંતો, અનંત આચાર્ય ભગવંતો, અનંત ઉપાધ્યાય
ભગવંતો અને અનંત સાધુ ભગવંતોનો સત્સમાગમ થાય
છે. આવી અનંત ઉપકારી મહાન વ્યક્તિઓનો મેળાપ
નવપદ અને નમસ્કાર મંત્રમાં થાય છે.

“પતદારાધનાત્ સમ્યગારાધ્યં જિનશાસનમ્
યતઃ શાસનસર્વસ્વમેતદેવ નિગચ્ચતે ।
પમ્બ્યો નવપદેમ્બ્યોઽન્યત્ નાસ્તિ તત્ત્વં જિનાગમે
તતો નવપદી જ્ઞેયા સદા ધ્યેયા ચ ધીધનૈઃ ॥”

(સિદ્ધચક્ર પૂજન વિધિ)

આ નવપદનું આરાધન કરવાથી સમગ્ર જિનશાસનનું
આરાધન થાય છે, કારણ કે આ નવપદો એ જ જિન-

શાસનનું સર્વસ્વ છે. સમગ્ર જિનાગમમાં નવપદ સિવાય બીજું કોઈ પણ તત્ત્વ રહેલું નથી. માટે બુદ્ધિમાન જનોએ નવપદોનું સમ્યગ્ પ્રકારે જ્ઞાન મેળવીને, નિરંતર તેનું ધ્યાન કરવું તે જ સમ્યગ્ બુદ્ધિનું પરમ ક્ષણ છે.

આવા નવપદોમાં આપણે શ્રીપાલ અને મયણાની જેમ કૈવી રીતે લીન બનવું તે વિષે વિચારણા કરીએ.

નવપદની આરાધના અને ધ્યાન

નવપદની આરાધનાની પ્રથમ ભૂમિકા :-

નવપદની આરાધના જિનશાસનમાં ખૂબ જ પ્રચલિત છે. જેની શરૂઆત પ્રથમ ભૂમિકામાં આ રીતે કરીએ.

દરરોજની આરાધના :- પ્રયોગ નં. ૨૦

(૧) નવપદ (દેરાસરમાં નવપદનો ગટ્ટો-મૂર્તિ હોય છે તે) ની અષ્ટપ્રકારી પૂજા.

(૨) નવપદના નવ સાથિયા.

(૩) નવપદનાં નવ ખમાસમણાં. ('અરિહંતપદ ધ્યાતો થકો' વગેરે દુહા બોલીને)

(૪) નવપદની નવ માળાનો જપ.

ૐ હ્રીં નમો અરિહંતાણં

ૐ હ્રીં નમો સિધ્ધાણં

ૐ હ્રીં નમો આયરિયાણં

ૐ હ્રીં નમો ઉવજ્જાયાણં

ૐ હ્રીં નમો લોએ સંવસાહૂષ્

ૐ હ્રીં નમો દંસણુસ્સ

ૐ હ્રીં નમો નાણુસ્સ

ૐ હ્રીં નમો ચારિત્તસ્સ

ૐ હ્રીં નમો તવસ્સ

(૫) ઇન્દ્રાકારેણ સંહિસહ ભગવન્ ! નવપદ આરાધનાર્થં કાઉસગ્ગ કરં ? એ રીતે નવપદની આરાધના નિમિત્તે નવ લોગસ્સનો કાઉસગ્ગ.

(૬) નવપદનું ચૈત્યવંદન. અનુકૂળતા હોય તો સ્તવનમાં ઉપાધ્યાય યશોવિજયજી વિરચિત નવપદની એક પૂજા ગાવી. પહેલા દિવસે અરિહંત પદની પૂજા. બીજા દિવસે સિદ્ધપદની પૂજા. આ રીતે દશમા દિવસે ક્રીથી અરિહંત પદની પૂજા આવશે.

(૭) શ્રાવકોચિત નવકારશી, ચોવિહાર, અલક્ષ્ય ત્યાગ આદિ નિયમિત કરવા.

(૮) આયંબિલની ઓળી આવે ત્યારે ઓળી કરવી.

(૯) નવપદનું ધ્યાન નિયમિત કરવું.

(૧૦) ઓળી સિવાયના દિવસોમાં ઉપરના સ્ટેજની આરાધના નિયમિત ચાલુ રાખવી. કારણ કે એક પથ્થરને આપણે જાંચે જાંચીએ, તેવી રીતે આયંબિલની ઓળીમાં આરાધના દ્વારા આપણા આત્માને જાંચે જાંચીએ છીએ; પરંતુ ઓળી પૂરી થાય એટલે પાછો નીચે હતો ત્યાં જ મૂકી

દઈ એ છીએ. તેથી બીજી ઓળીમાં આત્માને ફરીથી પાછો નીચેથી ઊંચકવો પડે. પરંતુ ઊંચે ઊંચકેલ પથ્થરની નીચે જો ટેકા મૂકી દઈએ તો બીજી વખત ત્યાંથી આગળ ઊંચે લઈ જવાય. તે રીતે ઓળી પૂરી થયા પછી દરરોજના જીવનમાં ઉપરની આરાધના ચાલુ રાખીએ તો બીજી ઓળી આવે ત્યારે ત્યાંથી આગળ ઊંચે જવાય. નવો વિકાસ સાધી શકાય. આ રીતે નવપદની આરાધના નિયમિત રોજના જીવનમાં ચાલુ રાખવી.

નવપદના ધ્યાનના વિષયમાં હવે વધુ વિચારીએ :-

જૈન સંઘમાં નવપદની ઓળીની આરાધના મોટા પ્રમાણમાં થઈ રહી છે. હજારોની સંખ્યામાં ઓળીની આરાધના સર્વત્ર થાય છે. આપણા સંઘના યુવાન વર્ગમાં પણ ઓળીની આરાધના માટે અહલુત આકર્ષણ વધી રહ્યું છે તે આપણું ભાવી શુભ છે તેનું સૂચક છે. હવે આટલે સુધી પહોંચ્યા પછી આ નવપદજીની આરાધના ઉપયોગ જોડવાપૂર્વકની કરીએ તો વધુ ઉદ્યોતના પંથે આપણે આગળ વધી શકીશું, તે નિઃસંશય છે. ઉપયોગ જોડવાપૂર્વકની ક્રિયા કરવી તે ધ્યાન છે. ઉપયોગ અન્યત્ર ફરતો હોય અને ખમાસમણું પણ લેવાતાં હોય અને માળા પણ ગણાતી હોય, તેનું ફળ અલ્પ છે. સંપૂર્ણ ફળ મેળવવા ઉપયોગની સ્થિરતાપૂર્વક ક્રિયા કરવી જરૂરી છે.

નવપદના ધ્યાનની બીજી ભૂમિકા :-

અરિહંતપદ્મનું ધ્યાન :- પ્રયોગ નં. ૨૧.

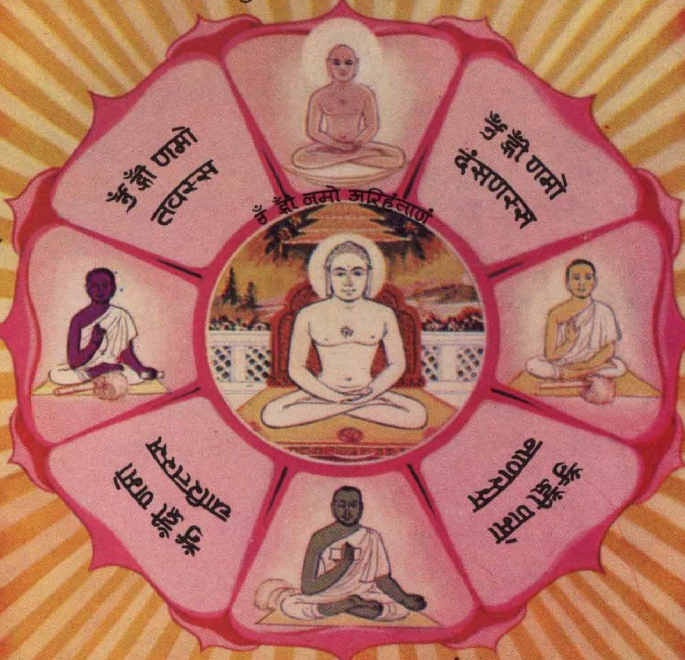
જે અરિહંત પરમાત્મા આપણા પરમ ઉદ્ધારક છે, આપણા પ્રત્યે પૂર્ણ પ્રેમ અને કરુણાથી ભરેલા છે, જે પરોપકારની પરિસ્થિતિમાં પહોંચી ગયા છે તેમના પ્રત્યે જેટલી કૃતજ્ઞતા આપણા હૃદયમાં ભાવિત થાય છે, તેટલા આપણે વધારે તેમની કરુણાના પાત્ર બનીએ છીએ. વરસાદ પડતો હોય ત્યારે જેનું પાત્ર ઊંધું હોય, તેનું પાત્ર ખાલી રહે છે. જેનું પાત્ર સીધું હોય, તેનું પાત્ર ભરાય છે; પછી પાત્ર વાટકા જેવડું હોય કે થાળી જેવડું હોય કે પછી સરોવર જેવડું હોય, બધું જ ભરાઈ જાય છે. પરમાત્માની કરુણા તો સર્વ જીવો પર એકસરખી-એકધારી રહેલી છે. જે જીવાત્મા તે કરુણાને પોતાના હૃદયમાં ઝીલે છે, તેને તે કરુણાનો પૂર્ણ લાભ મળે છે. પ્રભુની તે કરુણાને આપણા હૃદયમાં ઝીલવાનો મંત્ર છે : ‘નમો અરિહંતાણુ.’ તે મંત્ર દ્વારા પરમાત્માની કરુણાને આપણા હૃદયમાં ઝીલવાની યોગ્યતાનો વિકાસ થાય છે. Receptive attitude (અડભુશીલ વૃત્તિ) જેને પ્રાપ્ત થાય છે, તે પ્રભુની કરુણાના સંપૂર્ણ પાત્ર બને છે. તેના જીવનમાં પરમાત્માની કરુણા કાર્યશીલ બની જાય છે. આ રીતે પરમાત્માની કરુણા એ મહાન શક્તિ છે. તે નિરંતર આપણને સહાય કરી રહી છે.

પ્રયોગ :- પરમાત્મા અરિહંત દેવ આપણી સમક્ષ બિરાજમાન છે.

કરુણાના પૂર્ણ નિધાન છે.

“तिजयविजयचक्कुं सिद्धचक्कुं नमामि”
श्री सिद्धचक्र महायन्त्रम् ॥

ॐ ह्रीं नमो सिद्धाणं

ॐ ह्रीं णमो
 तवस्स

ॐ ह्रीं णमो
 दंसणस्स

ॐ ह्रीं नमो अरिहत्तवणं

ॐ ह्रीं नमो लोए सव्वसाहुणं

ॐ ह्रीं नमो आचरियाणं

ॐ ह्रीं णमो
 तात्तवणस्स

ॐ ह्रीं णमो
 वणस्स

ॐ ह्रीं नमो उवज्जायाणं

गपपदं तुं ध्यातुं

पत्रिका सं २१ पृष्ठ १८४

તેમના નેત્રમાંથી કરુણાની સફેદ હ્રદ જેવી ધારા વહી રહી છે.

તેમાં આપણે સ્નાન કરીએ છીએ.

પરમાત્માની કરુણા આપણા મસ્તકમાંથી આપણા શરીરમાં પ્રવેશ કરે છે.

આપણું હૃદય પૂર્ણ ભરાય છે.

આખા શરીરમાં કરુણા વ્યાપક બની જાય છે.

તેના પ્રભાવથી આપણાં શોક, દુઃખ, ભય, ચિંતા નાશ પામે છે.

આપણે સુખ, શાન્તિ અને આનંદનો અનુભવ કરીએ છીએ.

આવું દશ્ય નજરની સામે રાખી “ ॐ હ્રીં ” નમો અરિ-હંતાણુ ” પઢનો જાપ કરવો. જાપની એક માળા થયા પછી પણ ઉપરનું દશ્ય નજર સામે રાખી પ્રભુની કરુણામાં થોડો સમય સ્નાન કરવું. વિશેષ વિગતવાર પ્રયોગો આ પુસ્તકમાં અન્યત્ર છે તેથી અહીં વધુ વિગત લીધી નથી.

સિદ્ધપદનું ધ્યાન :-

સિદ્ધ ભગવંતો સર્વ કર્મઆવરણથી મુક્ત બનેલા છે. તેઓ અનંત, અવ્યાબાધ, સ્વતંત્ર, સ્વાધીન એવા સુખમાં સદા નિમગ્ન છે, નિષ્કલંક છે, નિરામય છે અને અનર્ગળ આનંદના દિવ્ય ભંડાર છે. સ્વરૂપમાં રમનારા, સ્વરૂપના ભોગી અને સ્વરૂપસ્થિત્વવાળા સચ્ચિદાનંદ રૂપ છે.

અનંત સિદ્ધ ભગવંતો તેમના કેવળજ્ઞાનમાં વિશ્વના સર્વ જડ-ચૈતન્યના ત્રણે કાળના સર્વ પર્યાયોને બુદ્ધિ છે અને બાણે છે. પરંતુ જગતના માણસોની જોવાની રીત જુદી છે, અને પરમાત્માની જોવાની રીત જુદી છે. પરમાત્મા કઈ દષ્ટિથી જગતને બુદ્ધિ છે, તે શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ સુવિધિનાથ ભગવાનના સ્તવનમાં આ પ્રમાણે કહે છે :

“તુમ પ્રભુ બાણુંગ રીતિ સર્વ જગ દેખતા,
નિજ સત્તાએ શુદ્ધ સહુને લેખતા,
પરપરિણતિ અદ્રેષપણે ઉવેખતા.”

અનંત સિદ્ધ ભગવંતો અત્યારે જ આપણને જોઈ રહ્યા છે, પરંતુ તે આપણી વિભાવદશા, દોષભરી હાલત, પરપરિણતિઓ વગેરે પાપથી ખરડાયેલી આપણી વર્તમાન અવસ્થાની ઉપેક્ષા કરે છે અને ‘નિજ સત્તાએ શુદ્ધ સહુને લેખતા.’ પ્રત્યેક જીવમાં સત્તાએ રહેલું જે શુદ્ધ સ્વરૂપ છે, તેનું મૂલ્યાંકન કરે છે.

“હલતયા પરમાત્મા એવ જીવાત્મા.”

સત્તાથી દરેક જીવાત્મા પરમાત્મા સ્વરૂપ છે, અર્થાત્ આપણી અંદર સત્તાથી તેમના જેવું જ જે પૂર્ણરૂપ રહેલું છે, તે રૂપમાં અનંત સિદ્ધ ભગવંતો આપણને જોઈ રહ્યા છે. એટલે તેમના ઉપયોગમાં આપણું શુદ્ધ સ્વરૂપ છે અને જિનાગમના આલંબનથી જ્યારે આપણા ઉપયોગમાં તેમનું શુદ્ધ સ્વરૂપ આવે છે, ત્યારે આપણો અને તેમનો એક વૈજ્ઞાનિક સંબંધ થાય છે. તેમના ઉપયોગમાં આપણું

શુદ્ધ સ્વરૂપ અને આપણા ઉપયોગમાં તેમનું શુદ્ધ સ્વરૂપ આવતાં એક વિશિષ્ટ સંબંધ થાય છે, જેમાંથી આપણી અંદર રહેલા તેમના જેવા જ શુદ્ધ સ્વરૂપની સલાનતા ઉત્પન્ન થાય છે.

શુદ્ધ સ્વરૂપની સલાનતા (Awareness in Absoluteness) થતાં શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવાની તીવ્ર ઝંખના ઉત્પન્ન થાય છે, અને તેનો ઉપાય પરમાત્માનું દર્શન, પૂજન, વંદન, સ્તવન, સ્મરણ, ધ્યાન અને આજ્ઞાપાલન જ છે. તેથી પરમાત્મા આપણું સર્વસ્વ બની જાય છે. પરમાત્મા જ આપણું પ્રાણ, ત્રાણ, શરણ, આધાર બની જાય છે. તે જ આપણા માતા, પિતા, નેતા અને બંધુ છે.

ત્વં મે માતા પિતા નેતા, દેવો ઘર્મો ગુરુઃ પરઃ ।

પ્રાણાઃ સ્વર્ગોડપવર્ગશ્ચ, સત્ત્વં તત્ત્વં ગતિર્મતિઃ ॥

—શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરીશ્વરજી કૃત શકસ્તવ.

વિશ્વમાં દર્શન કરવા લાયક, વંદન કરવા લાયક, પૂજન કરવા લાયક, સ્તવન કરવા લાયક કોઈ હોય તો તે અરિહંત અને સિદ્ધ ભગવંતો જ છે, તેવા ભાવથી સાધકનું હૃદય પરિપૂર્ણ ભરાય છે, સાધકની સર્વ વૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિ પરમાત્મા ભણી ખેંચાય છે, તથા પર વસ્તુ પ્રત્યે જે આદર અને બહુમાન હતું તે પરમાત્મા પ્રત્યે ઉત્પન્ન થાય છે. રૂચિ પરમાત્માના સ્વરૂપમાં, રમણતા પરમાત્માના શુભોમાં, તન્મયતા-તદ્રુપતા અને એકત્વ પરમાત્મામાં સધાય છે; અને છેવટે Absorption in Atmaswarup—સર્વ

વૃત્તિઓ પરમાત્મામાં અને ઉપલક્ષણથી આત્મસ્વરૂપમાં વિશ્રાંતિ પામે છે—Relaxation in Reality (in real self)
જેને આ માનવ જીવનનું પરમ અમૃત કહેવાય છે.

સાકરને દ્વંધમાં નાખવાથી તે ઓગળી જાય છે, તેમ મન આત્મા કે પરમાત્મામાં ઓગળી જાય, મન આત્મ-ઉપયોગે—આત્મારૂપે પરિણમે તે જ સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિનો ઉપાય છે. આપણે સિદ્ધપદની પ્રાપ્તિના પરમ હેતુભૂત અનંત ગુણના નિધાન સિદ્ધભગવંતોની ઉપાસના કરવાની છે.

પ્રયોગ :—

સિદ્ધ ભગવંતો અનંત ગુણના નિધાન છે.

તે સિદ્ધ પરમાત્મા આપણી સમક્ષ બિરાજમાન છે....

આપણે અનંતગુણના ભંડાર પરમાત્માનું દર્શન કરીએ છીએ.....

હે કરુણામય પ્રભુ ! આપ તો અનંત ગુણના પરમ નિધાન છો. મને અનંત ગુણોથી ભરી દેવા કૃપા કરો.....

પરમાત્માના સર્વ અંગોમાંથી ગુણોનો વરસાદ પડવો શરૂ થયો છે.....(આવું દશ્ય જોવું.)

પ્રભુના ગુણરૂપી ગંગાજળનો ઘોઘ આપણા ઉપર પડી રહ્યો છે..... (આવું સંવેદન કરવું.)

તુમ ગુણગણ ગંગાજળે, હું ઝીલીને નિર્મળ થાઉં રે;
અવર ન ધંધો આદરું, નિશ્ચિત તોરા ગુણ ગાઉં રે.

ગીરુઆરે ગુણ તુમ તણા.....

પ્રભુના ગુણરૂપી ગંગાજળમાં આપણે સ્નાન કરીને નિર્મળ બનીએ છીએ..... (થોડો સમય સ્થિર બની આવું સંવેદન કરવું.)

પ્રભુના ગુણરૂપી ગંગાજળ આપણા મસ્તકમાંથી આપણી અંદર પ્રવેશ કરે છે..... આપણે ઉત્તમ ગુણોથી ભરાઈ રહ્યા છીએ..... (આવું દશ્ય જોવું.)

પ્રભુના ગુણ ગંગાજળમાં સ્નાન કરતાં કરતાં “ ૐ હ્રીં નમો સિદ્ધાણં ” પદનો મંત્ર જાપ કરવો. ક્ષમા, નમ્રતા, સરળતા, સંતોષ, અહિંસા, સત્ય, અચૈર્થ્ય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિચ્છેદ, દયા, દાન, પરોપકાર, કૃતજ્ઞતા, મૈત્રી, પ્રમોદ, કરુણા, માધ્યસ્થ આદિ ઉત્તમ ગુણોથી આપણે ભરાઈ ગયા છીએ.....આપણે અનંત ગુણોથી પૂર્ણ ભરાઈ ગયા....
..... (સંકલ્પપૂર્વક આવું અનુભવવું.)

આચાર્યપદનું ધ્યાન :-

પંચાચારનું પાલન કરનારા અને કરાવનારા, જિનેશ્વર ભગવંતના શાસનનો જગતમાં વિસ્તાર કરનારા, છત્રીસ ગુણના ભંડાર, આચાર્ય ભગવંતોની આરાધના આપણે કરવાની છે. આચાર્ય ભગવંતોની આરાધના કરવાથી આચાર-પાલનનું બળ આપણને પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રયોગ :-

સર્વ આચાર્યોના પ્રતિનિધિ ગૌતમ ગણધર ભગવંત આપણી સમક્ષ બિરાજમાન છે.

પીળા વર્ણવાળા (સોના જેવા વર્ણવાળા) ગૌતમ મહારાજનું ધ્યાન કરવું.

ગૌતમ મહારાજમાંથી પીળા વર્ણનો પ્રકાશ નીકળે છે..... (આવું દૃશ્ય જોવું) તે પ્રકાશને આપણા અંતરાત્મામાં ઝીલીએ છીએ..... તે પ્રકાશ આપણા આખા શરીરમાં અને આત્મપ્રદેશોમાં ફેલાય છે.....

તેમાંથી આપણને આચારપાલનનું બળ પ્રાપ્ત થઈ રહ્યું છે તેવો સંકલ્પ કરવો. આચાર્યપદનો મંત્ર ‘ ઓહીં નમો આચરિયાણું ’નો જાપ ઉપરના દૃશ્યના દર્શન અને સંવેદન પૂર્વક કરવો.

તે પછી અનંત લખ્ધિના નિધાન ગૌતમ મહારાજના પીળા વર્ણના પ્રકાશથી આપણને આચારપાલનનું બળ પ્રાપ્ત થઈ રહ્યું છે તેવો સંકલ્પ થોડી ક્ષણ માટે સ્થિર કરીને ધ્યાન કરવું. (આપણે કોઈ નિયમ લીધો હોય અને નિયમ પાળવા માટે આપણું મન જ્યારે ડામાડોળ થાય તે સમયે ઉપર મુજબનો પ્રયોગ કરવાથી આપણા વ્રતનિયમમાં સ્થિરતા આવે છે.) બીજી રીતે પણ આ પ્રયોગ કરી શકાય.

બીજી રીત :—

શ્રી ગૌતમ ગણધર ભગવંત આપણા હૃદયમાં ધિરાજમાન છે.

હૃદયમાં ધિરાજમાન ગૌતમ મહારાજનું ધ્યાન કરવું.....

હૃદયમાં બિરાજમાન ગૌતમ મહારાજનાંથી પીળા વર્ણનો પ્રકાશ નીકળે છે..... તે પ્રકાશ આપણા આત્મપ્રદેશોમાં ફેલાય છે..... (આવું સંવેદન કરવું.)
તે પ્રકાશના કિરણોના દિવ્ય પ્રભાવથી આપણને આચાર-પાલનનું બળ પ્રાપ્ત થાય છે .....

(આવા સંકલ્પપૂર્વક સંવેદન કરવું.)

આવું ધ્યાન થોડો સમય અનુકૂળતા મુજબ કરવું. આ પ્રયોગથી આચારપાલનનું બળ પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપાધ્યાય પદનું ધ્યાન :—

ઉપાધ્યાય ભગવંતો વિનય ગુણના ભંડાર છે. દ્વાદશાંગી - શ્રુતજ્ઞાનનું અધ્યયન કરનારા અને કરાવનારા છે. ઉપાધ્યાય ભગવંતોના હૃદયમાં એવા પ્રકારનો કરુણાભાવ હોય છે કે મૂર્ખ એવો મનુષ્ય પણ જો ઉપાધ્યાય ભગવંતને શરણે જાય તો પંડિત બને છે. પથ્થર જેવો જડ મનુષ્ય પણ ઉપાધ્યાય ભગવંતની ઉપાસના કરે તો તેનામાં પણ જ્ઞાનરૂપી અંકુરા ઊગે છે.

“જે ઉવજ્ઞાય સદા તે નમતાં, નાવે ભવભય શોભ”

આવા ઉપાધ્યાય ભગવંતને નમસ્કાર કરવાથી ભવભયનો શોક અને ચિંતા ચાલ્યાં જાય છે. સંસારના આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિથી પીડાતા જીવો જ્યારે ઉપાધ્યાય ભગવંતના શરણે જાય છે ત્યારે બાવનાચંદનની જેમ શીતળતાનો અનુભવ કરે છે. આથી ઉપાધ્યાય ભગવંતોની

આપણે ઉપાસના કરવાની છે. તેનો મંત્ર છે - “ૐ હ્રીં
નમો ઉવજ્જાયાણુ;” ઉપાધ્યાય ભગવંતોની ઉપાસના કર-
વાથી જ્ઞાનની પરિણતિ પ્રાપ્ત થાય છે. જ્ઞાન આપણે
પુસ્તકોમાંથી, શિક્ષકો પાસેથી અગર બીજે ગમે ત્યાંથી મેળવી
શકીએ છીએ, પરંતુ તે જ્ઞાન મોક્ષહેતુક બની શકતું નથી.
ઉપાધ્યાય ભગવંતની ઉપાસના દ્વારા તેમનો જે અનુબ્રહ્મ
પ્રાપ્ત થાય છે, તે અનુબ્રહ્મ દ્વારા થોડું પણ જ્ઞાન
આપણને પ્રાપ્ત થાય છે તે પરિણત જ્ઞાન થાય છે, અને
મોક્ષહેતુક બને છે.

ત્રયોગ :-

નીલમ રત્નના વર્ણવાળા ઉપાધ્યાય ભગવાન આપણી
સમક્ષ બિરાજમાન છે.....

(આવું દશ્ય આંખ બંધ કરીને નજર સામે લાવવું.)

તે ઉપાધ્યાય ભગવંતમાંથી લીલા વર્ણનો પ્રકાશ નીકળે
છે.....

તે પ્રકાશ આપણે ઝીલીએ છીએ.....

તે પ્રકાશ આપણા આત્મપ્રદેશોમાં ફેલાય છે.....

તે પ્રકાશના પ્રલાવથી આપણને જ્ઞાનની પરિણતિ પ્રાપ્ત
થાય છે.....(આવો સંકલ્પ કરીને અનુભવ કરવો.)

(આપણા હૃદયમાં લીલા વર્ણવાળા ઉપાધ્યાય ભગવંત
બિરાજમાન છે. તેમાંથી પ્રકાશ નીકળી આપણી અંદર
ફેલાય છે તે રીતે પણ કરી શકાય.)

સાધુપદ્મનું ધ્યાન :—

જેઓ જિનેશ્વર લગવંતની આજ્ઞાને અનુરૂપ જીવન-જીવવાવાળા છે, જે કંચન-કામિનીના ત્યાગી છે, પાંચ મહાવ્રતોને જે ધારણ કરનારા છે એવા સાધુ લગવંતોની આપણે આરાધના કરવાની છે.

સકલ વિષય વિષ વારીને, નિઃકામી નિઃસંગીજી,
લવ દવ તાપ શમાવતા, આતમ સાધન રંગીજી.

(શ્રી દેવચંદ્રજી કૃત સાધુપદ્મની પૂજામાંથી.)

વિષયોનું ઝેર જેમને નિવારણ થઈ ગયું છે, નિષ્કામી એટલે આત્માનું શુદ્ધસ્વરૂપ પ્રગટ કરવા સિવાય જેમને કોઈ ઈચ્છા બાકી નથી, સકલ પુદ્ગલ સંગનો ત્યાગ કરવાનો જેમણે નિર્ણય કર્યો છે, જેમનો ભવરૂપી દાવાનળ શાંત થઈ ગયો છે અને જેમની પાસે જનારનો ભવ દાવાનળ પણ શાંત થઈ જાય છે, જે આત્મસાધનામાં સદા રક્ત છે તેવા સાધુ લગવંતોની આપણે ઉપાસના કરવાની છે.

મુનિરાજ કરુણાસિંધુ ત્રિભુવન-અંધુ પ્રણમું હિત ભણી.

(સાધુ પદ્મની પૂજા.)

મુનિરાજ કરુણાના સિંધુ છે. ત્રણ જગતના પરમ બાંધવ છે. સુરિ પુરંદર હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ “લલિત વિસ્તરા” ગ્રંથમાં ‘ધરમદયાણુ’ પાઠની ટીકામાં સાધુપદ્મની વ્યાખ્યા કરે છે :-

ધ્યા. પ્ર. ૧૩

સામાયિકાદિગતવિશુદ્ધક્રિયા અભિવ્યંગ્ય સકલ સત્ત્વ-
હિતાશય અમૃત લક્ષણ સ્વપરિણામ ઇવ સાધુધર્મઃ ।

સર્વ જીવોના હિતના આશયરૂપ આત્મામાં ઉત્પન્ન થયેલા (અજરામર પદને અપાવવાવાળા) અમૃતલક્ષણ પરિણામને સાધુ ભગવંતો સામાયિક આદિ વિશુદ્ધ ક્રિયા દ્વારા અભિવ્યક્ત કરે છે. તેવા સાધુભગવંતો સાધુધર્મનું પાલન કરનારા, અઠાર હજાર શીલાંગરથને ધારણ કરનારા અને દશ પ્રકારના યતિધર્મનું વહન કરનારા છે. ક્ષમા, નમ્રતા, સરળતા, સંતોષ, સત્ય, શૌચ, અકિંચન, તપ, સંચમ, બ્રહ્મચર્ય - આ દશ પ્રકારના ધર્મને સાધુ ભગવંતો જીવનમાં ધારણ કરે છે. દશ પ્રકારના ધર્મના પ્રભાવનું વર્ણન કરતાં કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવાન હેમચંદ્રસૂરિજી મહારાજ યોગશાસ્ત્રના ચોથા પ્રકાશમાં ધર્મ ભાવનાના અધિકારમાં કહે છે : “ આ પૃથ્વી નિરાધાર ટકી રહી છે, સૂર્ય, ચંદ્ર નિયમિત ગતિ કરે છે, સમુદ્ર પોતાની મર્યાદા મૂકતો નથી વગેરે વિશ્વનું આ બધું તંત્ર દશ પ્રકારના યતિ-ધર્મના પ્રભાવથી વ્યવસ્થિત ચાલે છે.” આવા સાધુ ભગવંતો આપણી આરાધનામાં સહાય કરનારા છે. આપણને પણ આવું સાધુપણું ક્યારે પ્રાપ્ત થાય ! તેવો સંકલ્પ કરીને “ ॐ હ્રીં નમો લોએ સંવસાહુણું.” આ પ્રમાણે માળા ગણવી. માળા ગણવી વખતે નીચેનું દશ્ય નજર સામે રાખવું.

પ્રયોગ :-

સકલસત્ત્વહિતાશય રૂપ અમૃત પરિણામ જેમને

નિરંતર છે એવા સાધુલગવંતનો નીલ આકાશ જેવો વર્ણ કલ્પવો. એવા સાધુલગવંત આપણી સમક્ષ ઊરાજમાન છે.

તેમનામાંથી નીલ વર્ણનો પ્રકાશ નીકળે છે.....

તે પ્રકાશ આપણા અંતરાત્મામાં ઝીલીએ છીએ....

તે પ્રકાશ આપણા આત્મપ્રદેશોમાં ફેલાય છે....

તેમાંથી સકલસત્ત્વહિતાશય અમૃત પરિણામ પ્રાપ્ત થાય છે. તે પરિણામથી સમિતિ, ગુપ્તિનું પાલન, મહા-વ્રતોનું પાલન તથા દશ યતિધર્મની પ્રાપ્તિની તીવ્ર ઈચ્છા ઉત્પન્ન થાય છે.

સમ્યગ્દર્શન :-

જે જિનેશ્વર લગવંતોએ કહેલું છે તે જ સત્ય અને શંકા વગરનું છે - આવો શ્રદ્ધાનો પરિણામ તે સમ્યગ્દર્શન છે. સમ્યગ્દર્શન ગુણના અધિકારી બનવા માટે આપણને આ જીવનમાં જે જ્ઞાન અને શ્રદ્ધા મળ્યાં છે તેનું માપ કાઢવું જોઈએ.

મોટા ભાગે મનુષ્ય પોતાને મળેલાં જ્ઞાન અને બુદ્ધિના અહંકારમાં રાચતો હોય છે. ચાર દિવસ પહેલાં બપોરે કયું ભોજન કર્યું હતું? ભીંતની પાછળ શું છે? ક્ષણ પછી શું બનવાનું છે? પોતાના ઘરની સીડીનાં કેટલા પગથિયાં છે? આટલું પણ જેને જ્ઞાન નથી, તેવો મનુષ્ય આ બુદ્ધિવાદના જમાનામાં પોતાને મળેલ અલ્પ જ્ઞાન અને બુદ્ધિ ઉપર મુસ્તાક હોય છે. પરંતુ બીજાબુદ્ધિના ધણી ગૌતમ

ગણધર ભગવંતની બુદ્ધિ પાસે આપણી બુદ્ધિ કેટલી? અતિ અલ્પ. કેવળજ્ઞાની ભગવંતોના જ્ઞાનની પાસે આપણું જ્ઞાન કેટલું? અતિ અલ્પ. આવી આપણી અલ્પ બુદ્ધિ અને અલ્પ જ્ઞાનના મદમાંથી છૂટવા માટે શું કરવું? અતિ નિર્મળ બુદ્ધિ અને પરિપૂર્ણ જ્ઞાનને વરેલા પરમાત્માનું આલંબન લેવું અને તેમના પરિપૂર્ણ જ્ઞાન પાસે પોતે કેટલો અલ્પ જ્ઞાનવાળો છે તથા પોતાની બુદ્ધિ કેટલી વિચિત્ર વાસનાઓથી ખરડાયેલી છે તેનું ભાન થતાં પરમાત્મા તીર્થંકર દેવનું કથન એ જ તેની શ્રદ્ધાનું કેન્દ્ર બને છે. “તમેવ સચ્ચં નિઃશંકં જં જિણેહિં પવેહ્યં” એ ભાવ પ્રગટ થવો શરૂ થાય છે. પોતાની બુદ્ધિ અને જ્ઞાનનો અહંકાર છોડીને મનુષ્ય જ્યારે વીતરાગ સર્વજ્ઞ તીર્થંકર પરમાત્માએ કહેલાં તત્ત્વને સમજવા માટે પોતાની બુદ્ધિ અને જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે તે સમ્યગ્દર્શન ગુણ પ્રાપ્ત કરવાનો અધિકારી બને છે.

સમ્યગ્દર્શનની બીજી ભૂમિકા પણ એટલી જ સહેલી છે. “શુદ્ધ દેવ ગુરૂ ધર્મ પરીક્ષા સદ્દેહણા પરિણામ.” સુદેવ, સુગુરૂ, સુધર્મ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા તે સમ્યગ્દર્શનની બીજી ભૂમિકા છે.

સમ્યગ્દર્શનની ત્રીજી ભૂમિકા આત્મ અનુભવરૂપ સમ્યગ્દર્શન છે.

“આતમજ્ઞાનકો અનુભવ દર્શન, સરસ સુધારસ પીજીએ.”
(પદ્મવિજય કૃત સમ્યગ્દર્શનની પૂજા.)

આ આત્મ અનુભવરૂપ સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ માટે મોહનીય કર્મની સાત પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમ થવો જરૂરી છે. (ક્ષયોપશમ સમક્રિત વખતે સમક્રિત મોહનીયનો ઉદય અને બીજી છ પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમ હોય છે.) તે માટે જડ અને ચૈતન્યના ભેદવિજ્ઞાનની જરૂર પડે છે. પુદ્ગલ વિનાશી છે, હું અવિનાશી છું. પુદ્ગલનું લક્ષણ શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ છે, મારું લક્ષણ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય અને ઉપયોગ છે. પુદ્ગલ જડ છે, હું ચૈતન્ય સ્વરૂપ છું. આવું જડ-ચૈતન્યનું ભેદવિજ્ઞાન દર્શન મોહનીયના ક્ષયોપશમનું કારણ છે. તેમાં પુદ્ગલથી ભિન્નતા ભાવિત થાય છે. અને ચૈતન્યથી એકતા ભાવિત થાય છે. જેવું પરમાત્માનું સ્વરૂપ છે, તેવું જ મારું સ્વરૂપ સત્તાએ છે અને મારી અંદર જેવું ચૈતન્ય છે, તેવું જ ચૈતન્ય જગતના જીવમાત્રમાં છે. તેવી ભાવનાથી સર્વ જીવ સાથે આત્મસમાન ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે અને મૈત્રી આદિ ભાવોથી ભાવિત બનાય છે, જેનાથી અનંતાનુબંધી કષાયનો ક્ષયોપશમ થઈ આત્મ અનુભવરૂપ સમ્યગ્દર્શન ગુણનો અનુભવ થાય છે.

આ રીતે સમ્યગ્દર્શનની આરાધનાથી સર્વ જીવ સાથે આત્મસમાન ભાવથી-મૈત્રીભાવથી ભાવિત બનાય છે, અને આપણી અંદર રહેલા પરમાત્માના જેવા જ શુદ્ધ આત્મ-ચૈતન્યની સદ્દેહા, પ્રતીતિ અને ક્રિયિત અનુભવ પણ થાય છે. આપણી અંદર રહેલા શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપની પ્રતીતિ અને

અનુભવ માટે જિનલક્ષિત એ તેનું અનુષ્ઠાન છે; અને સર્વ જીવ આત્મ સમાન છે, તે માટે જીવમૈત્રી એ અનુષ્ઠાન છે—આવું આત્મઅનુભવ રૂપ સમ્યગ્દર્શન આપણને પણ પ્રાપ્ત થાય તે માટે સમ્યગ્દર્શનની આરાધના કરવાની છે. સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યગ્ચારિત્ર, અને સમ્યગ્તપ-હવે પછીના આ ત્રણે પદનો પાયો સમ્યગ્દર્શન છે. તેનું ધ્યાન કેવી રીતે કરવું, તે જોઈએ. આ ધ્યાનપ્રક્રિયાથી વિકસિત સમ્યગ્દર્શન છેવટે સમ્યગ્ચારિત્રમાં પરિણામ પામે છે. અને આ પ્રક્રિયાથી શમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા અને આસ્તિક્ય આદિ સમ્યગ્દર્શનના લક્ષણો અનુભવાય છે.

મૈત્રી પ્રમોદ કારુણ્ય માધ્યસ્થાનિ નિયોજયેત્ ।

ધર્મધ્યાનમુપસ્કન્તું તદ્દિ તસ્ય રસાયનમ્ ॥

(યોગશાસ્ત્ર-ચોથો પ્રકાશ.)

મૈત્રી, પ્રમોદ, કરુણા, માધ્યસ્થ આ ચાર ભાવનાઓ આત્માની સાથે પ્રયોજવી. કારણ કે આ ભાવનાઓ ધ્યાનને રસાયણની માફક પુષ્ટ કરે છે.

આ દષ્ટિએ આપણે જે ધ્યાન કરવા ઇચ્છીએ છીએ તેના પ્રારંભમાં મૈત્રી આદિ ભાવથી ભાવિત બનવું જરૂરી છે.

પ્રયોગ :—

આવા મહાકરુણાના નિધાન, કૃપાના અવતાર, દયાના સમુદ્ર, વાત્સલ્યસના ભંડાર પરમાત્માની કરુણા જગતના જીવ માત્ર ઉપર સિદ્ધશિલાથી છેક નીચે સાતમી નારકી સુધી વરસી રહી છે. ચૌદ રાજલોક પરમાત્માની કરુણાથી

પરિપ્લાવિત થઈ રહ્યું છે.....
 .....(આવું દશ્ય આપણે જોઈએ છીએ.)

અતિ અદ્ભુત અને આનંદમય દશ્ય આપણે જોઈએ છીએ.....તેનાથી આપણા હૃદયમાં ભાવોદ્ભાસ ઉત્પન્ન થાય છે. આપણા હૃદયમાં પણ સર્વ જીવ સાથે મૈત્રીભાવ ઉદ્ભવિત થાય છે. આપણી જગતના જીવમાત્રના કલ્યાણની ભાવના પણ પરમાત્માની કૃષ્ણા સાથે મળે છે.....

અદ્ભુત ભાવોદ્ભાસ આપણામાં પ્રગટે છે.....

“ સર્વ જીવોનું કલ્યાણ થાઓ.....

સર્વ જીવો દુઃખ મુક્ત બનો.....

સર્વ જીવોનાં પાપ નાશ પામો.....

સર્વ જીવોને પરમાત્માનું શાસન મળો.....

બધા જ ઝોધિખીજને પામો.....

સર્વને મીક્ષ મળો.....

આ જીવ મારા આત્માની સમાન છે.....

મને સર્વ પ્રત્યે મૈત્રી છે.....

મને સર્વ પ્રત્યે સ્નેહભાવ છે.....

સર્વ જીવો સત્તાએ પરમાત્મતુલ્ય છે.....

પરમાનંદ કંદ છે અને અનંત ગુણના વૃંદ છે....

સર્વ જીવ પ્રત્યે મને પૂર્ણ પ્રેમ છે.....

સર્વનું કલ્યાણ-મંગળ થાઓ. સૌને આનંદ થાઓ....

સર્વ જીવો પ્રભુની કરુણાના પાત્ર છે, તેથી મારા પરમ ખાંધવ છે.

સર્વ જીવ ઉપર કરુણાને વરસતી જોવી.....પ્રભુની કરુણામાં આપણો કરુણાલાવ લેજો મળ્યો છે. પ્રભુની કરુણાના મહાસાગરમાં આપણો બિન્દુરૂપ લાવ લળી જાય છે.

“ ઉદ્દક બિન્દુ સાયર ભર્યો.” (In tune with Infinite) આવી અવસ્થા છે.....(આવું સંવેદન કરવું.) આપણું અલગ વ્યક્તિત્વ ઝોગળી ગયું છે..... સમષ્ટિમાં આપણે લળી ગયા છીએ..... વિશ્વમય પરમાત્મા એ આપણું સર્વસ્વ છે..... મૈત્રીલાવનો પરમ આનંદ આપણે અનુભવીએ છીએ.....

નોંધ : આ રીતે મૈત્રીલાવનાનું ધ્યાન કરવાથી જગતના જીવો પ્રત્યે સ્નેહપરિણામ - સર્વના હિતની ખુદ્ધિ વધતી જાય છે. તેનાથી જીવનમાં અનુકંપા, દયા, દાન, પરોપકાર આદિ ગુણો ખીલે છે. છેવટે તે જગતના જીવો પ્રત્યેનો આત્મસમાન ભાવ, અહિંસાદિ વ્રતો, ક્ષમાદિ ધર્મો, સમિતિ, ગુપ્તના પાલનમાં પરિણમવા રૂપ ચારિત્રધર્મને ખેંચી લાવે છે.

આ આરાધના નિત્ય કરવાથી સર્વ જીવો પ્રત્યે પ્રેમ, કરુણા, મૈત્રી વિકસિત થાય છે. ક્રોધ, માન, માયા આદિ કષાયો પાતળા પડે છે અને સાધના સમયે દિવ્ય આનંદ

અને સુખનો અનુભવ થાય છે. જેની સાથે વેર, અમૈત્રી થઈ હોય તેના ઉપર કરુણા ખાસ વરસાવવી; તેથી સામાના ભાવો બદલાઈ જશે. પરસ્પર મૈત્રી ઉત્પન્ન થશે.

આ મૈત્રીભાવનાની આરાધના - ધ્યાનથી સમ્યગ્દર્શનનાં શમ અને અનુકંપા ગુણ વૃદ્ધિ પામે છે. શમ અને અનુકંપા સમ્યગ્દર્શનનાં લક્ષણો છે.

સમ્યગ્દર્શનના ધ્યાનનો બીજો પ્રયોગ :- આ પુસ્તકના પ્રયોગ નંબર ચાર પ્રમાણે કરવો.

તેનાથી સમ્યગ્દર્શન સમયે આત્મસ્વરૂપની પ્રતીતિ અને ક્રિયિત્ અનુભવ થાય છે. આત્મસ્વરૂપના આનંદનો થોડો રસ ચાખ્યા પછી જીવ નિરંતર તેની ઝંખના કરે છે. આવો અનુભવ કરવા માટે પ્રયોગ નંબર ચાર મુજબ ધ્યાન કરવું.

આત્મરમણતાનો પરમાનંદ તો સર્વ સંગ છોડ્યા પછી ચારિત્રધર્મમાં જ મળે. તે કારણે ચારિત્રપદ પ્રાપ્તિની તીવ્ર ઝંખના થાય છે. “સાધુ ધર્માલિલાષાશય ઇપ શ્રાવક ધર્મ.” સાધુધર્મની તીવ્ર અલિલાષા ઇપ શ્રાવકધર્મ આવે છે. જેમાં શ્રાવકધર્મને અનુરૂપ ક્રિયા-અનુષ્ઠાનની રૂચિ વધતી જાય છે. સમ્યક્ત્વની અને શ્રાવકધર્મની આચરણામાં ઉત્સાહ વધતો જાય છે. કારણ કે જેમ જેમ તેની જિનાજ્ઞા-પાલનની રૂચિ વધે છે, તેમ તેમ આત્મઅનુભવ અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટેની યોગ્યતા વધતી જાય છે. અને છેવટે “સંયમ કબ મિલે? યુ’ સમકિત ગુણઠાણુ ગવારા, આતમસે કરત

વિચારા” આ વિચાર તેને ચારિત્રપદમાં ખેંચી જાય છે. સમ્યક્ત્વ છેવટે ચારિત્રમાં પરિણમે છે.

સમ્યગ્જ્ઞાન પદ :—

જીવનનો કોઈપણ મહત્ત્વનો નિર્ણય શ્રુતજ્ઞાનના આલંબને કરવામાં આવે છે. શ્રુતજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવાથી વિવેક બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે અને વિવેકથી જીવનનો સાચો નિર્ણય આપણે કરી શકીએ છીએ. આપણે આ જીવનમાં શું કરવું અને શું ન કરવું? કઈ વસ્તુ મેળવવી અને કઈ વસ્તુ છોડી દેવી? શું ખાવું અને શું ન ખાવું? આવા પ્રશ્નોનો નિર્ણય જો આપણી બુદ્ધિથી કરવા જઈએ, તો આપણી બુદ્ધિ મિથ્યામોહથી વાસિત હોવાથી આપણી બુદ્ધિથી કરેલા નિર્ણયો ખોટા અને અધૂરા થાય છે. માટે હેય અને ઉપાદેય, કર્તવ્ય અને અકર્તવ્ય, લક્ષ્ય અને અલક્ષ્ય, તેનો નિર્ણય શ્રુતજ્ઞાનને આલંબને કરવામાં આવે છે. તે શ્રુતજ્ઞાન જ્યારે જિંડું ચિંતન સ્વરૂપ બને છે ત્યારે તે ભાવનાજ્ઞાન બને છે; અને ભાવનાજ્ઞાન જ્યારે પરમેષ્ઠિ-પદોના ધ્યાન સ્વરૂપ બને છે ત્યારે અનુભવજ્ઞાન બને છે. આવું અનુભવજ્ઞાન-જેમાં શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપના અનુભવનો પરમાનંદ હોય છે-તે માટેનો ધ્યાનપ્રયોગ સમ્યગ્દર્શનમાં બતાવ્યો. તે વધારે જિંડાણમાં જઈ કરવાનો હોય છે. અગર ખીજા અનેક પ્રકારે આત્મઅનુભવ રૂપ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે.

સમ્યગ્ચારિત્ર પદ :

સમ્યગ્દષ્ટિ આત્માના હૃદયમાં નિરંતર ભાવ રહે છે

કે સર્વ જીવો આત્મસમાન હોવા છતાં, હું સર્વ જીવ સાથે આત્મસમાન ભાવે વર્તન કરી શકતો નથી; તેથી મને ક્યારે જિનેશ્વર ભગવંતોએ કહેલો ચારિત્રધર્મ પ્રાપ્ત થાય અને સર્વ જીવ સાથે આત્મસમાન ભાવે હું વર્તન કરવાવાળો બનું ? બીજી તરફ સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા પોતાના આત્મામાં પરમાત્માના જેવું જ સ્વરૂપ સત્તાએ રહેલું છે તે જાણીને તે સ્વરૂપનો અનુભવ કરવા માટે નિરંતર પરમાત્માની ભક્તિ, અજ્ઞાપાલન આદિમાં રક્ત હોવા છતાં સંસારમાં અનેક પ્રકારની વિટંબણા હોવાથી સંપૂર્ણપણે પરમાત્મા સાથે ધ્યાનની એકતા દ્વારા પરમાનંદનો અનુભવ અને સંપૂર્ણ આજ્ઞાનું પાલન કરી શકતો નથી. તેથી સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા ઝંખે છે કે ક્યારે મને પરમાત્માએ કહેલો (પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ ઉભયરૂપ) ચારિત્ર ધર્મ પ્રાપ્ત થાય અને પૂર્ણપણે પરમાત્માની આજ્ઞાનું પાલન કરી પરમાત્મા સાથે અભેદ ધ્યાન સિદ્ધ કરી, આત્મસ્વરૂપ રમણતારૂપ શુદ્ધ-ચારિત્રના પરમાનંદનો અનુભવ કરું ?

ઉપાધ્યાય યશોવિજયજી કૃત ‘સમ્યગ્દર્શન’ની પૂજામાં “ નિજ શુદ્ધ સત્તા પ્રગટ અનુભવ કરણુ રુચિતા ઉછળે ” એટલે સમ્યગ્દષ્ટિ આત્માને પોતાની શુદ્ધ આત્મસત્તાનો અનુભવ કરવાની તીવ્ર ઇચ્છા ઉછાળા મારે છે.

પં. પદ્મવિજયજી કૃત ‘સમ્યગ્દર્શન’ની પૂજામાં

‘ પ્રભુ નિર્માળ દર્શન કીજીએ;

આતમજ્ઞાનકે અનુભવદર્શન સરસ સુધારસ પીજીએ.’

એટલે કે ‘હે પ્રભુ! મારું દર્શન-સમ્યક્ત્વ નિર્મળ કરો. આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ તે સમ્યગ્દર્શન છે, તે સમ્યગ્દર્શનરૂપ ઉત્તમ અમૃતરસનું પાન કરીએ.’”

સમ્યગ્દર્શન ગુણસ્થાનકે રહેલ આત્મા ભાવના કરે છે :
“સંયમ કયમ મીલે ? સસનેહી પ્યારા હો.

યું સમકિત ગુણઠાણુ ગવારા, આતમસે કરત વિચારા હો.
સંયમ કયમ મીલે ?”

સમ્યગ્દષ્ટિ આત્માની આવી નિર્મળ પવિત્ર ઝંખના છેવટે શુદ્ધ ચારિત્રરૂપે પરિણમે છે અને સ્મૃતિ ગુપ્તિના પાલન, મહાવ્રતો અને ક્ષમાદિ ધર્મો દ્વારા સર્વ જીવો સાથે આત્મસમાન શુદ્ધ વ્યવહાર ઉત્પન્ન થાય છે; અને પરમાત્માના અલેદ ધ્યાન દ્વારા સ્વરૂપરમણતા અને તે દ્વારા પરમાનંદના અનુભવરૂપ નિશ્ચય ચારિત્રરૂપે આત્મા સ્થિર બને છે. તે વખતે સ્વરૂપરમણતાના પરમાનંદના અનુભવનું સુખ બાર માસના ચારિત્ર પર્યાયવાળાને અનુત્તર વિમાનવાસી દેવ કરતાં અધિક સુખનો અનુભવ કરાવે છે.

“બાર માસ પર્યાયે જોડને, અનુભવ સુખ અતિક્રમીએ.”
(ઉ. યશોવિજયજી કૃત નવપદ પૂજા)

“બ્રહ્મ ચારિત્ર તે આત્મા, નિજ સ્વભાવમાં રમતો રે.”
“ચારિત્ર ગુણ વળી વળી નમો, તત્ત્વ રમણુ જસુ મૂલોજી.”
(ચારિત્રપદની પંજા)

આવા નિર્મળ સ્વરૂપરમણતા રૂપ શુદ્ધ ચારિત્રના મૂળમાં સમ્યગ્દર્શન છે. અને સમ્યગ્દર્શનની નિર્મળતા અરિહંતાદિ પરમેષ્ઠિઓના ધ્યાન, ઉપાસના અને આજ્ઞાપાલન દ્વારા થાય છે.

પરમાનંદની પરાકાષ્ટાએ પહોંચેલા પરમાત્માનું સ્મરણ, દર્શન, પૂજન, વંદન, સ્તવન અને ધ્યાન સાધકને પરમાનંદની પ્રાપ્તિનું પરમ કારણ છે.

શરૂઆતમાં તો આપણે જીવ બાહ્ય વસ્તુઓમાં સુખ અને આનંદ માટે દોડતો હોય છે અને રાત-દિવસ તે માટે જ પ્રયત્નશીલ હોય છે. પરંતુ જીવનમાં જ્યારે સદ્ગુરૂની કૃપા દ્વારા પરમાત્મસ્વરૂપને પિછાને છે અને જેવું પરમાત્માનું સ્વરૂપ છે; તેવું જ પોતાનું સ્વરૂપ છે -એવું જાણે છે, ત્યારે તેના જીવનમાં સાચો રાહ જીવડે છે.

“ પ્રભુ મુદ્રાને યોગ પ્રભુ પ્રભુતા લખે;
દ્રવ્ય તણે સાધર્મ્ય સ્વસંપત્તિ ઝોળખે.”

પરમાત્મા સાથે આત્મદ્રવ્યનું સાધર્મિકપણું ખ્યાલમાં લાવીને, પોતાની અંદર અનંત સુખ અને આનંદનું નિધાન રહ્યું છે તેવી ઝોળખાણુ સાધકને થાય છે.

“ ઝોળખતાં બહુ માન સહિત રુચિ પણ વધે;
રુચિ અનુયાયી વીર્ય ચરણધારા સધે.”

આજ સુધી આદર-બહુમાન પુદ્ગલનું છે, રુચિ પર-પુદ્ગલની છે, વીર્ય પરઅનુયાયી છે, રમણતા પરવસ્તુમાં

છે, આપણી આખી ચેતના પુદ્ગલ અનુયાયી બની ગઈ છે. તે ચેતનાને આત્મસ્વરૂપ અનુયાયી બનાવવા માટે જેનું સંપૂર્ણ શુદ્ધ પરમાનંદ સ્વરૂપ પ્રગટ થયું છે, તેવા પરમાત્માનું આલંબન લેવું પડે છે. પરમાત્મસ્વરૂપને અવલંબેલું આપણું ચૈતન્ય, પરમાત્મ ગુણોના રંગે રંગાયેલી આપણી ચેતના, પરમાત્મગુણ રસિક બનેલી આપણી ચેતના, છેવટે આત્મસ્વરૂપ અનુયાયી બની શકે છે. તેથી પરમાત્મા મોક્ષ પ્રાપ્તિના પુષ્ટ નિમિત્ત છે. તે જ એક આધાર, પ્રાણ, ત્રાણ, શરણ છે. તે જ એક દર્શન, પૂજન, વંદન, સ્તવન, ધ્યાન, સ્મરણ કરવા લાયક છે - તેવો ભાવ પ્રગટ થતાં અનાદિથી પુદ્ગલ અનુયાયી બનેલું ચૈતન્ય, પરમાત્મા તરફ આદર, બહુમાન, રુચિવાળું બને છે. પરમાત્માના ગુણોમાં રુચિ થતાં, 'રુચિ અનુયાયી વીર્ય' તે નિયમ મુજબ આત્માની બધી શક્તિઓ પરમાત્માની નિકટ દિશામાં કાર્યશીલ બને છે.

દર્શન જ્ઞાનાદિક ગુણ આત્મના, પ્રભુ પ્રભુતા લયલીન, શુદ્ધ સ્વરૂપી રૂપે તન્મયી, તસુ આસ્વાદન પીન. પૂજના તો કીજે રે બારમા જિનતણી.

(શ્રી દેવચંદ્રજી કૃત)

ક્ષયોપશમ ભાવે અંશતઃ ખુદ્ધાં થયેલાં આપણાં દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને વીર્ય જે પરપુદ્ગલ અનુયાયી હતાં, તે પરમાત્મ અનુયાયી બને છે; અને પરમાત્મામાં તન્મયતા, તદ્રૂપતા, એકત્વતા ઉત્પન્ન થાય છે.

“શુદ્ધ તત્ત્વ રસ રંગી ચેતના, પામે આત્મસ્વભાવ.”

પરમાત્મ તત્ત્વ સાથે એકત્વ સાધતાં પોતાના આત્મામાં રહેલા પરમાનંદમાં પ્રવેશ થાય છે; અને તેમાં સ્થિરતા થતાં, આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ થાય છે. તે અનુભવ જ વિશ્વ ઉપરનું પરમ અમૃત છે. આવા પરમામૃતનું પાન કરવું તે માનવજીવનનું પરમ લક્ષ્ય છે. તે લક્ષ્યાંક પૂર્ણ કરવા માટે ચારિત્રપદની પ્રાપ્તિની તીવ્ર અભિલાષાપૂર્વક “ૐ હ્રીં” નામો ચારિત્તરસ” પદનો જાપ કરવો — આ રીતે ચારિત્રપદની આરાધના કરવી. સમ્યગ્દર્શન પદમાં બતાવેલ પરમાત્મ ધ્યાન અને મૈત્રીભાવનાનું ધ્યાન વિકસિત થતાં છેવટે ચારિત્રમાં પરિણામ પામે છે. તે વખતે સ્વરૂપરમણ્યતા રૂપ ચારિત્રનો પરમાનંદ અનુભવાય છે. આવું ચારિત્ર આપણને પણ પ્રાપ્ત થાય તેવા લક્ષ્યપૂર્વક ચારિત્રપદનું આરાધન કરવું. સમ્યગ્તપ પદ :—

છ બાહ્ય અને છ અભ્યંતર એમ બાર પ્રકારનો તપ છે; જેનું કૃણ મોક્ષ પદ છે. ઇન્દ્ર અને ચક્રવર્તીની સંપત્તિ એ જેનું કૂલ છે. સમતારૂપ અમૂલ્ય જેનો રસ (મકરંદ) છે, તે તપને જ્ઞાની પુરુષો કલ્પવૃક્ષ સરીખું કહે છે. કહ્યું છે કે—

કૃણ શિવસુખ મહોદ્ધું; સુર નરવર સંપત્તિ જેહનું કૂલ;

તે તપ સુરતરૂ ચરિષો વંદું; સમ મકરંદ અમૂલ્ય રે.

ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વંદો.

વંદીને આનંદો રે ભવિકા, નાવે ભવભવ કંદો રે ભવિકા;
દાળે દુરિતહ દંદો રે ભવિકા, સેવે ચોસઠ ઇન્દો રે ભવિકા;

ઉપશમ રસનો કંદો રે ભવિકા, જિમ ચિરકાલે નંદો રે ભવિકા;
 શ્રી શ્રીપાલે સેવ્યો રે ભવિકા, મયજ્ઞાએ આરાધ્યો રે ભવિકા.
 સિદ્ધચક્ર પદ વંદો.
 (નવપદની પૂજા)

આ તપપદ જગતનું સર્વોત્કૃષ્ટ મંગલ છે. તે તપ
 ક્ષમાપૂર્વક કરતાં નિકાચિત કર્મ પણ ક્ષય થઈ જાય છે.

‘કર્મ નિકાચિત પણ ક્ષય થાયે, ક્ષમા સહિત જે કરતાં.’

આવા અપૂર્વ લાવપૂર્વક તપ પદનો મંત્ર જપ
 “ ૐ હ્રીં નમો તવસ્સ ” કરવો.

તાત્ત્વિક રીતે ઇચ્છાઓના નિરોધરૂપ સંવર કરી,
 મન, વચન, કાયાની એકાગ્રતાથી સમતારસમાં પરિણમન
 કરી, આત્મા પોતાના ગુણોનો ભોગ કરી સ્વરૂપમાં રમણતા
 કરે તે જ તપ છે.

સમ્યગ્ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રની આરાધના છેલ્લે
 સ્વરૂપરમણતામાંથી સ્વરૂપસ્થિરતા રૂપે તપપદમાં પરિણમશે.

ઈમ નવપદ ધ્યાવે, પરમ આનંદ પાવે;
 નવમે ભવ શિવ જાવે, દેવ નરભવ પાવે.

આ રીતે નવપદનું ધ્યાન આપણે સૌ આરાધીએ.
 આપણી ભૂમિકાને અનુરૂપ ક્રિયા-અનુષ્ઠાન પૂર્વક નવપદનું
 ધ્યાન નવ ભવમાં મોક્ષને આપનાર બને છે.

જ્ઞાન વિમલ ગુણ ગાવે, સિદ્ધચક્ર પ્રલાવે;
 સવિ દુરિત ગમાવે, વિશ્વ જયકાર પાવે.

પૂ. જ્ઞાનવિમલસૂરીશ્વરજી કહે છે - આ સિદ્ધચક્રના પ્રભાવે સર્વ દુઃખ અને કર્મનો ક્ષય થઈ, પરમ આનંદમય આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ થાય છે.

ઈશ્યા નવપદ્ધ ધ્યાનને જેહુ ધ્યાયે,
સદાનંદ ચિદ્રૂપતા તેહ પાવે.

આ નવપદ્ધના ધ્યાનને આપણે નિરંતર ધ્યાઈએ; જેનાથી પરમાનંદમય આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ અને છેવટે તેની પ્રાપ્તિ થાય છે.

એમ નવપદ્ધ શુભતો તિહાં લીનો, હુઓ તન્મય શ્રીપાલ.

શ્રીપાલ અને મયણાએ નવપદ્ધનું ધ્યાન કર્યું હતું. આપણે પણ આપણી ભૂમિકા સુજાળ નવપદ્ધની સર્વ પ્રકારે આરાધનાપૂર્વક ધ્યાન કરીએ.

નવપદ્ધની આરાધનાનું મૂળ આત્મલાવ છે. નવપદ્ધમાં આત્મા છે અને આત્મામાં નવપદ્ધ છે. આ વસ્તુને આપણે વિશેષ રૂપે સમજીએ.

નવપદ્ધની સાધના દ્વારા વિકાસક્રમની ભૂમિકાઓ :

Observation of Absoluteness

નવપદ્ધમાં આપણા આત્માના પૂર્ણસ્વરૂપનું દર્શન :

જ્યારે આપણે પરમાત્માનું દર્શન કરીએ છીએ, ત્યારે અનંતકાળથી (એકેન્દ્રિયથી માંડીને પંચેન્દ્રિય સુધીના અનંત ભવોમાં) વિસરાઈ ગયેલું આપણું પોતાનું આત્મ-
યા. પ્ર. ૧૪

સ્વરૂપ છે, તેની સભાનતા થાય છે. મહાપુરુષે કહ્યું છે —

“ દ્વીકો સુવિધિ જિજ્ઞાંક્ષ સમાધિરસે લયો,
ભાસ્યો આત્મસ્વરૂપ અનાદિનો વીસર્યો.”

જ્યારે દેવાધિદેવ પરમાત્માનું દર્શન કરીએ છીએ ત્યારે આપણને આપણું પોતાનું પરમાત્મા જેવું જ વિસરાઈ ગયેલું મૂળ સ્વરૂપ યાદ આવે છે. પરમાત્માનું દર્શન કે સ્મરણ તે આપણા પોતાના જ Absolute-પૂર્ણસ્વરૂપનું Observation-દર્શન છે. નવપદો એ આપણાં પોતાનાં જ નવ દિવ્ય રૂપો છે.

Determination of Destination

ધ્યેયનો નિર્ણય

પરમાત્માના દર્શનથી, તેમના જેવા જ આપણા આત્મ-સ્વરૂપની સભાનતા થાય છે. અને ‘સત્તાએ આપણા આત્મામાં પરમાત્માના જેવો જ અનંત સુખ અને આનંદનો ખનનો છે’ તેવું સમજાય છે, ત્યારે ‘મારે હવે તે જ જોઈએ’ તેવો વિચાર આવે છે. પછી તે આત્મસ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવું તેવું ધ્યેય નક્કી થાય છે.

પ્રભુ મુદ્રાને યોગ, પ્રભુ પ્રભુતા લખે;
દ્રવ્ય તણે સાધમ્યું સ્વ-સંપત્તિ ઓળખે,
ઓળખતાં બહુમાન, સહિત રુચિ પણ વધે,
રુચિ અનુયાયી વીર્ય, ચરણધારા સધે.

(શ્રી દેવચંદ્રજી કૃત સુવિધિનાથ લગવાનનું સ્તવન.)

માટે ‘નમો સિદ્ધાણુ’ તે સર્વ ધ્યેયોનું મૂળ - ધ્યેય-
બિંદુ છે. પ્રાપ્ત કરવા લાયક શું છે? તેનો નિષ્ક્રમ ‘નમો
સિદ્ધાણુ’ના ધ્યાન દ્વારા થાય છે.

અત્યારે તો માત્ર આપણું ધ્યેય એટલું જ છે કે મારી
પાસે ૧૦ લાખ અને પાડોશી પાસે ૨૦ લાખ છે, તો
મારે ૨૦ લાખ લેગા કરવા. આપણે ૨૦ લાખ લેગા
કરવા જઈએ છીએ, ત્યાં તો પાડોશી પાસે ૪૦ લાખ થઈ
જાય છે. એટલે આપણે પણ ૪૦ લાખ લેગા કરવા જઈએ
છીએ. અને આપણી પાસે ૪૦ લાખ થાય, ત્યાં તો પાડોશી
પાસે કોડ થઈ જાય છે. એટલે આપણે પણ કોડ લેગા
કરવા જઈએ છીએ. ત્યાં વચ્ચે આયુષ્ય પૂરું થઈ જાય છે,
અગર તો પૈસા આપણી પાસે પૂરતા થઈ જાય છે ત્યારે
ખસો-ચારસો માણસના સર્કલમાં - જેમાં આપણે વસીએ
છીએ તેમાં ‘અમે કાંઈ જેવા તેવા નથી’ એવું સાબિત
કરવા પાછળ દોડીએ છીએ. ‘ખીજ કરતાં અમે પણ ચઢિ-
યાતા છીએ’ તેવું સાબિત કરવા માનવજીવનનો મોટા
ભાગનો સમય ખર્ચાય છે.

આ કાંઈ માનવજીવનનું ધ્યેય નથી. પરંતુ જ્યારે
મનુષ્ય પરમાત્માનું સ્વરૂપ જાણે છે અને તેવું જ સ્વરૂપ
પોતાની અંદર રહેલું છે અને તે પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ છે,
તેવું જ્ઞાન તેને અરિહંત - સિદ્ધ ભગવંતોનાં દર્શન, પૂજન,
વંદન, સ્તવન, ધ્યાન, સ્મરણ રૂપ નમસ્કારભાવથી થાય છે,
ત્યારે મનુષ્ય પોતાનું આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ કરવું તેવું ધ્યેય-લક્ષ્ય

નક્કી કરે છે. જો કે આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ કરવાનું ધ્યેય પૂર્ણપણે આ જીવનમાં પ્રાપ્ત થઈ શકે તેમ નથી, કારણ કે અત્યારે આપણી પાસે તે માટેની પરિપૂર્ણ સામગ્રી નથી; પરંતુ આ જીવનમાં તે ધ્યેયને પહોંચવા માટે કયાં સુધી જઈ શકાય તેમ છે ?

તો બધા જ્ઞાની પુરુષોનો એક જ અભિપ્રાય છે કે આ જીવનમાં આત્માનુભવ, આત્મદર્શન, આત્મસાક્ષાત્કાર કરી શકાય છે અને તે દ્વારા પરમાનંદનો અનુભવ થઈ શકે છે. તથા લવાન્તરમાં અનુકૂળ સંયોગ-સામગ્રી મળતાં પૂર્ણ આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ કરી શકાય છે. વર્તમાનમાં જીવનનું લક્ષ્ય-બિંદુ આત્મસાક્ષાત્કાર દ્વારા પરમાનંદનો અનુભવ, અને લવાન્તરનું લક્ષ્યબિંદુ પૂર્ણ આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થવી તે આ રીતે નિર્ણયિત થાય છે. તેને જ Dynamic desire of Destination - મોક્ષની તીવ્ર ઇચ્છા (સંવેગ) કહેવાય છે. નવપદનું જે સ્વરૂપ છે તેવું જ દિવ્ય સ્વરૂપ મારા અંદર છે અને મારે હવે તે જ જોઈએ છે તેવા ધ્યેયનો નિર્ણય નવપદના આલંબને થાય છે.

Architect of Originality.

મૂળભૂત આત્મચૈતન્ય પ્રગટ કરવાનો ઝડપુ મિન્ટ.

આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ કરવું એ જ એક માનવજીવનનું ધ્યેયબિન્દુ છે-તેવો નિર્ણય પરમાત્મદર્શન તથા અરિહંત અને સિદ્ધપદના ધ્યાન દ્વારા થાય છે. મકાન બાંધવાનો

નિર્ણય કર્યા પછી આર્કિટેકટની પાસે નકશો આપણે કરાવીએ છીએ. અને લૌકિક આર્કિટેકટની કળાને સારી રીતે જાણનાર Civil Engineer મકાન બાંધતાં પહેલાં blue print - નકશો તૈયાર કરી આપે છે. તે રીતે આઠે દ્રવ્ય-કર્મના અને લાવકર્મ (રાગ-દ્રેષ-મોહ અને અજ્ઞાન)ના બાંધનમાં રહેલા આપણા આત્માને પ્રથમ ગુણસ્થાનકથી આરંભા ગુણસ્થાનકના અંત લાગ સુધી પહોંચાડવાનો blue print - નકશો નવપદના ધ્યાન દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે. આર્કિટેકટની સર્વોત્કૃષ્ટ કળા જે આપણા મૂળ સ્વરૂપ સુધી પહોંચાડે છે, તે કળા નમસ્કાર મહા-મંત્ર અને નવપદમાં રહેલી છે.

પ્રથમ ગુણસ્થાનકથી ચતુર્થ ગુણસ્થાનકે કેવી રીતે પહોંચવું? ચરમ યથાપ્રવૃત્તિકરણ, અપૂર્વકરણ રૂપ મહા સમાધિ, અનિવૃત્તિકરણ અને અંતરકરણ દ્વારા સમ્યગ્દર્શન કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવું? પાંચમા અને છઠ્ઠા ગુણસ્થાનકની આરાધના દ્વારા અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનકના સ્પર્શ રૂપ આત્મ-રમણતાના પરમાનંદને કેવી રીતે અનુભવવો અને ક્ષપકશ્રેણી દ્વારા દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના પૃથક્ પૃથક્ અને છેવટે એકત્વ રૂપે દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના ધ્યાન દ્વારા અલેદ રત્નત્રયીને સ્પર્શી 'સ્વરૂપ એકત્વપણે પરિણમી, ઘાતી કર્મોનો ક્ષય કરી' કેવળજ્ઞાન કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવું તે Architect of Originalityનો Blue Print - નકશો નવપદના ધ્યાનથી પ્રાપ્ત થાય છે. (વિશેષ વિગત માટે જુઓ પ્રયોગ નં, ૩૪.)

Organization To Immortality

ધ્યેય-લક્ષ્યને પહોંચવા માટેની વ્યવસ્થાશક્તિ

મકાન માટેનો નકશો તૈયાર થયા પછી, તે નકશો ખીસામાં લઈને ફરવાથી મકાન બંધાતું નથી. તે માટે વ્યવસ્થાશક્તિ (Organization Power)ની જરૂર પડે છે, તેમ નવપદના ધ્યાન દ્વારા આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિનો ખલ્લુ પ્રિન્ટ નકશો પ્રાપ્ત થયા પછી સાધના માટેની વ્યવસ્થાશક્તિ (Organization Power)ની જરૂર પડે છે. તે આત્મસ્વરૂપપ્રાપ્તિ માટેનો ઉત્સાહ (વ્યવસ્થાશક્તિ) નવપદની વિશેષ આરાધના અને ધ્યાન દ્વારા પ્રાપ્ત થાય છે.

Business Organization – વ્યાપારનું વ્યવસ્થાતંત્ર શીખવા માટે ઘણા માણસો અમેરિકા જાય છે, પરંતુ આપણું પોતાનું શાશ્વત, આનંદમય, અચિંત્ય શક્તિયુક્ત, અવ્યાખાધ સુખમય સ્વરૂપ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવું તે કળા શીખવી જરૂરી છે અને તેનું શિક્ષણ નવપદના ધ્યાનમાંથી મળે છે. અને તે પછી જીવનમાં Science of Supremacy (આત્મવિજ્ઞાનના પ્રયોગ દ્વારા (Realisation of Reality) (આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ) પ્રાપ્ત થાય છે.

Scientifically Secured – shree NAVPAD

નવપદો એ વિશ્વ ઉપરનું સ્વયંસિદ્ધ, સર્વોત્કૃષ્ટ, મહાવિજ્ઞાન છે.

અનંત કરુણામય પ્રભુ શ્રી મહાવીર ભગવાન દેશનામાં કહે છે કે :-

“આરાધનાનું મૂળ જસ, આતમલાવ અછેહ; તિણે નવપદ છે આતમા, નવપદ માંહે તેહ.”

શ્રી નવપદમાં આતમા છે, અને આતમામાં નવપદો છે. નવપદમાં આતમા અને આતમામાં નવપદોનો અનુલવ કરવા માટે લગવાન દેશનામાં આગળ કહે છે કે :-

“ધ્યેય સમાપત્તિ હુએ, ધ્યાતા ધ્યેય પ્રમાણુ; તિણે નવપદ છે આતમા, જાણે કોઈ સુજાણુ.”

પહેલી નજરે આપણને એવું લાગે છે કે નવપદમાં આતમાનો અને આતમામાં નવપદોનો અનુલવ કરવો એ ખહુ કઠિન કાર્ય છે. તેવો અનુલવ કરવા માટે તો હિમાલયની ગુફામાં યોગી બનીને બેસવું પડે, પરંતુ તેવું કરવાની કોઈ જરૂર નથી. તેવો અનુલવ કરવા માટે જિનાગમ અને જિનબિંબ (મૂર્તિ)નું આલંબન લેવાની જરૂર છે. નવપદમાં આતમાને સહેલાઈથી સમજવા માટે એક દષ્ટાંત જોઈએ :-

એક શેઠ જિનમંદિરમાં પૂજા કરવા માટે ગયા. તેમના ઘેર મહેમાન આવ્યા. મહેમાને શેઠાણીને પૂછ્યું કે, શેઠ ક્યાં ગયા છે? શેઠાણીએ કહ્યું કે શેઠ અત્યારે વક્રીલને ઘેર ગયા છે. થોડી વારમાં શેઠ જિનમંદિરથી પૂજના કપડામાં પૂજાની સામગ્રી સાથે ઘેર આવ્યા. મહેમાને જિનમંદિરથી શેઠને આવતાં જોઈને શેઠાણીને કહ્યું કે શેઠ તો જિનમંદિરથી આવે છે! ત્યારે શેઠાણીએ કહ્યું કે શેઠને પૂછો : જિનમંદિરમાં હતા, તે વખતે તેમનું ધ્યાન ક્યાં

હતું? શેઠે કબૂલ કર્યું કે તે મંદિરમાં હતા, ત્યારે તેમનું ધ્યાન કોઈની પાસે પૈસા લહેણા હતા તે વસૂલ કરવા માટે વકીલની સલાહ લેવામાં હતું. શેઠ હતા તે જિનમંદિરમાં, પણ તેમનું ધ્યાન, તેમનો ઉપયોગ (Attention) વકીલમાં હતો. તેથી શેઠ વકીલને ઘેર ગયા હતા, તેવું આપણે કહીએ છીએ. એટલે જ્યાં ઉપયોગ ત્યાં આત્મા. જેમાં ધ્યાન તેમાં આત્મા - આવો નિયમ આમાંથી નીકળે છે.

હવે આપણો ઉપયોગ, આપણું ધ્યાન નવપદમાં હોય ત્યારે, આપણો આત્મા ક્યાં છે? એનો ઉત્તર સ્પષ્ટ છે કે જ્યારે આપણે આપણો ઉપયોગ નવપદમાં લીન કરીએ છીએ ત્યારે આપણો આત્મા નવપદમાં છે.

હવે, આત્મામાં નવપદો કેવી રીતે છે તે દષ્ટાંતથી જોઈએ.

એક માણસ ચશ્માને જોવામાં લીન બની ગયો. તે જોવામાં તન્મય-તદ્રૂપ બની ગયો, તે વખતે તેના આત્માએ ચશ્માનો આકાર ધારણ કર્યો.

સિનેમાની નટીના દશ્યમાં તન્મય, બનેલો માણસ તે નટીના ધ્યાનથી પોતાના આત્માને તે સિનેમાની નટીના આકારે પરિણુમાવે છે. એવી જ રીતે ક્રોધના, માનના, માયાના, લોભના ઉપયોગમાં પોતાના આત્માને પરિણુમાવે છે, ત્યારે આત્મા ક્રોધી, માની, માયાવી, અને લોભી આકારે પરિણુમે છે. તે જ ન્યાય લગવાનના મંદિરમાં છે. પરમાત્માના મંદિરમાં જઈ, જ્યારે આપણે આપણો ઉપયોગ પરમાત્મામાં સ્થિર કરીએ

છીએ, પરમાત્મામાં તદાકાર ઉપયોગે સ્થિર રહીએ છીએ, ત્યારે આપણો આત્મા પરમાત્માનો આકાર ધારણ કરે છે. જ્યારે આપણે નવપદના ધ્યાનમાં તન્મય, તદ્રૂપ, તદાકાર-રૂપે રહીએ છીએ, ત્યારે આપણો આત્મા નવપદના આકાર વાળો બને છે. એટલે કે આપણો આત્મા નવપદના ઉપયોગમાં સ્થિર થાય છે, ત્યારે આપણા આત્મામાં નવપદો છે. જે સમયે ઉપયોગ સ્થિર થવાથી નવપદમાં આત્મા છે, તે જ સમયે આત્મામાં નવપદો છે. objectively એટલે નિમિત્ત દષ્ટિબિન્દુથી નવપદમાં આત્મા છે; અને subjectively એટલે ઉપાદાન દષ્ટિબિન્દુથી આત્મામાં નવપદો છે.

પ્રભુ મહાવીરે ખતાવેલું આ તત્ત્વજ્ઞાન જગત ઉપરનું સર્વોત્કૃષ્ટ વિજ્ઞાન Supreme Science છે.

જે (અરિહંત આદિ) ભાવ વડે આત્મા પરિણમે છે, તે (અરિહંતાદિ) ભાવ વડે તે (આત્મા) તન્મય (અરિહંતાદિમય) બને છે. તેથી અરિહંતના ધ્યાનમાં નિષ્ઠ એવો આત્મા તે (અરિહંત ભાવ) થકી પોતે જ ભાવ અરિહંત (આગમથી) થાય છે.

એટલા માટે ભગવાન મહાવીર પરમાત્મા અહીં કહે છે —

‘ધ્યેય સમાપત્તિ હુએ, ધ્યાતા ધ્યેય પ્રમાણુ;
તેણે નવપદ છે આત્મા, જાણે કોઈ સુજાણુ.’

ધ્યેય નવપદ છે. ધ્યાતા આપણો આત્મા છે અને ધ્યાન પ્રક્રિયા ચાલે છે. જે સમયે ધ્યાતાનું ચતન્ય ધ્યેયમાં નિષ્ઠ થઈ

બય છે, જે સમયે ધ્યાતાનો ઉપયોગ ધ્યેયાકારે પરિણમે છે, તે સમયે નવપદમાં આત્મા અને આત્મામાં નવપદને અનુભવ થાય છે.

આજ સુધીમાં નવપદમાં આત્મા અને આત્મામાં નવપદના ધ્યાનથી અનંત આત્મા સિદ્ધિપદને પામ્યા છે. આજે પણ તેના ધ્યાનથી આપણી ભૂમિકાને ઉચિત આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ (Realisation of Reality) પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ. તે માટે પ્રયોગાત્મક સાધના કરવી પડે.

જગતનું સુપ્રીમ સાયન્સ હાથમાં આવ્યા પછી, તે પ્રયોગનો કાગળ ખીસામાં લઈને ફરીએ તો પણ કાર્યસિદ્ધિ થતી નથી. કાર્યસિદ્ધિ માટે સ્વયં પ્રયોગ કરવો પડે છે. દા. ત., “પ્રભુ નામે આનંદ કંદ” આ વાક્યમાં પ્રભુનું નામ તે ત્રિન્સીપલ (સિદ્ધાંત) છે, અને આનંદનો કંદ રીઝલ્ટ (ફળ) છે. આ જો વસ્તુ યાદ કરવાથી કાર્યસિદ્ધિ થતી નથી પણ આ કાર્યસિદ્ધિની ફેમ્યુલા છે.

Principle + Application = Result

સિદ્ધાંત + પ્રયોગ = ફળ

એપ્લીકેશન - પ્રયોગ દ્વારા જ કાર્યસિદ્ધિ થાય છે.

કેમેસ્ટ્રીની નાનામાં નાની ફેમ્યુલા - $H_2O = \text{water}$

જે ભાગ હાઈડ્રોજન + એક ભાગ ઓક્સીજન = પાણી

હવે એક ખાટલામાં હાઈડ્રોજન અને એક ખાટલામાં ઓક્સીજન ભરીને દસ વર્ષ રાખીએ તો પણ પાણી બનતું

નથી. તે પ્રયોગની સિદ્ધિ માટે હાઇડ્રોજન અને ઓક્સી-
જનનું સંયોજન કરવું પડે છે. તે રીતે પરમાત્મા તેમના
ઠેકાણે અને આપણે આપણા ઠેકાણે - તે પ્રમાણે વર્ષો સુધી
પ્રયત્ન કરીએ તો પણ કાર્યસિદ્ધિ ન થાય. પરમાત્મા અને
આપણા આત્માનો મેળાપ થવો જોઈએ. ધ્યાન દ્વારા,
ઉપયોગ દ્વારા પરમાત્મા અને આપણા આત્માનું જોડાણ
થાય છે ત્યારે કાર્યસિદ્ધિ થાય છે.

સમજૂર્વાક આપણો ઉપયોગ નવપદમાં જોડીએ તે
વખતે નવપદમાં આત્માનો અને વધુ સ્થિરતા આવતાં
આત્મામાં નવપદનો અનુભવ શ્રીપાલ મહારાજ અને મયણા-
સુંદરીની જેમ આપણે પણ કરી શકીએ છીએ.

નવપદના એક-એક પદનું છૂટું ધ્યાન કરી, છેવટે નવ-
પદનું ભેગું ધ્યાન કરવું. હૃદયમાં આઠ પાંખડીવાળા કમળની
આકૃતિ કલ્પવી. તેમાં કૃષ્ણિકામાં અરિહંત પદ, ચાર દિશાની
ચાર પાંખડીમાં સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ તથા
ચાર વિદિશાની ચાર પાંખડીમાં દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને
તપ-આ રીતે કમળાકારે નવપદનું ધ્યાન આત્માનુભવ
સુધી લઈ જશે.

શ્રીપાલ મહારાજને જીવનમાં જે સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત
થઈ તથા નવમા ભવે મોક્ષ પર્યંત પહોંચી શકશે તેના
મૂળમાં પ્રભુ મહાવીરસ્વામીએ ખતાવેલી આ નવપદમાં
આત્મા અને આત્મામાં નવપદની પ્રત્યક્ષ અનુભવસિદ્ધિ
સાધના છે.

નવપદના ધ્યાનની સર્વોચ્ચ ભૂમિકા

શ્રીપાલના રાસમાં મહાવીરસ્વામી દેશનામાં કહે છે —

અરિહંત પદ ધ્યાતો થકો, દબ્બહ ગુણ પબ્બાય રે;
લેદ છેદ કરી આતમા, અરિહંત રૂપી થાય રે.
મહાવીર જિનેશ્વર ઉપદિશે, તુમે સાંભળજે ચિત્ત લાઈ રે;
આતમ ધ્યાને આતમા, ઋદ્ધિ મળે સવિ આઈ રે.
વીર જિનેશ્વર ઉપદિશે.

અરિહંત પરમાત્માના ધ્યાનમાં જે સમયે ધ્યાતા (ધ્યાન કરનાર) સ્થિર બની જાય છે, જે સમયે ધ્યાતાનો ઉપયોગ ધ્યેય - પરમાત્મામાં તન્મય - તદ્રૂપ થઈ જાય છે, તે સમયે ધ્યાનમાં સ્થિર હોય તેટલા સમય પૂરતો ધ્યાતા આગમથી ભાવનિક્ષેપે અરિહંત રૂપ બને છે. ઉપરની પ્રભુ મહાવીરની દેશનામાં સાલંબન ધ્યાન બતાવ્યું છે. તે આપણે વિગતથી સમજીએ.

આવું 'સાલંબન ધ્યાન' એટલે કે પરમાત્માના આકારે ઉપયોગને પરિણુમાવવાની કળા શીખવી અને હંમેશાં તે મુજબ આરાધના કરવી તે આપણી ચેતનાની ઊર્ધ્વ-ગમનની મહાન પ્રક્રિયા છે. જૈનશાસનની ધ્યાન પ્રક્રિયા દ્વંકાણુમાં માત્ર ચાર જ નાના વાક્યોમાં આવી જાય છે.

૧. નોઆગમથી ભાવનિક્ષેપે પરમાત્મા.
૨. આગમથી ભાવનિક્ષેપે પરમાત્મા.
૩. અરિહંતાકાર ઉપયોગ.
૪. ઉપયોગાકાર આત્મા.

(૧) સમવસરણુમાં ઊરાજમાન જગતના જીવોના કલ્યાણ માટે ઉપદેશ આપી રહેલા સાક્ષાત્ અરિહંત પરમાત્મા તે નોઆગમથી ભાવનિક્ષેપે પરમાત્મા છે.

(૨) તે પરમાત્માના ધ્યાનમાં તદ્દૂપ બનેલો ધ્યાતા તે આગમથી ભાવનિક્ષેપે પરમાત્મા છે.

(૩) અરિહંત પરમાત્માના ઉપયોગમાં તદ્દાકારપણે પરિણામ પામવું તે અરિહંતાકાર ઉપયોગ છે.

(૪) જે વખતે ધ્યાતા અરિહંતના ઉપયોગમાં તદ્દૂપ હોય છે, તે સમયે ધ્યાતાનો આત્મા અરિહંતના આકારવાળો બને છે.

ત્રીજા નંબરના કાર્ય માટે આપણે પુરૂષાર્થ કરવાનો હોય છે. આપણો ઉપયોગ અરિહંતાકાર બનાવવો — એટલે કે અરિહંત પરમાત્માના (ધ્યાનમાં) ઉપયોગમાં સ્થિર બનવું.

જે સમયે ધ્યાતાનો ઉપયોગ ધ્યેય એટલે પરમાત્મામાં લીન બની જાય છે, તે સમયે ધ્યાતા પોતે આગમથી ભાવનિક્ષેપે અરિહંત બને છે, એટલે કે ધ્યાતાનું ચૈતન્ય (ધ્યાન સમયે) ધ્યેયાકાર એટલે અરિહંતાકારવાળું બને છે.

અરિહંત પદ ધ્યાતો થકો, દબ્બલ ગુણુ પબ્બાય રે;
ભેદ છેદ કરી આતમા, અરિહંત રૂપી થાય રે.

આ જો પંક્તિમાં નોઆગમથી ભાવનિક્ષેપે પરમા-

તમાનું ધ્યાન થયું. તેનાથી ધ્યાતાનું ચૈતન્ય અરિહંતાકાર-
વાળું બન્યું.

હવે આગમથી લાવનિક્ષેપે પરમાત્માનું ધ્યાન બીજી
પંક્તિમાં પરમાત્મા બતાવે છે -

‘આતમ ધ્યાને આતમા, ઋદ્ધિ મળે સવિ આઈરે.’

અરિહંતાકાર બનેલા પોતાના આત્માનું ધ્યાન જ્યારે
થાય છે, ત્યારે મોક્ષપર્યાંતની સર્વ સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત થાય છે.

દૂંકમાં અરિહંતના ધ્યાનથી આપણા આત્મા આગ-
મથી લાવનિક્ષેપે અરિહંત બને છે, અને અરિહંતાકાર
બનેલા આપણા આત્માનું ધ્યાન સર્વ આત્મસંપત્તિઓ
પ્રાપ્ત કરાવે છે.

પહેલી બે પંક્તિમાં ધ્યેય પરમાત્મા છે, ધ્યાતા
આપણા આત્મા છે, ધ્યાન પ્રક્રિયા ચાલે છે. જે સમયે
ધ્યાતાનું ચૈતન્ય ધ્યેયમાં નિષ્-તન્મય-તદ્રૂપ થઈ જાય છે,
ત્યારે ધ્યાતાનું ચૈતન્ય ધ્યેય એટલે પરમાત્મ આકારવાળું
બને છે.

હવે બીજી બે કડીમાં ધ્યેય શું છે ?

અરિહંતના ધ્યાનમાં તદ્રૂપ બનવાથી ધ્યાતાનો ઉપ-
યોગરૂપ પર્યાય (અવસ્થા) અરિહંતાકાર બન્યો.
ધ્યાતામાં પોતાનો અરિહંતાકાર બનેલો ધ્યાનપર્યાય
તે ધ્યેય છે. ધ્યાતા આત્મા પોતે છે, અને પોતાના ઉપર
મુજબના પર્યાયનું ધ્યાન કરે છે. પર્યાયથી દ્રવ્ય અસિન્ન

છે; એટલે આત્મા જ્યારે અરિહંતાકાર બનેલા પોતાના પર્યાયનું ધ્યાન કરે છે, ત્યારે ધ્યાતા, ધ્યાન અને ધ્યેય ત્રણે એક થઇ ગયાં. એટલે કે -

(૧) ધ્યાન કરનારો આત્મા તે દ્રવ્ય.

(૨) ધ્યાતાનો પોતાનો અરિહંતાકાર બનેલો પર્યાય તે ધ્યેય. અને

(૩) ધ્યાન પણ આત્માના ગુણોના સ્વરૂપનું જ છે.

આ રીતે દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાય - ત્રણેની એકતા થાય છે, ત્યારે ધ્યાતા, ધ્યાન અને ધ્યેય - ત્રણેની એકતા એટલે સમાપત્તિ થાય છે. જ્યારે આત્મા આત્માનું ધ્યાન કરે છે, ત્યારે સર્વ આત્મસિદ્ધિઓ આવીને મળે છે. માટે પહેલાં જ પ્રભુએ કહ્યું કે -

“ ધ્યેય સમાપત્તિ હુએ, ધ્યાતા ધ્યેય પ્રમાણુ.”

સિદ્ધપદનું ધ્યાન :-

રૂપાતીત સ્વભાવ જે, કેવળ દંસણ નાણી રે;
તે ધ્યાતા નિજ આતમા, હોય સિદ્ધગુણ ખાણી રે.
વીર જિનેશ્વર ઉપદિશે.

કેવળજ્ઞાન સ્વરૂપ, શુદ્ધ, નિરંજન, નિરાકાર, અવ્યાખાધ સુખસ્વરૂપ, અનંત આનંદમય, અચિંત્ય શક્તિ સુક્ત, નિરાકાર જ્યોતિ સ્વરૂપ સિદ્ધ ભગવંતની ધારણા કરવી.

તે પછી આવા સિદ્ધભગવંતનું ધ્યાન કરવું. ધ્યાતા

ન્યારે ધ્યાનમાં સ્થિર બની જાય છે, ત્યારે ધ્યાતાનો ઉપ-
યોગ ધ્યેયાકાર સિદ્ધ પરમાત્માના આકારવાળો બને છે.
ઉપયોગથી ઉપયોગવાન આત્મા અભિન્ન હોય છે. સિદ્ધ
પરમાત્માના આકારવાળા બનેલા પોતાના ઉપયોગ (રૂપ-
પર્યાય)નું ધ્યાન કરતી વખતે ધ્યાતા, ધ્યાન અને ધ્યેયની
એકતારૂપ સમાપત્તિ થાય છે. ટૂંકમાં સિદ્ધ પરમાત્મારૂપે
પોતાના આત્માનું ધ્યાન કરવું. સર્વ આત્મસંપત્તિ તેનાથી
પ્રાપ્ત થાય છે. (અનુભવાય છે.)

અહીં પ્રભુ મહાવીરદેવે પરમાત્માનું આલંબન
લઈને તેના આધારે પોતાના આત્માનું અરિહંત, સિદ્ધ
લગવંત રૂપે ધ્યાન કરવાનું બતાવ્યું.

આ રીતે અરિહંતના ધ્યાનમાં નિષ્ઠ એવો
આત્મા આગમથી ભાવ નિક્ષેપે અરિહંત છે. આ
વાત જાણ્યા પછી એક ક્ષણ પણ આપણે અરિહંત પર-
માત્માના સ્મરણ, જાપ કે ધ્યાન સિવાય રહી શકતા નથી.
પરમાત્માના સ્વરૂપમાં ચિત્તની એકાગ્રતા, ઉપયોગની સ્થિ-
રતા કરવાની છે. હૃદયમાં સાકર ઓગળી જાય, તેમ મનને
પરમાત્મામાં ઓગાળી દેવાનું છે. અને એ રીતે આપણા
આત્મામાં શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ થાય, તે લક્ષ્ય
બિંદુને સિદ્ધ કરવાનું છે.

તે માટે પૂર્વાચાર્યોએ અગાધ પ્રયત્ન કરેલો છે.

લગવાન શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી મહારાજ “ પોંડશક
પ્રકરણ ” નામના ગ્રંથમાં ફરમાવે છે કે-

આ જિનેશ્વર ભગવંત જ્યારે હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે, ત્યારે સર્વ પ્રયોજન સિદ્ધ થવાનું કારણ એ છે કે શ્રી જિનેશ્વર ભગવંત પરમ ચિંતામણિ છે. તેઓ હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થતાં, તેમની સાથે ધ્યાતાની સમરસાપત્તિ થાય છે.

આ સમરસાપત્તિ યોગીઓની માતા છે, અને નિર્વાણ ક્ષણની પ્રસાધક છે. આત્મા જ્યારે સર્વજ્ઞના સ્વરૂપમાં ઉપયોગવાળો બને છે, ત્યારે તેનો અન્યત્ર ઉપયોગ ન હોવાથી તે સ્વયં સર્વજ્ઞ જેવો થાય છે. એવો નિયમ છે કે જે જે વસ્તુના ઉપયોગમાં આત્મા વર્તે છે, તે તે વસ્તુના સ્વરૂપને તે ધારણુ કરે છે.

(તમસ્કાર સ્વાધ્યાય, પૃ. ૨૯૩)

આ રીતે પરમાત્મ-સ્વરૂપમાં ઉપયોગની સ્થિરતા કરવાથી તેટલી ક્ષણુ પૂરતું આપણું ચૈતન્ય આગમથી લાવ-નિક્ષેપે પરમાત્મ-સ્વરૂપ બને છે. જો એકાદ ક્ષણુ પૂરતું પણ આપણું ચૈતન્ય પરમાત્મારૂપ આ રીતે બનતું હોય તો તેથી વધુ આપણા આ જીવનમાં શું કમાઈ શકવાના હતા ? અર્થાત્ સૌથી વધુ કમાણીનો આ વ્યાપાર છે. તેને છોડીને બીજો વ્યાપાર કરવો તે કલ્પવૃક્ષને છોડીને ખાવળિયાને પકડવા જેવું છે.

આ રીતે અરિહંત પરમાત્માનું ધ્યાન જગતની સર્વોચ્ચ સ્થિતિ પરમાત્મ-પદની પ્રાપ્તિ સુધી પહોંચાડનારું છે. Meditation on Most High છે.

ધ્યા. પ્ર. ૧૫

આચાર્યપદનું ધ્યાન :—

ધ્યાતા આચારજ લલા, મહામંત્ર શુભ ધ્યાની રે;
પંચ પ્રસ્થાને આતમા, આચારજ હોય પ્રાણી રે.
મહાવીર જિનેશ્વર૦

મહા સૂરિમંત્રને જપનારા, શુભ ધ્યાન કરનારા
આચાર્યપદનું ધ્યાન કરવાથી ધ્યાતા પોતે આગમથી લાવ
નિદ્દેષે આચાર્ય થાય છે.

ઉપાધ્યાયપદનું ધ્યાન :—

તપ સજ્જાએ રત સદા, દ્વાદશ અંગનો ધ્યાતા રે;
ઉપાધ્યાય તે આતમા, જગબંધવ જગ જ્ઞાતા રે.
વીર જિનેશ્વર૦

તપ અને સ્વાધ્યાયમાં સદા રક્ત, ખાર અંગનું
ધ્યાન કરનારા જગતના પરમ બાંધવ સમાન ઉપાધ્યાય-
પદનું ધ્યાન કરવાથી ધ્યાતા પોતે આગમથી લાવનિદ્દેષે
ઉપાધ્યાય બને છે.

સાધુપદનું ધ્યાન :—

અપ્રમત્ત જે નિત્ય રહે, નવિ હરખે નવિ શોચે રે;
સાધુ સુધા તે આતમા, શું મૂકે શું લોચે રે.
વીર જિનેશ્વર૦

જે નિરંતર અપ્રમત્તપણે મોક્ષમાર્ગની સાધના કરે
છે, શુભ કે અશુભ કર્મના કારણે ઉત્પન્ન થયેલી અનેક
પ્રકારની બાહ્ય પરિસ્થિતિ વચ્ચે પણ જે રાગ, ક્રોધ, સુખ,

દુઃખ અનુભવતા નથી, તેવા સમત્વભાવમાં સ્થિર સાધુ-
પદ્ધતું ધ્યાન કરવાથી સ્વયં આત્મા આગમથી ભાવનિક્ષેપે
સાધુ બને છે.

સમ્યગ્દર્શન :—

શમ સંવેગાદિક ગુણા, ક્ષય ઉપશમ જે આવે રે;
દર્શન તેહી જ આતમા, શુ' હોય નામ ધરાવે રે.
વીર જિનેશ્વર૦

મોહનીય કર્મની પ્રથમ સાત પ્રકૃતિના ક્ષયોપશમ
દ્વારા શમ, સંવેગ, નિર્વેદ, આસ્તિક્ય અને અનુકંપા
આદિ ગુણો પ્રગટ થાય છે. આવો આત્મા તે સમ્યગ્દર્શન છે.

સમ્યગ્જ્ઞાન :—

જ્ઞાનવરણીય જે કર્મ છે, ક્ષય ઉપશમ તસ થાય રે;
તો હુએ એહી જ આતમા, જ્ઞાન અબોધતા બાય રે.
વીર જિનેશ્વર૦

આત્માના જ્ઞાન ગુણને રોકનારું જે કર્મ છે, તેનો
ક્ષયોપશમ થવાથી આત્માનો જ્ઞાન ગુણ પ્રગટ થાય છે.
આવો આત્મા તે જ્ઞાન છે.

ચારિત્રપદ :—

બધુ ચારિત્ર તે આતમા, નિજ સ્વભાવમાં રમતો રે;
લેશ્યા શુદ્ધ અલંકર્યો, મોહ વને નવિ ભમતો રે.
વીર જિનેશ્વર૦

આત્મા સિવાયના અન્ય પદ્ધતીને મોહનું વન સમજીને

આત્મા સિવાયના અન્ય પદાર્થોમાં જેની વૃત્તિ કદી પણ જતી નથી, જે શુદ્ધ લેશ્યા અને શુદ્ધ લાવોથી અલકૃત છે, અને જે આત્માના શુદ્ધ ચૈતન્યમાં રમણુતાનો પરમાનંદ નિરંતર અનુભવે છે - આવો આત્મા તે ચારિત્ર છે. પરમાત્માના ધ્યાનના અભેદ દ્વારા પોતાના આત્માના વિશુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપમાં રમણુતાનો પરમાનંદ જે અનુભવે છે - આવો આત્મા તે ચારિત્ર છે. સ્વરૂપ રમણુતાના પરમાનંદના સુખને અનુભવતાં ખાર મહિનાના ચારિત્રપર્યાયમાં અનુત્તર વિમાનવાસી દેવ કરતાં અધિક સુખનો અનુભવ હોય છે.

તપપદ :-

ઇચ્છારોધે સંવરી, પરિણુતી સમતા યોગે રે;
 તપ તે એહી જ આતમા, વર્તે નિજ ગુણુ લોગે રે.
 વીર જિનેશ્વર૦

આત્મસ્વરૂપના અનુભવનું જે સુખ છે તેની તુલનામાં જગતનું કોઈ સુખ આવી શકતું નથી. અને આવા સુખનો જીવનમાં અનુભવ થયા પછી જગતના કોઈ પદાર્થની ઇચ્છા રહેતી નથી. સત્તામાં પડેલાં કર્મ ઉદયમાં આવે ત્યારે પણ જે સાધક આત્મા રાગ-દ્વેષ રૂપે, સુખ-દુઃખ રૂપે પરિણુમતો નથી, પણ સમતાલાવમાં પરિણુમે છે-તેવો આત્મા જે નિજ ગુણુના લોગમાં પ્રવર્તે છે - તે આત્મા જ તપ છે.

નિજ ગુણુનો લોગ આત્મા કેવી રીતે કરતો હશે ?

સાતમા સુપાર્શ્વનાથ ભગવાનના સ્તવનમાં શ્રી દેવચંદ્રભ
મહારાજ, પરમાત્મા પરમાનંદનો ભોગ કેવી રીતે કરે છે
તે બતાવે છે. અનંત ભોગગુણ પરમાત્મામાં પૂર્ણપણે
પ્રગટ થયેલો છે; તો પરમાત્મા શાનો ભોગ કરે છે ?
આત્માના ગુણોનો (નિજ ગુણોનો) ભોગ કરે છે.
આત્મામાં રહેલા અનંત ગુણો એકબીજાને સહકારી હોય
છે. નિજ ગુણના ભોગમાં અનંતવીર્ય ગુણ સહકારી બને
છે, તેથી અનંત આસ્વાદપૂર્વક નિજ ગુણોનો ભોગ શુદ્ધ
આત્મામાં હોય છે. વળી તેમાં ચારિત્રગુણ સહકારી બને
છે. ચારિત્રનું કાર્ય રમણતા કરવાનું હોય છે. તેથી અનંત
રમણતાપૂર્વક, અનંત આસ્વાદપૂર્વક, અનંત ગુણોના, અનંત
ભોગના પરમાનંદનું અનંત સુખ પરમાત્મામાં પૂર્ણપણે
અવ્યાબાધપણે રહેલું છે. આવા પરમાનંદ સ્વરૂપ પર-
માત્માનું દિવ્ય સુખમય સ્વરૂપ જોઈને આપણને આપણી
અંદર પરમાત્મા જેવા જ આત્મસ્વરૂપનું ભાન થાય છે,
અને તેવા સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ અને અનુભવની તીવ્ર ઝંખના
થાય છે.

શુદ્ધ આત્માના અનંત આનંદમય સ્વરૂપનો અનુભવ
અને પ્રાપ્તિ કરવાની ઝંખના થતાં તીવ્ર સંવેગ ભાવે સમ્યગ્-
દર્શન સ્પર્શે છે, તે વખતે એક જ ઝંખના રહે છે -

ત્યાગીને સવિ પરપરિણતી રસ રીઝ બે,
બગી છે નિજ આત્મ અનુભવ ઇષ્ટતા બે.

(શ્રી દેવચંદ્રભ કૃત નમિનાથ ભગવાનનું સ્તવન)

આત્મઅનુભવ એ જ પરમ ઇષ્ટ-પ્રાપ્તવ્ય લાગે છે, અને વિભાવ ઉપાધિથી મન પાછું ફરે છે. આત્મ-સ્વરૂપની અનુભવ પ્રાપ્તિના માર્ગે પ્રયાણ શરૂ થાય છે. અને તે આપણા લક્ષ્યબિન્દુને સિદ્ધ કરવા માટે પ્રભુ મહાવીરસ્વામીએ આ રીતે નવપદનું ધ્યાન અને આરાધના ખતાવી છે.

પ્રભુ મહાવીરની દેશનાની આ પંક્તિઓ આચંબિલની ઓળીમાં પ્રદક્ષિણા, ખમાસમણામાં સર્વત્ર ગાવામાં આવે છે. આપણા પૂર્વાચાર્યો અને તેમાં વિશેષ રીતે મહોપાધ્યાય યશો-વિજયજી મહારાજએ આવી નવપદમાં આત્મા અને આત્મામાં નવપદ જેવી ગંભીર વસ્તુ ખમાસમણાં અને પ્રદક્ષિણામાં ગોઠવીને શ્રી સંઘ ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. હજારો, લાખો, કરોડો વખત પ્રભુ મહાવીરની દેશનાના આ દુહા જૈનસંઘમાં ગવાઈ રહ્યા છે. તેનો મર્મ જ્યારે આપણી સમજમાં આવે ત્યારે આપણી સાધનામાં પરમાત્માનો દિવ્ય પ્રકાશ પથરાય છે. આચંબિલની ઓળીમાં થતી ક્રિયા કેટલી અદ્ભુત અને મહત્વની છે, તે હવે આપણને સમજાય છે.

સકલ જૈનસંઘમાં આચંબિલની ઓળીની વિધિ-પૂર્વકની આરાધના થાય તે માટે વર્તમાન આચાર્ય લગવંતો અને ઉપકારી સાધુ-સાધ્વી લગવંતોએ ખૂબ અનુમોદીય પ્રયત્ન કર્યો છે. તેનાં મીઠાં ફળ આજે આપણે જોઈએ છીએ કે હજારો અને લાખોની સંખ્યામાં ઓળી

કરનારા પુણ્યશાળીઓ આજે જૈનસંઘમાં છે. તે ક્રિયાનું એક-એક ખમાસમણું લેતી વખતે ગાવામાં આવતી પ્રભુ મહાવીરની દેશનાની પંક્તિઓ કેટલી અદ્ભુત છે ! આપણે સૌ તેમાં રહેલું તત્ત્વ સમજીએ અને તેની ઊંડી સમજ-પૂર્વકની આરાધના કરી, આપણે આત્માના અનુભવ અને પ્રાપ્તિની દિશામાં આગળ વધીએ એ જ અભ્યર્થના....

આ પ્રમાણેની ગંભીરતા સમજ્યા પછી, હવે આ નવ દુહા બોલી રોજ નવ ખમાસમણું આપણે લઈએ ત્યારે કેવો આનંદ આવશે ! ક્રિયા શરૂ કર્યા પછી જ તેનો મર્મ સમજાય છે, અને મર્મ સમજ્યા પછી સાચો આનંદ આવે છે. તેને જ ધ્યાન કહેવાય. ઉપયોગ જોડવા-પૂર્વકની ક્રિયાને ધ્યાન કહેવાય.

આગમ નોઆગમ તણો, ભાવ તે જાણો સાચો રે;
આતમભાવે ધિર હોજો, પરભાવે મત રાચો રે.

પરભાવ એટલે આત્મા સિવાયના અન્ય પદાર્થોમાં આપણી વૃત્તિઓ લઈ જવી તે. આ પરભાવ ભવ-સંસારમાં રખડાવનાર છે તેવું સમજી પરભાવમાંથી વૃત્તિઓ પાછી ખેંચી લઈ, આત્મસ્વરૂપમાં સ્થિરતાવાળી બનાવવી. તે બનાવવા માટે શુદ્ધ આત્મચૈતન્ય જેમનું પ્રગટ થયું છે, તેવા અરિહંત, સિદ્ધ ભગવાનમાં ઉપયોગ જોડવો તેને નોઆગમથી પરમાત્માનું ધ્યાન કહેવાય. અને તે દ્વારા આપણો આત્મા પરમાત્માના આકારવાળો બને છે. આગ-

મથી ભાવનિક્ષેપે પરમાત્માના આકારવાળા અનેલા આપણા આત્માનું ધ્યાન શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ કરાવે છે.

જગતભરમાં અત્યારે ધ્યાનનું આકર્ષણ વધતું જાય છે. અનેક આશ્રમો, મઠો, શિબિરો વગેરેમાં ધ્યાન પ્રક્રિયા બતાવવામાં આવે છે, પરંતુ પ્રભુ મહાવીરે બતાવેલી આ ધ્યાનપ્રક્રિયા જગતભરમાં સર્વ શ્રેષ્ઠ ધ્યાનપ્રક્રિયા છે; અને તે શીઘ્ર આત્માની અનુભૂતિ સુધી લઈ જાય છે.

અષ્ટ સકલ સમૃદ્ધિની, ઘટ માંહે ઋદ્ધિ દાખી રે;
એમ નવપદ ઋદ્ધિ જાણજો, આત્મરામ છે સાખી રે.
વીર જિનેશ્વર૦

જ્યારે આત્મસાક્ષીએ નવપદનું ધ્યાન કરવામાં આવે છે, ત્યારે સર્વ સંપત્તિઓ, સિદ્ધિઓ અને મોક્ષ પર્યંતની સર્વ સંપદાઓનું કેન્દ્ર નવપદમાં રહેલું અનુભવાય છે.

જિનેશ્વર ભગવંતોએ અસંખ્ય યોગો મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે બતાવ્યા છે. તેમાં નવપદની આરાધના તે મુખ્ય ધોરી માર્ગ છે, કારણ કે નવપદના આલંબનથી આત્મધ્યાન પ્રાપ્ત થાય છે, આત્મધ્યાનથી આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ અને છેવટે આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થાય છે.

આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ એ આપણું મૂળભૂત લક્ષ્ય છે. જિનશાસનની કોઈ પણ આરાધના આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ (મોક્ષ) માટે જ કરવામાં આવે છે. આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ માટે આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ કરવાની જરૂર પડે છે. (જે

આ જીવનમાં શક્ય છે.) આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ કરવા માટે આત્મધ્યાનની જરૂર પડે છે.

પરંતુ “લક્ષિતના પરિણામ સિવાય જ હું આત્મા છું; પૂર્ણ છું; કેવળ જ્ઞાન સ્વરૂપ છું.” તેવું સીધું શુદ્ધ નયનું ધ્યાન કરવા જતાં, આપણી ભૂમિકા ન હોવાથી જમ ભલો થાય છે.

લક્ષિત એ માતા છે. જ્ઞાન એ પુત્ર છે. જ્ઞાનરૂપી પુત્ર માટે લક્ષિતરૂપી માતાની અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે.

તેટલા માટે કહ્યું કે -

“એહ તણે અવલંબને આતમધ્યાન પ્રમાણો રે”
નવપદના આલંબનથી જે ‘આત્મધ્યાન’ પ્રાપ્ત થાય છે તે મોક્ષનો હેતુ બને છે. અને નવપદનું આલંબન લેવા માટે અરિહંત-લક્ષિત, નવપદનું ધ્યાન, સિદ્ધચક્રનું પૂજન, નમસ્કાર મંત્રની સાધના વગેરે અનેક અનુષ્ઠાનો કરવામાં આવે છે, જેનાથી પરમાત્માનું ધ્યાન થાય છે, અને પરમાત્માનું ધ્યાન તે જ આત્મધ્યાન છે.

નવપદના ધ્યાનાભ્યાસની પ્રક્રીયા

- (૧) નવપદના મહિમાથી લાલિત બનવું.
- (૨) પ્રથમ ભૂમિકાની આરાધના વ્યવસ્થિત કરવી.
- (૩) નવપદનું ધ્યાન.

(A) અરિહંત પદનું ધ્યાન :- પરમાત્માની કરૂણાને હૃદયમાં ઝીલવા પૂર્વક કરવું અને ભય, શોક,

ચિંતા, અશાન્તિમાંથી મુક્ત બનવું. સુખ, શાન્તિ, આનંદ અને નિર્લયતાનો અનુભવ કરવો.

- (B) સિદ્ધપદનું ધ્યાન :— પરમાત્માના ગુણ ગંગા-જળમાં સ્નાન કરી ઉત્તમ ગુણોથી ભરાઈ જવું.
- (C) આચાર્યપદનું ધ્યાન :— ગૌતમસ્વામીમાંથી નીકળતા પીળા વર્ણના પ્રકાશને અંતરાત્મામાં ઝીલવો અને તેનાથી આચાર પાલનનું બળ પ્રાપ્ત થાય છે તેવું ધ્યાન કરવું.
- (D) ઉપાધ્યાય પદનું ધ્યાન :—ઉપાધ્યાય ભગવંતના લીલા વર્ણના પ્રકાશને આપણા અંતરાત્મામાં ઝીલવો. તેનાથી જ્ઞાનની પરિણતી પ્રાપ્ત થાય છે, તે સંકલ્પપૂર્વક ધ્યાન કરવું.
- (E) સાધુપદનું ધ્યાન :— નીલ વર્ણના સાધુ ભગવંતના ‘પ્રકાશ’ને અંતરાત્મામાં ઝીલવો. તેનાથી સકલ સત્ત્વ હતાશયનો ભાવ પ્રાપ્ત થાય તેવા સંકલ્પપૂર્વક ધ્યાન કરવું.
- (F) મૈત્રી ભાવનાનું ધ્યાન સમ્યગ્દર્શન માટે કરવું. જીવ માત્રના કલ્યાણના ભાવથી ભાવિત બની આનંદ અનુભવવો, જીવો પ્રત્યેના પ્રેમના ભાવનું ધ્યાન કરવું.
સમ્યગ્દર્શન :— પરમાત્માના દિવ્ય પ્રકાશમાં આત્મસ્વરૂપનું દર્શન કરવું. આત્માના આનં-

દના મહાસાગરમાં ડૂબકી મારી આનંદનો અનુભવ કરવો. પ્રયોગ નં. ૪ મુજબ કરવું.

(G) સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રપદના ધ્યાન માટે સૂર્યનું બિંબ હૃદયમાં પ્રકાશિત થઈ આત્મ-પ્રદેશોમાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રનો પ્રકાશ ફેલાવે છે, તેથી આપણુ સ્વયં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રરૂપ બનીએ છીએ તેવું ધ્યાન કરવું.

(H) નવપદનું છૂટું છૂટું ધ્યાન કર્યા પછી હૃદયમાં આઠ પાંખડીવાળું કમળ કલ્પી, કર્ણિકામાં અરિહંતપદ અને આઠ પાંખડીમાં આઠ પદો સ્થાપી ધ્યાન કરવું.

(I) આત્મામાં નવપદો અને નવપદમાં આત્મા તેવું ધ્યાન સિદ્ધ કરવું.

(J) ‘અરિહંતપદ ધ્યાતો, થકો’ વગેરે પદોનું આલંબન લઈને તે પછી આપણા આત્માનું નવપદરૂપે ધ્યાન કરવું. જ્યારે આત્મા આત્માનું ધ્યાન કરે છે ત્યારે કેવળજ્ઞાન આદિ શુભ સંપત્તિનો માલિક બને છે.

“ આતમ ધ્યાને આતમા, ઋદ્ધિ મળે સવિ આઈ રે,
વીર જિનેશ્વર ઉપદિશે.”

ॐ ह्रीं अहं नमः

साक्षात्पुनः ध्यानना प्रयोगो

पाठ सातमे।

सिद्धयुक्तं ध्यान

ज्ञानबद्धिः समाप्नातं वज्रस्वाम्यादिभिः स्फुटं ।
विद्यावादात्समुद्भृत्य बीजभूतं शिवश्रियः ॥ ७५ ॥
जन्मदावहुताशस्य प्रशांतिनववारिदं ।
गुरुपदेशाद्विज्ञाय सिद्धयुक्तं विचिन्तयेत् ॥ ७६ ॥

(योगशास्त्र : अष्टम प्रकाश-श्लोक ७५-७६.)

विद्या प्रवाह्यी उद्धार करीने, वज्रस्वामि आदि
ज्ञानी पुरुषोत्तमे प्रगटपण्णे भोक्ष लक्ष्मीना पीन सरयुं
मानेत्तुं अने जन्ममरण्णादि दावानणने प्रशांत करवाने
नवीन जलधर (भेद्य) समान, सिद्धयुक्ते गुरुना उप-
देश्यी जाण्णीने (कर्मक्षय माटे) चिंतववुं.

अध्यात्मयोगी अनुभवज्ञानी पू. पं. श्री लक्ष्मणकर
विजयल म. पासेथी सिद्धयुक्तं ध्यान त्रय प्रकारे
जाण्णीवा मज्जुं छे. (१) कलशाकारे. (२) कल्पवृक्ष आकारे
(३) युक्ताकारे सिद्धयुक्तं ध्यान कराय छे.

(૧) કળશ આકૃતિથી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન :—

પ્રયોગ નં. ૨૨

ચિત્રમાં આપેલ આકૃતિ મુજબ પ્રથમ વલયમાં આઠ પાંખડીવાળા કમળની કર્ણિકામાં વચ્ચે અરિહંત અને ચાર દિશાની ચાર પાંખડીમાં સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ તથા ચાર વિદિશાની ચાર પાંખડીમાં દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, અને તપ-આ પ્રમાણે નવપદની સ્થાપના કરવી. બીજા વલયમાં અષ્ટવર્ગ, ત્રીજા વલયમાં અડતાલીસ લઘિપદો અને ચોથા વલયમાં આઠ શુરપાદકા. તે પછીના વલયોમાં જ્યાંદિ આઠ દેવીઓ, અઠાર અધિષ્ઠાયક દેવો, સોળ વિદ્યાદેવીઓ, ચોવીસ ચક્ષુચક્ષિણીઓ ગોળાકારમાં લેવાં. તે પછી ચાર દિક્ષામાં ચાર દ્વારપાળ, ચાર વીર ગોઠવવા. દશ દિશામાં દશ દિક્ષપાલ, કંઠમાં નવ નિધિ અને નીચે મૂળમાં નવ ગ્રહ-આ રીતે કળશની આકૃતિમાં જગતનાં સર્વ ઉત્કૃષ્ટ પદો-અમૃતમય પદો રહેલાં છે, તે વિચારી કળશાકાર આકૃતિથી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન કરવું.

અગર ઉપરના બધા પદોની ધારણા અનુકૂળ ન લાગે તો કળશ આકૃતિમાં જગતનાં સર્વ અમૃતમય ઉત્તમ પદો રહેલાં છે, તે વિચારી કળશાકાર આકૃતિથી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન કરવું.

(૨) કલપવૃક્ષની આકૃતિથી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન :—

પ્રયોગ નં. ૨૩

“જો ધૂરિ સિરિ અરિહંત, મૂલ દઠ પીઠ પઠઠિયો”

કલ્પવૃક્ષના મૂળમાં અરિહંત પદ છે. સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ-આ ચાર પદો કલ્પવૃક્ષની મુખ્ય શાખાઓ છે. દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ તેની પ્રશાખાઓ છે. અષ્ટવર્ગ, અડતાલીસ લખિંધપદો, આઠ ગુરૂપાદુકા કલ્પવૃક્ષનાં પાંદડાં છે. જ્યાંદિ આઠ દેવીઓ, અઠાર અધિષ્ઠાયક, સોળ વિદ્યાદેવીઓ, ચોવીસ યક્ષ, ચોવીસ યક્ષિણી, ચાર દ્વારપાળ, ચાર વીર, દશ દિકૂપાલ, નવ ગ્રહ અને નવ નિધિ-આ તે વૃક્ષનાં ફૂલ છે. મોક્ષ એનું ફળ છે.

“સો સિદ્ધચક્ષુ ગુરૂ કમ્પતરૂ, અમ્હ મન વંછિય ફલ દિયો”

આવું સિદ્ધચક્રરૂપ કલ્પવૃક્ષ અમારા સકલ મન-વાંછિત પૂર્ણ કરો. આમ કલ્પવૃક્ષ આકૃતિથી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન કરવું.

(૩) ચક્રાકાર આકૃતિથી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન :-

પ્રયોગ નં ૨૪

“તિજ્ય વિજ્ય ચક્ષં સિદ્ધચક્ષં નમામિ.” તીર્થ-કર ભગવાનની આગળ ધર્મચક્ર હોય છે, ચક્રવર્તી આગળ ચક્રરત્ન હોય છે, તેમ સિદ્ધચક્રના આરાધકો ચક્રાકારે સિદ્ધચક્ર ચંત્રને પોતાની આગળ રાખી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન કરે છે. આવી આકૃતિવાળા સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન કરવાથી જેમ ચક્રવર્તી રાજને છ ખંડનું સામ્રાજ્ય મળે છે, તેમ સિદ્ધચક્રના આરાધકને ત્રણ ભુવનનું સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત થાય છે.

ચક્રી ચક્ર ને રથ ખલે, સાધે સયલ છ ખંડ લાલ રે,
તેમ સિદ્ધચક્ર પ્રભાવથી, તે જ પ્રતાપ અખંડ લાલ રે.

મયણા ને શ્રીપાલજી, જપતાં ખહું ફલ લીધ લાલ રે,
ગુણ જશવંત જિતેન્દ્રનો, જ્ઞાન વિનોદ પ્રસિદ્ધ લાલ રે.

આમ ત્રણ પ્રકારે સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન કરવાનું ફળ
ગૌતમ ગણધર ભગવંત કહે છે કે :—

સિદ્ધચક્રના ધ્યાને રે, સંકટ ભય ન આવે;
કહે ગૌતમ વાણી રે, અમૃત પદ પાવે.
સિદ્ધચક્રને ભજીયે રે, કે ભવિયણુ ભાવ ધરી.

આ પ્રમાણે ત્રણ રીતે સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન કરવું.

આ ત્રણે રીતે ધ્યાન કરવાથી જગતની સર્વોત્કૃષ્ટ
સર્વ શક્તિઓનું ધ્યાન થઈ જાય છે. તેનું ફળ અચિંત્ય છે.
'સિરિ સિરિવાલ કહા' અને 'શ્રીપાલ મહારાજના રાસ'માં
તેનું ઘણું મહત્ત્વ બતાવ્યું છે.

વિશેષ જાણુવાની જિજ્ઞાસાવાળાએ “શ્રીપાલ
અને મયણાના આધ્યાત્મિક જીવન રહસ્યો”
લેખક : બાબુલાલ કડીવાળા-આ પુસ્તક વાંચવા
ખાસ ભલામણ છે.

શ્રીપાલ અને મયણાનું વૃત્તાંત જૈન સંઘમાં નવપદ
સિદ્ધચક્રની આરાધના માટે ખૂબ જ પ્રચલિત છે.

શ્રીપાલ અને મયણાની જીવન સિદ્ધિઓના મૂળમાં
છૂપાયેલ સાધનાના રહસ્યોને આ પુસ્તકમાં ખોલવામાં
આવ્યાં છે. આત્માની અખૂટ સંપત્તિના ખજાનાને ખોલ-
વાની દિવ્ય કળા આ પુસ્તકમાં બતાવવામાં આવી છે.

આ પુસ્તકના લેખક શ્રી બાબુલાલ કડીવાળાએ ૨૩

વર્ષ સુધી અધ્યાત્મયોગી પૂ. પં. શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજશ્રીના સાંનિધ્યમાં રહી સાધના સંબંધી જે અણુમોલ રત્નો પ્રાપ્ત કર્યાં છે, તે રહસ્યોનો નિચોડ સાધના અને ધ્યાન દ્વારા અનુભવ કરી આ પુસ્તકમાં બતાવ્યો છે.

શ્રીપાલ અને મયણાની સાધનાના રહસ્યોને જીવનમાં ઉતારી આપણા જીવનને વામનમાંથી વિરાટ બનાવવાની, સામાન્ય મનુષ્યમાંથી મહામાનવ બનવાની, અને વ્યક્તિત્વના કોચલાને તોડી અમરતત્વના દ્વાર ખોલવાની કળાથી ભરપૂર આ પુસ્તક આપણા જીવનની અણુમોલ સંપત્તિરૂપ છે.

આ પુસ્તકમાં શ્રીપાલ અને મયણાની જીવનસિદ્ધિઓના મૂળમાં કેવા પ્રકારની સાધના અને ધ્યાન રહેલાં છે - તે તત્ત્વ વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિથી બતાવવામાં આવ્યું છે. શ્રીપાલ અને મયણાના જીવનના દિવ્ય પ્રસંગોના આલંબને આપણે પણ અશાન્તિ, ભય, શોક, ચિંતા અને આર્તધ્યાનની પીડાથી મુક્ત બનીને, આત્માના શુદ્ધ ચૈતન્યનો અનુભવ કરી શકીએ તેવી કળા અને અનુભવસિદ્ધ પ્રક્રિયા આ પુસ્તકમાં બતાવી છે.

શ્રી નવપદજી અને સિદ્ધચક્રજી ઉપર વૈજ્ઞાનિક દષ્ટિએ જિંડા સંશોધનરૂપ આ પુસ્તકમાં રજૂ થયેલ તાત્ત્વિક વિચારણા સમગ્ર મુમુક્ષુ વર્ગને અરિહંત પરમાત્મા, નવપદો, સિદ્ધચક્ર અને નમસ્કાર મંત્ર પ્રત્યે લક્ષિત અને આરાધક ભાવ જગાડવા માટે પ્રેરણારૂપ બનશે. પુસ્તકના પાને પાને પરમાત્મા લક્ષિતની રસગંગા વહી રહી છે, જે વિવેકી

વાચકના મનોમાલિત્યને શુદ્ધ કરવાનું અચિંત્ય સામર્થ્ય ધરાવે છે. પુસ્તકની ભાષા સરળ છે; તેટલી જ સુવાચ્ય છે. ઠેર ઠેર શાસ્ત્ર આધારે ટાંકીને પુસ્તકને પ્રમાણભૂત પૂરતી કાળજી રખાઈ છે.

In human plan there is scarcity of every thing, In Divine plan there is infinite supply.

મનુષ્યના સ્તર ઉપર દરેક ચીજની અછત છે; અને પરમાત્માના સ્તર ઉપર અનંતની ઉપસ્થિતિ છે—તે સત્ય—શ્રીપાલ અને મયણાના આધ્યાત્મિક જીવન રહસ્યો—આ પુસ્તકમાં વૈજ્ઞાનિક દષ્ટિએ લેખકે બતાવ્યું છે.

સકલ મંત્રતંત્રયંત્રાધિરાજરાજેશ્વર શ્રી સિદ્ધચક્રજ્ઞો અહ્ભુત મહિમા

યત્રાવિંતે યત્ર નમસ્કૃતે ચ, યત્ર સ્તુતે યત્ર નમસ્કૃતે ચ ।
જના મનોવાઙ્મિતમાપ્નુવન્તિ, શ્રી સિદ્ધચક્રં તદહં નમામિ ॥

જેનું દર્શન કરવાથી, વંદન કરવાથી, પૂજન કરવાથી, સ્તવન કરવાથી, ધ્યાન કરવાથી, સ્મરણ કરવાથી સકલ મનોવાંછિત પૂર્ણ થાય છે; એવા આ સિદ્ધચક્રજ્ઞ ભગવાનને અમે અંતરઆત્માથી ભાવપૂર્વક નમસ્કાર કરીએ છીએ.

इत्यति त्रिदशगोमणिद्रुमो - चत्प्रभावपटलं शिवप्रदम् ।
अर्हदादिसमलङ्कृतं पदैः सिद्धचक्रमिदमस्तु नः श्रिये ॥

કલ્પવૃક્ષ, ચિંતામણિ અને કામધેનુ કરતાં પણ અધિક પ્રભાવશાળી અરિહંત આદિ પદો જેમાં અલંકૃત ધ્યા. પ્ર. ૧૬

થયેલાં છે; તેવું આ સિદ્ધચક્ર મહાવંત્ર અમને મોક્ષ ફળને આપનારૂં થાઓ.

(સિદ્ધચક્ર પૂજન વિધિ: સિદ્ધચક્ર સ્તોત્ર શ્લોક ૮-૯)

આ સિદ્ધચક્ર એ કલ્પવૃક્ષ છે; કારણ કે તેની આરાધના કરવાથી સર્વ કામનાઓ પૂર્ણ થાય છે. આ સિદ્ધચક્ર ચિંતામણિ છે; કારણ કે સકલ ચિંતિત વસ્તુઓને આપનાર બને છે. આ સિદ્ધચક્ર કલ્પવૃક્ષ, ચિંતામણિ અને કામધેનુ કરતાં પણ અધિક પ્રભાવશાળી છે; કારણ કે કલ્પનાતીત, વચનાતીત એવા આત્માના સચ્ચિદ્દાનંદ સ્વરૂપનો આ જન્મમાં જ અનુભવ, અને ભવાંતરમાં આત્માના પૂર્ણ શુદ્ધ ચૈતન્યને પ્રગટ કરનાર બને છે. જેવી રીતે ચક્રવર્તી રાજા ચક્રરત્નના આધારે છ ખંડનું સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત કરે કરે છે, તે જ રીતે સિદ્ધચક્રનો આરાધક સિદ્ધચક્ર ભગવાનના પ્રભાવથી ત્રણ ભુવનનું સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત કરે છે. ચક્રવર્તી રાજાને છ ખંડનું સામ્રાજ્ય મળે છે અને સિદ્ધચક્રના આરાધકને ત્રણ ભુવનનું સામ્રાજ્ય મળે છે.

यस्य प्रभावाद्भिजयो जगत्यां

सप्तंगराज्यं भूवि भूरिभाग्यम् ।

परत्र देवेन्द्रनरेन्द्रता स्यात्

तत् सिद्धचक्रं विदधातु सिद्धिम् ॥

(સિદ્ધચક્ર પૂજન વિધિ-મંગલાચરણ)

જેના મહાપ્રભાવ વડે વિશ્વમાં સર્વત્ર વિજયની પ્રાપ્તિ થાય છે, સાત અંગવાળું વિશાળ રાજ્ય પ્રાપ્ત થાય છે, પર-

લોકમાં દેવેન્દ્ર અને નરેન્દ્રની પદવી પ્રાપ્ત થાય છે, એવું
આ સિદ્ધચક્ર મહાયત્ર અમને સિદ્ધ આપે.

કિં બહુક્તેન મો ભવ્યાઃ, અસ્યૈવારાધકૈર્નરૈઃ ।
તીર્થકૃત્નામકર્માડપિ, હેલયા સમુપાર્જતે ॥

(સિદ્ધચક્ર પૂજન વિધિ-ત્રીજી ચોવીશી-છેલ્લો શ્લોક.)

આ સિદ્ધચક્રજીના ગુણોનું બહુ વર્ણન કરવાથી શું ?
અર્થાત્ આ સિદ્ધચક્રજીની આરાધનના પ્રભાવથી તેનો
આરાધક ત્રણ ભુવનને પૂજનિક એવું તીર્થકર નામકર્મ
ક્ષણ માત્રમાં ઉપાર્જન કરે છે. માટે જ શ્રીપાલના રાસમાં
બીજા ખંડમાં વિદ્યાધર મુનિરાજની દેશનામાં કહ્યું છે —

નવપદ મહિમા તિહાં વર્ણવેજી, સેવો ભવિક સિદ્ધચક્ર રે;
ઇહભવ પર ભવ લહિએ એહથીજી, લીલા લહેર અથક્ક રે.

દેશનામાં નવપદના મહિમાનું વર્ણન કરે છે : “ હે
ભવ્ય જીવો ! તમે સકલ મંત્રતંત્રયંત્રાધિરાજ રાજેશ્વર, સકલ
મનવાંછિતપૂર્ણ કરનાર, ચિંતામણિ અને કલ્પવૃક્ષ કરતાં અધિક
પ્રભાવશાળી એવા સિદ્ધચક્ર ભગવાનની સેવા કરો. તેમની
સેવાથી આ લોક અને પરલોકમાં સર્વત્ર કાર્યસિદ્ધિ થાય છે.

“દુઃખ દોહગ સવિ ઉપશમેજી, પગ પગ પામે ઋદ્ધિ રસાલ રે;
એ નવપદ આરાધતાંજી, જિમ જગ કુંવર શ્રીપાલ રે.”

આ સિદ્ધચક્ર ભગવાંતના પ્રભાવથી સર્વ દુઃખ
અને દૌર્ભાગ્ય નાશ પામે છે, સર્વ ચિંતાઓ ચૂર્ણ
થઈ જાય છે, સર્વ ભય, શોક અને ઉપાધિથી

મુક્ત બની જવાય છે, સુખ, શાન્તિ, આનંદ અને નિર્ભયતા પ્રાપ્ત થાય છે, આત્માના પૂર્ણ શુદ્ધ ચૈતન્યનો અનુભવ અને પ્રાપ્તિ થાય છે. “હે ભવ્ય આત્માઓ! જે રીતે શ્રીપાલ મહારાજએ નવપદમય સિદ્ધચક્રનું આરાધન કર્યું, તે રીતે તમે પણ આરાધના કરો. તેના પ્રભાવથી તમે મોક્ષ પર્વતની સર્વ સંપત્તિઓ, સિદ્ધિઓ, લક્ષ્મીઓ અને શક્તિઓને પ્રાપ્ત કરશો.”

સિદ્ધચક્રનો ધ્યાનાભ્યાસ :

- (૧) કલશાકાર આકૃતિથી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન.
- (૨) કલ્પવૃક્ષાકાર આકૃતિથી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન.
- (૩) ચક્રાકાર આકૃતિથી સિદ્ધચક્રનું ધ્યાન.
- (૪) સિદ્ધચક્રનો મહિમા આત્મામાં ભાવિત કરવો.
- (૫) ચોવીસે કલાક ત્રણમાંથી ગમે તે આકૃતિવાળા સિદ્ધચક્ર ભગવાનનું સ્મરણ રાખવું. જીવનના દરેક પ્રસંગમાં સિદ્ધચક્રને આગળ રાખવું. તે જે માર્ગ બતાવે તે માર્ગ ચાલવું.

God is my Instant Constant Abundant Supply of every potent Good.

સંપત્તિઓ અને સિદ્ધિઓનું પુરવઠા કેન્દ્ર પરમાત્મા છે.

(નવકારનું પુસ્તક અનુક્રમણીકા આઇટમ નં. ૮૬ પાનું ૧૩.)

ॐ ह्रीं अहो नमः

साल'जन ध्यानना प्रयोगो

पाठ आठमो

अनुप्रेक्षा स्वाध्याय द्वारा ध्यान

पूर्वाचार्य रचित सूत्रो, स्तवना, स्तुति, स्तोत्रो
द्वारा ध्यान.

प्रतिकमणु जिनशासननी आवश्यक अने अद्भुत साधनानी प्रकिया छे. तेमां आवतां सूत्रो ध्यानमय छे. जैनशासननी प्रत्येक क्रिया ध्यानमय छे. आवी आवश्यक क्रिया प्राणुवान भने, उपयोग जेठवापूर्वकनी भने, लाव-वाही भने ते रीते करवामां आवे तो मोक्ष मार्गनी साधनामां अद्भुत विकास थाय.

प्रतिकमणुमां जेटला काठसग्ग आवे छे, ते तो हरेक आराधके स्वयं न करवा पडे छे. तेमां आवता लोगस्स के नवकार पणु साया गणी शकता नथी तेवी धणुानी परिस्थिति छे. तेथी नवकार अने लोगस्सनो काठसग्ग केवी

રીતે કરવાથી સ્થિરતા આવે તે પ્રક્રિયા બતાવવાની ખાસ જરૂરિયાત ઊભી થઈ છે.

એક ઘરડાં માણુ દરરોજ પ્રતિક્રમણ કરે છે. તેમનાં ઘરની સામેના ભાગમાં ઉપાશ્રય છે. વચ્ચે મોટો રોડ કોસ કરવો પડે છે. રોડ ખૂબ ટૂંકીકવાળો છે, છતાં ઘરડાં માણુ દરરોજ રોડ કોસ કરીને ઉપાશ્રયે પ્રતિક્રમણ કરવા બંધ છે. માણુ ભણેલાં નથી. સૂત્રોના અર્થ પણ ખબર નથી. છતાં “મારા ભગવાને કહ્યું છે માટે હું પ્રતિક્રમણ કરું છું.” તેથી શ્રદ્ધાથી કરે છે. ઘરના માણુસો કહે છે; “મા, તમે આ રીતે રસ્તો કોસ કરીને બંધો છો, રસ્તામાં કોઈ દિવસ મોટર નીચે આવી જશે, ઘરે બેસી રહો તો સારું.” માણુ કહે છે : “એક દિવસ મરવાનું તો છે જ. પરંતુ મારા ભગવાને પ્રતિક્રમણ કરવાનું કહ્યું છે. તે હું નહીં છોડું.”

આ પ્રમાણે ઘરડાં માણુના પ્રતિક્રમણની કિંમત કેટલી.

જ્ઞાની પુરૂષો કહે છે – “પરમાત્માએ કહ્યું છે માટે કરું છું.” તે જિનાજ્ઞાપાલનનો અધ્યવસાય માણુને મોક્ષ પર્યાંત પહોંચાડનાર છે.

આપણી પવિત્ર ક્રિયાની આટલી મહાન કિંમત છે. તેને આપણે હૃદયમાં અંકિત કરવાની છે. હવે અત્યારે બુધ્ધિવાદ વધ્યો. સમજીને ક્રિયા કરીએ તો રસ આવે તેમ કહેવાય છે. અને તે સાચું પણ છે. સમજીને ક્રિયા કરવી તે આપણા પોતાના માટે છે. (બીજાની ટીકા કરવા માટે નહીં.) લોગસ્સ, નમુત્યુણ, જકિંચિ વગેરે કેવાં

અદ્ભુત સૂત્રો છે! તે દરેકને આપણે તેમાં રહેલાં અર્થ-
ભાવનાપૂર્વક કહીએ તો આપણને રસ જરૂર પડશે. આપણી
ક્રિયા પ્રાણુવાન બનશે. આ રીતે કરવાથી ક્રિયા કરવાનો
રસ જાગશે અને ક્રિયા કરનારની સંખ્યા પણ વધશે.

આપણા પૂજ્યો અને વડીલોને નમ્રતાપૂર્વક વિનંતિ
છે કે પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રો બાબતમાં વધુ પ્રકાશ પાડે તેવાં
ચિત્રો સાથેનું સાહિત્ય બહાર પાડે તો આપણી પવિત્ર
ક્રિયામાં જરૂર રસ વધે.

આ વિષયમાં સુંદર ગ્રંથ તૈયાર કરી શકાય. જેમાં
પૂર્વાચાર્ય રચિત સૂત્રો, સ્તવનો, સ્તુતિઓ, સ્તોત્રો વગેરેનું
ધ્યાનપૂર્વક ઉચ્ચારણ કરી તે દરેકનું ધ્યાન કરી શકાય તેવી
પ્રક્રિયા બતાવી શકાય.

આપણે સ્વયં આપણી બુદ્ધિ અનુસાર વિકાસ કરી
શકીએ અને સૂત્રોના આલંબને ધ્યાન કરી શકીએ.

દા. ત. “સંસાર દાવાનલ દાહ નીરં” આ દિવ્ય
શ્લોક સંબંધી ભાવના-ધ્યાન આ પ્રમાણે કરી શકાય :—

પ્રયોગ નં. ૨૫ :—

સંસારરૂપી દાવાનળ સળગી રહ્યો છે. ભયંકર
આર્તધ્યાન અને શૌરધ્યાનથી સૌ પીડાઈ રહ્યાં છે. ભયંકર
હિંસા અને પાપના કારણે સંસાર દાવાનળમાં આપણે
દાબી રહ્યા છીએ. આ સંસાર દાવાનળનો દાહ આપણને
ભયંકર વેદના આપી રહ્યો છે, કોઈ બચાવે તેમ નથી. તે

સ્થિતિમાં કરુણાના સાગર, કૃપાના અવતાર, દયાના સમુદ્ર, અશરણના શરણ, અનાથના નાથ પ્રભુ મહાવીર પરમાત્માના દર્શન થાય છે. પ્રભુ સંસાર દાવાનળમાં દાઝી રહેલા જીવોને શીતળ જળનો છંટકાવ કરે છે. આપણું લક્ષ્ય પ્રભુ તરફ ખેંચાયું. સહરાના રણમાં પાણી મળે તેમ ભયંકર યાતનામાંથી આપણને ઉગારનાર કરુણાના સાગર પ્રભુ મળ્યા. પ્રભુ અમૃતજળનો છંટકાવ કરે છે. પ્રભુમાંથી કરુણારસનો ઘોઘ પડે છે. “સ્વયંભૂરમણસ્પર્ધર્ધ, કરુણારસ વારિણા” કરુણાના ઘોઘમાં આપણે સ્નાન કરીએ છીએ. આપણો સંસારનો દાહજ્વર શાંત થાય છે. સંસારના મમત્વમાંથી છૂટીને પ્રભુનું મમત્વ સર્જન થયું. આજ સુધી આપણે સંસારની માયાબળમાં એટલા આસક્ત હતા કે શીતળ જળરૂપી કરુણારસ વરસાવનાર પ્રભુના કરુણારસને ઝીલવા માટે હૃદય પણ ઝિંધું રહ્યું. કરુણાનો ઘોઘમાર વરસાદ તો પડતો હતો; પરંતુ આપણું હૃદયપાત્ર ઝિંધું હતું તેથી ખાલી રહ્યું અને સંસારની આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિનો અંત ન આવ્યો.

આજે પરમાત્મા અરિહંત દેવની વરસતી કરુણાને ઝીલવા માટે આપણું હૃદયપાત્ર સન્મુખ બન્યું.

‘પ્રભુની કરુણાથી આપણું હૃદય ભરાઈ ગયું.....’

હૃદયમાંથી ઉભરાઈને કરુણા આપણા આખા શરીરમાં અને આત્મપ્રદેશોમાં વ્યાપક બની ગઈ.....

આપણે દાહજ્વર શાંત થયો, આર્ત-રૌદ્ર ધ્યાનની પીડા શમી ગઈ.....

ભય, ચિંતા, દુઃખમાંથી છુટકારો મળ્યો.....

હજી આપણે તો પ્રભુની કરુણામાં સ્નાન કરવાનું ચાલુ રાખ્યું છે. તેના પ્રભાવથી શાન્તિ, આનંદ, સુખનો અનુભવ થયો. “આ રીતે સંસાર દાવાનલ નીર” આ સૂત્રનું ધ્યાન કરી શકીએ.

અનુપ્રેક્ષા સ્વાધ્યાય દ્વારા ધ્યાનની ખીજ એક રીત જોઈએ.

ધ્યાનપ્રયોગ નં. ૨૬

વામન અને વિરાટનો મેળાપ

લક્ષ્મણસ્તોત્ર ૧૪મી ગાથા :-

સંપૂર્ણ મંડલ શશાંકકલાકલાપ-

શુભ્રાગુણાસ્ત્રિભૂવનં તવ લંઘયન્તિ
યે સંશ્રિતાસ્ત્રિજગદીશ્વરનાથમેકં,

કસ્તાન્નિવારયતિ સંચરતો યથેષ્ટમ્ ॥

હે શરદ્દૂર્ણિમાના ચંદ્રની કલાના પૂર્ણ નિધાન પરમાત્મા ! તમારા શુભ્ર - ઉજ્જવલ ગુણો ત્રણ ભુવનને ઉલ્લંઘન કરી ગયા છે. લોકાલોકમાં પ્રસરી ગયા છે. ચૌદ રાજલોકમાં સર્વત્ર આપ છો, સર્વત્ર આપની હાજરી છે. તેથી સર્વેશ્વર, જીવેશ્વર, લોકેશ્વર, અખિલ બ્રહ્માંડના

સાર્વભૌમ ચક્રાધીશ્વર એવા હે પરમાત્મા ! આપનો જ જે આશ્રય કરે છે તેને પોતાનું ઇચ્છિત સ્થાન એટલે મોક્ષપર્વત પહોંચવામાં કોણ રોકી શકે ?

હે કરુણાસાગર, કૃપાના અવતાર, દયાના સમુદ્ર, અશરણના શરણ, અનાથના નાથ, પરમાત્મા ! આપનું કેવળજ્ઞાન લોકને ઓળંગીને અલોક સુધી પહોંચી ગયું છે. આપનો લોકાલોક પ્રકાશક કેવળજ્ઞાન ગુણ પૂર્ણપણે લોક અને અલોકમાં પહોંચી ગયો છે. ચંદ્રને લોકની ઉપમા છે. ચંદ્રની આસપાસ જે સંપૂર્ણમંડલ (આલામંડલ) હોય છે, તેને અલોકની ઉપમા છે. આવું લોકાલોક વ્યાપી પરમાત્માનું વિરાટ સ્વરૂપ છે. (કેવલી સમુદ્ઘાત વખતે કેવળજ્ઞાની પરમાત્માના આત્મપ્રદેશે લોકવ્યાપી બને છે. અને તેમનું કેવળજ્ઞાન તો લોક અને અલોક સુધી પહોંચેલું સદા માટે હોય છે.) પરમાત્મા લોકાલોક પ્રકાશક જ્ઞાનવાળા હોવાથી લોકસ્વરૂપ જેવી આકૃતિવાળા હોય છે અને ચૌદ રાજ્યલોકની આગુબાગુ અલોક છે અને અલોકમાં પણ પરમાત્માનો જ્ઞાનપ્રકાશ હોવાથી તે પ્રકાશ સંપૂર્ણમંડલ જેવો લાગે છે. અલોક મંડલથી યુક્ત, લોકસ્વરૂપ પરમાત્મા વિરાટ સ્વરૂપ છે. તેમના ચરણકમળમાં નિજ (આપણો) આત્મા નમસ્કાર કરતો અનુભવાય ત્યારે વામન અને વિરાટનું મિલન થતું હોય તેવું લાગે છે. તે વખતે વિરાટ સ્વરૂપ પરમાત્માનો અનુગ્રહ અને વામનરૂપ આપણો ભક્તિનો પ્રકર્ષ

-બન્નેનો મેળાપ થાય છે ત્યારે પરમાત્માની અચિંત્ય શક્તિના અનુગ્રહના પ્રભાવે વામન સ્વરૂપ આપણે વિરાટ સ્વરૂપનો અનુભવ કરી શકીએ છીએ; આવું ધ્યાન કરવું. તે ધ્યાન પ્રભાવથી પરમાત્માના જેવું આપણા અંદર રહેલા વિરાટ સ્વરૂપનું પ્રગટીકરણ થાય છે.

“કસ્તાન્નિવારયતિ સંચરતો યથેષ્ટમ્” આ પંક્તિ છેવટે ક્ષણભૂત થાય છે.

હવે તાત્ત્વિક દૃષ્ટિએ આ વસ્તુ વિચારીએ.

ત્રણ જગતના ઋશિ એવા અરિહંત પ્રભુનો જે આશ્રય કરે છે તેને પરમાત્માના આલંબને પોતાના આત્માના પૂર્ણ સ્વરૂપની સભાનતા થાય છે. પરમાત્માના જેવું જ પૂર્ણ સ્વરૂપ પોતાના અંદર રહેલું તેવી પ્રતીતિ થાય છે તેથી પૂર્ણ થવાનો પુરૂષાર્થ પ્રગટે છે. પોતાની પૂર્ણતા પ્રત્યક્ષ થાય છે, પોતાની પૂર્ણતા ઉપર શ્રદ્ધાપૂર્વકનો પૂજ્યભાવ પ્રગટે છે. પૂર્ણતા હૃદયમાં સ્થિર થાય છે તેને મુક્તિમાં જતાં કોણ રોકી શકે? અર્થાત્ આપનો આશ્રય એ જ મુક્તિનો રાહ છે. પરમાત્માની અને ઉપલક્ષણથી પોતાના આત્માની પૂર્ણતાને લક્ષ્યમાં લાવવાની આ વાત જે સાધક આત્માને ક્ષાવી ગઈ છે, તેના લક્ષ્યમાં પૂર્ણ પરમાત્મ તત્ત્વ નિરંતર હોય છે. પરમાત્માની સાથે એકાકારતા થાય તે ક્રિયા અને તે જ ધ્યાન ચાલુ રહે છે અને તે જ કરવા લાયક લાગે છે. જેને આવો શુદ્ધ નિર્ણય થાય છે તેનો વ્યવહાર પ્રધાન બની જાય છે.

આવી રીતે શાસ્ત્રની કોઈ પણ પંક્તિ લઈ અનુપ્રેક્ષા સ્વાધ્યાય દ્વારા ધ્યાનમાં સ્થિર બની શકાય છે.....

આ રીતે પૂર્વાચાર્યો રચિત સૂત્રો, સ્તવનો, સ્તોત્રોનું આલંબન લઈ આપણે પરમાત્માને આપણા જીવનમાં કેન્દ્ર સ્થાનમાં લાવીએ. ખમાસમણાં વગેરે ક્રિયા વખતે કેવા પ્રકારનું ધ્યાન કરવું? તે માટે નવપદની આરાધનાની ત્રીજી ભૂમિકામાં “અરિહંતપદ ધ્યાનો થકો” વગેરેનું વર્ણન આ પુસ્તકમાં જ વાંચો. તે મુજબ ક્રિયા કરવાથી દરેક ક્રિયા ધ્યાનમય બની જશે.

પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ ધ્યાનમાં ઊભા હતા. બહાર કોઈ યુદ્ધ ન હતું, શસ્ત્ર ન હતાં, દુશ્મન પણ ન હતા; પરંતુ ધ્યાનમાં ઊભેલા પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિના મનમાં દુશ્મન સાથે યુદ્ધ ચાલતું હતું. તે વખતે સાતમી નરકનાં દળીયાં એકઠાં થયાં. ધ્યાનમાં યુદ્ધ કરતાં શસ્ત્રો ખૂટી પડ્યાં. માથા ઉપરથી મુગટ લઇને શત્રુને મારું તેવો વિચાર કરી માથા ઉપર હાથ મૂકે છે; પરંતુ માથું મૂંડન કરેલું છે. ‘હું સાધુ છું’—એ ભાન આવ્યું. રાજ્ય મારું સ્વરૂપ નથી, પુત્ર મારું સ્વરૂપ નથી. હું તો સચ્ચિદાનંદ આત્મસ્વરૂપ છું. એ ભાવનાએ ચઢયા. સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન સુધી પહોંચાય તેવા ભાવોથી ભાવિત બન્યા છે. તે ભાવોમાં પણ વૃદ્ધિ થઈ, કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થયું.

મનુષ્યના મનમાં ચાલતી વિચારની ઘટ-
માળમાં ચૌદ રાજલોકના બન્ને છેડા સુધી

સ્પર્શવાની શક્તિ છે ! આપણા મનમાં નિરંતર જગતના પદાર્થોનું ધ્યાન ચાલુ છે. તે ધ્યાનને જગતના પદાર્થોમાંથી છોડાવી પરમાત્મા તરફ વાળી લેવામાં આવે તો આપણું જીવન દિવ્ય બની જાય. સામાન્ય મનુષ્યમાંથી આપણે મહામાનવ બની શકીએ, વામનમાંથી વિરાટ બની શકીએ. આત્માના શુદ્ધ ચૈતન્ય સુધી પહોંચવાની આપણી યાત્રા અદ્ભુત રીતે આગળ વધે.

આ ગ્રંથનું લક્ષ્યાંક એટલું જ છે કે આપણું મન જગતના પદાર્થોના વિચારોમાંથી છૂટીને પરમાત્મામાં સ્થિર બને. આપણા મનના બે દોષ છે. એક ચંચળતા, બીજો મલિનતા. ચંચળતા એ એવો દોષ છે કે મનગમતું આલંબન મળે છે ત્યારે મન સ્થિર થાય છે. દા. ત., ધન, સ્ત્રી આદિ જગતના પદાર્થોમાં આપણું મન સ્થિર થાય છે; પરંતુ તે આલંબન અશુદ્ધ હોવાથી આપણા મનની મલિનતા વધી જાય છે. માટે શુદ્ધ આલંબનના વિષે મનને બાંધવું જોઈએ. એવું ‘સિરિ સિરિવાલ કહા’ની પીઠિકામાં ગૌતમ ગણધર ભગવંત કહે છે. શુદ્ધ આલંબનોમાં નવપદ સર્વશ્રેષ્ઠ આલંબન છે. નવપદના કેન્દ્ર સ્થાનમાં રહેલા અરિહંત પરમાત્મા સર્વોત્કૃષ્ટ આલંબન છે. ટૂંકમાં આપણા ધ્યાનનો વિષય અત્યારે જગતના પદાર્થો છે. હવે ધ્યાનનો વિષય પરમાત્માને કેવી રીતે બતાવવા તે માટેના પ્રયોગોમાં હવે આપણે વધુ આગળ વધી પરમાત્માને આપણા જીવનના કેન્દ્ર સ્થાનમાં રાખીએ.

અનુપ્રેક્ષા સ્વાધ્યાય દ્વારા ધ્યાનાભ્યાસ

- (૧) સંસાર દાવાનળમાં બળી રહેલા જીવો ઉપર પ્રભુ મહાવીર કર્ણુારસનું સિંચન કરે છે તેવું ધ્યાન કરવું. આપણે પણ ભગવાનના કર્ણુારસમાં સ્નાન કરવું.
- (૨) લોકાલોક સ્વરૂપ - વિરાટ સ્વરૂપ પરમાત્માના ચરણ-કમળમાં વામનરૂપે નમસ્કાર કરતી આપણી જાતને અનુભવવી. પરમાત્માના અચિંત્ય પ્રભાવથી આપણે પણ વામનમાંથી વિરાટ સ્વરૂપ બનીએ છીએ તેવો અનુભવ કરવો.
- (૩) વિરાટ પરમાત્માના આલંબને આપણા અંદર રહેલા વિરાટ સ્વરૂપને ભાવિત કરી, તેને પ્રગટ કરવાનો પુરૂષાર્થ કરવો.
- (૪) મનુષ્યના મનમાં ચાલતી વિચારની ઘટમાળામાં ચૌદ રાજલોકના બંને છેડાને સ્પર્શવાની શક્તિ છે. વિચારધારાને જગતના પદાર્થોમાંથી પાછી ફેરવીને પરમાત્મા તરફ લાવવાની પ્રક્રિયા સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગોમાં આવે છે.
- (૫) અરિહંત આદિ પદોની આરાધનામાં ખમાસમણાં-વગેરેના દુહા - “અરિહંતપદ ધ્યાતો થકો” વગેરેનું ઊંડું ચિંતન કરી, ખમાસમણાં આદિ ક્રિયાને મોક્ષલક્ષી બનાવવી.

પરિશિષ્ટ I

શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં લોકોત્તર લાવાશ્યકનું જે માર્મિક સ્વરૂપ દર્શાવાયું છે, તેમાંનો કેટલોક અંશ-ધ્યાન, સ્મરણ કે વિચિન્તન પ્રક્રિયાને પણ લાગુ પાડી શકાય તેવો હોવાથી તે પ્રસ્તુત વિષયને અનુકૂળ થાય એ રીતે અહીં આપેલ છે :—

ધ્યાનાદિ ક્રિયા કરનાર સાધક આવો હોવો જોઈએ:—

૧ તચ્ચિતે, ૨ તમ્મણે, ૩ તલ્લેસે, ૪ તદ્દ્વજ્જવસિપ, ૫ તત્તિવ્વજ્જવસાણે,
૬ તદ્દટ્ટોવઉત્તે, ૭ તદ્દપ્પિઅકરણે, ૮ તદ્દ્ધાવણાભાવિપ, ૯ અણ્ણત્થ
કત્થઈ મણં અકરેમાણે.

તચ્ચિત, તન્મન, તલ્લેશ્ય, તદ્દ્વજ્જવસિત, તત્તીત્રાધ્ય-
વસાન, તદ્દર્થોપયુક્ત, તદ્દર્પિતકરણ, તદ્દ્ધાવના ભાવિત (ધ્યેય
સિવાય) બીજે કયાંય પણ મનને ન કરતો.

૧. તચ્ચિત (Attention) = તેમાં (તે ધ્યાનાદિમાં)
ચિત્તવાળો (સામાન્યોપયોગવાળો)
૨. તન્મન (Interest) = તે (ધ્યાનાદિ)માં મનવાળો
(વિશેષ ઉપયોગવાળો)
૩. તલ્લેશ્ય (Desire) = તેમાં લેશ્યાવાળો (શુભ પરિ-
ણામવાળો)
૪. તદ્દ્વજ્જવસિત (will) તેમાં અધ્યવસિતવાળો (ક્રિયાને

સુંદર રીતે પરિપૂર્ણ કરવાના ઉત્સાહ અથવા નિશ્ચયવાળો)

૫. તત્ત્વીત્રાધ્યાવસન (Imagination)= તેમાં તીવ્ર (પ્રારંભ કાળથી માંડીને પ્રતિ ક્ષણ પ્રકર્ષને પામતા)
૬. તદ્દર્શોપયુક્ત (Awareness) = અત્યંત પ્રશસ્ત સંવેગથી વિશુદ્ધ થતો હોઈ ને તેના અર્થમાં ઉપયોગવાળો.
૭. તદ્દર્પિતકરણ (Visualisation) = જેના મન, વચન અને કાયારૂપ કરણો તે ધ્યાનાદિમાં અત્યંત અર્પિત -સુનિયુક્ત થઈ ગયાં છે એવો.
૮. તદ્દભાવનાભાવિત (Identification) = તેની ભાવનાથી ભાવિત, તેના પુનઃ પુનઃ અભ્યાસથી ભાવિત.
૯. ધીજે કયાંય પણ મનને ન કરતો :- (Absorbtion) = પ્રસ્તુત ધ્યાનાદિ ક્રિયાથી ભિન્ન એવી ક્રિયાદિમાં મનને ન જવા દેતો.

સારાંશ એ છે કે :—

(૧) સામાન્યોપયોગ રૂપ ચિત્ત, (૨) વિશેષોપયોગ રૂપ મન, (૩) શુભ પરિણામ રૂપ લેશ્યા, (૪) ક્રિયાને સંપાદિત કરવામાં દૃઢ નિશ્ચય અને પ્રવર્ધમાન ઉત્સાહરૂપ અધ્યવસિત, (૫) ક્રિયાના પ્રારંભથી જ પ્રતિ ક્ષણ પ્રકર્ષને પામતા પ્રયત્નરૂપ તીવ્રાધ્યવસાન, (૬) અત્યંત પ્રશસ્ત સંવેગથી ઉત્પન્ન થયેલી વિશુદ્ધિ સહિત અર્થોપયોગ, (૭)

મન, વચન અને કાયારૂપ કરણોની સમર્પિતતા, (૮) તેની ભાવનાથી ભાવિતપણું અને (૯) પ્રસ્તુત ક્રિયા સિવાયના વિષયોમાં મનની અપ્રવૃત્તિ-આ નવથી સહિત એવા ધ્યાનાદિ શીઘ્રતઃ સિદ્ધિને આપનારા છે.

અથવા આ બધા વિશેષણો એક જ અર્થવાળા (ઉપયોગ અર્થવાળા) સમજવા; પણ ઉત્તરોત્તર વિશેષણમાં પ્રસ્તુત ઉપયોગની પ્રવર્ધમાન વિશુદ્ધિ સમજવી.

ટૂંક સાર :—ઉપયોગ જ્યારે ઉત્તરોત્તર એકાગ્રતા-પૂર્વક ધ્યેયમાં સ્થિર થતો જાય, ત્યારે છેવટે ઉપયોગથી ઉપયોગવાન (ધ્યાતા આત્મા) અભિન્ન બને છે. તેથી ધ્યાતા પોતે જ ધ્યેયાકાર બને છે અને ધ્યેયાકાર (પરમાત્મ આકાર) બનેલો ધ્યાતા તે સમયે પરમાત્માથી અભિન્ન પોતાના આત્માનો અનુભવ કરે છે.

હું આત્મા છું તેવી જાગૃતિપૂર્વક જે કાંઈ
થશે તે ભૂલ વિનાનું હશે.

પ્રભુના નામનું સ્મરણ એટલે પોતાના નામનું
વિસ્મરણ.

પરિશિષ્ટ II

સ્વાધ્યાય દ્વારા પરમાત્માની હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠા
યાકિનીમહત્તરાસુનુ-ભવવિરહાઙ્ક-ભગવત્-શ્રીહરિભદ્રસૂરિ-
કૃત-‘ષોડશકપ્રકરણ’ સંદર્ભ

અસ્મિન્ હૃદયસ્થે સતિ, હૃદયસ્થસ્તત્સ્વતો મુનીન્દ્ર ઇતિ ।
હૃદયસ્થિતે ચ તસ્મિન્, નિયમાત્સર્વાર્થસંસિદ્ધિઃ ॥ ૨ ॥ ૧૪ ॥
ચિન્તામણિઃ પરોઽસૌ, તેનૈવ ભવતિ સમરસાપત્તિઃ ।
સૈષેહ યોગિમાતા, નિર્વાણફલપ્રદા પ્રોક્તા ॥ ૨ ॥ ૧૫ ॥

x x x x

અનુવાદ

આ જિન પ્રવચન જ્યારે હૃદયમાં સ્વાધ્યાયાદિ દ્વારા પ્રતિષ્ઠિત થાય છે, ત્યારે પરમાર્થથી શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્મા જ હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે અને જ્યારે શ્રી જિનેશ્વર ભગવંત હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થાય છે, ત્યારે અવશ્યમેવ સર્વપ્રયોજનોની સિદ્ધિ થાય છે. ॥૨-૧૪॥

સર્વ પ્રયોજનોની સિદ્ધિ થવાનું કારણ એ છે કે આ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંત પરમ ચિન્તામણિ છે. તેઓ હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત થતાં તેમની સાથે ધ્યાતાની સમરસાપત્તિ થાય છે. આ સમરસાપત્તિ યોગીઓની માતા છે અને નિર્વાણુ-ફલની પ્રસાધક છે. (આત્મા જ્યારે સર્વજ્ઞના સ્વરૂપમાં ઉપયોગવાળો અને છે ત્યારે તેનો અન્યત્ર ઉપયોગ ન

હોવાથી તે સ્વયં સર્વરૂપ થાય છે. નયવિશેષ એમ માને છે કે જે જે વસ્તુના ઉપયોગમાં આત્મા વર્તે છે તે તે વસ્તુના સ્વરૂપને તે ધારણુ કરે છે. જેમ નિર્મળ સ્ફટિકમણિમાં ઉપાધિ (જેનું મણિમાં પ્રતિબિમ્બ પડે તે વસ્તુ) પ્રતિબિમ્બિત દેખાય છે અને તે મણિ ઉપાધિના વર્ણાદિને ધારણુ કરે છે, તેમ નિર્મળ આત્મા પણ ધ્યાન વડે પરમાત્મરૂપતાને ધારણુ કરે છે. એ જ સમાપત્તિ. અથવા ધ્યાતા, ધ્યાન અને ધ્યેયની એકતા પણ સમાપત્તિ કહેવાય છે.) ॥ ૨-૧૫ ॥

x

x

x

આનંદનો પ્રેમી આત્મા પ્રગટ આનંદના ભંડાર પરમાત્મા પ્રત્યે પ્રેમ કરે છે. તેના તે પરમાત્મપ્રેમ પોતે જ પરમાનંદ સ્વરૂપ બની આત્માને આનંદથી ભરી દે છે.

આત્મ અનુભૂતિ પહોંચવા માટે તે સ્થિતિએ પહોંચેલાનું સ્મરણુ, ધ્યાન, વિચિંતન આવશ્યક છે. સ્મરણુ આદિ વડે તે સ્થિતિએ પહોંચેલાનો અનુગ્રહ પ્રાપ્ત થાય છે.

અહીંના નમસ્કાર અને ધ્યાન વડે સંકુચિત અહંનું કોચ્છુ કૂટી જાય છે. અને અમરતત્વના દ્વાર ખુલ્લાં થાય છે.

ॐ ह्रीं अहं नमः

સાલંબન ધ્યાનના પ્રયોગો

પાઠ નવમો

વર્ષ માતૃકાનું ધ્યાન

કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવાનશ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજે યોગશાસ્ત્રના આઠમા પ્રકાશમાં પહેલા ચાર શ્લોકમાં વર્ષ માતૃકાના ધ્યાનનો વિધિ બતાવ્યો છે.

પ્રયોગ નં. ૨૭

શ્રી સિદ્ધચક્રયંત્રમાં નવપદ પછી બીજા નંબરનું સ્થાન (બારાક્ષરીના ૪૯ અક્ષરો) વર્ષમાતૃકાને આપવામાં આવ્યું છે. બારાક્ષરી (બારાબડી)ના અથી હ સુધીના ૪૯ અક્ષરો જે સ્કૂલમાં ભણાવવામાં આવે છે તેને યોગના ગ્રંથો “અનાદિ સિદ્ધ વર્ષમાતૃકા”ના નામથી સંબોધન કરે છે. તેનું વર્ણન નીચે મુજબ છે.

(૧) આત્માની જ્ઞાનશક્તિ તે જ માતૃકા છે.

(૨) માતૃકા જ્ઞાનશક્તિરૂપ હોવાથી તેને ‘વિશ્વબોધ વિધાયિની’ એટલે કે સર્વ પદાર્થોનો બોધ કરાવનાર કહેવામાં આવે છે.

(૩) તે બુદ્ધિમાન પુરુષોના જ્ઞાનમય તેજનું માતાની જેમ જતન, પારેપાલન અને વિશોધન કરનારી હોવાથી માતૃકા કહેવાય છે.

(૪) માતૃકા આત્માની પરમ જ્યોતિ છે.

(૫) બારાક્ષરીના અર્થી હ સુધી ૪૯ અક્ષરોનું યોગશાસ્ત્રમાં બતાવેલ આવું ધ્યાન કરનાર સાધક શ્રુતજ્ઞાનનો પારગામી થાય છે. આ ૪૯ અક્ષરો Raw Material - બાણમાં રહેલા કાચા હીરાના સ્થાને છે અને જિનાગમ Polishd - તૈયાર હીરા સમાન છે. આ ૪૯ અક્ષરોના ધ્યાનમાં તન્મય બનનાર સાધકને સકલ આગમમાં રહેલાં રહસ્યો, હાથમાં રહેલાં આમળાની જેમ સ્પષ્ટ અનુભવમાં આવે છે.

(૬) કોઈપણ શબ્દ અગર ભાષા ૪૯ અક્ષરોમાંથી બને છે. જિનેશ્વર ભગવંતની વાણી ૪૯ અક્ષરોમાંથી ગૂંથાય છે. ગણધર ભગવંતો દ્વાદશાંગીની રચના ૪૯ અક્ષરોના જુદી જુદી રીતે સંકલન દ્વારા કરે છે. જગતનો સર્વ લૌકિક અને લોકોત્તર વ્યવહાર ચલાવનારી મહાશક્તિ તે આ ૪૯ અક્ષરોરૂપ વર્ણમાલા છે. તેનું ધ્યાન કરનારને અપ્રતિમ વાણીનો પ્રવાહ મળે છે. (Inluent Flow) વર્ણમાલાનું ધ્યાન કરનારને કાંઈ પણ કહેવું હોય તો શબ્દ શોધવો પડતો નથી. શબ્દને તેની પાછળ દોડતા આવવું પડે છે. એક હબ્બર વક્તૃત્વની કળા (Art of Speaking) ના પ્રસ્તકો વાંચવાથી જે વક્તૃત્વ કળા મારેનું જ્ઞાન મળે

છે, તે કરતાં અનેકગણું અધિક વકતૃત્વકળાનું જ્ઞાન ઠલ અક્ષરોના ધ્યાનમાંથી મળે છે. કારણ કે સર્વ ભાષા અને શબ્દો ઠલ અક્ષરમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે (માત્ર ધર્મોપદેશ માટે જ આ પ્રયોગથી પ્રાપ્ત થતી શક્તિનો ઉપયોગ કરવા વિનંતી છે.) તેના ધ્યાનનો વિધિ નીચે મુજબ છે —

સાધક આત્મા

નાભિકંઠ (મણીપૂર ચક્ર) સ્થાનમાં ૧૬ પાંખડીવાળું કમળ ચિંતવે. તેમાં સોળ સ્વરોને અત્યંત સ્થિરતાપૂર્વક ચિંતવે. (૧૬ સ્વરો આ પ્રમાણે - અ, આ, ઇ, ઈ, ઊ, ઋ, ૠ, લ઼, લૃ, ણ, ણે, ઓ, ઔ, અં. અઃ.)

(૨) તે પછી હૃદયસ્થાન (અનાહત ચક્ર)માં ચોવીસ પાંખડીવાળું કમળ ચિંતવે. તેમાં કથી મ સુધીના ૨૪ વર્ણોને ચિંતવે. અને તે કમળની કાણકામાં 'મ' ચિંતવે. ૨૪ વર્ણો આ પ્રમાણે - (ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ, બ, મ.)

(૩) તે પછી મુખસ્થાનમાં આઠ પાંખડીવાળું કમળ ચિંતવવું. તેમાં ચ થી હ સુધીના આઠ વર્ણો ચિંતવે. આઠ વર્ણો આ પ્રમાણે - (ચ, ર, લ, વ, શ, ષ, સ, હ).

આ પ્રકારે નિત્ય વિધિપૂર્વક સ્મરણ કરતો સાધક શ્રુત-જ્ઞાનનો પારગામી થાય છે, અપ્રતિમ વાક્યાતુર્યને મેળવે છે, મહાપુરુષોના પૂજા સત્કારને પામે છે, અને ઉત્તમ પુરુષોએ પ્રાપ્ત કરેલ ગતિ (મોક્ષ)ને પામે છે.

આ પ્રમાણે :—

નાલિકમળમાં ૧૬ સ્વરો,

હૃદયકમળમાં ક થી મ સુધી ૨૫ વર્ણો,

અને મુખકમળમાં ય થી હ સુધી ૮ વર્ણોનું
ધ્યાન કરવું.

ઉપરોક્ત ધ્યાન પ્રયોગ અને તેનો ફળાદેશ સમજતાં કોઈ પણ મુમુક્ષુ આત્માને આ પ્રયોગ કરવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા થાય તે સહજ સ્વાભાવિક છે. માત્ર જગતના પદાર્થોની પાછળ આપણી ચેતના અંધારેલી હોવાથી શાસ્ત્રકાર મહર્ષિએ બતાવેલ આવી તર્કન સરળ અને અદ્ભુત સાધના તરફ આપણું લક્ષ્ય ખેંચાયું નથી. એક વખત આ વર્ણમાતૃકાની સાધના જીવનમાં શરૂ થયા પછી અનુભવથી જ તેના લાભ સમજાય છે. આપણે તો માત્ર કરંસી નોટમાં જ લક્ષ્મીનું સ્વરૂપ જોયું છે; પરંતુ લક્ષ્મી કયાં કયાં વસે છે તે મહાપુરુષ કહે છે —

લક્ષ્મીના દિવ્ય પ્રકારો

જિહ્વાગ્રે શાસ્ત્રલક્ષ્મી કરતલ કમલે દાન પૂજાદિ લક્ષ્મી,
દોર્દણ્ડે વીર્યલક્ષ્મી હૃદય સરસિજે, સત્ય કારુણ્ય લક્ષ્મી ।
લઙ્ગાગ્રે શૌર્યલક્ષ્મી નયન કમલયોઃ ક્ષેમ સૌભાગ્ય લક્ષ્મી,
સર્વાંગે સૌખ્ય લક્ષ્મી, ભવતુ મમ વિભો ! મોક્ષલક્ષ્મી ચ પ્રાન્તે ॥

જીભના અગ્રભાગ ઉપર શાસ્ત્ર રૂપી લક્ષ્મી,

કરકમલ (હાથ)માં દાન અને પૂજા રૂપી લક્ષ્મી,

બંને જીભઓમાં શક્તિ રૂપી લક્ષ્મી,

હૃદયમાં સત્ય અને કરુણા રૂપી લક્ષ્મી,
 તલવારના અગ્રભાગ (રક્ષણ માટે) શૌર્ય રૂપી લક્ષ્મી,
 નયન કમલ (નેત્ર)માં સર્વના કલ્યાણ રૂપ ભાવ
 અને સૌભાગ્ય રૂપી લક્ષ્મી,
 શરીરના સર્વ અંગોમાં સુખાકારી (આરોગ્ય) રૂપ લક્ષ્મી,
 અંતે મોક્ષરૂપી લક્ષ્મી આપના પ્રભાવથી
 હે પ્રભુ ! મને મળો.

આ શ્લોક ઉપરથી લક્ષ્મીનું અનેક પ્રકારનું
 સ્વરૂપ જાણવા પછી સમજાય છે કે માત્ર પૈસા, હીરા,
 સોનું વગેરેમાં જ આપણી ચેતના બાંધવા જેવી નથી, પણ
 જગતમાં અનેક ઉત્તમ તત્ત્વો પણ પ્રાપ્ત કરવા લાયક છે.
 મહાપુરુષ કહે છે કે નિત્ય વિધિપૂર્વક માત્ર બારાખડીના
 અક્ષરોની સરળ અને સહેલી ધ્યાનની સાધના કરનાર,
 (૧) શ્રુતજ્ઞાનનો પારગામી થાય છે. (૨) અપ્રતિમ વાક્યા-
 તુર્યને મેળવે છે. (૩) મહાપુરુષોના સત્કારને પામે છે.
 (૪) ઉત્તમ પુરુષોએ પ્રાપ્ત કરેલ ગતિ (મોક્ષ) ને પામે છે.

મુમુક્ષુ વાચકો ! આપ શાંતિથી વિચારો કે, આપણા
 ઉદ્ધાર માટે કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મહા-
 રાજાએ આવી અનુભવસિદ્ધ ધ્યાન પ્રક્રિયા બતાવી આપણા
 ઉપર કેટલો મહાન ઉપકાર કર્યો છે ! પૂ. પં. અધ્યા-
 ત્મયોગી શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજે આ પુસ્તકના
 લેખકને આ પ્રયોગ ૨૦૧૬ ની સાલમાં બતાવેલો અને

वर्णाक्षर ध्यान

१

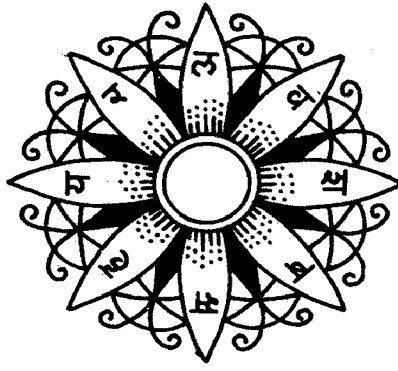
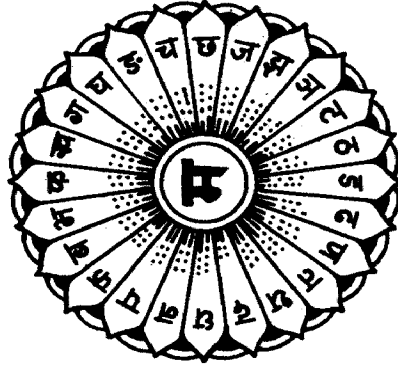
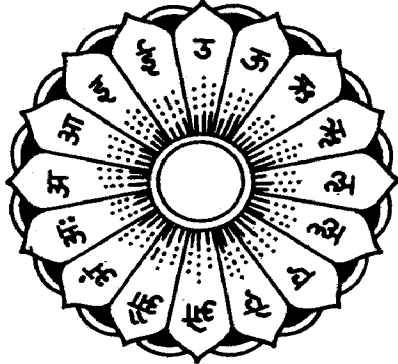
वर्णिकन्दपङ्कन

२

हृदयपङ्कन

३

मुखपङ्कन

प्रयोग नं. २७ पृष्ठ नं. २५२

નિત્ય તેની સાધના કરવા પ્રેરણા આપેલી. આ પછીના યોગશાસ્ત્રના આઠમા પ્રકાશના પાંચમાથી બાવીશમા શ્લોક સુધીની સાધના પણ ૨૦૧૯ માં બતાવી, નિત્ય સાધના કરવા પ્રેરણા આપેલી. જે ગુરૂકૃપાથી આજ પર્યંત ચાલુ રહી શકી છે.

આ દિવ્ય પ્રક્રિયામાં યોગ્ય આત્માઓ રસ લઈ મોક્ષમાર્ગની સાધનામાં આગળ વધે તે જ અભ્યર્થના....

વિશેષ પ્રેરણા માટે કેટલીક શાસ્ત્રીય હકીકત નીચે મુજબ છે.

(૧) શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિ વિરચિત 'સિદ્ધમાતૃકાલિધ ધર્મ પ્રકરણ' ગત સંદર્ભ :—

તાં માતૃકાં ત્રૈધમહં સ્મરામિ ॥

તથાહિ—

ષોડશચ્છદ્જુષિ સ્વરમાલાં નાભિકન્દકમલે વિચરન્તીમ્ ।
ચિન્તયેદથ સર્કર્ણિકપદ્મે દ્વાદશદ્વયદલે હૃદિ વર્ણાન ॥૫૭॥
અષ્ટપત્રયુજિ વક્ત્રસરોજે યાદિવર્ણનિકરં પ્રણિદધ્યાત્ ।
સંસ્મરન્નિતિ જિતાક્ષકણાયો માતૃકામ્ સકલવિન્મનુજઃ
સ્યાત્ ॥ ૫૮ ॥

તે માતૃકાતું હું ત્રણ પ્રકારે (ત્રણ કમળોમાં) સ્મરણ કરું છું.

તે આ રીતે :—

(૧) નાભિકંદસ્થાને સોળ પાંખડીવાળા કમળમાં વિચરતી સ્વરમાળાને ચિંતવે. તથા

(૨) હૃદયસ્થાને ચોવીસ પાંખડીવાળા કર્ણિકા સહિત કમળમાં વણોને (ક થી મ સુધીના ૨૫ વ્યંજનોને) અને

(૩) આઠ પત્રવાળા મુખકમળમાં ચ આદિ વર્ણુ-સમૂહ (ચ થી હ સુધીના વણો) નું પ્રણિધાન કરે.

ઇન્દ્રિયો અને કષાયોને જીતનાર પુરુષ જો નિર્દિષ્ટ રીતે માતૃકાનું સંસ્મરણ કરે તો તે સર્વજ્ઞ થાય.

સુધિયાં ચિન્મયધામ્નો જનનાત્ પરિપાલનાત્ વિશોધનતઃ ।
શ્રી સિદ્ધમાતૃકૈંઽ કમલશ્રીર્જયતિ માતેવ ॥ ૫૯ ॥

આવી રીતે ત્રણ કમળોમાં શોભતી એવી સિદ્ધમાતૃકા બુદ્ધિમાન પુરુષોના જ્ઞાનમય તેજનું જતન, પરિપાલન અને વિશોધન કરનારી હોવાથી માતાની જેમ જયવંતી વર્તે છે.

(૨) ભટ્ટારક સકલ કીર્તિ વિરચિત 'તત્ત્વાર્થ સાર-દ્વીપક' સંદર્ભ :-

ધ્યાયેદનાદિસિદ્ધાન્તબિલ્ખ્યાતાં વર્ણમાતૃકામ્ ।

આદિનાથમુખોત્પન્નાં વિશ્વાગમવિધાયિનીમ્ ॥ ૩૫ ॥

શ્રી આદિનાથ ભગવંતના મુખથી નિકળેલી, સઘળાં આગમોની રચના કરનારી અને અનાદિસિદ્ધાંતમાં વિખ્યાત એવી વર્ણુમાતૃકા (સિદ્ધમાતૃકા) નું ધ્યાન કરવું જોઈએ.

(૩) શ્રી સિંહતિલકસૂરિ વિરચિત 'મંત્રરાજ રહસ્ય' સંદર્ભ :-

ષોડશ ચતુરધિવિંશતિરષ્ઠી નાભૌ દલાનિ હૃદિ મૂર્ધ્નિ ।

આદ્યં હાન્તં વર્ણાઃ શરદિન્દુકલા નભઃ પ્રભવાઃ ॥ ૪૪૮ ॥

ખિન્દુ અને કલામાંથી ઉત્પન્ન થયેલાં 'અ' થી 'હ' સુધીના (૪૬) વર્ણો ચિંતવવા. તે આ રીતે - 'અ' થી 'અઃ' સુધીના સોળ સ્વરો નાલિકમળના સોળ દળોમાં, 'ક' થી 'મ' સુધીના ચોવીસ વ્યંજનો હૃદયકમળના ચોવીસ દલોમાં તથા 'મ' કર્ણિકામાં અને 'ય' થી 'હ' સુધીના આઠ વ્યંજનો મૂર્ધસ્થાનના આઠ દલોમાં ચિંતવવા. (૪૪૮)

ઉક્તંચ—

કમલદલોદરમધ્યે ધ્યાયન્ વર્ણાનાદિસંસિદ્ધાન્ ।
નષ્ટાદિવિષયબોધો, ધ્યાતુઃ સંપદ્યતે કાલાન્ ॥ ૪૫૧ ॥

કહ્યું છે કે —

અનાદિ સંસિદ્ધ વર્ણોતુ' કમલપત્રોમાં જે ધ્યાન કરે છે તેને નષ્ટ (ચોરાયેલી) વસ્તુ વગેરે વિષયનું જ્ઞાન અલ્પકાળમાં થાય છે. (૪૫૧)

કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી વિરચિત
યોગશાસ્ત્રના મૂળ શ્લોકો અર્થ સાથે

યત્પદાનિ પવિત્રાણિ, સમાલમ્બ્ય વિધીયતે ।
તત્પદસ્થં સમાખ્યાતં, ધ્યાનં સિદ્ધાન્તપારગૈઃ ॥ ૧ ॥

પવિત્ર, પાપનો વિનાશ કરનાર, નાનાવિધ સિદ્ધિઓને આપનાર પદ-મંત્રાક્ષર લઈને જે ધ્યાન કરાય છે, તેને સિદ્ધાંત પારગ-ચૌહૂં પૂર્વધર ગણ્યધરો પદસ્થ ધ્યાન કહે છે. (૧)

હવે ત્રણ શ્લોકો વડે વિશેષ કહે છે :—

તત્ર ષોડશપત્રાદ્યે નાભિકંદગતાંબુજે ।
સ્વરમાલાં યથાપત્રં ભ્રમંતી પરિચિંતયેત્ ॥ ૨ ॥

चतुर्विंशतिपत्रं च हृदि पद्यं सकर्णिकम् ।
वर्णान्यथाक्रमं तत्र चितयेत्पंचविंशतिम् ॥ ३ ॥

षक्त्राब्जेऽष्टदले वर्णाष्टकमन्यत्ततः स्मरेत् ।
संस्मरन् मातृकामेव स्याद्भूतज्ञानपारगः ॥ ४ ॥

नालिकंद पर रडेला सोण पांभडीवाणा प्रथम कम-
णना हरेक पत्र पर सोण स्वरनी पंक्ति (अ, आ, इ, ई,
उ, ऊ, ऋ, ॠ, लृ, लृ, ए, ऐ, ओ, औ, अं, अः) भ्रमण
करती चिंतववी. हृदयमां रडेला, चोवीस पांभडीवाणा
कृष्िका सडित कमणमां अनुक्रमे व्यंजनना क, ख, ग,
घ, ङ, च, छ, ज, झ, ञ, ट, ठ, ड, ढ, ण, त, थ, द, ध,
न, प, फ, ब, भ, म चिंतववा, तेमां आदिना चोवीस
पांभडीवाणां अने पचीसमां (म) कृष्िकां चिंतववा,
तथा मुभमां (मोढां) आठ पांभडीवाणा कमणनी कल्पना
करती. तेमां भीज पात्रीना आठ वर्णो य, र, ल, व, श,
ष, स, ह स्मरवा. आ प्रमाणे आ मातृकाने स्मरण
करतो—चिंतवन-ध्यान करतो श्रुतज्ञानने पारगाभी
थाय. (२, ३, ४.)

मातृकाना ध्याननुं ङ्ण

ध्यायतोऽनादिसंसिद्धान् वर्णनेतान्यथाविधि ।
नष्टादिविषयेज्ञानं ध्यातुरुत्पद्यते क्षणात् ॥ ५ ॥

अनादि सिद्ध आ अकारादि वर्णोनुं विधिपूर्वक (पूर्वे
अतावेद त्रणे कमणोमां गोठवीने अकाराप्रतापूर्वक) ध्यान

કરતાં થોડા વખતમાં ધ્યાન કરવાવાળાને નષ્ટાદિ સંખંધી (ગયું-આવ્યું, થયું-થવાતું-થતું, જીવિત અને મરણાદિ સંખંધી) જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે. ૫

(યોગશાસ્ત્ર, અષ્ટમપ્રકાશ. શ્લો. ૧, ૨, ૩, ૪, ૫)

વર્ણુમાતૃકાનો ધ્યાનાભ્યાસ

- (૧) નાભિ કમળમાં સોળ પાંખડીવાળા કમળમાં સોળ સ્વર અ, આ આદિનું ધ્યાન કરવું.
- (૨) હૃદયમાં ચોવીસ પાંખડીવાળા કમળમાં ક થી મ સુધીના ૨૪ વ્યંજનોનું ધ્યાન કરવું અને કર્ણિકામાં 'મ' નું ધ્યાન કરવું.
- (૩) મુખ કમળમાં ચ થી હ સુધીના આઠ અક્ષરનું આઠ પાંખડીવાળા કમળમાં ધ્યાન કરવું.
- (૪) આ ધ્યાનથી આગમમાં રહેલાં રહસ્યો હાથમાં રહેલાં આમળાની જેમ સ્પષ્ટ સમજાય છે.
- (૫) આ ધ્યાનથી વાણીનો અવિહત પ્રવાહ (Influent Flow) પ્રાપ્ત થાય છે.

વર્ણુક્ષરોનું વિશિષ્ટ રીતે ધ્યાન.

પ્રયોગ નં. ૨૮ :—

અનાદિ સિદ્ધ વર્ણુમાતૃકાનું ધ્યાન વિશિષ્ટ સાધકો માટે હવે જોઈએ.

આ. શ્રી સિંહતિલકસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ “પરમેશ્વર

વિદ્યા ચંત્ર-કલ્પ” નામના ગ્રંથમાં આ વસ્તુ બતાવેલી છે. આત્મદર્શનના અને ધ્યાન વિષયક ગ્રંથોમાં ઘણા સ્થાને આ વસ્તુ છે. Serpent Power નામના યોગ વિષયક ગ્રંથમાં આ વસ્તુ સવિસ્તર વર્ણવેલી છે.

૫. પૂ. પં. અધ્યાત્મયોગી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજ-શ્રીએ આ પુસ્તકના લેખકને ૨૦૧૯ના મોટામાંઠાના આતુર્માસ દરમ્યાન આ પ્રયોગ બતાવેલો, જે આજ પર્યંત ચાલુ છે.

(૧) મૂલાધાર ચક્ર :- સ્થાન-ગુહા મૂલ. તેમાં ચાર દલવાળું કમળ ચિંતવવું. કમળનો વર્ણ (રંગ) લાલ છે. તે કમળની ચાર પાંખડીમાં વ, શ, ષ, સ આ ચાર અક્ષર ચિંતવવા. આ ચાર પાંખડીવાળા કમળની કર્ણિકામાં લ પૃથ્વી ખીજ ચિંતવવું. વૈ, શૈ, ષૈ, સૈ આ પ્રમાણે અહીં અને હવે પછીના અક્ષરો પણ બિન્દુ સહિત ચિંતવવાથી વિશેષ લાલ થાય છે.

(૨) સ્વાધિષ્ઠાન ચક્ર :- આ ચક્રનું સ્થાન પેદુમાં (લિંગમૂલ) છે. તેમાં છ પાંખડીવાળું કમળ ચિંતવવું. કમળનો વર્ણ (રંગ) અરૂણ (ઊગતા સૂર્ય જેવો) છે. તેની પાંખડીઓમાં વ, મ, મ, ય, ર, લ અનુક્રમે ચિંતવવા. આ કમળની કર્ણિકામાં વૈ વરૂણ (જલ) ખીજ ચિંતવવું. (અક્ષરો બિન્દુ સહિત ચિંતવવાથી વિશેષ લાલ થાય છે.)

(૩) મણિપૂર ચક્ર :- આ ચક્રનું સ્થાન નાભિ છે. તેમાં સફેદ વર્ણવાળું દશ પાંખડીનું કમળ ચિંતવવું. તે પાંખડીઓમાં અનુક્રમે ઢ, ઢ, ણ, ત, થ, દ, ઘ, ન, પ, ફ

ચિંતવવા. આ કમળની કર્ણિકામાં અગ્નિ ખીજ રૂં ચિંતવવું.

(૪) અનાહત ચક્ર :- આ ચક્રનું સ્થાન હૃદય છે. તેમાં ૧૨ પાંખડીવાળું કમળ ચિંતવવું કમળનો વર્ણ પીળો છે. તેમાં ક, ઘ, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, ટ, ઠ આ બાર અક્ષર અનુક્રમે ચિંતવવા. તેની કર્ણિકામાં વાયુ ખીજ ચ ચિંતવવું.

(૫) વિશુદ્ધ ચક્ર :- આ ચક્રનું સ્થાન કંઠ છે. તેમાં ૧૬ પાંખડીવાળું કમળ ચિંતવવું. તેનો વર્ણ (રંગ) સફેદ છે. તેમાં દરેક પાંખડીમાં અનુક્રમે અ, આ, ઇ, ઈ, ઉ, ઊ, ઋ, ઋ, ઌ, ઍ, ઓ, ઔ, અં, અઃ-આ ૧૬ સ્વર ચિંતવવા. આ કમળની કર્ણિકામાં આકાશ તત્ત્વ હૂં ચિંતવવું.

(૬) આજ્ઞાચક્ર :- આ ચક્રનું સ્થાન ભ્રૂમધ્ય છે. તેમાં બે પાંખડીવાળું કમળ છે. તેનો વર્ણ (રંગ) લાલ છે. તેમાં હ, ક્ષ, -આ અક્ષર અનુક્રમે ચિંતવવા. આ કમળની કર્ણિકામાં મહાતત્ત્વ ઐ ચિંતવવો. તેમાં ગુરૂ તત્ત્વની વિશેષ સાધના થાય છે. જેની નોંધ આ પ્રયોગના છેલ્લે લીધી છે. ઐ અર્ધમાગધીનો લેવો.

(૭) સહસ્રદલ પદ્મ અથવા સહસ્રાર ચક્ર :- આ ચક્રનું સ્થાન સહસ્રાર (મગજ) બ્રહ્મરંધ્ર છે. તેમાં એક હજાર પાંખડીવાળું કમળ છે. તેનો વર્ણ સફેદ છે. તે કમળની કર્ણિકામાં મંત્રાધિરાજ અર્હ બિરાજમાન

છે. તે કમળના બહારના ગોળાકારની પાંખડીઓમાં પહેલા રાઉન્ડમાં ઉપરના કુલ ૫૦ અક્ષરો અથવા જ્ઞ સુધીના ચિંતવવા. પછી અંદર બીજા રાઉન્ડમાં ફરીથી ૫૦ અક્ષર ચિંતવવા. આ પ્રમાણે ૨૦ રાઉન્ડ કરવા. તેમાં કુલ એક હજાર પાંખડીમાં ૨૦ વખત ૫૦ અક્ષરો આવશે. છેલ્લો રાઉન્ડ કર્ણિકામાં રહેલા અર્હાની આબુબાબુ આવશે. કમળના બહારના રાઉન્ડથી ચિંતવતાં ચિંતવતાં અંદર છેલ્લે ૨૦ માં રાઉન્ડમાં કર્ણિકામાં રહેલા અર્હા સુધી પહોંચવાનું છે. તે પછી બ્રહ્મરંધ્રમાં અર્હાનું ધ્યાન કરવું. આ ધ્યાનના અગણિત લાભો છે. અર્હાના ધ્યાનમાં તન્મય બની, ઉપયોગ અર્હામાં સ્થિર કરી, સંલેહ પ્રણિધાન કરવું. તે પછી આપણા આત્માનું અર્હાંરૂપે ધ્યાન કરવું. એટલે પહેલાં સંલેહ પ્રણિધાન કર્યા પછી અલેહ પ્રણિધાન કરવું. એટલે આપણા આત્માનું અર્હાંરૂપે ધ્યાન કરવું. આ ધ્યાનથી આત્મસાક્ષાત્કાર સુધી પહોંચી શકાય છે. (અર્હાં મંત્રાધિરાજ વિષયમાં વધુ વિવેચન આ પુસ્તકમાં 'યોગશાસ્ત્ર ૬-૧૬ શ્લોકની ધ્યાન પ્રક્રિયા પાઠ દશમો પ્રયોગ નં. ૩૦ માં છે.)

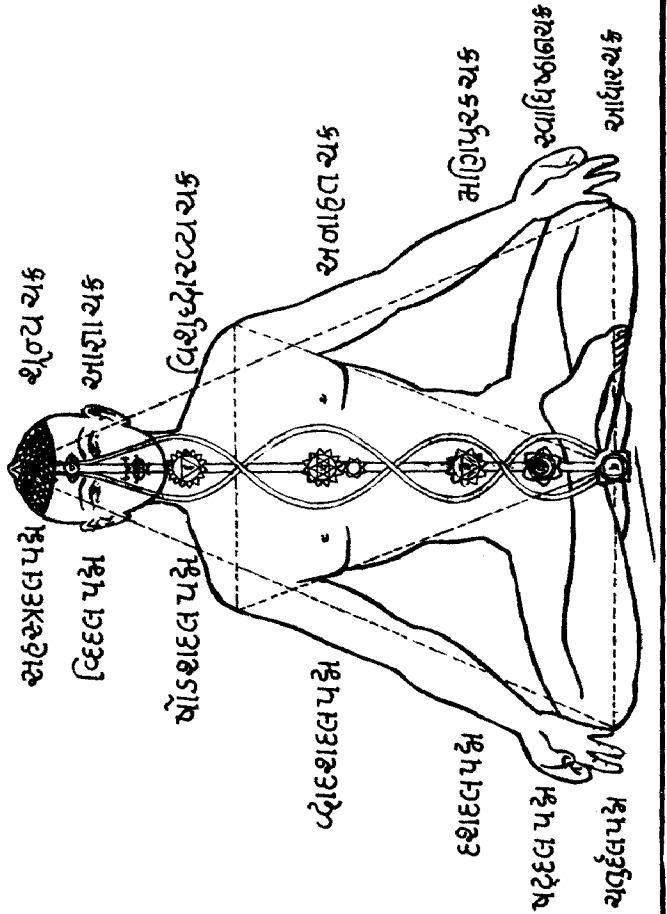

પ્રભુના નામરૂપ મંત્રને ચૈતન્યનો મહા ભંડાર સમજી ઉપાસના, જપ કે ધ્યાન કરવામાં આવે છે ત્યારે પરમાત્મા કલ્પવૃક્ષની જેમ તત્કાળ ફળદાયી થાય છે.

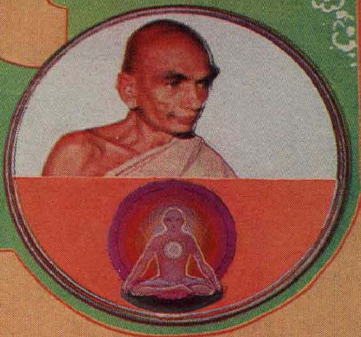
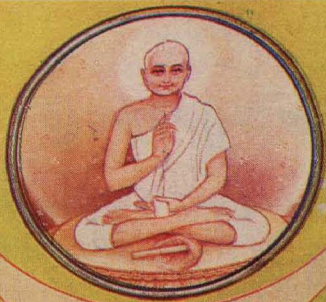
વાર્તામાતૃકાનું વિશિષ્ટ દ્યાન ષટ્ ચક્ર

પ્રત્યોગ નં. ૨૮   પૃષ્ઠ ૨૬૯

પ્રયોગ નં. ૨૯ : પૃષ્ઠ ૨૭૪ ,

ગૌતમ ગણધરનો જ્ઞાન શક્તિ પુ. ગુરુદેવ
(સર્વકરવિભયજય)ની સંકલિત ધ્યાન છે. અને
પુ. ગુરુદેવ સમગ્રપૂર્વક સાધકને જ્ઞાનશક્તિ આપે છે.

ગુરુચરણારવિંદે

યેન જ્ઞાનપ્રદીપેન, નિરસ્યાલ્યંતરં તમઃ ।
મમાત્મા નિર્મલોચકે, તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમઃ ॥

ગુરુપદ

લક્ષિત વિના મુક્તિ નથી, શ્રદ્ધા વિના લક્ષિત નથી.
શ્રદ્ધા માટે જ્ઞાન જોઈએ, જ્ઞાન માટે ગુરુ જોઈએ.
ગુરુવિનય વિના જ્ઞાન નથી, જ્ઞાન વિના શ્રદ્ધા નથી.
શ્રદ્ધા વિના લક્ષિત નથી, લક્ષિત વિના મુક્તિ નથી.
મુક્તિ વિના સુખ નથી.

તેથી બધાના મૂળમાં ગુરુ છે.

ગુરુ તત્ત્વને મુખ્ય બનાવ્યા વિના જીવનમાં એક પણ સદ્ગુણ સાચા સ્વરૂપમાં પ્રાપ્ત થતો નથી. અહંકારને છોડવા માટે જે વિનય ગુણ અતિ જરૂરી છે, તે સદ્ગુરુને આધિન છે. સદ્ગુરુની કૃપા વડે પરમ ગુરુ (પરમાત્મા) ને પામી શકાય છે. પરમ ગુરુનો (પરમાત્માનો) સંબંધ કરાવી આપે તે જ સદ્ગુરુ છે. લક્ષિત સદ્ગુરુને સ્વાધીન છે. મુક્તિ પરમગુરુને આધિન છે. વિનય ગુણની પરાકાષ્ઠા એટલે અનંત લઙ્ઘિનિધાન શ્રી ગૌતમ સ્વામી મહારાજ. શ્રી ગૌતમ સ્વામીનું ધ્યાન દ્વારા અનુસંધાન કરવાનો આ દિવ્ય પ્રયોગ છે.

ધ્યા. પ્ર. ૧૮

આજ્ઞાચક્રમાં ગુરૂતરવત્તુ વિશેષ ધ્યાન :—

પ્રયોગ નં. ૨૯

આજ્ઞાચક્રમાં બે પાંખડીવાળું કમળ છે. કમળનો રંગ લાલ છે. બે પાંખડીમાં “હ્રીં” “ક્ષ્મ્” અક્ષરો છે. કર્ણિકામાં ઊંના બિન્દુમાં ગૌતમસ્વામીનું પીળા વર્ણુથી ધ્યાન કરવું. તે ઊંના પેટાળમાં આપણા આત્માનું સ્થાપન કરવું. અને બિન્દુમાં બિરાજમાન ગૌતમસ્વામીમાંથી જ્ઞાનામૃતની વૃષ્ટિ થાય છે. તેમાં ઊંના પેટાળમાં રહેલો આપણો આત્મા સ્નાન કરે છે, તે જ્ઞાનામૃતને ગ્રહણ કરે છે અને પોતે સ્વયં જ્ઞાનસ્વરૂપ બને છે. આવું ધ્યાન કરવું. આ ધ્યાનમાં પરમ ગુરૂ ગૌતમસ્વામીજી ભગવંત સાથે સીધો સંબંધ જોડાય છે. ધ્યાન કરતી વખતે ઊં અર્ધ માગધી લિપીને લેવો.

અંગૂઠે અમૃત વસે, લખ્ધ તણા ભંડાર;
શ્રી ગુરૂ ગૌતમ સમરીયે, વાંછિત રૂળ દાતાર.

બીજી રીતે પણ આ ધ્યાન કરી શકાય. ઊંના બિન્દુમાં પરમ ગુરૂ ગૌતમસ્વામી બિરાજમાન છે. ઊંના પેટાળમાં આપણા વર્તમાન જીવનના ગુરૂ છે અને તે ગુરૂના ચરણકમળમાં આપણો આત્મા છે. ગૌતમસ્વામીમાંથી વરસતા જ્ઞાનામૃતના પ્રભાવથી ઊંના પેટાળમાં રહેલા આપણા વર્તમાન જીવનના ગુરૂમાં વિશિષ્ટ શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. અને તેમના ચરણકમળમાં રહેલા આપણામાં તે

શક્તિનું પ્રદાન ગુરૂ કરે છે તેવું ધ્યાન પણ કરી શકાય.
આ રીતે ગુરૂતત્વની ઉપાસના અને ધ્યાન કરવું.

અજ્ઞાનતિમિરાન્ધાનાં, જ્ઞાનાઞ્જનશલાકયા ।
નેત્રમુન્મીલિતં યેન, તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ ॥

ગુરુ બ્રહ્મા ગુરુ વિષ્ણુ, ગુરુ દેવો મહેશ્વરઃ ।
ગુરુઃ સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મા, તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ ॥

ધ્યાનમૂલં ગુરોર્મૂર્તિઃ, પૂજામૂલં ગુરોઃ પદામ્ ।
મન્ત્રમૂલં ગુરોર્વાક્યં, મોક્ષમૂલં ગુરોઃ કૃપા ॥

પ્રવચન અંજન જો સદ્ગુરૂ કરે, દેખે પરમ નિધાન;
હૃદય નયન નિહાળે જગદણી, મહિમા મેરૂ સમાન.
ધર્મ જિનેશ્વર ગાઉ રંગશું....

(મહાયોગી આનંદધનજી કૃત ધર્મનાથ ભગવાનનું સ્તવન.)

અજ્ઞાનરૂપી અંધકારથી બિડાઈ ગયેલાં આપણા
નેત્રમાં સદ્ગુરૂ જ્યારે પરમાત્માએ પ્રકાશેલા પ્રવચનનું
અંજન કરે છે, ત્યારે પરમ નિધાનનું દર્શન થાય છે.
આત્માની નવ ક્ષાયિક લખિંધરૂપી મહા નવનિધાન આપણા
આત્માની અંદર જ રહેલાં છે. જ્યારે જીવનમાં ગુરૂ ઉપા-
સના દ્વારા, ગુરૂકૃપા પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે ગુરૂકૃપાથી
આ નવનિધાનનું દર્શન આપણા આત્મામાં થાય છે.
અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર, અનંત વીર્ય,
અનંત દાન, અનંત લાભ, અનંત ભોગ, અનંત ઉપભોગ,
અનંત સુખ-આ નવ નિધાન આપણા આત્મામાં રહેલાં

છે. તેનું દર્શન સદ્ગુરૂની કૃપાથી થાય છે. અને આપણા અંદર આ મહાનિધાન આત્માની ક્ષાયિક લક્ષિયો રૂપે રહેલાં છે તેનું જ્ઞાન આપણને જ્યારે થાય છે, ત્યારે તે આત્માના દિવ્ય સ્વરૂપનો અનુભવ અને પ્રાપ્તિની ઝંખના આપણને થાય છે. અને તે માટેનો પુરૂષાર્થ પણ દેવ, ગુરૂની કૃપાથી શરૂ થાય છે. અને તે માટે પુરૂષાર્થમાં જ્યારે સાધક આગળ વધી પરમાત્માની સાથે અભેદ ધ્યાનની અવસ્થામાં આવે છે, ત્યારે “હૃદય નયન નિહાળે જગદણી.” ધ્યાન દ્વારા હૃદયમાં પરમાત્માનું અને પોતાના શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપનું દર્શન-અનુભવ થાય છે. શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપનું દર્શન, અનુભવ કે સાક્ષાત્કાર એ જ આ વિશ્વ ઉપરનું અમૃત છે. બધી સાધના તેના માટે જ કરવાની છે. તે જ આપણું લક્ષ્યનિહુ છે. તે માટેનો પુરૂષાર્થ તે જ મોક્ષમાર્ગનો સાચો પુરૂષાર્થ છે. અને તેનો મહિમા અપરંપાર છે. મોક્ષ પર્યાંતની સર્વ સંપદા અને સિદ્ધિઓનું પ્રાપ્તિસ્થાન પણ તે જ છે.

ધ્યાનાભ્યાસ :—વર્ણાક્ષરોનું વિશિષ્ટ ધ્યાન

નીચે પ્રમાણે ચક્રોમાં વર્ણાક્ષરોનું ધ્યાન કરવું.

સ્થાન

મૂલાધાર ચક્ર :—વ, શ, ષ, સ

ગુદામૂલ

સ્વાધિષ્ઠાન ચક્ર :—ખ, ભ, મ, ય, ર, લ

લીંગમૂલ

મણિપૂર ચક્ર :— ડ, ઢ, ણ, ત, થ, દ, ધ, ન, પ, ફ નાભિ

અનાહતચક્રે:—ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, ચ, છ, જ, ઝ, -ઙ, ટ, ઠ હૃદય

વિશુદ્ધ ચક્ર :— ૧૬ સ્વર કંઠ

આજ્ઞાચક્ર :— હ, ક્ષ ભ્રૂમધ્ય

સહસ્રાર :—એક હજાર પાંખડીવાળા કમળમાં અક્ષર
૫૦ x ૨૦ રાહિડમાં કુલ ૧૦૦૦ અક્ષર.
કર્ણિકામાં 'અહ''

ઉપર મુજબ ધ્યાન કરી અહ''નું અલેહ ધ્યાન કરવું.

આ ધ્યાનથી મોક્ષ પર્યંતની સર્વ સંપદાઓની પ્રાપ્તિ થાય છે.

આજ્ઞાચક્રમાં ગુરૂતરવનું વિશેષ ધ્યાન કરવું.

卐

તમને જીવનમાં અમુક સંજોગોમાં Extra Protection

-વિશેષ રક્ષણની જરૂર પડે ત્યારે તમારા હૃદયમાં રહેલ પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિઓનો પ્રકાશ તમારી ચારે તરફ આલામંડલ રચે છે તેની કલ્પના કરો અને પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિઓનું આલામંડલ તમારી ચારે તરફ છે તેવું ધ્યાન કરો. (ગુઓ પ્રયોગ નં. ૬ અને તેની સમીક્ષા.)

ॐ ह्रीं अहं नमः

साक्षं ध्यानना प्रयोगो

पाठ दसमो

‘अहं’नुं ध्यान

योगशास्त्र अष्टम प्रकाशना आधारे “अहं”ना
ध्यानना साक्षं ध्याने आत्मसाक्षात्कारनी अनुभव
प्रक्रिया :—

तात्त्विक नमस्कारनुं स्वयं कलिकालसर्वज्ञ लगवान
श्री डेमथंद्रायार्थं विरचित “सिद्धडेम शब्दानुशासन”
नामना ग्रंथमां ज्ञातावेदुं छे.

ते भूषण पाठ नीचे मुज्ज् छे.

अहं

‘अहं’ इत्येतदक्षरम्, परमेश्वरस्य परमेष्ठिनो वाचकम्,
सिद्धचक्रस्यादिबीजम्, सकलागमोपनिषद्भूतम्,

अशेषविघ्नविघातनिधनम्,

अखिलदृष्टादृष्टफलसंकल्पकल्पद्रुमोपमम्, आशास्त्राध्ययना—

ध्यापनावधि प्रणिधेयम् ।

પ્રણિધાનં ચાનેનાડડત્મનઃ સર્વતઃ સંભેદસ્તદભિધેયેન ચાભેદઃ
વયમપિચૈતચ્છાસ્ત્રારમ્ભે પ્રણિદધ્મહે ।
અયમેવ હિ તાત્ત્વિકો નમસ્કાર ઇતિ ॥૧॥

‘અર્હ’ એ અક્ષર પરમેશ્વર એવા પરમેષ્ટિનો વાચક છે. સકલ રાગાદિ મલરૂપ કલંકથી રહિત, સર્વ જીવોના યોગ અને ક્ષેમને વહન કરનારા, પ્રસન્નતાના પાત્ર, જ્યોતિસ્વરૂપ દેવાધિદેવ, સર્વજ્ઞ, એવા પરમાત્મા અરિહંત દેવનો વાચક ‘અર્હ’ મંત્ર છે.

આ અર્હનું આલંબન, પ્રણિધાન માટે સર્વશ્રેષ્ઠ છે. તે પ્રણિધાનના બે પ્રકારો છે :—

- * (૧) સંલેદ પ્રણિધાન.
- (૨) અલેદ પ્રણિધાન.

સંલેદ પ્રણિધાન :— અર્હ રૂપ વાચક પદ સાથે ધ્યાતાનો સંપ્રિલપ્ત સંબંધ તે સંલેદ પ્રણિધાન.

અલેદ પ્રણિધાન :— અર્હ અક્ષરના અભિધેય જે પ્રથમ પરમેષ્ટિ છે, તેમની સાથે ધ્યાતાના આત્માનો સર્વ પ્રકારે એકીભાવ અથવા એકચતા તે અલેદ પ્રણિધાન છે.

આવું અલેદ પ્રણિધાન જ વિદ્ધનોને નિમૂળ કરવામાં સૌથી અધિક સમર્થ છે. તેથી જ તે પરમાત્મસ્વરૂપ “અર્હ”ના આ અલેદ પ્રણિધાનને તાત્ત્વિક નમસ્કાર કહેવામાં આવે છે.

* સંલેદ અલેદ પ્રણિધાનનું વર્ણન યોગશાસ્ત્ર અષ્ટમ પ્રકાશ વિવેચનના આધારે લખ્યું છે.

દૂકમાં સંલેદ એટલે ચારે બાજુ ‘અહીં’ શબ્દથી આપણા આત્માને વીંટળાયેલો જોવો. અર્થાત્ પોતાના આત્માનો અહીંની મધ્યમાં ન્યાસ (સ્થાપન) કરવો.

અલેદ એટલે પોતાના આત્માનું અરિહંત-રૂપે ધ્યાન કરવું.

નમસ્કારનું ઉપર મુજબ તાર્ત્વિક સ્વરૂપ કલિકાલ-સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્ય ભગવાને બતાવ્યું છે. તેનું રહસ્ય જ્યારે સાધના દ્વારા સમજાય છે, ત્યારે સર્વે પાપ (કર્મોને) મૂળમાંથી જીખેડી નાખવાની અને શ્રેષ્ઠ મંગલ રૂપ આત્મ-સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરાવવાની નમસ્કારની અચિંત્ય શક્તિ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા થાય છે.

સંલેદ પ્રણિધાનમાં પરમેષ્ઠિ પદોનું આલંબન હોય છે અને મંત્ર પદોમાં ચિત્તવૃત્તિની એકતાનતા સાધવાની હોય છે અથવા મંત્રપદો સાથે સાધકે તન્મયીભાવ સાધવાનો હોય છે.

अर्हमित्येतदक्षरं परमेश्वरस्य परमेष्ठिनो
वाचकं सिद्धचक्रस्यादिबीजं सकला-
गमोपनिषद्भूतं अशेषविघ्नविघातनिघ्नं,
अशिलदृष्टादृष्टफलसंकल्पकल्पद्रुमोपमम् ॥ १४१ ॥

‘અહીંમ્’ એ પરમેશ્વર પરમેષ્ઠિનું વાચક છે, સિદ્ધ-ચક્રનું આદિ બીજ છે, સકલ આગમોનું રહસ્ય છે, સર્વ વિઘ્નોનું વિનાશક છે અને દષ્ટ-અદષ્ટ સર્વ રૂપોને એકી સાથે પૂર્ણ કરવા માટે કલ્પવૃક્ષ સમાન છે.

અર્હમિત્યક્ષરં યસ્ય, ચિત્તે સ્ફુરતિ સર્વદા ।

પરં બ્રહ્મ તતઃ શબ્દબ્રહ્મણઃ સોઽધિગચ્છતિ ॥ ૧૪૨ ॥

અર્હમ એ પ્રમાણેના અક્ષર જેના ચિત્તને વિષે સદા સ્ફુરાયમાન થાય છે, તે આત્મા શબ્દબ્રહ્મના ધ્યાનથી પરબ્રહ્મને અવશ્ય પ્રાપ્ત કરે છે.

પ્રાથમિક વિધિ : (પ્રયોગ નં. ૩૦) અહં'નું ધ્યાન.

(૧) ધ્યાનમાં બેસતાં પહેલાં કાયાની સ્વસ્થતા કરવી અને મન પરમાત્મ સ્મરણ આદિ દ્વારા પ્રસન્ન કરવું.

(૨) બને ત્યાં સુધી પદ્માસને બેસવું. ન શકે તો સુખાસને બેસવું.

(૩) કાયાને સુસ્થિર રાખવી.

(૪) પૂર્વ અગર ઉત્તર દિશા તરફ મુખ રાખવું. (જિન મંદિરમાં પરમાત્મા સન્મુખ બેસવું તે પૂર્વ દિશા ગણાય છે.)

(૫) બંને હાથ સુત્રિલપ્ત (ખંધ) રાખવા.

(૬) હાંતોને પરસ્પર અડાડવા નહીં. જીભ હાંતને અડાડવી નહીં. જીભ મુખમાં ઉપરના ભાગમાં ચિટકાડી રાખવી.

(૭) શકે તો ત્રણ વખત પ્રાણાયામ કરવો. શ્વાસ લેતાં (પૂરક) વાયુ સાથે પ્રકાશની કલ્પના કરી, તે પ્રકાશ મૂલાધાર ચક્ર સુધી જાય છે અને શ્વાસ મૂકતાં (રેચક) તે વાયુ સાથે રાગ-દ્વેષ બહાર વમી નાખવાની કલ્પના કરવી.

શ્વાસ લેતાં ઉત્તમ તરવો પ્રવેશ પામે છે અને શ્વાસ મૂકતાં વિદ્યાતક તરવો (રાગદ્વેષ આદિ) બહાર નીકળે છે તેવું ચિંતવવું. આ પ્રક્રિયા પ્રાણાયામથી ત્રણ વખત કરવી. (જે આ પ્રક્રિયા ન કરી શકે તે પણ ચાલી શકે છે. તે પછી કુંભક કરવો.)

(૮) આજે પરમાત્માનો મેળાપ થવાનો છે તે ભાવથી મનને પ્રસન્નતા અને આનંદમાં લાવવું.

(૯) ‘તીર્થંકર ગણધર પ્રસાદાત્ એષ યોગઃ ક્ષણતુ ક્ષણતુ’.

‘તીર્થંકર અને ગણધર ભગવંતોના અનુગ્રહથી આ સાધના ક્ષણદાયી બનો’. તેવી ભાવના ત્રણ વખત કરવી.

*****

ધ્યાનં ચૈકાગ્ર્યસંવિત્તિ ।

—શ્રી જ્ઞાનસાર ધ્યાનાષ્ટક

ધ્યાન એટલે એકાગ્ર બુદ્ધિ, અર્થાત્ વિન્નતીય જ્ઞાનના અંતર રહિત સન્નતીય જ્ઞાનની ધારા તે ધ્યાન છે. ધારણામાં જ્ઞાનની વચ્ચે વચ્ચે વિચ્છેદ પામે છે, જ્યારે ધ્યાનમાં તેવું થતું નથી. પાતંજલ યોગસૂત્રમાં પણ કહ્યું છે કે - ‘તન્ન પ્રત્યૈકતાનતા ધ્યાનમ્ ।’ અર્થાત્-ધારણાના વિષયમાં ચિત્તની વૃત્તિઓના પ્રવાહને તેલની ધારાની જેમ અવિચ્છિન્નપણે ચાલુ રાખવો તે ધ્યાન છે.

*****

कलिकाल सर्वाज्ञ लगवानश्री हेमचंद्राचार्य रचित

‘अडु’ना ध्यान भाटेना योगशास्त्रना आठमा
प्रकाशना श्लोको

अथवा नाभिकंदाधः पद्ममष्टदलं स्मरेत् ।

स्वरालिकेसरं रम्यं वर्गाष्टकयुतैर्दलैः ॥ ६ ॥

दलसंधिषु सर्वेषु सिद्धस्तुतिविराजितम् ।

दलाग्रेषु समग्रेषु मायाप्रणवपावितम् ॥ ७ ॥

तस्यांतरंतिमंषर्णमाद्यवर्णपुरस्कृतम् ।

रेफाक्रांतं कलाबिन्दुरम्यं प्रालेयनिर्मलम् ॥ ८ ॥

अर्हमित्यक्षरं प्राणप्रांतसंस्पर्शि पावनम् ।

ह्रस्वं दीघं प्लुतं सूक्ष्ममतिसूक्ष्मं ततः परम् ॥ ९ ॥

ग्रंथीन् विदारयन्नाभिकंठहृद्घंटिकादिकान् ।

सुसूक्ष्मध्वनिना मध्यमार्गयायि स्मरेत्ततः ॥ १० ॥

अथ तस्यांतरात्मानं प्लाव्यमानं विचिंतयेत् ।

त्वदुत्पत्तकलानिर्यत् क्षीरगौरामृतोर्मिभिः ॥ ११ ॥

ततः सुधारसः सूतषोडशाब्जदलोदरे ।

आत्मानं न्यस्य पत्रेषु विद्यादेवीश्च षोडशः ॥ १२ ॥

स्फुरत् स्फटिकभृंगार-क्षरत्क्षीरासितामृतैः ।

आभिराप्लाव्यमानं स्वं चिरं चित्ते विचिंतयेत् ॥ १३ ॥

अथास्य मंत्रराजस्याभिधेयं परमेष्ठिनम् ।

अर्हतं मूर्ध्नि ध्यायेत् शुद्धस्फटिकनिर्मलम् ॥ १४ ॥

सद्भयानावेशतः सोहं सोहमित्याऽऽलपन्मुहुः ।

निःशंकमेकतां विद्यादात्मनः परमात्मनः ॥ १५ ॥

તતોનીરાગમત્રેષમમોહં સર્વદર્શિનમ્ ।

સુરાચર્યં સમવસૃતૌ કુર્વાણં ધર્મદેશનામ્ ॥ ૧૬ ॥

‘અહ્’ પદ્મું સ્મરણુ :

(૧) *નાલિકંદની નીચે આઠ પાંખડીવાળું કમળ ચિંતવવું. (ધારણા કરવી.)

(૨) આઠ પાંખડીમાં અષ્ટ વર્ગની કેમસર સ્થાપના કરવી.

(i) અ વર્ગ (ii) ક વર્ગ (iii) ચ વર્ગ (IV) ટ વર્ગ (V) ઠ વર્ગ (vi) ડ વર્ગ. (vii) ય વર્ગ. (viii) શ વર્ગ. એક પાંખડીમાં એક વર્ગ સ્થાપન કરવો.

(૩) તે આઠ પાંખડીઓની સંધીમાં (એક પાંખડી અને બીજી પાંખડીનું આંતરું તે સંધી) ‘હ્રીં’ સ્થાપન કરવો.

(૪) આઠ પાંખડીના અગ્ર ભાગ ઉપર ઠૂં ઠ્રીં સ્થાપન કરવા.

(૫) આ કમળની કર્ણિકાના મધ્ય ભાગમાં અહં અક્ષર અમૃત સમાન નિર્મળ છે તેમ ચિંતવવું.

(૬) અહ્ અક્ષર મનથી સ્મરણુ કરવા માત્રથી પવિત્ર કરનાર છે. અહ્ અક્ષર પ્રથમ પરમેષ્ઠિ અરિહંત પર-

* કદાચ આ બધું જ ચિંતવવું ન શકે તો નાલિકંદમાં ‘અહ્’ મંત્રાધિરાજનું સ્મરણુ કરવું.

માત્માનો વાચક છે. તે અરિહંત પરમાત્મા પરમ બ્રહ્મ-સ્વરૂપ છે.

જેના ચિત્તમાં ‘અહં’ અક્ષર સદા સ્કુંદે છે, તે કેવળજ્ઞાનને સહજ રીતે પ્રાપ્ત કરી શકે છે. (ઉ. યશોવિજયજી.)

અહં અક્ષર સિદ્ધચક્રનું પરમ (પ્રધાન) બીજ છે.

અહં અક્ષરનો અ સાક્ષાત્ અમૃતમય મૂર્તિ હોવાથી સુખ કરે છે.

સ્કુંદરાયમાન રેફ (૨) સંપૂર્ણ રત્નત્રયને સંકલિત કરે છે.

‘હં’ મોહસહિત કર્મના સમૂહને એક સાથે હણી નાખે છે.

આવા ‘અહં’ અક્ષરનું કમળની કર્ણિકામાં ધ્યાન કરવું.

(૭) અહં અક્ષરને નાલિકદંથી પ્રાણશક્તિ સાથે બ્રહ્મરંધ્રમાં લઈ જવો છે તેવો સંકલ્પ કરવો.

અહં અક્ષરનું બ્રહ્મરંધ્ર સુધી પહોંચવું :—

(૧) અહં અક્ષરનું નાદ અને પ્રાણ સાથે બ્રહ્મરંધ્ર તરફ ગમન હવે શરૂ થાય છે.

(૨) પ્રથમ હ્રસ્વ અ ના ઉચ્ચારણ વડે મણિપૂરચક્ર (નાલિચક્ર)નું ભેદન થાય છે તેવી ભાવના કરવી.

(૩) પછી હના દીર્ઘ ઉચ્ચારણ વડે હૃદયગ્રંથિ (અનાહતચક્ર)નું લેદન થાય છે તેવી ભાવના કરવી.

(૪) તે પછી કંઠની ઘંટિકા (વિશુદ્ધચક્ર)નું લેદન મંત્રરાજ અહ્ના મ ના પ્લુત ઉચ્ચાર વડે થાય છે તેવી ભાવના કરવી.

(૫) તે પછી બ્રૂમધ્ય (આજ્ઞાચક્ર) માં અહ્ મંત્રના ખિન્દ (મ નું અનુસ્વરાત્મક ઉચ્ચારણ) ના ઉચ્ચારણ વડે આજ્ઞાચક્રનું લેદન થાય છે એવું ચિંતવવું.

(૬) અહીં અક્ષર, હવે અનક્ષર ભાવને પામે છે. નાદ (અવાજ) પ્રકાશમાં પરાવર્તન (ટ્રાન્સફર) થાય છે. આજ્ઞાચક્રથી (લલાટના અગ્રભાગથી) બ્રહ્મરંધ્ર સુધી નાદ અંશના ઉચ્ચારણ વડે સૂક્ષ્મ ધ્વનિ (પ્રકાશરૂપ બનેલો) વચ્ચેના ચક્રોનું લેદન કરતો બ્રહ્મરંધ્રમાં પહોંચે છે તેવું ચિંતવવું.

(૭) આ પ્રમાણે પ્રક્રિયા કરવી, અગર ભાવના કરવી. અને બ્રહ્મરંધ્રમાં અહ્ અક્ષરનું સ્મરણ કરવું.

(૮) પ્રાણમાં બળ અભ્યાસ વડે ઉત્પન્ન થાય છે. અને અભ્યાસ વડે બળવાન બનેલો પ્રાણ, જ્યારે ધ્વનિ સહિત હ્રસ્વ, દીર્ઘ, પ્લુત, સૂક્ષ્મ, અતિસૂક્ષ્મ ધ્વનિ સહિત અહ્ અક્ષર સાથે ઉપર જાય છે, ત્યારે ગ્રંથિઓને લેદવામાં ક્રમે ક્રમે સફળતા મળી શકે છે.

(૯) બ્રહ્મરંધ્રમાં પહોંચેલ મંત્રાધિરાજ ‘અહ્’ માં મનને સ્થિર કરી ધ્યાન કરવું.

(૧૦) હવે અહીં પ્રહારંધ્રમાં અતિ સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે લય પામેલા અહીંના ધ્યાનની અતિશય તન્મયતા થવાથી પ્રહારંધ્રમાંથી અહીં અક્ષરની તપ્ત કલામાંથી અમૃતની વર્ષા થાય છે. પ્રકાશમય મંત્રનું સ્વરૂપ હવે અમૃતરૂપે પરાવર્તન (ડ્રાન્સફર) થાય છે. અમૃતવર્ષા પ્રહારંધ્રમાંથી નીચેની તરફ પ્રવાહિત થાય છે. તે વર્ષામાં અંતરઆત્માને સિંચાતો-ભીંજતો-તરખોળ થતો ચિંતવવો.

(૧૧) તે અમૃતથી એક સરોવર બને છે અને તેમાંથી એક સોળ પાંખડીવાળું કમળ બહાર આવે છે.

(૧૨) નાભિ સ્થાને સરોવરની સપાટી ઉપર આ સફેદ કમળ ૧૬ પાંખડીવાળું છે. તેની કર્ણિકામાં આપણા આત્માને સ્થાપન કરવો.

(૧૩) કમળની ૧૬ પાંખડીઓમાં ૧૬ વિદ્યાદેવીઓ છે.

આ વિદ્યાદેવીઓના હાથમાં સ્ફટિક રત્નના કળશો છે. તેમાં અમૃત ભરેલું છે. તે કળશોમાંથી ઝરતા અમૃતથી, કમળની કર્ણિકામાં રહેલો આપણો આત્મા પલાવિત થઈ રહ્યો છે તેવું ઘણા વખત સુધી ચિંતવવું.

(૧૪) વિદ્યાદેવીઓ* “અ-વિદ્યા”નો નાશ કરનારી શક્તિ વિશેષ છે. (અવિદ્યા એટલે દેહમાં આત્મત્વની ભ્રાંતિ).

વિદ્યાદેવી “માતા” આપણા આત્માને ઉદ્દેશીને “તારા

* સંતિકરં અને મોટી શાન્તિમાં નામે આવે છે તે જ રોહિણી આદિ વિદ્યાદેવીઓ અહીં સમજવાની છે.

શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપમાં લીન બન. તારા સ્વરૂપમાં રુચિ, રમણતા, તન્મયતા કર. અને તારા પરમ આનંદમય સ્વરૂપનો અનુભવ કર. શરીરથી તું લિન્ન છે. મન, વચન, પુદ્ગલ, કર્મ આદિ પરદ્રવ્યથી લિન્ન છે. હે વત્સ ! તારા સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપમાં સ્થિર બની, તારા આત્મામાં રહેલા પરમ દિવ્ય આનંદરસનું પાન કર.” (વિદ્યાદેવીઓ અભિષેક કરતી વખતે આ ભાવ આપે છે.)

(૧૫) વાત્સલ્યપૂર્ણ વિદ્યાદેવીx “ માતા ”ના પ્રેમાળ સંબોધનથી આપણે આત્મા ઉત્સાહિત બને છે. બ્રહ્મરંધ્રમાં પરમ “ પિતા ” પરમાત્મા અરિહંતદેવ બિરાજમાન છે. પરમાત્મામાં સંપૂર્ણ સમર્પણ કરી, ધ્યાનના અભેદ દ્વારા પરમ આનંદ રસનો અનુભવ કરવા તત્પર બનેલા આપણે આત્મા નાલિકંદમાંથી મધ્યમાર્ગે (સુષુમ્ણા નાડી-દ્વારા) બ્રહ્મરંધ્રમાં પહોંચી જાય છે.

(૧૬) બ્રહ્મરંધ્રમાં (સહસ્રહલ પદ્મ એટલે મસ્તકનો મધ્ય ભાગ) મંત્રરાજ ‘અહ’ના વાચ્ય (અભિધેય) પરમેશ્વર પરમેષ્ઠિ અરિહંત પરમાત્મા બિરાજમાન છે. તે શુદ્ધ સ્ફટિક જેવા નિર્મળ, જ્યોતિસ્વરૂપ પરમાત્માનું ધ્યાન કરવું. એકાગ્રતાપૂર્વક પરમાત્માના સ્વરૂપમાં તન્મય, તદ્રૂપ બનવું.

(x) ‘ માતા ’ની ઇચ્છા પોતાનો પુત્ર તેના પિતા (અરિહંત પરમાત્મા)ને સંપૂર્ણ આધીન રહી પિતાની સંપત્તિ (જ્ઞાનાદિ)નો માલિક બને તેવી હોય છે.

અહીં જુ ધ્યાન શક્તિ નાગરણી દિવ્ય પ્રક્રીયા

ૐ

(૧૭) અહીં આપણો આત્મા, પરમાત્માના સ્વરૂપમાં સંપૂર્ણ એકાગ્રતાપૂર્વક સ્થિરતા પામ્યો છે. ધ્યાનના આવેશથી, પરમાત્મામાં સંપૂર્ણ તન્મયતા થવાથી મંત્રરાજના અલિધેય શ્રી અરિહંત પરમાત્માના શુદ્ધ સ્કૃટિક સમાન નિર્મળ રૂપનું ધ્યાન થતાં ધ્યાતામાં (આપણામાં) ધ્યાનાવેશ એટલે મૂળ શ્લોકમાં* નીચે લખ્યા પ્રમાણે “સોડહ”-“તે જ હુ” આવો ભાવ જન્માવે છે. તે સમયે ધ્યાતાને પોતાનામાં રહેલું પરમાત્મરૂપનું પરમ જ્ઞાન થાય છે. પરમાત્માના ધ્યાનથી આત્મામાં રહેલ પરમાત્મ તત્ત્વનો અનુભવ થાય છે. આત્મસ્વરૂપમાં પરમાનંદનો અનુભવ થાય છે.

(૧૮) પરમાત્માની સાથે ધ્યાનનો અલેહ સિદ્ધ થતાં (મિથ્યાત્વ આદિ મોહનીય પ્રકૃતિઓ ગળી જતાં) પરમાનંદમાં આપણો આત્મા સ્થિર બને છે. અને પોતાનામાં રહેલ પરમાત્મ તત્ત્વનો અનુભવ થતાં પાપ નાશ થતાં (નિર્જરા થતાં) આત્મામાં પરમાત્મજ્યોતિ સ્કુરાયમાન થાય છે.

(વિશિષ્ટ સમજ માટે પરિશિષ્ટ વાંચો)

(૧૯) આત્મામાં રહેલ પરમાનંદનો અનુભવ કરવાની

* મૂળ શ્લોક આઠમો, પ્રકાશ ૧૫ના શ્લોકમાં તદ્ ધ્યાનાવેશતઃ સોડહ્ સોડહ્ંં હિતિ મુહુઃ આલપન્ આત્મનઃ પરમાત્મના પ્કતાં નિશઙ્કઃ વિદ્યાત્ ” આ ભાવોને સ્પર્શવા પ્રયત્ન કરવો.

(૫) મૂળ શ્લોકમાં આત્માનં પથ પરમાત્મના અભિન્નં ધ્યાયન્ ।

ધ્યા. પ્ર. ૧૯

મહાન પ્રક્રિયા યોગશાસ્ત્રના આઠમા પ્રકાશનાં પ થી ૧૬ શ્લોકમાં ખતાવીને કલિકાલ સર્વજ્ઞ લગવાન હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાએ આપણા ઉપર અનંત ઉપકાર કર્યો છે. તેમને અંતરથી પ્રણામ કરવા.

કલિકાલ સર્વજ્ઞ લગવાન હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાનો આ 'અહું' મંત્રના ધ્યાન દ્વારા શક્તિ જાગરણ, કુંડલિની ઉત્થાન, પરમાત્મ તત્ત્વ સમાપત્તિ, આત્મઅનુભવ, આત્મસાક્ષાત્કાર માટેનો આ દિવ્ય પ્રયોગ સાધક વર્ગને અદ્ભુત બક્ષિસ છે. જગતભરમાં કુંડલિની ઉત્થાન માટે જેટલા પ્રયોગો મળે છે, તેમાં કલિકાલ સર્વજ્ઞ લગવાને ખતાવેલ આ પ્રયોગ સર્વશ્રેષ્ઠ લાગે છે. સામાન્ય રીતે શક્તિ જાગરણ પછી અનેક પ્રકારના રિએક્શન (પ્રત્યાઘાત) સાધકોને અનુભવાય છે. મનની વિકૃતિ, શરીરમાં અવ્યવસ્થા, વાસનાની જાગૃતિ વગેરે અનેક વિકૃતિઓ કુંડલિની ઉત્થાન સમયે થાય છે. આ એક મોટું ભયસ્થાન છે.

આ ભયસ્થાનને ધ્યાનમાં રાખીને કલિકાલ સર્વજ્ઞ લગવાન આ પ્રયોગમાં હ્રસ્વ, દીર્ઘ, પ્લુત, સૂક્ષ્મ અને અતિસૂક્ષ્મ ઉચ્ચારણ દ્વારા ચક્રોનું ભેદન કરીને શક્તિને બ્રહ્મરંધ્રમાં લઈ ગયા. અને તે જાગૃત થયેલ આત્મ શક્તિને "સૌમ્ય" બનાવવા માટે નાભિમાં અમૃત સરોવરમાં ઊગેલા ૧૬ પાંખડીવાળા કમળની કર્ણિકામાં, જાગૃત થયેલ આત્મશક્તિને ૧૬ વિદ્યાદેવીના કુંભમાંથી ઝરતા અમૃતથી પ્લાવિત થતી ખતાવી છે. આ રીતે અમૃત સ્નાન

કરવાથી જગૃત થયેલ આત્મશક્તિ “સૌમ્ય” બની જાય છે. તેથી કોઈ વિકૃતિ કે પ્રત્યાઘાત ઊભા થતા નથી. તે માટે આ અદ્ભુત પ્રયોગ છે. વિદ્યાદેવી માતાના પ્રેમાળ સંબોધનથી ભાવિત અનેલ જગૃત આત્મશક્તિમાં કોઈ વાસના કે વિકૃતિ થતી નથી. તે પછી જગૃત આત્મશક્તિની પરમાત્મ તત્ત્વ સાથે બ્રહ્મરંધ્રમાં સમાપત્તિ (સમાપત્તિ એટલે ધ્યાતા, ધ્યાન, ધ્યેયની એકતા)ની પ્રક્રિયા તે અતિ અદ્ભુત છે. ત્યાં સાક્ષાત્કારની અવસ્થા આવે છે. સાધકને પોતાનામાં રહેલ પરમાત્મરૂપનું દિવ્ય જ્ઞાન અને અનુભવ થાય છે.

ધ્યાનાભ્યાસ પ્રયોગ નં. ૩૦ સંક્ષિપ્ત નીચે મુજબ :

(૧) ‘અહ’ ના ધ્યાન માટે પૂર્વ તૈયારી લખ્યા મુજબ કરવી.

(૨) નાલિકંદની નીચે આઠ પાંખડીવાળા કમળની કણિકામાં ‘અહ’ મંત્ર સ્થાપન કરી તેનું ધ્યાન કરવું.

(૩) ‘અહ’ મંત્રના હ્રસ્વ, દીર્ઘ, ઋત, સૂક્ષ્મ, અતિ સૂક્ષ્મ ઉચ્ચારણ દ્વારા અહ’ મંત્ર નાલિમાંથી ઉપર જાય છે તે અનુક્રમે મણિપુર ચક્ર (નાલિ), અનાહત ચક્ર (હૃદય), વિશુદ્ધ ચક્ર (કંઠ), આજ્ઞાચક્ર (બ્રૂમધ્ય)નું વિદ્યારણ (ભેદન) કરી બ્રહ્મરંધ્રમાં લય પામે છે.

(૪) બ્રહ્મરંધ્રમાં અતિ સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે લય પામેલા અહ’ના ધ્યાનની તન્મયતાથી બ્રહ્મરંધ્રમાંથી અમૃતની વર્ષા

આય છે. તે અમૃતવર્ષામાં આપણો આત્મા તરબોળ બને છે.

(૫) તે અમૃતનું સરોવર બને છે. તેમાં નાલિસ્થાને ૧૬ પાંખડીવાળા સફેદ કમળની કર્ણિકામાં આપણો આત્મા છે. સોળ પાંખડીમાં રહેલ ૧૬ વિદ્યાદેવીઓ સ્ફટિક રત્નના કળશથી આપણો અભિષેક કરે છે. અને આત્મવિદ્યાનું દાન આપે છે.

(૬) આપણો આત્મા નાલિકાંઠમાંથી મધ્ય માર્ગે બ્રહ્મરંધ્રમાં પહોંચી, ત્યાં બિરાજમાન શુદ્ધ સ્ફટિક જેવા નિર્મળ, બ્યોતિ સ્વરૂપ અરિહંત પરમાત્માનું તન્મયપણે ધ્યાન કરે છે.

(૭) તે ધ્યાનાવેશમાં ‘સોડહ’-પરમાત્મા ‘તે જ હું’ આત્મજ્ઞાન આય છે.

(૮) ધ્યાતા-ધ્યાન-ધ્યેયની એકતાથી પરમ તત્ત્વનો અનુભવ એટલે કે આત્મસાક્ષાત્કારનો પરમાનંદ પ્રગટે છે.

(૯) આ પ્રયોગના બતાવનારા કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવાન હેમચંદ્રસૂરીજીને અંતરથી પ્રણામ કરવા.

તે પછી ૧૬ માં શ્લોકમાં—

તતો નીરાગમબ્રેષમમોહં સર્વદર્શિનમ્ ।

સુરાચર્યં સમવસૃતૌ, કુર્વાણં ધર્મદેશનામ્ ॥ ૧૬ ॥

(ભોગશાસ્ત્ર-અષ્ટમ પ્રકાશ શ્લો. ૧૬)

સમવસરણુમાં બિરાજમાન થઈ ધર્મ દેશના આપતા ધ્યાતાના આત્માને આ પ્રલોકમાં બતાવ્યો છે. જગૃત થયેલી આત્મશક્તિનો શું ઉપયોગ કરવો તેનું રહસ્ય અહીં બતાવ્યું છે. વિશ્વકલ્યાણની સર્વોત્કૃષ્ટ કોઈ અવસ્થા હોય તો સમવસરણુસ્થ જિન છે. અને તે વિશ્વકલ્યાણની સર્વોત્કૃષ્ટ સ્થિતિમાં સાધકને બતાવીને, જગૃત આત્મશક્તિનો ઉપયોગ જગતના જીવ માત્રના કલ્યાણ માટે કરવાનો છે તેવો માર્ગ શાસ્ત્રકાર મહાપુરૂષે બતાવ્યો છે. આ રીતે જગૃત થયેલ આત્મશક્તિને ૧૬ વિદ્યાદેવીના અમૃત પ્લાવન દ્વારા સૌમ્ય બનાવી, અને તે જગૃત આત્મશક્તિને બ્રહ્મરંધ્રમાં પરમાત્મા સાથેના અલેહ દ્વારા આત્મઅનુભવનો રસાસ્વાદ કરાવી, જગતના જીવ માત્ર માટે આ શક્તિને વાપરવી. આવો અમૃત અનુષ્ઠાનરૂપ દિવ્ય પ્રયોગ સાધકો માટે કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવાન હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજએ બતાવ્યો છે. તેમને કોટી કોટી વંદન-નમસ્કાર કરવા દ્વારા આ પ્રયોગ અહીં પૂર્ણ થાય છે.

અધ્યાત્મયોગી પૂ. પંચાસજી મહારાજ ભદ્રંકર-વિજયજી મહારાજે આ પ્રયોગ આ પુસ્તકના લેખકને ૨૦૧૯ માં શિખવાડેલો, જે તેમની કૃપાથી આજ પચંત ચાલુ રહી શક્યો છે.

જૈન શાસ્ત્રકારોએ શક્તિ જગરણુ, કુંડલિની ઉત્થાન, વદ્યક લેહન, અને તે દ્વારા આત્મસાક્ષાત્કાર આદિ માટે બતાવેલા કેટલાક શાસ્ત્ર આધારો પરિશિષ્ટમાં લખેલા છે તે જોવાથી વિશેષ માહિતી મળી શકશે.

પરિશિષ્ટ III

કુંડલિની ઉત્થાન, શક્તિ જાગરણ માટેનો આ અદ્ભુત પ્રયોગ છે. પર્યક લેહન દ્વારા પરમાત્મ તત્ત્વ સાથે સમાપત્તિ અને અલેહ ધ્યાન દ્વારા આત્મ સાક્ષાત્કારનો આ અદ્ભુત પ્રયોગ છે.

જૈન શાસ્ત્રકાર મહર્ષિઓ કુંડલિનીના વિષયમાં શું કહે છે તે શાસ્ત્રના આધાર સહિત ટૂંકાણુમાં જોઈએ.

ધ્યાનામ્યાસપ્રકર્ષાત્ પવનસહચરીભૂતચેતઃપ્રશાન્તિ,
સંપ્રાપ્યોપાધ્યપાયાત્ સહજનિરૂપમાનન્દસાન્દ્રપ્રબોધૈઃ ।
યોગીન્દ્રૈઃ કુણ્ડલિન્યાં નિયમિતમરુદાપૂરિતબ્રહ્મરન્ધ્રૈઃ ।
ધ્યેયં યસ્ય સ્વરૂપં સ જયતિ પુરુષઃ કોઽપિ સર્વાર્થવેદી ॥૩॥

શ્રી મુનિસુન્દરસૂરિ રચિત-સર્વજ્ઞાષ્ટક શ્લો. ૩.

‘સર્વજ્ઞાષ્ટક’માં પ્રાપ્ત થતો કુણ્ડલિનીનો નિર્દેશ :-

આચાર્ય શિરોમણિ શ્રી મુનિસુન્દરસૂરિવિરચિત ‘સર્વજ્ઞાષ્ટક’માં કુણ્ડલિની શક્તિનો નિર્દેશ આ રીતે મળે છે :-

યોગીન્દ્રો કે જોએએ

૧. ધ્યાનના અભ્યાસની પરાકાષ્ઠાથી પવન સહિત ચિત્તના નિરોધને પ્રાપ્ત કરીને અને

૨. એ પ્રકારે માનસિક વિક્ષેપ (વિષયાન્તરગામિ મન)ને દૂર કરીને

૩. સહજ અને નિરૂપમ એવા આનંદથી ભરપૂર રસવાળા સ્વાનુભવરૂપ પ્રબોધને પ્રાપ્ત કરેલ છે.

— તેઓ વડે સ્વાધીન પવનથી બ્રહ્મરંધ્રને પૂરીને જોના સ્વરૂપનું ધ્યાન કુણ્ડલિનીમાં કરાય છે, તે અચિન્ત્ય મહિમાવાળા, સર્વાંશ, પરમપુરુષ પરમાત્મા જય પામે છે.

X X X X

મળતે જનાય નવતત્ત્વસુધાં મળતેઽસ્તિતાં નવવિધાંગવૃતામ્ ।
નવપાપકારણગણં મળતે તદ્સૌ મલીતિ મળિતા ગુણિભિઃ
॥ ૧૩ ॥

મળે મળે કુણ્ડલિની શ્રિયં તથાદ્ભૂતાં મહાભૂતગુણાત્મિકાં તદા ।
જાડચાન્ધકારં મળસે યદા તદા સંવિત્તિષિત્તં મળસે સનાતનં
॥ ૧૫ ॥

શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિ વિરચિત સિદ્ધમાતૃકાલિધ ધર્મ-
પ્રકરણુ 'માં કુણ્ડલિની અંગે આ રીતે નિર્દેશ મળે છે :-

“લોકને નવતત્ત્વરૂપ (નવતત્ત્વના જ્ઞાનરૂપ) અમૃત આપે છે, નવ પ્રકારના જીવોની અસ્તિતા-સત્તાને સમજાવે છે, નવ પ્રકારના પાપ કારણોના સમૂહનો નાશ કરે છે. તેથી આ કુણ્ડલિની શક્તિને ગુણવાન પુરુષો ભલિ કહે છે.” ૧૩

“હે ભલે ! ભલે ! કુણ્ડલિની ! જ્યારે તું જડતારૂપ અધકારનો નાશ કરે છે, ત્યારે તું તારી અદ્ભુત એવી મહાભૂતોના ગુણોરૂપ લક્ષ્મી આપે છે અને સાથે સાથે સનાતન એવું જ્ઞાનધન પણ આપે છે. (કુણ્ડલિનીના ધ્યાનથી સર્વ મહાભૂતો વશ થતાં બધી સિદ્ધિઓ સાધકને સ્વયં

પ્રાપ્ત થાય છે. એટલું જ નહિ કિન્તુ સનાતન એવું આત્મ-જ્ઞાન પણ પ્રાપ્ત થાય છે.)” ૧૫

બીજા પણ અનેક ગ્રંથોમાં કુંડલિની શક્તિ વિષે આધારો મળે છે.

આષાશકિરસૌ પરા ભગવતી કુબ્જાકૃતિ વિભ્રતી,
રેખા [કુણ્ડલિનીતિ] વર્ણનપદા, ધ્યોમાન્તવિદ્યોતિની ।
પ્રેક્ષ્યા પુ[સ્તક] માતૃકાદિ લિખિતા, કાર્યેષુ ચ શ્રૂયતે,
દેવી બ્રહ્મમયી પુનાતુ ભવતઃ, સિદ્ધિર્મલે વિશ્રુતા ॥ ૩॥

‘કાવ્યશિક્ષા’માં પ્રાપ્ત થતો કુણ્ડલિનીનો નિદેશ :-

શ્રી વિનયચંદ્રસૂરિ વિરચિત કાવ્યશિક્ષામાં કુણ્ડલિનીનો નિદેશ આ રીતે પ્રાપ્ત થાય છે. “લલિ” નામે વિશ્રત જે પરમશક્તિ છે, આઘશક્તિ છે, પરા ભગવતી છે, કુબ્જા-કૃતિને ધારણ કરનાર છે, તેનું રેખા અથવા કુણ્ડલિનીરૂપે વર્ણન કરવામાં આવે છે. તે દ્વાદશાંત સુધીના સમગ્ર મધ્યમાર્ગની વિદ્યોતિની (પ્રકાશિકા) છે, તેનું પુસ્તકોના અથવા ખારાખડીના પ્રારંભમાં આલેખન કરવામાં આવે છે. કાવ્યોમાં મંગલાચરણમાં તેની સ્તુતિ સંભળાય છે. તે દેવતા છે. તે પ્રહ્લમયી છે, તે સિદ્ધિ છે, તે તમને પવિત્ર કરે.”

x

x

x

x

સંકોચ્યાપાનરન્ધ્ર હૃત્ત્વહસદશ તન્નુવત્સ્યમકપં,
ધૃત્વા હૃત્પદ્મકોશે તદ્વસુ ચ મલ્લકે તાલુનિ પ્રાણશક્તિમ્

નીસ્વા શ્યમ્યાતિશ્યમ્યાં પુનરપિ લગતિ દીપ્યમાનાં સમન્તાત ।
 લોકાલોકાષ્વલોકાં કલયતિ સ કલાં યસ્ય તુષ્ટો જિનેશઃ
 ॥ ૧ ॥ ॥ ૬૪ ॥

ગુ. ક. શ્લો. ૫૪ની ટીકામાં (ધ્યાનદંડક સ્તુતિમાંથી ઉધૃત.)

મલે મલેરી જોગી જાણિ, આગમ વેદ પુરાણ પ્રમાણિ ।
 જોઈ લાધડ તિમહિઈ તત્તા, જિણવરદેવ નિરંજન પત્તા ॥૧॥
 જામિમૂલિ નાગિણી મહ રૂપિ, વરૂણ હૂયાસણ ચક્ક સમીપિ ।
 સકતિ કુંડલિની તેહનું નામ, કોઢિ વીજના.....॥૩૯॥
 થિર આકૂંચી મીડડ ઉઢીયાણ, જાગઈ જોગિણિ જિમ જિગ માણા
 કોઢિ વીજ જિમ ઝબકા કરઈ,.....ન ઘરઈ ॥ ૪૧ ॥
 દેવિ કહું કુંડલિની સકતિ, તહનઈ નામ હુઈ સધિ મગતિ ।
 ઉજમાંહિ દીવડ મહિતાણ, દીપ સમ ઉજ્જઈ તેહનું ઠાણ ॥૪૨॥
 ચિ. આ. કૃત. અ. મા., ૬. પ્ર.

‘અધ્યાત્મમાતૃકા’માં પ્રાપ્ત થતો કુણ્ડલિનીનો
 નિર્દેશ :-

અધ્યાત્મમાતૃકામાં કુણ્ડલિનીનો નિર્દેશ આ રીતે
 મળે છે :-

“યોગી પુરુષો એ કુણ્ડલિની શક્તિને “ભલે”
 અથવા ‘ભલિ’ નામથી ઓળખે છે. એ શક્તિનું વર્ણન
 વેદો, પુરાણો તેમજ આગમોથી પ્રમાણિત છે.”

“નાભિના મૂળ પાસે વરુણચક્ર* અને અગ્નિચક્રનીx

* સ્વાધિષ્ઠાનચક્ર, જે લિંગમૂલ પાસે છે. x મણિપૂરચક્ર, જે
 નાભિ પાસે છે.

વચ્ચે એક અત્યંત સુંદર એવી નાગિણી છે, તેનું નામ કુણ્ડલિની શક્તિ છે.”

“સ્થિર આકુચન (મૂલખંધ) કરવાથી અને ઉડ્ડીયાણ ખંધ કરવાથી તે યોગિની (કુણ્ડલિની શક્તિ) જાગે છે, જગતમાં સૂર્યની જેમ તે ઉદ્ધિત થાય છે.”

“કુણ્ડલિની શક્તિ તે દેવી છે, તેનું સ્થાન દીપક સમાન ઉદ્યોતિત છે.”

x   x   x   x

નાભિકન્દસમુદ્ગતા લયવતી યા બ્રહ્મરન્ધ્રાન્તરે,
શક્તિઃ કુણ્ડલિનીતિ નામ વિદિતા કાઽપિ સ્તુતા યોગિભિઃ ।
પ્રોન્મીલન્નિરૂપાધિવન્ધુરપરાઽઽનન્દામૃતસ્રાવિણી,
સૂતે કાવ્યફલોત્કરાન્ કશિવરૈર્નોતા સ્મૃતેર્ગોચરમ્ ॥ ૪ ॥

મુ. સુ. સૂ વિરચિત શા. સ્ત.

‘શારદાસ્તવાષ્ટક’માં પ્રાપ્ત થતો કુણ્ડલિનીનો નિર્દેશ :—

શ્રી મુનિસુંદરસૂરિ વિરચિત શારદાસ્તવાષ્ટકમાં કુણ્ડલિનીનો નિર્દેશ આ રીતે મળે છે :-

“તે અનિર્વચનીય પ્રભાવવાળી કુણ્ડલિની શક્તિ યોગીઓને સુવિદિત છે અને તેઓ વડે (વિવિધ રીતે) સ્તવાએલી છે. તે નાલિકાંદમાંથી સમ્યગ્ રીતે ઉદ્દગત થઈને (મધ્યમાર્ગ વડે ઊર્ધ્વગતિને પ્રાપ્ત કરીને) બ્રહ્મરંધ્રમાં લય પામે છે. બ્રહ્મરંધ્રમાં લય પામતી તે કુણ્ડલિની શક્તિ સતત પ્રવિકસવર, ઉપાધિરહિત અને પરમોત્કૃષ્ટ એવા પરમ આનંદરૂપ અમૃતને સ્વપનારી (ઝરનારી) છે. આવી કુણ્ડલિની

શક્તિને બ્યારે કવિવરો સ્મૃતિપથે લાવે છે, ત્યારે તે કાવ્યરૂપ કૂલોના સમૂહને જન્મ આપે છે.”

પરિશિષ્ટ IV

‘અર્હ’ મંત્રનું દિવ્ય સ્વરૂપ.

આ પ્રયોગમાં ‘અર્હ’ નું ધ્યાન કરવામાં આવ્યું છે. ‘અર્હ’ નું સ્વરૂપ અતિ દિવ્ય છે. તેનું સાક્ષાત્ વર્ણન તો કેવલજ્ઞાની સિવાય કોઈ કરવાને સમર્થ નથી.

‘અર્હ’ એ પરમેશ્વર પરમેષ્ઠિનો વાચક છે. સર્વોત્તમ અશ્વર્યાવાળા પરમેશ્વરનું સ્વરૂપ તે ‘અર્હ’ મંત્ર છે. સકલ રાગાદિમલ રૂપ કલંકથી રહિત, સર્વ જીવોના યોગ અને ક્ષેમને વહન કરનારા, પ્રસન્નતાના પાત્ર, બ્યોતિસ્વરૂપ, દેવાધિદેવ, સર્વજ્ઞ એવા અરિહંતદેવનો વાચકમંત્ર ‘અર્હ’ છે.

‘અર્હ’ સકલ આગમોમાં ઉપનિષદ્ સૂત્ર છે. એટલે કે ઇંદ્ર-લૌકિક, પરલૌકિક-સર્વ જ્ઞો આપનાર ગણિપિટકરૂપ સમગ્ર દ્વાદશાંગી આગમનું રહસ્ય છે. સ્વ-પર સમયના સર્વ આગમોના તત્ત્વરૂપે ‘અર્હ’ નું પ્રણિધાન કરાય છે. આ મહામંત્ર ‘અર્હ’ ના ધ્યાનના પ્રભાવથી વિદ્વોનું સમૂહ ઉચ્છેદન થાય છે. પુનઃ ઉત્પન્ન ન થઈ શકે તે રીતે વિદ્વોનો વિચ્છેદ થાય છે.

“ અખિલ દષ્ટાદષ્ટ ફલ સંકલ્પકલ્પદ્રુમોપમં ”

—સિદ્ધહેમ શબ્દાનુશાસન જુહ્વૃત્તિ.

અકવતીપણ્ય, દેવલોકથી માંડીને મોક્ષપથ તની સર્વ

સંપૂર્ણને દેનાર આ 'અર્હ' મંત્ર કલ્પવૃક્ષથી અધિક ફળદાયી છે. આપણા પ્રાણથી પણ અધિક લાવનાથી ભાવિત બનીને જો 'અર્હ' અક્ષરનું પ્રણિધાન કરવામાં આવે તો આત્મ સાક્ષાત્કારની અનુભવ પ્રાપ્તિમાં પ્રધાન હેતુ બની જાય છે.

(પરમેષ્ઠિ ધ્યાનમાળા-ગાથા ૬-૭ અર્થ)

'અર્હ' અક્ષરને શ્રુતજ્ઞાન, ચિંતાજ્ઞાન, લાવનાજ્ઞાનથી ભાવિત કરવામાં આવે તો મોક્ષપર્યંત લઈ જનાર બને છે.

एतेषामेकमप्यर्हन्नाम्नामुच्चारयन्नवैः ।

मुच्यते किं पुनः सर्वाण्यर्थज्ञस्तु जिनायते ॥

(જિનસહસ્રનામસ્તોત્ર) પંડિત આશાધર વિરચિત શ્લોક ૧૨.

શ્રી તીર્થંકર ભગવાનના નામના એક જ પદને સંપૂર્ણ રીતે જાણવામાં આવે તો આત્મા સ્વયં તીર્થંકર થાય છે.

આ ધ્યાન પ્રયોગમાં 'અર્હ' ની વૈજ્ઞાનિક, શાસ્ત્રીય આધ્યાત્મિક સાધના બતાવી છે, જે મોક્ષપર્યંતના સર્વ દેષ્ટ અને અદેષ્ટ ફળો આપનાર બને છે.

કલિકાલ સર્વજ્ઞ ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી વિરચિત "સંસ્કૃત દ્વયાશ્રય" મહાકાવ્યના પ્રથમ શ્લોકમાં બતાવ્યું છે-

अर्हमित्यक्षरं ब्रह्म, वाचकं परमेष्ठिनः ।

सिद्धब्रह्मस्य सद्बीजं, सर्वतः प्रणिदध्महे ॥

‘અર્હ’ અક્ષર એ પ્રથમ પરમેષ્ઠિ અરિહંત પરમાત્માનો વાચક છે. તે અરિહંત પરમબ્રહ્મ સ્વરૂપ છે, તેથી ‘અર્હ’ પરમબ્રહ્મ સ્વરૂપ છે અને સિદ્ધચક્રનું મુખ્ય બીજ છે તે ‘અહ’નું અમે પ્રણિધાન કરીએ છીએ.

अर्हमित्यक्षरम् यस्य, चित्ते स्फुरति सर्वदा ।
परं ब्रह्म ततः शब्दब्रह्मणः सोऽधिगच्छति ॥ ૨૮ ॥

ઉ. યશોવિજયજી કૃત દ્વાત્રિંશદ્ દ્વાત્રિંશિકા-શ્લોક ૨૮.

‘અહ’-એવો અક્ષર જેના ચિત્તમાં સદા સ્ફુરે છે તે ‘અહ’ સ્વરૂપ બ્રહ્મથી મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે.

એક જ શબ્દ ‘અહ’ને હ્રસ્વાદિ ઉચ્ચારણ ક્રમે સુષુમ્બા દ્વારા નાલિ આદિ ગ્રંથિએને ભેદીને પ્રાંતે બ્રહ્મ-રંધ્રમાં પહોંચાડવામાં આવે તો કામધેનુ કે કલ્પવૃક્ષ કરતાં અધિક ફળદાયી નીવડે છે. તેથી ‘અહ’ને ઈહલોક, પરલોકના ફળસંબંધી સર્વ સંકલ્પોને પૂર્ણ કરવા માટે કલ્પવૃક્ષ સમાન કહેવામાં આવે છે. ધ્યાન પ્રક્રિયાનો ગ્રેકટીકલ પ્રયોગ અહીં યોગશાસ્ત્રના આઠમા પ્રકાશના ૬ થી ૧૬ શ્લોકના આધારે બતાવ્યો છે. ‘યોગશાસ્ત્ર અષ્ટમ પ્રકાશનું સવિસ્તર વિવરણ ભાગ-૧’ પ્રકાશક-જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળ-આ અદ્ભુત ગ્રંથનો પણ આ પ્રયોગમાં આધાર લેવામાં આવ્યો છે. વિશેષ જાણવાની જિજ્ઞાસાવાળા સાધકોએ આ ગ્રંથ વાંચવા ખાસ લલામણ કરવામાં આવે છે.

त्वद्बिम्बे विधृते हृदि स्फुरति न प्रागेव रूपान्तरं,
 त्वद्रूपे तु ततः स्मृते भुवि भवेन्नो रूपमात्रप्रथा ।
 तस्मात्स्वन्मदभेदबुद्ध्युदयतो नो युष्मदस्मत्पदो-
 ल्लेखः किञ्चिद्गोचरं तु लसति ज्योतिःपरं चिन्मयम् ॥

હે પ્રભુ ! તમારું ખિંબ હૃદયમાં ધારણ કરવાથી
 બીજું કોઈ રૂપ હૃદયમાં સ્ફુરાયમાન થતું નથી. અને
 તમારા રૂપનું સ્મરણ થતાં પૃથ્વીમાં બીજા કોઈ રૂપની
 પ્રસિદ્ધિ થતી નથી. તે માટે “તું એ હું” એવી અલેદ
 બુદ્ધિના ઉદયથી “યુષ્મત્ અને અસ્મત્” પદનો ઉલ્લેખ
 પણ થતો નથી. અને કોઈકે અગોચર પરમ
 ચૈતન્યમય જ્યોતિ અંતરમાં સ્ફુરાયમાન
 થાય છે.

પ્રતિમા શતક સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ. શ્લોક ૯૯. ઉ. યશોવિજયજીકૃત

ॐ ह्रीं अहो नमः

सालंजन ध्यानना प्रयोगो

पाठ अगियारमो

“नामस्मरण” द्वारा ध्यान

नाम रूपात्मक आ विश्वमां आपणुने सौथी वधु
महत्त्व आपणा पोताना नाम अने रूपनुं छे. पोतानुं
नाम अने रूप अे संसार परिभ्रमणुनो हेतु छे.

पोताना नामनुं विस्मरणु करवा माटे प्रभुना
नामनुं स्मरणु छे.

पोताना रूपनुं विस्मरणु करवा माटे प्रभुना रूपनुं
दर्शन छे.

नाम ग्रहे आवी भणे, मन लीतर लगवान;
मंत्रणणे नेम देवता, च्छावो कीघो आह्वान.

नेम कोछ मंत्र-देवतानुं आह्वान करवाथी मंत्र-
देवताने डाजर थवुं पडे छे, तेम प्रभुना नामरूप मंत्रनुं
स्मरणु करवाथी परमात्मा आपणा मनमंदिमं भणवा-
माटे आवे छे.

નામ અને નામીનો કથંચિત્ અલેદ સંબંધ છે. 'લાડુ' શબ્દ બોલવાથી તેનો દેખાવ, સ્વાદ, બધું નજર સમક્ષ આવે છે. 'રસગુલ્લાં' શબ્દ બોલીએ છીએ ત્યારે કેટલાક રસલોહુપી માણસોને મોઢામાં પાણી આવે છે, તે બતાવે છે કે વસ્તુના નામને વસ્તુ સાથે સીધો સંબંધ છે. તેવી રીતે 'અરિહંત' એવા નામને સાક્ષાત્ અરિહંત પરમાત્મા સાથે સીધો સંબંધ છે. માટે કહ્યું છે કે,
 'નામ ગ્રહે આવી મળે, મન ભીતર લગવાન.'

માટે પરમાત્માને મેળવવાની તીવ્ર ઝંખના Dynamic Desire આપણામાં ઉત્પન્ન કરવી અને તે ઝંખના પૂર્ણ કરવા માટે ચારે નિક્ષેપે ત્રિવિધે ત્રિવિધે પ્રભુભક્તિ કરવી. (Devotion to Divinity).

જૈનશાસનમાં ચાર નિક્ષેપોનું અહ્મુત તત્ત્વજ્ઞાન છે. ભાવ નિક્ષેપો તેા અતિ ઉપકારી છે જ; પરંતુ નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્યની પણ અતિ કિંમત છે. ઉપાધ્યાયજી યશોવિજયજી મહારાજ 'અતિમાશતકે' નામના ગ્રંથમાં લખે છે :-

નામાદિત્રયે હૃદયસ્થિતે સતિ ભગવાન પુર ઇવ સ્ફુરતિ ।
 હૃદયમિવાઽનુપ્રવિશતિ, મધુરાલાપમિષઽનુવદતિ, સર્વાઙ્ગીજ-
 મિવાઽનુભવતિ, તન્મયીભાવમિવાપદ્યતે; તેન ચ સર્વકલ્યાણ-
 સિદ્ધિઃ, તત્કથં નિક્ષેપત્રયાદરં વિના ભાવનિક્ષેપાદરઃ ?
 માવોલ્લાસસ્ય તદધીનત્વાત્ ॥

ભાવાનુવાદ : નામ, સ્થાપના અને દ્રવ્ય એ ત્રણ હૃદયમાં સ્થિર થવાથી લગવાન જાણે સાક્ષાત્ સામે દેખાય

છે, જાણે હૃદયમાં પ્રવેશ કરી રહ્યા છે, મધુરાલાપથી જાણે આપણી સાથે ઝોલી રહ્યા છે, જાણે આખા શરીરમાં લગવાન વ્યાપી ગયા હોય, જાણે તન્મય ભાવને પામ્યા હોય તેવું અનુભવાય છે. તેથી સર્વ કલ્યાણની સિદ્ધિ થાય છે. માટે ત્રણ નિક્ષેપના આદરથી જ ભાવ નિક્ષેપનો આદર થઈ શકે, અને ભાવોલ્લાસ વધે છે.

મહાપુરુષોએ આ રીતે પરમાત્માને આરે નિક્ષેપે હૃદયમાં સ્થિર કરવા અને તે દ્વારા થતા વિશિષ્ટ અનુભવોને જીવનમાં અનુભવવા ઉપદેશ આપેલ છે. ઉપરનાં શાસ્ત્રવચનો સાક્ષી પૂરે છે કે લગવાન આપણા હૃદયમાં પ્રવેશે છે, આપણી સાથે મધુર વાર્તાલાપ કરે છે, આખા શરીરમાં વ્યાપી જાય છે. આવો અમૃત અનુભવ કરવો તે જ માનવજીવનનું લક્ષ્ય છે.

પ્રભુનું નામ લેવાથી પ્રભુ આપણને મળવા માટે આવે છે. અને પ્રભુનો મેળાપ છેવટે ભવથી પાર ઉતારે છે.

કહ્યું છે કે —

“તુંડી અલગો ભવ થકી પણ, ભવિક તાહરે નામ રે;
પાર ભવનો તેહ પામે, એહિ અચિરજ ઠામ રે.
પ્રભુ તુંડી, તુંડી, તુંડી, તુંડી, યુંડી ધરતા ધ્યાન રે;
તુજ સ્વરૂપી જે થયા, તેને લહ્યું તાહરું તાન રે.

(જ્ઞાનવિમલસૂરી વિરચિત સ્તવનઃ)

પ્રયોગ નં. ૩૧

પ્રભુનું નામસ્મરણ એ પદસ્થ ધ્યાનની પ્રક્રિયા છે. ધ્યાતા સમક્ષ ધ્યેય વસ્તુ સ્વરૂપે વિદ્યમાન નથી, પરંતુ તેને તેના ઓધ રૂપે ઉપલબ્ધિ છે. તેથી ધ્યેય જે પરમાત્મા છે, તે વાચ્ય છે. તેનો વાચક પ્રભુનામ અર્હં, અરિહંત વગેરે છે.

अर्हं इत्येतदक्षरम् परमेश्वरस्य परमेष्ठिनो वाचकम् ।
(સિદ્ધહેમ શબ્દાનુશાસન.)

પરમાત્માનું વાચક જે નામ છે, તેના દ્વારા ધ્યેયની ઉપલબ્ધિ સાધકને થાય છે.

પરમાત્મા નામ દ્વારા ધ્યેય જે પરમાત્મા છે, તેની સાથે ઐક્ય સધાય છે. તેનાથી ધ્યાતાને પદસ્થ ધ્યાન સિદ્ધ થાય છે.

નામના ઉચ્ચારણ સાથે નામી (પરમાત્મા)ની ઉપસ્થિતિનો અનુભવ તે નામાભ્યાસની પ્રગતિનું મહત્ત્વપૂર્ણ લક્ષણ છે.

વ્યવહારમાં પણ આપણા એ છોકરા પરદેશ ગયા હોય ત્યારે જે છોકરાનું નામ યાદ કરીએ છીએ, તે જ આપણી સમક્ષ ઉપસ્થિત થાય છે. પરમાત્માના નામસ્મરણ વખતે પરમાત્મા સાક્ષાત્ રૂપમાં ધ્યાતાને મળે છે.

પદ્મપ્રભુજીના નામને, હું જાઉં બલિહાર, લવિજન;
નામ જપંતા દીહા ગમું, ભવલય ભંજનહાર, લવિજન.

પદ્મમં ૧૧૧૧

નામ સુષુતાં મન ઉલ્લસે, લોચન વિકસિત હોય, ભવિન્ન;
રોમાંચિત હુયે દેહડી, જાણે મિલિયો સોય, ભવિન્ન.

પદ્મ૦ ૧૧૨૧

પંચમ કાળે પામવો, દુલહો પ્રભુ દીદાર, ભવિન્ન;
તો પણ તેહના નામનો, છે મોટો આધાર, ભવિન્ન,

પદ્મ૦ ૧૧૩૧

નામ ગ્રહે આવી મિલે, મન ભીતર ભગવાન, ભવિન્ન;
મંત્ર બળે જિમ દેવતા, વહાલો કીધો આહ્વાન, ભવિન્ન.

પદ્મ૦ ૧૧૪૧

ધ્યાન પદસ્થ પ્રભાવથી, ચાખ્યો અનુભવ સ્વાદ, ભવિન્ન;
માનવિજય વાચક કહે, મૂકો બીજો વાદ, ભવિન્ન.

પદ્મ૦ ૧૧૫૧

(પદસ્થ ધ્યાન વિષયક ઉ. માનવિજયજી કૃત પદ્મપ્રભુનું
સ્તવન.)

નામ સ્મરણ વખતે સાધકને શુ[ં] અનુભવ થવો જોઈએ
તે અહીં બતાવ્યું છે.

- (૧) નામ સ્મરણ કરતાં મન ઉલ્લસિત બને,
- (૨) લોચન (આંખો) વિકસિત બની જાય,
- (૩) રોમરાજી વિકસ્વર થઈ જાય,
- (૪) સાક્ષાત પ્રભુ મળ્યા હોય તેવો અનુભવ થાય.

નામ સ્મરણ વખતે ઉપરનાં ચાર લક્ષણો સિદ્ધ
કરીએ તો ચોથી કડીમાં બતાવ્યા મુજબ—“નામ ગ્રહે આવી

મિલે, -મન ભીતર ભગવાન.” તે સત્યપણે અનુભવમાં આવે. નામ દ્વારા પરમાત્માનો સાક્ષાત્કાર કરી શકાય.

અને છેલ્લી કડીમાં —

ધ્યાન પદસ્થ પ્રભાવથી, ચાખ્યો અનુભવ સ્વાદ;
માનવિજય વાચક કહે, મૂકો બીજો વાદ. (૫)

પ્રભુના નામનું ધ્યાન એટલે પદસ્થ ધ્યાન થવાથી આત્મસ્વરૂપના અનુભવ સુધી પહોંચી શકાય છે. માટે બીજો વાદવિવાદ મૂકીને પરમાત્માના નામના ધ્યાન દ્વારા આત્માના અનુભવ રસનો આપણે આનંદ ચાખીએ તે જ પરમ ઇષ્ટ છે. મહાપુરુષ કહે છે કે, નામ દ્વારા કેવી રીતે આત્મઅનુભવ થાય તે વાદવિવાદ અને તર્કને છોડીને, પ્રભુના નામનું ધ્યાન કરી, આત્મસ્વરૂપનો અમે અનુભવ કર્યો છે; અને તમે પણ કરો.

માટે જ કહ્યું છે કે —

શુદ્ધાશય ચિર પ્રભુ ઉપયોગે, જે સમરે તુજ નામજી;
અબ્યાબાધ અનંતુ પામે, પરમ અમૃત સુખ ધામજી.

(શ્રી દેવચંદ્રજી કૃત શીતલનાથ ભગવાનનું સ્તવન.)

દ્યેય-લક્ષની શુદ્ધિપૂર્વક એટલે કે આત્મઅનુભવ પ્રગટ કરવા માટે પ્રભુનું નામ લેવું અને આ રીતે શુદ્ધાશયપૂર્વક પરમાત્માનું ધ્યાન કરવા માટે જે સાધક પ્રભુનું નામ સ્મરણ કરે છે તે પરમાત્મ સ્વરૂપને અવલંબી, છેવટે પરમ અમૃતમય આત્મસ્વરૂપને પામે છે.

નામ દ્વારા આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ કેવી રીતે થાય છે તે જોઈએ—

પરમાત્માના નામ દ્વારા આત્મઅનુભવ —

દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય :— દા. ત., સોનાનો હાર છે. તેમાં સોનું તે દ્રવ્ય છે. પીળાશ, ચીકાશ અને ભારેપણું તે ગુણ છે. અને હાર તે પર્યાય છે. પર્યાય એટલે અવસ્થા. તે બદલાયા જ કરે છે. ગુણ હંમેશાં દ્રવ્ય સાથે જ રહે, એટલે તે સહભાવિ છે. અને પર્યાય બદલાય છે, તેથી તે ક્રમ ભાવિ છે. “ગુણ પર્યાયવત્ દ્રવ્ય” (તત્ત્વાર્થ સૂત્ર). દ્રવ્ય હંમેશાં ગુણ પર્યાય સહિત હોય છે.

નામનો સંબંધ દ્રવ્ય સાથે છે, અને દ્રવ્યનો સંબંધ ગુણ પર્યાય સાથે છે. પ્રભુનું નામ સ્મરણ કરવાથી, પ્રભુનું આત્મદ્રવ્ય સ્મરણપટ ઉપર આવે છે. પ્રભુનું આત્મદ્રવ્ય અનંત શુદ્ધ ગુણ અને પર્યાયનું ધામ છે. પ્રભુ નામ સ્મરણથી પરમાત્માના દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાયનું સ્મરણ અને તેમાં લીનતા આવતાં ધ્યાન થાય છે. અને પરમાત્માના દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાયના જેવા જ આપણા આત્માના દ્રવ્ય, ગુણ પર્યાયનું જ્ઞાન થાય છે. કહ્યું છે કે—

ધર્મ જગનાથનો ધર્મ સુચિ ગાઈએ,

આપણો આત્મા તેહવો ભાવીએ;

બાતિ જસુ એકતા તેહ પલટે નહીં,

શુદ્ધ ગુણ પજજવા વસ્તુ સત્તા મયિ.

(શ્રી દેવચંદ્રજી વિરચિત ધર્મનાથ ભગવાનનું સ્તવન.)

સત્તાએ આપણું સ્વરૂપ પરમાત્માના જેવું છે. તેવું જ્ઞાન પરમાત્માના સ્મરણ દ્વારા થાય છે અને છેવટે તે જ્ઞાન, ધ્યાનએકત્વમાં પરિણમે છે, ત્યારે આત્માનો પરમાત્મ રૂપે અનુભવ થાય છે.

નામ રૂપ ધન મળ્યા પછી સાધકની સ્થિતિ —
ગીત :—

આજ મૈને નામ રતન ધન પાચો,
પાચોજી મૈને નામ રતન ધન પાચો.
કહા કરું અબ ચે ધન દોલતકો,
કહા કરું અબ ચે માન સન્માનકો,
નામ હી શરન હમારો.....
પાચોજી મૈને નામ રતન ધન પાચો.
ખર્યે ન ખૂટે એ તો, ચોર ન લૂટે,
દિન દિન બઢત સવાચો, પાચોજી મૈને૦
લાગી લગની પ્રભુ નામકી,
પરમ આનંદ રસ પાચો;
નામ જપું જલધાર પ્રભુ તુજ,
અનુભવ અમૃત રસ પાચો. પાચોજી મૈને૦
મન ભી તેરા, તન ભી તેરા,
તેરા પીંડ ઝૌર પ્રાણ;
સબ કુછ તેરા, તું હૈ મેરા,
તું હી શરન આધાર. પાચોજી મૈને૦

(આ ગીત અંજનશલાકા પ્રાણપ્રતિષ્ઠા વિધિમાં નામકરણ પ્રસંગે આ પુસ્તકના લેખકે જ્ઞેશીનું કાર્ય કરેલું, ત્યારે સ્ટેજ ઉપર રચાઈ ગયું હતું.)

ભક્ત હૃદયની પ્રાર્થના

જૈન શાસનની આગવી શૈલી મુજબ નયનક્ષેપા, સપ્તભંગી, વ્યવહાર, નિશ્ચય વગેરે સર્વ રીતે પ્રભુની સ્તુતિ કર્યા પછી, સમગ્ર શ્રુતસાગરનો સાર જિનભક્તિ છે તેવો નિષ્કર્ષ મહાપાધ્યાય યશોવિજયજી મહારાજે કાઢ્યો છે.

સાર મેતત્ મયા લબ્ધા, શ્રુતસાગર અવગાહનાત્ ।
ભક્તિ ભાંગવતી વીજં, પરમાનંદા સંપદા ॥

પરમાનંદની સંપદાનું ખીજ જિનભક્તિ છે તેવું અમૃત સમગ્ર શાસ્ત્રોના અવગાહનથી મને મળ્યું - તેવું મહાપુરુષનું કથન છે.

માટે જ “હે પ્રભુ! મારા મનથી એક ક્ષણ પણ તું ખસતો નહીં; તેવી પ્રાર્થના કરે છે.

હું તો શ્રુતસાગરનું બિન્દુ પણ જાણતો નથી, માટે જ પ્રભુને પ્રાર્થના કરું છું.

હે કરુણામય પ્રભુ! હું મારી જાતને તારી કૃપા પર છોડું છું.

મને સતત તારા સ્મરણમાં રાખ.

મને તો કેવળ તારો પ્રેમ જોઈએ છે.

આ તારો બાળ દુનિયાના પ્રલોભનોથી મોહ પામીને તને ભૂલી ન જાય તેવું કરજે.

આ દુનિયાની માયાબળ, સુવર્ણનું આકર્ષણ, કીર્તિનું પ્રલોભન, અને વાસનાનું ભૂત મને તારાથી વિખૂટો ન પાડી દે એટલું જ પ્રભુ! તારી પાસે માગું છું.

તારી અસીમ કૃપા વડે મને સદા સિંચતો રહેજે. સિંચજે તું સદા વિપુલ કર્ણા રસે,

મુજ મને શુદ્ધ મતિ કલ્પવેલી.

હે પ્રભુ! હું એટલું ઇચ્છું છું કે તારા કર્ણારસનું તું મારા ઉપર નિરંતર સિંચન કરજે, જેનાથી મારી બુદ્ધિ શુદ્ધ થાય.

હે વાત્સલ્ય રસના ભંડાર પ્રભુ! મારી બુદ્ધિ તો મિથ્યા મોહથી વાસિત છે. અસત્માં સત્ અને અતત્માં તત્ સ્વરૂપને જોતી મારી મિથ્યા બુદ્ધિએ મારા પુરુષાર્થને અવળા માર્ગે વાળ્યો છે.

દુઃખની બાણમાં સુખનું સુવર્ણ શોધું છું.

માયાનું પાણી વલોવી તેમાં શાંતિને શોધું છું.

બીબને દુઃખી કરી, મને સુખ ક્યાંથી મળે? પ્રભુ!

તારાં બાળકો સમા, તારી કર્ણાના પરમ પાત્ર જગતના જીવોને સંતાપ આપીને મને શાંતિ ક્યાંથી મળે? પ્રભુ!

હે દયામય ! માટે જ કહું છું કે, તારી કર્ણાનું સિંચન કરીને તું મારી બુદ્ધિ શુદ્ધ કર.

અને જેના ઉપર તારી કર્ણા વરસે છે, તેની બુદ્ધિ તો કલ્પવૃક્ષ સમાન બની જાય છે. માટે જ શુદ્ધ મતિને કલ્પવેદી મહાપુરૂષે કહી છે.

પ્રભુ ! તને મારી અંતિમ એક પ્રાર્થના છે.

“વેગળો મત હોજે દેવ, મુજ મન થકી,

કમળના વન થકી જેમ પરાગો.”

(ઉ. યશોવિજયજી મહારાજ કૃત ૩૫૦ ગાથાનું સ્તવન.)

એક ક્ષણ પણ પ્રભુ ! મારા મનમાંથી તું ખસતો નહીં. જે રીતે કમળના વનથી તેની સુવાસ દૂર થઈ શકતી નથી, તેમ હે પ્રભુ ! મારા મનમંદિરમાં તું નિરંતર રહેજે. તારું અખંડ સ્મરણ મને સદા રહો એ જ પ્રાર્થના છે.

(નામ સ્મરણ વિષયક અનેક ગ્રંથો જૈન-જૈનેતરોમાં લખાઈ ગયા છે. નામના આલંબને અનેક લવ્ય આત્માઓ સંસાર સમુદ્ર તરી ગયા છે. વધુ વિસ્તાર માટે સાધકોએ બીજું સાહિત્ય પણ જોવું. વિસ્તારના ભયે વધુ અહીં લખ્યું નથી.)

ॐ ह्रीं अहो नमः

सासंजन ध्यानना प्रयोगो

पाठं पारमो

योगशास्त्रना सातमा प्रकाशना आधारे
पिंडरथ ध्यान

प्रयोग नं. ३२

(१) आगण अताव्या प्रमाणे ध्यान भाटे आसन
आदि सर्व तैयारी करवी.

(२) आंघ अंध करीने नीचे मुज्ज पार्थिवी,
आग्नेयी, माइती, वाइष्टी अने तत्त्वसू — आ पांच
धारणा करवी.

(३) तिर्छांलोक प्रमाणे लांजो, पडोणो अक क्षीर-
समुद्र चिंतववो. ते क्षीरसमुद्रना मध्यमां जंजुद्वीप प्रमाणे
अक लाप योजन विस्तारवाणुं अक हुन्नर पांअडीवाणुं
कमण चिंतववुं. ते कमणनी कर्षिकांमां मेइ पर्वत अक
लाप योजन अंचो चिंतववो. ते मेइ पर्वतनी उपर
रुटिक रत्ननुं उज्जवण सिंहासन छे. ते सिंहासनमां
आपणे पोते जेडेला छीअे तेवुं दश्य जेवुं.....

આવું દશ્ય ખરોખર સ્થિરતાપૂર્વક જોવું. (આ પાર્થિવી ધારણા છે.)

(૪) ઉપર મુજબ મેરૂ પર્વતના શિખર ઉપર સ્ફટિક રત્નના સિંહાસનમાં બેઠેલો આપણો આત્મા આઠે કર્મોને મૂળથી ઊખેડી નાખવા તત્પર બન્યો છે તેવી ભાવના કરવી.

(૫) ઉપર મુજબ સ્ફટિક રત્નના સિંહાસનમાં આપણે બેઠેલા છીએ. આપણી નાલિમાં ૧૬ પાંખડીવાળું કમળ ચિંતવવું. તે કમળની પાંખડીઓમાં ૧૬ સ્વર ચિંતવવા. અને નાલિમાં રહેલા કમળની કર્ણિકામાં ‘અહ’ મંત્ર સ્થાપન કરવો. હૃદયમાં આઠ પાંખડીવાળું કમળ ઊંધું લટકતું રાખવું. અધોમુખવાળા આ કમળની આઠ પાંખડીમાં આઠ કર્મ - (૧) જ્ઞાનાવરણીય, (૨) દર્શનાવરણીય, (૩) વેદનીય, (૪) મોહનીય, (૫) આયુષ્યકર્મ, (૬) નામકર્મ, (૭) ગોત્રકર્મ, (૮) અંતરાય કર્મ સ્થાપન કરવાં. નાલિમાં રહેલા ૧૬ પાંખડીના કમળની ઉપર જાણે અધર ઝુલતું હોય તેમ હૃદયના સ્થાને આ કમળનું મુખ નીચું રાખવું.

(૬) નાલિમાં રહેલા કમળની કર્ણિકામાં ‘અહ’ મહામંત્રનું ધ્યાન કરવું. ધ્યાનના પ્રભાવથી અહના રેફમાંથી ધીમે ધીમે અગ્નિ પ્રગટ થાય છે. પછી તે અગ્નિ પ્રજ્વલિત થઈ જ્વાલારૂપ બને છે તેવું દશ્ય જોવું.

(૭) તે અગ્નિજ્વાલા હૃદયની અંદર રહેલાં આઠ કર્મથી બનેલાં આઠ પાંખડીવાળા કમળને બાળે છે. આઠે

કર્મ બળી રહ્યાં છે, તેવો સંકલ્પ કરવો.....
થોડો સમય અગ્નિજ્વાળામાં આઠે કર્મો બળી રહ્યાં છે
તેવું સંકલ્પપૂર્વક અનુભવવું.....

(૮) અગ્નિજ્વાળા આપણા આખા શરીરમાં ફેલાઈ
જાય છે. તેમાં આત્મપ્રદેશોને લાગેલા ભાવ કર્મ-રાગ,
દ્વેષ, મોહ, અજ્ઞાન - બળી રહ્યાં છે - તેવો સંકલ્પ કરવો.

(૯) ત્રિકોણ અગ્નિકુંડ ચિંતવવો. અને આપણે તે
અગ્નિકુંડમાં બેઠેલા છીએ. ભયંકર અગ્નિજ્વાળામાં આપણું
શરીર (નોકર્મ), ભાવકર્મ, અને જ્ઞાનાવરણીય કર્મ આદિ
આઠ કર્મો બળીને ભસ્મ થઈ જાય છે તેવું દશ્ય સંકલ્પપૂર્વક
જોવું. તે બધાં બળીને ભસ્મ થઈ ગયાં.....

આવું દશ્ય જોવું. આવું અનુભવવું.....
બળવાની વસ્તુ ખતમ થવાથી અગ્નિ શાંત થાય છે.....

(અહીં સુધી આગનેથી ધારણા છે.)

(૧૦) ત્યાર પછી પર્વતને પણ ચલાયમાન કરે તેવો
પ્રચંડ પવન આવે છે તેવું દશ્ય જોવું.....

તે પવન આપણા ઉપરથી પસાર થાય છે.....

.....(આવું અનુભવવું.)

તે પવનના ઝપાટામાં શરીર અને કર્મો બળી જવાથી જે

રાખ રહી હતી તે ઊડી જાય છે તેવો સંકલ્પ કરવો.....
હવે પવન શાન્ત થાય છે.....

(અહીં સુધી માફતી ધારણા છે.)

(૧૧) અમૃત સરખા વરસાદને વરસાવનાર વાદળથી
આકાશ ઘેરાઈ ગયું છે. તેવું દશ્ય જોવું.....

અર્ધ ચંદ્રાકાર વરૂણ (વૈ) ખીજતું સ્મરણ કરવું.

અમૃતનો વરસાદ આપણા ઉપર પડી રહ્યો છે.....

.....(આવું દશ્ય જોવું.)

તે વરસાદમાં આપણે સ્નાન કરીએ છીએ.....

અમૃતના વરસાદમાં સ્નાન કરવાથી આત્મા ઉપર ચોંટી
રહેલી રજ ધોવાઈને આત્મા શુદ્ધ-નિર્મળ બને છે.....

(અહીં સુધી વારૂણી ધારણા છે.)

(૧૨) દ્રવ્યકર્મ (જ્ઞાનાવરણી આદિ), લાવકર્મ (રાગ,
દ્વેષ, મોહ, અજ્ઞાન આદિ) અને શરીર (નોકર્મ) થી રહિત
શુદ્ધ, નિર્મળ, સર્વજ્ઞ સમાન આત્માનું ચિંતન કરવું.....

(આ તત્ત્વભૂ ધારણા કહેવાય છે.)

અહીં પ્રથમ આત્મલાવના કરવી. પછી શુદ્ધાત્માનું
ધ્યાન કરવું.

સત્તઘાતુવિનામૃતં પૂર્ણેન્દુવિશદદ્યુતિમ્ ।

સર્વજ્ઞકલ્પમાત્માનં શુદ્ધબુદ્ધિઃ સ્મરેત્તતઃ ॥ ૨૩ ॥

તતઃ સિંહાસનરૂઢં સર્વાતિશયભાસુરં ।

વિધ્વસ્તાશેષકર્માણં કલ્યાણમહિમાન્વિતમ્ ॥ ૨૪ ॥

સ્વાંગર્ભે નિરાકારં સંસ્મરેદિતિ તત્ત્વભૂઃ ।

સામ્યાસ ઇતિ પિંડસ્થે યોગી શિવસુખં ભજેત ॥ ૨૫ ॥

ચાર ધારણા કર્યા પછી શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા સાધકે સાત ધાતુ વિનાના, પૂર્ણચંદ્રની માફક નિર્મલ કાંતિવાળા અને સર્વજ્ઞ સરખા પોતાના આત્માને સ્મરવો. (ચિંતવવો.) પછી સિંહાસન ઉપર આરૂઢ થયેલા સર્વ અતિશયોથી સુશોભિત, સર્વ કર્મોનો નાશ કરનારા અને ઉત્તમ મહિમાવાળા, પોતાના શરીરની અંદર રહેલા, નિરાકાર આત્માને સ્મરવો. એ તત્ત્વભૂ નામની ધારણા બાણુવી. આ પિંડસ્થ ધ્યાનનો સદા અભ્યાસ કરનાર યોગીનો સાધક આત્મા મોક્ષ સુખને પામે છે.

(યોગશાસ્ત્ર, સપ્તમ પ્રકાશ-શ્લોક નં. ૨૩, ૨૪, ૨૫.)

અહીં વિશેષ રીતે તત્ત્વભૂ ધારણા કરવી, અને આત્મધ્યાન કરવું. હું આત્મા છું.....

મારું લક્ષણ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય અને ઉપયોગ છે.....

પુદ્ગલ દ્રવ્ય મારાથી ભિન્ન છે.....

પુદ્ગલ દ્રવ્યનું લક્ષણ શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ છે.....

પુદ્ગલ વિનાશી છે.....

હું અવિનાશી આત્મા છું.....
 પુદ્ગલ રૂપી છે.....
 હું અરૂપી છું.....
 શરીર પુદ્ગલનો સ્કંધ છે, હું તેનાથી લિન્ન છું....
 કર્મથી સર્જન પામેલા પદાર્થો અને ભાવોથી હું
 લિન્ન છું.....
 જગતમાં દશ્યમાન પુદ્ગલ પદાર્થોથી હું લિન્ન છું....
 મન, વાણી, કર્મ પુદ્ગલ સ્વરૂપ છે; તેનાથી પણ
 હું લિન્ન છું.....
 પાંચ ધારણાના ધ્યાન દ્વારા દ્રવ્યકર્મ, ભાવકર્મ, નો
 કર્મથી હું લિન્ન બન્યો છું.....
 પુદ્ગલથી લિન્ન રૂપે ભાવિત બનેલો હું હવે આત્મ-
 ભાવના અને આત્મધ્યાનમાં પ્રવેશું છું.....
 હું પૂર્ણ શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્મા છું તે ભાવ
 મને મારામાં સ્થિર થવા માટેનું સામર્થ્ય પ્રગટાવે છે....
 .....
 આત્મા પૂર્ણ આનંદ અને સુખનું ધામ છે.....
 આત્મભાવના અને આત્મધ્યાન
 (તત્ત્વભૂ ધારણા)
 હું આત્મા છું.....
 આનંદનો કંદ છું.....

અનંત સુખનું ધામ છું.....

હું મને જ જોઉં છું.....

હું મને જ જાણું છું.....

હું મને જ અનુભવું છું.....

હું મારામાં જ રમું છું.....

હું મારામાં જ તૃપ્ત છું.....

હું મારામાં જ ઠરીને બેઠો છું.....

તેથી પરમ સુખી છું.....(આવી

ભાવના અને ધ્યાન કરવું.)

પરમ આનંદને ભોગવું છું. (આવો અનુભવ કરવો.)

આથી હું પરમ તૃપ્તિને અનુભવું છું.....

.....(અનુભવવું.)

(અહીં સ્થિરતાપૂર્વક ધ્યાન કરવું.)

આવી રીતે તૃપ્ત થયેલા મને મારા આત્મસ્વરૂપ સિવાય કોઈ ઇચ્છા નથી.....

હું મારામાં જ ઠરીને બેઠો છું.....

મારા જ્ઞાનમાં અનેક જ્ઞેય પદાર્થો અજાકે છે. હું તેનો જ્ઞાતા-દેષ્ટા જ છું.....

તે પર દ્રવ્યો, પર દ્રવ્યોના ભાવો મને મારી તૃપ્તિ કે સ્થિરતામાં ફેરફાર કરી શકતાં નથી. કર્મના ઉદયથી

ઉત્પન્ન થતાં વિચિત્ર નિમિત્તો વચ્ચે પણ હું માત્ર તેનો જ્ઞાતા-દષ્ટા છું. તે નિમિત્તો મને સુખ-દુઃખ કે રાગ-દ્વેષ ઉત્પન્ન નહીં કરી શકે.....

હું મારા આત્માથી પરિપૂર્ણ-તૃપ્ત બન્યો છું.

આત્માના અનુભવરસના પરમ આનંદમાં તૃપ્ત બનીને હું સ્થિરતાપૂર્વક તે આનંદ અનુભવું છું.....
(થોડી ક્ષણ સ્થિરતાપૂર્વક ધ્યાન કરીને આનંદ અનુભવવો.)

આ કાળની 'આવહી' જે પ્રવાહથી અનંત છે, તે આત્માના જ્ઞાન અને આનંદની તૃપ્તિમાં જ વહી જાયો તેવો પરમાત્માને ભાવપૂર્વકની મારી પ્રાર્થના છે.....

મને મારા આત્મામાં જ સદા આનંદ રહો.....

મારા આત્માનું સ્મરણ કરાવનાર પૂર્ણાનંદને પામેલા પરમાત્માનું જ મને નિરંતર સ્મરણ રહો.....

સર્વ જીવોને પણ આત્મ-સ્વરૂપનો આનંદ મળો.....
(આ રીતે પાંચ ધારણાનો નિત્ય અભ્યાસ કરવો.).....

આત્માહં સચ્ચિદાનંદો, જ્ઞાન દર્શન લક્ષણઃ ।

શુદ્ધાત્મ દ્રઘ્ય મેવાહં, શુદ્ધ જ્ઞાન ગુણો મમ ॥

સિદ્ધાત્મા શુદ્ધ રૂપોસ્મિ, જ્ઞાન દર્શન લક્ષણઃ ।

(શુદ્ધિપયોગ તથા જ્ઞાનસાર, ગ્રંથ)

ધ્યાન પૂરું થયા પછીની પરમાત્માને પ્રાર્થના :-

પ્રભુ છો ત્રિભુવનનાથ, હાસ છું તાહરો,

કરુણાનિધિ ! અભિલાષ એ છે મુજ એ ખરો;

આતમ વસ્તુ સ્વભાવ સદા મુજ સાંભરો,

ભાસન વાસન એહ ચરણ ધ્યાને ધરો.

(શ્રી દેવચંદ્ર જૈન સુવિધિનાથ ભગવાનનું સ્તવન.)

હે ત્રણ જગતના નાથ ! કરુણાનિધાન પરમાત્મા !
આપની પાસે મારી એક જ અભિલાષા છે. આત્માનું શુદ્ધ
ચૈતન્ય સ્વરૂપ મને નિરંતર યાદ રહે. હું કદી આત્માના
સ્વરૂપને ભૂલું નહીં તેવું તમારા પ્રભાવથી થાયો. આત્મ
સ્વરૂપમાં જ તૃપ્તિ અને રમણતાનો પરમ આનંદ મારા
અંદર નિત્ય રહે તેવી મારી અભિલાષા છે.....

પ્રયોગ નં. ૩૨ આત્મ અનુભવની દિવ્ય પ્રક્રિયા
ધ્યાનાભ્યાસ

(A) એક હજાર પાંખડીવાળા કમળની કર્ણિકામાં
રહેલા મેરૂ પર્વતના શિખર ઉપર રહેલા સ્ફટિક રત્નના
સિદ્ધાસનમાં આપણે બેઠા છીએ.

(B) નાભિમાં ‘અહ’ મંત્રનું ધ્યાન કરવું.

(C) ‘અહ’ના રેકુમાંથી અગ્નિજ્વાળા પ્રગટ થાય છે.

(D) હૃદયમાં ઊંધું લટકતું કમળ છે. તેમાં આઠ
કર્મ છે. ‘અહ’ના રેકુમાંથી નીકળેલી અગ્નિજ્વાળામાં
(જ્ઞાનાવરણીય આદિ) આઠે કર્મો બળે છે. અગ્નિ વધુ

વિસ્તૃત થતાં ભાવ કર્મ (રાગ, દ્રેષ, મોહ, અજ્ઞાન) બળે છે, પ્રચંડ અગ્નિજ્વાલામાં આપણું શરીર બળે છે. ધ્યાનાવસ્થામાં દહન થતું અનુભવવું.

(E) પ્રચંડ પવનમાં રાખ ઊડી જાય છે.

(F) ઘટાટોપ વાદળમાંથી અમૃતનો વરસાદ પડે છે. તેમાં સ્નાન કરી આપણે સ્વચ્છ-નિર્મળ બનીએ છીએ.

(G) માત્ર શુદ્ધ આત્મા રહે છે. અહીં આત્મભાવના-આત્મધ્યાન કરવું. અને આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ કરી પરમાનંદમાં લીન બનવું.

(H) છેલ્લે પ્રાર્થના કરવી. ‘ પ્રભુ છો ત્રિભુવનનાથ....’

મનુષ્યની સૌથી પ્રબળ ઇચ્છા સુખ, શાન્તી ઋને આનંદ પ્રાપ્ત કરવાની છે.

આનંદ આત્મા છે.

પ્રગટ પરાકાષ્ટાએ પહોંચેલો આનંદ પરમાત્મા છે.

સાચું સુખ અને આનંદ આત્મામાં અને પરમાત્માના મિલનમાં.

ॐ ह्रीं अर्हं नमः

साक्षरध्यान ध्यानना प्रयोगो

पाठ तेरमो

सिद्धगिरिनुं ध्यान अने नित्य दिव्य देहनी रचना
अने ध्यान पूजा

प्रयोग नं. ३३ :—

मेरु पर्वत उपर तत्त्वबू धारणानुं आस्वादन कर्था पछी, आत्मस्वरूपनी वधु निकटता अनुभववा माटे मेरु पर्वत उपरथी विश्व उपरनी सिद्धशिलाइप सिद्धगिरि-शत्रुंजय गिरिराज उपर साधक आत्मा आवे छे. त्यां अनुकूल योग्य स्थणे नीचे मुज्ज्म ध्यानस्थ भनी साधना करवी.

सिद्धगिरि अे चैतन्य शक्तिनो लंडार छे. अनंत सिद्ध पुरुषोअे पोतानी साधना पूर्ण करी, पूर्ण शुद्ध आत्मस्वरूप अह्मीं सिद्धगिरि उपर प्रगट कयुं छे. त्यां मेसी साधक आत्मा अनंत सिद्ध आत्माअे साथे पोताना आत्मानो अेकतानो अनुभव करे छे :-

द्रव्य :- जेवुं सिद्ध भगवंतोनुं आत्मद्रव्य छे,

તેવું જ આપણું આત્મ દ્રવ્ય છે તેવું ભાવિત કરી, સિદ્ધ ભગવંતો સાથે દ્રવ્યની એકતા.

ક્ષેત્ર :—આપણે જે ક્ષેત્ર ઉપર બેઠા છીએ, ત્યાં જ અનંતા સિદ્ધ થયા છે તે રીતે ક્ષેત્રની એકતા.

કાળ :—વર્તમાન ક્ષણ સર્વત્ર એક જ છે. સિદ્ધશિલા ઉપર, મહાત્રિદેહમાં, ભરતમાં, કે ચૌદ રાજલોકમાં સર્વત્ર વર્તમાન ક્ષણ (સ્વ સમય) એક જ છે તે રીતે કાળની એકતા.

ભાવ :—સ્વરૂપ સ્થિરતા, સ્વરૂપ રમણતા, સ્વરૂપ ભોક્તૃત્વ, સ્વરૂપાનંદ, વગેરે ભાવ સિદ્ધ પુરુષોના સ્પર્શ અનુભવથી આપણામાં ઉત્પન્ન થયા છે તે ભાવ એકતા.

આ રીતે અનંત સિદ્ધ ભગવંતોની સાથે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવથી એકતા સાધવી. અને તે ધ્યાનમાં સ્થિર બની આત્મ અનુભવ કરવો.....

આ રીતે સિદ્ધ ભગવંત સાથે દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાયનો એકતા સાધી આત્મઅનુભવ કરવો.....

સિદ્ધગિરિ ઉપર આપણો સાધક આત્મા પસાર થાય છે. તે ચૈતન્યના મહાસાગરમાંથી પસાર થઈ રહ્યો છે. અનંત સિદ્ધ પુરુષોના નિર્મળ ચૈતન્ય સાથે એકમેક બનીને ચાલે છે. અને આત્મસ્વરૂપના આનંદને અનુભવતો અનુભવતો પસાર થાય છે. સર્વત્ર ચારે તરફ તેને ચૈતન્ય જ દેખાય છે.....
“ જ્યોતિ સ્વરૂપી તું જિન દીઠો, તેને ન ગમે બીજું કાંઈ રે;
જ્યાં જઈએ ત્યાં પૂરણ સઘળે, દીસે તુંહી જ તુંહી રે.

(દેહ રહિત આત્મા રૂપે જ અત્યારે સાધક છે. તે હવે વિશિષ્ટ બીજા પ્રકારની આરાધનામાં પ્રવેશ કરવાનો હોવાથી દિવ્ય શરીરની રચના કરે છે.) “દેવો ભૂત્વા દેવં યજેત” દેવ બનીને દેવની પૂજા કરવી. શત્રુઞ્ચ ગિરિરાજ ઉપર યુગાદિ પ્રભુ આદીશ્વર દાદાની પૂજા કરવા માટે સાધક દિવ્ય શરીર બનાવે છે.

તીર્થંકર ભગવંતોના શરીર જેવા પુદ્ગલ પરમાણુમાંથી બને છે, તેવા જ પુદ્ગલ પરમાણુને સંકલ્પના બળથી ખેંચી લાવી, નવું શરીર બનાવે છે.

સમ્યગ્ દષ્ટિ આત્માઓની જેવી મનની સ્થિતિ હોય છે, તેવા મનોવર્ગણના પુદ્ગલ દ્વારા પોતાના મનનું બંધારણ કરે છે. (મન બનાવે છે.)

તીર્થંકર પરમાત્માની ૩૫ વાણીના ગુણોથી યુક્ત ભાષાવર્ગણના પુદ્ગલો-જે વિશ્વમાં ફેલાય છે-તે ભાષાવર્ગણના પુદ્ગલોથી પોતાની વાણી બનાવે છે. એટલે જગતના સર્વોત્તમ શરીર, મન અને વાણીની રચના કરી દિવ્ય દેહે આદીશ્વર દાદાની પૂજા ભક્તિ માટે જાય છે.

પરમાત્માની પૂજાનો પ્રયોગ-ધ્યાન પ્રયોગ નં. ૧૫ પ્રમાણે દિવ્ય સામગ્રીથી પરમાત્માની પૂજા કરવી.

તે પછી ધ્યાન પ્રયોગ નં. ૧૮ પ્રમાણે આદર, બહુમાન, રૂચિ, વીર્ય સ્ફૂરણા, રમણતા, તન્મયતા, તદ્દૂપતા અને એકત્વ-આ આઠ સ્ટેજની સાધના દ્વારા પરમાત્માનું અલેહ ધ્યાન કરી, પરમાનંદનો અનુભવ કરવો.

ધ્યાનાભ્યાસ :—

- (૧) મેરૂ પર્વત ઉપરની આત્મભાવના અને આત્મધ્યાન ક્યાં પછી, દેહરહિત આત્મરૂપમાં જ સિદ્ધગિરિ ઉપર આવવું.
- (૨) યોગ્ય સ્થળે ધ્યાનમાં રહી સિદ્ધ ભગવંત સાથે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી એકતા સાધવી.
- (૩) દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાયથી સિદ્ધ ભગવંતો સાથે એકતા સાધવી.
- (૪) આ એકતામાં ધ્યાનાવસ્થામાં આત્માની સાક્ષાત્ અનુભૂતિ કરવી.
- (૫) તીર્થંકર ભગવંતના શરીર અને છે તેવા પુદ્ગલ પરમાણુમાંથી નવા દેહની રચના કરવી. દિવ્ય મન અને વાણીની રચના કરવી.
- (૬) દિવ્ય દેહથી સર્વોત્તમ દ્રવ્યથી યુગાદિ આદીશ્વર દાદાની પૂજા કરવી.
- (૭) તે પછી પરમાત્માની સાથે ધ્યાનનો અભેદ કરવો. આદર, બહુમાન, રૂચિ, વીર્યંસ્ફૂરણા, રમણુતા, તન્મયતા, તદ્રૂપતા, એકત્વતા—આ આઠ સ્ટેજની સાધના કરી, પરમાત્માના અભેદ ધ્યાન દ્વારા આનંદ અનુભવવો.

કપ્પહમંમિ તરુણો, મણિણો ચિંતામણિમિ જહ સઠ્ઠે ।

જિણમત્તીપ ધમ્મા તપ્પલદાણા તહા સઠ્ઠે ॥

જેમ કલ્પવૃક્ષમાં તમામ વૃક્ષો સમાઈ જાય છે, ચિંતામણિરત્નમાં બધા મણિઓ સમાઈ જાય છે, તેવી રીતે તમામ ધર્મો શ્રી અરિહંત ભક્તિમાં સમાઈ જાય છે.

અરિહંત ભક્તિ તમામ ધર્મના ફળને આપનાર હોવાથી અરિહંત ભક્તિમાં તમામ ધર્મો સમાઈ જાય છે.

जह बहुकालं धन्ने पुक्खलसंवट्टमेहजलबुट्टी ।
तह जिणभस्ती इक्का जीवे सुचिरे सुहे देह ॥

જેમ પુષ્કરાવર્ત્ત મેઘની જલવૃષ્ટિ ઘણા કાળ સુધી ધાન્યને દે છે, તેમ એક અરિહંત ભક્તિ જીવોને ઘણા લાંબા કાળ સુધી સુખોને આપે છે.

(નમસ્કાર ચિંતામણિ શ્લોક ૬૪, ૬૫.)

दिवा रात्रौ सुखे दुःखे, शोके हर्षे गृहे बहिः ।
शुधि तृप्तौ गमे स्थाने, ध्यातव्याः परमेष्ठिनः ॥

દિવસે કે રાત્રે, સુખમાં કે દુઃખમાં, શોકમાં કે હર્ષમાં, ઘરમાં કે બહાર, ભૂખ્યા કે તૃપ્તિમાં, ગમનમાં કે સ્થાનમાં (સ્થિરતામાં) પરમેષ્ઠિઓનું ધ્યાન કરવું જોઈએ.

अपवित्रः पवित्रो वा, सुस्थितो दुःस्थितोऽथवा ।
ध्यायन् पञ्चनमस्कारं, सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥

અપવિત્ર હોય કે પવિત્ર હોય, સુખી હોય કે દુઃખી હોય, પણ જે નવકારનું ધ્યાન કરે છે, તે સર્વ પાપોથી મુક્ત થાય છે.

અપવિત્રઃ પવિત્રો વા, સર્વાવસ્થાં ગતોઽપિ વા ।
યઃ સ્મરેત્ પરમાત્માનં, સ બ્રાહ્મભ્યન્તરે શુચિઃ ॥

જે મનુષ્ય પવિત્ર હોય કે અપવિત્ર હોય, ગમે તે અવસ્થામાં રહેલો હોય, પણ જો તે પરમાત્માનું સ્મરણ કરે છે, તો તે અંદર અને બહાર સર્વત્ર પવિત્ર જ છે.

પરમેષ્ઠિ નમસ્કારઃ, સારઃ સદ્ગર્મકર્મસુ ।
નવનીતં યથા દધ્નિ, કવિત્વે ચ યથા ધ્વનીઃ ॥
'હ્ય પશ્ચ નમોઢ્કારો' સારો નિસેસધમ્મસ્સ ॥

જેમ દહીંનો સાર માખણ છે, કવિતાનો સાર ધ્વનિ છે, તેમ જિનેશ્વરે કહેલા સર્વ ધર્માનુષ્ઠાનોનો સાર શ્રી નવકાર છે.

એ પ્રમાણે પાંચ નમસ્કાર (નવકાર) એ સમગ્ર ધર્મનો સાર છે.

કર્ણિકાષ્ટદલાદ્યે, હૃત્પુણ્ડરીકે નિવેશ્ય યઃ ।
ધ્યાયેત્ પશ્ચનમસ્કારં, સંસારં સન્તરેત્તરામ્ ॥

કર્ણિકા સહિત આઠ પત્રવાળા હૃદયકમળમાં શ્રી નવકારના નવપદને સ્થાપન કરીને જે ધ્યાન કરે છે, તે સંસાર સાગરને શીઘ્રતઃ તરી બાય છે.

ॐ ह्रीं अहो नमः

सांख्यन ध्यानना प्रयोगो

पाठं यौद्धमे

महाविद्देह ध्यान

प्रयोग नं. ३४ :—

जीन जन्ममां महाविद्देह क्षेत्रमां परमात्मा विचरता
होय ते क्षेत्रमां आपणो जन्म थाय, आठमा वर्षे प्रभु पासे
दीक्षा थाय, प्रभु आज्ञा मुज्जनुं ज्वन ज्वी आपणुं केवण-
ज्ञान स्वरूप प्रगट करीये-आवे आपणे संकल्प करीये तो
ते इणीभूत थाच? हा, जर थाय. आयुष्यनो अंध पडी
गयो होय तो जीन लवे अने अंध न पडयो होय तो
जीन लवे साक्षात् परमात्मा पासे आपणे पडोंची शकीये
छीये. परमात्मा पासे दीक्षा लई शकीये अने मोक्ष मार्गमां
आगण वधी शकीये. परंतु ते माटे आज्जी ज कल्पनाथी
महाविद्देह क्षेत्रमां सिमंधरस्वामी लगवान पासे जवुं,
तेमनी देशना सांख्यनी, तदनुत्प सभ्यगूहर्शन-ज्ञान पाभी
चारित्र अंगीकार करवुं. प्रभुनी आज्ञाने अनुत्प साधना

કરી, અપ્રમત્ત અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી, શુદ્ધ ધ્યાન આરો-
હણ કરી ધાતીકર્મનો ક્ષય કરી, કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું
વગેરે પ્રક્રિયા કલ્પનાથી ભાવનારૂપે આજે જ શરૂ કરવી
જરૂરી છે.

પરમાત્મ-મિલનની તીવ્ર ઝંખના

નિષ્ઠાપૂર્વકના સત્ય સંકલ્પ સિવાય સદ્વસ્તુઓ
જીવનમાં પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી. સંકલ્પને કલ્પવૃક્ષ
કહેવામાં આવે છે. જ્યારે જીવને પરમાત્માની પ્રાપ્તિની
તીવ્ર ઝંખના ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યારે પરમાત્માને ત્યાં આવવું
પડે છે, તેવું જ્ઞાનીપુરુષો કહે છે.

મહાયોગી શ્રી આનંદધનજી મહારાજ કહે છે કે—

‘દરિશન પ્રાણુજીવન મોઢે દીજે,
બીન દરિશન મોઢે કલ ન પરત હૈ
તરફ-તરફ તનુ છીજે.’

હે પરમાત્મા, હે કરુણાસાગર, દર્શન આપો.

તમારા દર્શન વિના હવે આ દેહમાં પ્રાણુ ટકી
શકે તેમ નથી.

મીરાંબાઈ ભજનમાં ગાય છે :

‘મૈં તો પ્રેમ દીવાની, મેરા દર્શન જાને કોઈ.’

આવી તીવ્ર ઝંખના પરમાત્માનાં દર્શન માટે થાય
છે ત્યારે મહાયુરુષો કહે છે કે,

“સાતરાજ અળગા જઈ એકા,
પણુ લગતે અમ મનમાંહે પેકા.”

—ઉ. ધર્શોવિજયજી મ૦

જ્યારે સાચી લક્ષિત ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે પરમાત્મા ત્યાં હાજર હોય છે.

પરમાત્માનાં દર્શન કે મિલન સિવાય શરીરમાં પ્રાણુ ન ટકે, તેવી પ્રભુમિલનની તીવ્ર ઝંખના આપણા જીવનમાં લાવવા માટે સંકલ્પનું બળ વધારવું જરૂરી છે. જ્યારે આપણને આવો પ્રભુમિલનનો સત્ય સંકલ્પ નિષ્ઠાપૂર્વકનો થાય છે, (Appointment with the Highest) ત્યારે પરમાત્માનો અવશ્ય મેળાપ થાય છે, પણુ તે માટે પ્રભુ-વિરહની એક ક્ષણુ વરસ સમાન લાંબી લાગવી જોઈએ. “સાહિબા એક ઘડી પ્રભુ તુમ વિના, જાય વરસ સમાન (૨) પ્રેમ વિરહ હવે કેમ ખમું, જાણો વચન પ્રમાણુ (૨) ઘડી યે ન વિસરો હો સાહિબા.”

પ્રભુદર્શનની આવી લગની જ્યારે મનુષ્યને લાગે છે ત્યારે જ પરમાત્મા મળે છે. પરમાત્માના વિયોગ વખતે થયેલા ભાવો, વિયોગમાં રહેલા વિશિષ્ટ યોગને ખતાવે છે. વિયોગ વખતે આપણે જેની ઇચ્છા કરીએ છીએ તે વસ્તુ (object) ઘણી દૂર હોય છે, પણુ વિયોગ વખતે એક વિશિષ્ટ યોગ થાય છે, જેનાથી સ્મરણુ અને ધ્યાન દ્વારા વસ્તુની નિકટતા અનુભવાય છે.

રાવણુ સીતાને ઉપાડી લાંકામાં લઈ ગયો. રામે

હનુમાનને સીતાની ખબર લેવા મોકલ્યા. હનુમાન સીતાની ખબર લઈને રામ પાસે આવીને નિવેદન કરે છે કે સીતાના પ્રાણ રામના ધ્યાનમાં એવી રીતે ખોવાઈ ગયા છે કે સાક્ષાત્ ચમરાજ સીતાના પ્રાણનું હરણ કરવા આવ્યા; પરંતુ સીતાના પ્રાણ તો રામના ધ્યાનમાં ખોવાઈ ગયા હતા, તેથી ચમરાજને સીતાના પ્રાણ જડ્યા નહિ અને ચમરાજ પાછા ચાલ્યા ગયા છે.

ફરીથી હનુમાન કહે છે : “રામવિષયક ધ્યાન રૂપી ખારણું સીતામાં એવી રીતે બંધ થઈ ગયું છે, કે સીતાના પ્રાણ શરીરમાંથી છૂટવા માટે દાર શોધે છે; પરંતુ રામના ધ્યાન રૂપી દાર સીતામાં બંધ થઈ ગયેલ હોવાથી, સીતાના પ્રાણ શરીરમાંથી છૂટી શકતા નથી. રામનું ધ્યાન છૂટે તેની સાથે સીતાના પ્રાણ છૂટે તેવી પરિસ્થિતિ છે. રામ અને સીતા વચ્ચે હજારો માઈલનું અંતર છે, છતાં વિયોગ સમયે અંતરંગમાં સ્મરણ અને ધ્યાન દ્વારા તદ્દન નિકટતા અનુભવાય છે.

પરમાત્માના વિયોગ વખતે થતું આવું ધ્યાન અને સ્મરણ - પરમાત્માની તદ્દન નિકટતાનો અનુભવ કરાવે છે. પરમાત્મમિલનની તીવ્ર ઝંખના (Dynamic Desire) જેને થાય છે તેને પરમાત્મા અવશ્ય મળે છે.

x

x

x

આપણને અત્યારે ભરતક્ષેત્રમાં ભાવ જિનેશ્વર સાક્ષાત્ રૂપે નથી મળી શકતા. સાક્ષાત્ ભાવ જિનેશ્વર સિમંધર-

સ્વામી ભગવાન અત્યારે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં પુષ્પલવર્ધ વિજયમાં વિચરી રહ્યા છે. વિયોગ એટલે વિશિષ્ટ યોગ એ અર્થમાં દૂર રહેલ સિમંધરસ્વામી પરમાત્માની નિકટતા સ્મરણ અને ધ્યાન દ્વારા અનુભવી શકાય છે.

હવે દૃઢ સંકલ્પ કરી આપણે મહાવિદેહની ધ્યાન યાત્રામાં પ્રવેશીએ.

જે વસ્તુ આપણે મેળવવા ઇચ્છીએ છીએ અગર આપણે જેવા બનવા ઇચ્છીએ છીએ, તેનું સ્પષ્ટ ચિત્ર આપણી સમક્ષ સાક્ષાત્ રૂપમાં ઉપસ્થિત કરવું અને જેમ જેમ તે સંકલ્પ દૃઢ અને ચિત્ર સ્પષ્ટ હોય છે તેમ તેમ તે વસ્તુ મળવાનાં અને તેવા બનવાના કારણો ઉપસ્થિત થાય છે; અને કારણ ઉપસ્થિત થતાં કાર્યસિદ્ધિ અવશ્ય થાય છે.

પ્રિય અધ્યાત્મપ્રેમી વાચક ! આપણે એકાંતમાં એસી વિચારીએ કે આપણે શું સાધવું છે ? એકાગ્ર થઈ આપણે વિચારીએ કે આપણે કેવા બનવું છે અને શું પ્રાપ્ત કરવું છે ? જેવા બનવાનો આપણો સંકલ્પ છે, તેવું યથાર્થ ચિત્ર રચીએ. આપણી વૃત્તિઓને તે ચિત્ર જોવામાં લીન બનાવીએ. આપણી કલ્પનાશક્તિ વડે રચાતું ચિત્ર ભવિષ્યમાં થનાર આપણી સ્થિતિનો નમૂનો છે. તે નમૂના પ્રમાણે આપણી સ્થિતિ રચાય છે. કલ્પનાશક્તિ વડે આપણે જે કાર્ય સિદ્ધ કરવું છે, તેનું ઉત્તમ પ્રકારનું માનસિક ચિત્ર આપણે રચવાનું છે, અને તે ચિત્ર યથાર્થ રચાયું

એટલે બાકીનું કાર્ય એની મેળે થયે જ જવાનું. તેથી માનસિક રચેલા ચિત્રને સ્થૂલ રૂપમાં કેવી રીતે પ્રત્યક્ષ કરવું તે વિષે ચિંતા કરવાની જરૂર નથી. ચિત્ર સ્પષ્ટ રચાતાં અને ભાવ જિનેશ્વરનું સાંનિધ્ય નિત્ય સાધનામાં અનુભવમાં આવતાં, સ્થૂલરૂપમાં આપણે કેવી રીતે ભાવ જિનેશ્વર ભગવંત પાસે પહોંચીશું તે કાર્ય ધર્મ મહાસત્તાને સોંપી દો. સાધનામાં રચેલા ચિત્રનું સ્થૂલરૂપ પ્રગટ કરવાનું કાર્ય ધર્મસત્તા પોતે જ કરશે. તે માટે જે સાધનો, પુણ્ય પ્રકૃતિ, સાધના વગેરેની જરૂર હશે તે બધું જ એ સાધને આપણી પાસે આવવાનું જ છે. વિચાર જેટલો સ્પષ્ટ અને શુદ્ધ હશે અને જેટલો વધુ અંદર ઘૂંટાશે, તેમ સ્થૂલ સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યા સિવાય રહેતો નથી. આવા સેંકડો દષ્ટાંતો શાસ્ત્રમાં નોંધાયેલાં છે અને પ્રત્યક્ષ વ્યવહારમાં પણ આપણે જોઈએ છીએ. (આ પુસ્તકમાં Ideal Reality-મનોમય ભૂમિકા ઉપરનું સત્ય તે લેખ ફરીથી વાંચી લેવો.) તે મુજબ આપણે મહાવિદેહની ધ્યાનયાત્રા (ભાવયાત્રા) કરીએ છીએ, અને તે દ્વારા આપણી ચેતનાને બદલીએ છીએ. જગતના પદાર્થો મેળવવાના ભોગવવાના કે કોડપતિ બનવાના, ઉદ્યોગપતિ બનવાના, સંકલ્પો કરી આપણે ઘણું સંસાર પરિભ્રમણ કર્યું છે. હવે સાક્ષાત્ ભાવ જિનેશ્વરના દર્શન કરવાનો, તેમની દેશના સાંભળવાનો, તેમની પાસે ચારિત્ર લેવાનો, આપણામાં દ્રવ્યરૂપે રહેલા અર્હત્ પર્યાયને પ્રગટ કરવાનો સંકલ્પ આપણે કરીએ છીએ. વર્તમાન જીવનના નામ અને રૂપથી

ભિન્ન આપણે ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્મા છીએ તેવી ભાવના, પ્રતીતિ, અનુભવ પરમાત્મા સિમંધરસ્વામીના પ્રભાવથી કરીએ છીએ અને આપણું મૂળ ચૈતન્ય સ્વરૂપ પ્રગટ કરવાનો સંકલ્પ (મનોરથ) કરીએ છીએ. કહ્યું છે કે :—

અથવા ભાવિનો ભૂતા, સ્વપર્યાયાસ્તદાત્મકાઃ ।

આસતે દ્રવ્યરૂપેણ, સર્વ દ્રવ્યેષુ સર્વદા ॥ ૧૯૨ ॥

તતોડયમર્હત્પર્યાયો, ભાવી દ્રવ્યાત્મના સદા ।

મઠ્યેષ્વાસ્તે સતશ્ચાસ્ય, ધ્યાને કો નામ વિષ્ણમઃ ॥૧૯૩॥

તત્વાનુશાસન.

સર્વ દ્રવ્યોમાં દ્રવ્યાત્મક એવા ભૂત અને ભાવિના સર્વ પર્યાયો દ્રવ્યરૂપે સદા રહે છે. (અર્થાત્ પ્રત્યેક દ્રવ્યમાં તેના ભૂત અને ભાવિ સર્વ પર્યાયો વર્તમાનમાં દ્રવ્યરૂપે રહેલા છે.) તેથી સર્વ લવ્યોમાં ભાવિમાં થનાર એવા આ ‘અર્હત્ પર્યાય’ દ્રવ્યરૂપે સદા રહેલ છે. તે પછી સદા વિદ્યમાન એવા પર્યાયનું ધ્યાન કરવામાં બ્રાંતિ શી ? અર્થાત્ આપણા ભાવિ ‘અર્હત્ પર્યાય’નું આપણે ધ્યાન કરીએ છીએ તે યોગ્ય જ છે. હવે આપણે સીમંધરસ્વામીના ધ્યાનમાં પ્રવેશ કરીએ.

(પ્રયોગ નં. ૧માં ધ્યાન શરૂ કરતાં પહેલાંની પ્રાર્થના છે. તે ત્રણ પ્રાર્થના કરવી.)

(૧) ‘દયાસિન્ધુ, દયાસિન્ધુ, દયા કરજે, દયા કરજે.’ આ ત્રણ કડીની પ્રાર્થના કરવી.

(૨) દર્શન દ્વારા મન શાન્તિનો પ્રયોગ કરવો.

(પ્રયોગ નં. એક મુજબ.)

(૩) સ્થિર આસને બેસવું. વાણી અને મનને શાંત કરવાં.

(૪) પ્રાણ શુદ્ધિનો પ્રયોગ કરવો. (પ્રયોગ નં. ૧ના પહેલાં લખેલ છે તે.)

(૫) હૃદય શુદ્ધિનો પ્રયોગ કરવો. (પ્રયોગ નં. ૧માં લખેલ છે તે મુજબ.)

(૬) આંખ બંધ કરી ધ્યાનમાં બેસવું.

(૭) મહાવિદેહમાં સાક્ષાત્ સીમંધરસ્વામીના દર્શન કરવાની તીવ્ર લાવના કરવી.

(૮) ધન્યક્ષેત્ર મહાવિદેહજી, ધન્ય પુંડરીગિણિ સાર; ધન્ય તીહાંના માનવીજી, નિત્ય ઉઠી કરે રે પ્રણામ. સીમંધર સ્વામી કહીએ રે, હું મહાવિદેહ આવીશ; જયવંતા જિનવર કહીએ રે, હું તમને વાંદીશ.

ધ્યાનમાં પ્રવેશ : પ્રયોગ નં. ૩૪ :—

(આંખ બંધ રાખવી.)

ઉપર પ્રમાણે લાવના આપણે લાવીએ છીએ. લાવના તીવ્ર થતાં આપણા કોઈ મિત્રદેવ આવ્યા છે. મોટું દેવ-વિમાન લાવ્યા છે. આપણને તેમા બેસાડી દે છે. મહા-વિદેહની યાત્રા કરવા લઈ જાય છે. આપણે તે વિમાનમાં બેસી ગયા છીએ. આપણું વિમાન આકાશમાં જાયે ચઢી રહ્યું છે.....

આ ધ્યાન જો સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજ કરતાં હોય ધ્યા. પ્ર. ૨૨

તેા વિદ્યાધર મુનિરાજ પધારો, આકાશગામિની વિદ્યા આપે તેવો સંકલ્પ કરવો. અને તે આકાશગામિની વિદ્યાના પ્રભાવે આકાશમાર્ગે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જઈ રહ્યા છીએ તેવી ભાવના કરવી.

વિમાન આકાશમાં ઇશાન દિશામાં આગળ વધી રહ્યું છે.....

હિમાલયના પહાડ તરફ જઈ રહ્યું છે.....

હિમાલયના હિમારહાદિત ગિરિશૃંગો ઉપરથી આપણે પસાર થઈ રહ્યા છીએ.....

હિમાલય પર્વત ઝોળંગી આપણે રશિયાના પ્રદેશ ઉપરથી પસાર થઈ રહ્યા છીએ.....(આવું દશ્ય નેવું.)

ઉત્તર ધ્રુવ ઝોળંગી આપણે અષ્ટાપદ પર્વત તરફ વધી રહ્યા છીએ.....

અષ્ટાપદ પર્વત ઉપરના દિવ્ય મંદિરમાં ૨૪ તિર્થંકર ભગવાનના મનોહર બિમ્બનું આપણે દર્શન કરીએ છીએ.

વૈતાલક પર્વત ઉપરથી આપણે પસાર થઈ રહ્યા છીએ.

હિમવંત પર્વત ઉપરથી આપણે પસાર થઈ રહ્યા છીએ.....

હિમવંત ક્ષેત્ર ઉપરથી આપણે જઈ રહ્યા છીએ.....

મહા હિમવંત પર્વત ઝોળંગી આપણે હરીવંશ ક્ષેત્ર ઉપરથી પસાર થઈ રહ્યા છીએ.....

નિષિદ્ધ પર્વત ઝોળંગીને આપણે મહાવિદેહના કચ્છ નામના વિજય ઉપરથી પસાર થઈ રહ્યા છીએ.....

સીતા નદી ઝોળંગી આપણે મહાવિદેહના પુષ્પલવઈ વિજય ઉપર આવી પહોંચ્યા છીએ.....

પુંડરીગિણી નગરી તરફ આપણે આગળ વધી રહ્યા છીએ.....

આપણું વિમાન ધીમે ધીમે નીચે આવી રહ્યું છે....

મહાવિદેહની પરમ પવિત્ર પુણ્યભૂમિ ઉપર આપણે ઉતરાણુ કયું છે.....

અન્નણ્યો પ્રદેશ છે, ભગવાન કઈ ખાનુ વિહાર કરતા હશે ? કોઈ દિશા તરફથી અવાજ આવતો હોય તે સાંભળવા લક્ષ્ય ખેંચ્યું.....

ત્યાં તો દૂર દૂર દેવદુંડુલિનો અવાજ સંભળાવા લાગ્યો.....

આનંદથી હૈયું ભરાઈ ગયું.....

જે દિશામાંથી દેવદુંડુલિનો અવાજ આવતો હતો તે દિશામાં આપણે પ્રયાણુ શરૂ કયું.....

દૂર દૂરથી ભગવાન આવી રહ્યા છે.....

.....(આવું દશ્ય જોવું.)

વૃક્ષો નમે છે.....(આવું દશ્ય જોવું.)

પંખીઓ પ્રદક્ષિણા કરે છે.....(આવું દશ્ય જોવું.)

છએ ઋતુ સમકાળે ક્ષણેલી દેખાય છે.....

.....(આવું દશ્ય જોવું.)

સુગંધિત પવન આવી રહ્યો છે.....

કાંટા ઊંધા થઈ ગયા છે.....(આવું દશ્ય જોવું.)

પ્રકૃતિની મહાસત્તાના સર્વોપરી મહાસત્તાધીશ અરિ-
હંત પરમાત્માને આવકારવા માટે સમગ્ર કુદરત કામે લાગી
હોય તેવું દેખાય છે. (આ અને હવે પછીનું દશ્ય જોવું,
આનંદવિભોર બની અનુભવવું.).....

સર્વત્ર ઇતિ, ભીતિ, ચોરી, રોગ, શોક, ભય, સંતાપ,
ફ્લેશ, દુઃખ, દારિદ્ર, દુર્ભાગ્ય, દુર્ભિક્ષ (દુકાળ) આદિ
દૂર થઈ ગયાં છે. છએ ઋતુના ક્ષણકૂલથી વનરાજી ઉભરાઈ
ગઈ છે. પાંચે વિષયો અનુકૂળ થઈ ગયા છે.....

.....(આવું દશ્ય જોવું.)

જૈનેન્દ્ર ધર્મચક્રં પ્રભવતુ સતતં, સર્વ સૌખ્ય પ્રદાયી.

સકલ સુરેન્દ્ર, નરેન્દ્ર, દેવેન્દ્ર અને સમ્રાટ ચક્રવર્તીના
પણ સર્વોપરી તિર્થંકર પરમાત્મા છે તેવું દર્શાવતું, દશે
દિશામાં પ્રકાશને પાથરતું ધર્મચક્ર પ્રભુની આગળ ચાલી
રહ્યું છે. એક હજાર ચોજન ઊંચો દેવજ ભગવાનની આગળ
ચાલી રહ્યો છે.....(આવું દશ્ય જોવું.)

સકલ પ્રાણી-સંસારના પ્રાણેશ્વર, વિશ્વના મહાન વિભુ,

જગતના મહાન જ્યોતિર્ધર, ત્રણ ભુવનના ત્રિભુવનેશ્વર, અખિલ બ્રહ્માંડના સર્વ લૌભચકાધીશ્વર, સર્વેશ્વર, જીવેશ્વર, લોકેશ્વર, જગતના મહાન સાર્થવાહ પરમાત્મા-સુવર્ણના મખમલ જેવા મુલાયમ કમળ ઉપર અધિષ્ઠિત થઇને આવી રહ્યા છે.....(આવું દશ્ય જોવું.)

આપણે પોતે પણ દેવદુઢુલિનો ગંભીર નાદ-“હે ભવ્ય આત્માઓ ! તમે જો સંસારના ત્રિવિધ તાપથી પીડા-યેલા હો, અને જો ભવસમુદ્રથી પાર ઉતરવા ઇચ્છતા હો તો જગતના મહાન સાર્થવાહ, કોટાનુકોટી જીવોના પરમ ઉદ્ધારક તીર્થંકર પરમાત્માનું શરણ અંગીકાર કરો.” સાંભળી કરૂણાસાગર પ્રભુની પાસે પહોંચી ગયા. (આવું દશ્ય જોવું.)

પ્રાતિહાર્યોથી યુક્ત પરમાત્માના દર્શન થતાં આનંદ-વિભોર બની ગયા....રોમરાજી વિકસ્વર થઈ ગઈ. (આવું સંવેદન કરવું.).....

પામ્યો આનંદ પૂર કે દુઃખ દૂરે ગયાં,
 દીકે તુમ દેદાર કે વાંછિત સવિ કળ્યાં;
 પામ્યો નવનિધિ રિદ્ધિ કે સિદ્ધિ સવિ મિત્રી,
 દીકે તુમ દેદાર કે આશા સવિ કળી.

મહાપ્રભુના પ્રભાવથી અહિંસાનું આંદોલન ઉત્પન્ન થયું છે. જન્મજાત વૈરને ધારણ કરનારા પ્રાણીઓ નૈસર્ગિક વૈરભાવથી મુક્ત બની પરસ્પર વાતસલ્ય ભાવમાં વર્તવા લાગ્યાં. મૈત્રી ભાવનો મધુર રસ સમગ્ર પૃથ્વી મંડળમાં

બ્યાપ્ત થઇ ગયો.....(આવું દશ્ય જોવું.)

આ સમયે કેવું દશ્ય ખડું થયું છે ?

છત્ર ચાલે આકાશમાં અરિહંતાજી,

દેવહુંદુલિ વરયુત્ત ભગવંતાજી.

આમર ચક્ર સિંહાસન અરિહંતાજી,

પાદપીઠ સંયુક્ત ભગવંતાજી.

સહસ્ર યોજન ધ્વજ શોભતો અરિહંતાજી,

પ્રભુ આગળ ચાલંત ભગવંતાજી.

કનક કમલ નવ ઉપરે અરિહંતાજી,

વિચરે પાય ઠવંત ભગવંતાજી.

કાંટા પણ હોય જીંધા અરિહંતાજી,

પંચ વિષય અનુકૂળ ભગવંતાજી.

પદ્મકુટુ સમકાળે ફળે અરિહંતાજી,

વાયુ નહીં પ્રતિકૂળ ભગવંતાજી.

પંખી દીએ સુપ્રદક્ષિણા અરિહંતાજી,

વૃક્ષ નમે અસરાલ ભગવંતાજી.

જિન ઉત્તમ પદ પક્રની અરિહંતાજી,

સેવા કરે સુર કોડી ભગવંતાજી....

વૃક્ષ, લતાઓ વિવિધ વર્ણના પુષ્પોથી વિભૂષિત
બની, સુમધુર રસવાળાં ફળો વડે મનોરંજક બની ગઇ....

.....(આવું દશ્ય જોવું.)

પવિત્ર પ્રાકૃતિક સૌંદર્યના વાતાવરણમાં દેવેન્દ્રો, નરેન્દ્રો, ચમરેન્દ્રો, કદપેન્દ્રો, ભવનેન્દ્રો, રાજઋદ્ધિ, દેવઋદ્ધિથી પરિવરેલા મહાપ્રભુના પાદારવિંદના દર્શનાર્થે આવી રહ્યા છે.....(આવું દશ્ય જોવું.)

આપણે સઘળાં મહાપ્રભુની સાથે જ્યાં દેવોએ સમવસરણની રચના કરી છે, તે તરફ જઈ રહ્યાં છીએ.....
.....(આવું દશ્ય જોવું.)

દેવોએ એક યોજન ભૂમિ પરિશુદ્ધ કરી, સુગંધિત વાયુનો સંચાર કરી શુદ્ધ બનાવી. તે ઉપર વજ્રમય પીઠિકા (Plinth) ૧૦૦૦ પગથિયાં ઊંચી બનાવી, તેના ઉપર પ્રથમ ચાંદીનો ગઢ અને સોનાના કાંગરા બનાવ્યા છે. તે ઉપર દશ હજાર પગથિયાં ઊંચે બીજો સોનાનો ગઢ અને રત્નના કાંગરા બનાવ્યા છે. તે ઉપર ૫૦૦૦ પગથિયાં ઊંચે ત્રીજો રત્નનો ગઢ અને મણીના કાંગરા બનાવ્યા છે.....
.....(આવું દશ્ય જોવું.)

આપણે સૌથી ઉપરના ગઢમાં.....
....દૈવી શક્તિ દ્વારા ક્ષણમાં ઉપર પહોંચી ગયા.....

સૌથી ઉપરના ગઢની મધ્યમાં પ્રભુની ઊંચાઈથી ૧૨ ગણું ઊંચું, એક યોજન વિસ્તારવાળું, મનોહર, રમણીય અશોકવૃક્ષ છે. જે સમગ્ર સમવસરણ ભૂમિને શીતળ છાયા આપી રહ્યું છે.....

અશોકવૃક્ષની નીચે વિવિધ રત્નો, હીરા, માણિક,

નીલમ આદિથી વિભૂષિત પાદપીઠ સિંહાસન છે.....
 .....(આવું દશ્ય આપણે જોઈ રહ્યા છીએ.)

ત્યાં સકલ વિશ્વના ઉદ્ધારક, દેવેન્દ્રોને દર્શનીય, સુરેન્દ્રોને સેવનીય, મુનીન્દ્રોને માનનીય, યોગીન્દ્રોને આદરણીય, વિશ્વને વંદનીય, પ્રાણીમાત્રને પૂજનીય ત્રિભુવનેશ્વર, દેવાધિદેવ, કરૂણાસાગર પરમાત્મા જગતના ઉદ્ધારને અર્થે સમવસરણુ ભૂમિમાં પધાર્યા.....(આવું દશ્ય જોવું.)

મહાપ્રભુનો સમવસરણુમાં પ્રવેશ થતાં સમગ્ર પ્રાણી સંસાર આનંદ પ્રમોદ-ધ્વનિથી પ્રભુને વધાવે છે.....
 .....(આવું દશ્ય જોવું.)

પ્રણુમામિ પરમેશ્વરં, વન્દે વિશ્વનાયકં;
 જય જય જગદીશ્વરં, જય જય જ્યોતિર્ધરં.

સુસ્વાગતમ્, શુભાગમનમ્-આવા મધુર ધ્વનિથી સૌ જોઈ પરમાત્માને વંદન, નમન, પ્રણામ કરી કૃતાર્થ બને છે. આપણે પણ બધાની સાથે જ છીએ.....
 .....(આ બધું દશ્ય જોઈએ છીએ.)

અને તે વખતે મહાપ્રભુએ વિશ્વના સર્વલૌમચકાધિશ્વરના સિંહાસન પાસે પહોંચી, “નમો તિથસ્સ” કહી, ચૈત્યવૃક્ષની પ્રદક્ષિણા કરી, કરૂણાનિધાન પરમાત્માએ વિશ્વેશ્વરના સિંહાસન ઉપર આરૂઠ થઈ, સકલ જગતને સનાથ બનાવ્યું. અશરણુ એવા આપણને

પરમાત્માએ શરણ આપ્યું. આવે સમયે આપણી ત્યાં ઉપસ્થિતિ આપણા જીવનની સુવર્ણમય ધન્ય પળ બની ગઈ. ભગવાનનું દર્શન કરી આપણે રોમાંચ અને આનંદ અનુભવીએ છીએ.....(આવો અનુભવ કરવો.)

તે કૃપાના અવતાર, ક્યાના સમુદ્ર, વાત્સલ્યના ભંડાર ભગવંતના મસ્તકની પાછળ સૂર્ય સમાન તેજસ્વી ભામંડળ શોભી રહ્યું છે. અનેકવિધ મણિ માણેક રત્નોથી વિભૂષિત ત્રણ છત્રો ભગવંતના મસ્તક ઉપર શોભી રહ્યાં છે. આકાશમાં દેવદુહુંભિઓનો ગંભીર નાદ ગાજી રહ્યો છે. ૧૨૧૧ કોડ દેવદુહુંભિઓ તાડન કર્યા વગર વાગી રહી છે. જાનુ પ્રમાણ પુષ્પવૃષ્ટિ થઈ રહી છે. દેવોની જોડીઓ આમરો વિંઝી રહી છે.

ચોસઠ ઇન્દ્રો પોતાની સર્વશક્તિથી જે પરમાત્માના ડાબા ચરણનો એક અંગૂઠો પણ બનાવી શકતા નથી. પરંતુ પરમાત્માના જેવા જ અદ્ભુત ખીજ ત્રણ રૂપો ત્રણ દિશામાં એક જ વ્યંતર દેવે વિરચિત કર્યાં. તે ભગવાનની હાજરીનો અતિશય છે. પ્રત્યેક પ્રાતિહાર્યમાં આપણને પરમાત્માનું દર્શન થાય છે.....(આવું દર્શન જોવું.)

પ્રાતિહાર્યોથી યુક્ત, ૩૪ અતિશયોથી અલંકૃત પરમાત્મા કેવા શોભે છે!

જિનજી! તારા વૃક્ષ અશોકથી શોક ફરે ગયો રે લોલ....

જિનજી! ભામંડલ શિર પૂઠે કે સૂર્ય પરે તપે રે લોલ....

જિનજી ! ત્રણ છત્ર ખિરાજે કે ત્રિભુવનપતિ પથો રે લોલ....
 જિનજી ! દેવહુંદુલિનો નાદ ગંભીર ગાજે ઘણો રે લોલ....
 જિનજી ! જનુ પ્રમાણુ ગીવાણુ કુસુમવૃષ્ટિ કરે રે લોલ....
 જિનજી ! આમર કેરી હાર ચલંતી એમ જાણે રે લોલ....
 જિનજી ! જે નમે અમ પરે તે ભવી ઉર્ધ્વગતિ લહેરે લોલ....
 જિનજી ! પાદપીઠ સિહાંસન વ્યંતર વિરચીએ રે લોલ....
 જિનજી ! તિહાં એસી જિનરાજ ભવિક દેશના દીયે રે લોલ....
 જિનજી ! દિવ્ય ધ્વની સૂર પૂરે કે વાંસલીએ સૂરે રે લોલ....
 (આ રીતે પ્રતિહાર્યયુક્ત પરમાત્માના દર્શન કરવા.).....

બાર પર્ષદાની રચના થઈ. સૌ પોતપોતાના યોગ્ય સ્થળે દેશના સાંભળવા ઉપસ્થિત થયા, આપણે પણ યથા-યોગ્ય સ્થાન ઉપર દેશના સાંભળવા બેઠા છીએ. તે સમયે પ્રભુને નિહાળતાં આપણું હૃદય પોકારે છે —

“આજ અમારું પુણ્ય પરાકાષ્ઠાએ પહોંચ્યું છે, ત્યારે જ આપનું દર્શન અમે પામ્યા છીએ. આપની વાણીનું શ્રવણ અને આજ્ઞાનું પાલન એ જ અમારા મહાન મહોદયનું કારણ છે. આપની વાણીનું શ્રવણ અમારાં સર્વ પાપોને નષ્ટ કરી, આત્માના પરમાનંદની પ્રાપ્તિનું પરમ કારણ છે.”

પ્રભુના મધુર શબ્દને ઝીલવા માટે હૃદય અતિ તત્પર બન્યું છે.....(આવું સંવેદન કરવું.)

તે સમયે અત્યંત કડ્ઢાવંત પરમાત્માએ પ્રવચન મુદ્રા કરી, અને સકળ પ્રાણી સંસાર શાન્ત બની ગયો. અને ઉપ વાણીના ગુણોથી યુક્ત યોજન ગામિની, સર્વ આનંદપ્રદાયિની, સર્વ પાપ પ્રણાશિની, મોહ તિમર વિનાશિની, કલ્યાણ પરંપરાવર્ધિની, કર્મકષ્ટદાહિની, ભવ-સંતાપ હારિણી, મોહ-વિષ નિવારિણી, સકલ જીવ સંજીવની, જીવનજ્યોતિ પ્રકાશિની, પરમાત્મભાવ પ્રકાશિની, અનંત કલ્યાણ કારિણી સુમધુર વાણીથી માલકોશ રાગમાં પરમાત્માની દેશના શરૂ થઈ. તેને દેવોએ વાંસળીના સુમધુર સૂરથી - 'દિવ્ય ધ્વનિ'થી વિભૂષિત કરી.

પ્રભુની દેશના સાંભળવામાં આપણા દરે પ્રાણુ, સાડા ત્રણ કોડ રોમરાજી, આત્માના અસંખ્ય પ્રદેશો લીન થઈ ગયાં. આપણી સાતે ધાતુ ભેદાઈ ગઈ. પરમાત્માની દેશનાનો શબ્દે શબ્દ આપણા આત્મામાં પરિણામ પામવા લાગ્યો. આપણે રોમેરોમ વિકસિત થઈ પ્રભુના વચનને ગ્રહણ કરે છે.....
.....(આવું સંવેદન આપણને થઈ રહ્યું છે.)

પ્રભુની વાણીનો એવો અતિશય છે કે સાંભળતાં જ આપણા પરિણામો-ભાવો પ્રભુની વાણીને અનુરૂપ બનવા લાગે છે.* પ્રભુ કહે છે તેવું જ આપણામાં બને છે તેવી

* વધુ આગળ આરાધનાને યોગ્ય આપણું મન કે હૃદય ન હોય તો ત્યાં ખેસી જાવ, સ્મરણ, ધ્યાન, ચૈત્યવંદન આદિ કરી, પાશું જઈ શકાય છે. પણ આવી અજ્ઞાનતા પળ કોણ છોડે ?

*ભાવુકતા ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રભુ મને જ કહી રહ્યા છે તેવું દરેકને લાગે છે.

પરમાત્માની દેશના :—

“હે ભવ્યાત્મા ! અનંતકાળ પરિભ્રમણ કર્યા પછી, પ્રાપ્ત થયેલ મનુષ્યભવ આદિ સામગ્રીને સફળ કરવા માટે તત્પર બન.

આ દેહ તારૂં સ્વરૂપ નથી. તારૂં જે નામ છે તે તું નથી. દેહને લગતા પદાર્થો તારા નથી. સર્વ સંયોગ સંબંધે મળ્યા છે. પરમાર્થે તેમાં તારૂં કાંઈ નથી. કર્મ પુદ્ગલનું આ બધું સર્જન છે.

તું તો અનંત શક્તિનો સ્વામી આત્મા છે. કેવળ-જ્ઞાન આદિ અનંત ગુણસંપત્તિનો તું નિધાન છે. અવ્યાબાધ સુખનો તું ભંડાર છે. તું આત્મા-અસંખ્ય પ્રદેશી, પરમાનંદનો મહાસાગર, સત્ચિદાનંદ સ્વરૂપ, નિષ્કલંક, નિરામય, શુદ્ધ, ચિદાનંદધન સ્વરૂપ છે. (અત્યંત ભાવ-વિભોર બની પ્રભુની વાણી આપણે સાંભળી રહ્યા છીએ. ....)

પુદ્ગલનું લક્ષણ સડણ પડણ વિધ્વંસન છે. તું અવિનાશી ચૈતન્ય લક્ષણ આત્મા છે. શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શ પુદ્ગલના ગુણો છે. તારા ગુણો જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્ય

*મિથ્યાત્વ મોહનીયને કાઢ્યા સિવાય કોણ પાછું જાય? પ્રભુ મિથ્યા-વનો ધ્વંસ કરવા માટેની, સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ માટેની દેશના શરૂ કરે છે.

અને ઉપયોગ છે. પુદ્ગલ રૂપી છે, તું અરૂપી છે. કર્મકૃત ભાવોથી તું ભિન્ન છે.

૫૮ દ્રવ્યના સ્વરૂપને ઝોળખીને લક્ષણભેદથી પર-પુદ્ગલ દ્રવ્યથી તું ભિન્ન છે તે સમજ.

નવ તત્ત્વની સફ્લણા કરી જીવ અને અજીવનો ભેદ સમજીને, અજીવ પરપુદ્ગલ દ્રવ્ય છે, તું જીવ ચેતનદ્રવ્ય છે તેવો વિવેક કર. તત્ત્વ સમજીને પુદ્ગલથી ભિન્ન તારા ચેતન્ય સ્વરૂપને ઝોળખ અને તેની શ્રદ્ધા કર. પર દ્રવ્ય અને પરભાવને છોડી તું તારા સ્વરૂપમાં રૂચિ કર. અનંત આનંદ અને સુખના પરમ ભંડાર તારા આત્મસ્વરૂપને પ્રગટ કરવાનો સંકલ્પ કર.

જેવું સિદ્ધ ભગવંતનું પ્રગટ સ્વરૂપ છે, તેવું જ શુદ્ધ આત્મચેતન્ય તારામાં રહેલું છે. તેમાં રૂચિ કરીને તે સ્વરૂપનો અનુભવ કરવા ઉદ્યમવંત બન.

માટે તત્ત્વામૃતનું પાન કરી, પર પુદ્ગલ સંગ છોડી, તારા સ્વરૂપમાં સ્થિર બનવા માટે, જેનું શુદ્ધ સ્વરૂપ પ્રગટ થયું છે તેવા પરમાત્મામાં, તારી ચેતનાને જોડીને સ્વ સ્વરૂપનો અનુભવ કર.

પર વસ્તુનું રાગીપણું, કર્તાપણું, ભોક્તાપણું તારું કાર્ય નથી. માટે તે છોડીને તારા સ્વરૂપમાં રૂચિ કર.

(દેહ મન વચન પુદ્ગલ થકી, કર્મથી ભિન્ન તુજ રૂપ રે, અક્ષય અકલંક છે જીવનું, જ્ઞાન આનંદ સ્વરૂપ રે.)

તારા નિર્મળાનંદને અનુભવ કરવા તત્પર બન. સમ્યગ્ દર્શન રૂપ અમૃતનો અનુભવ કરવા ઉત્સાહિત બન.”

(ભગવાનની દેશનાથી આપણા ઉપર નીચે મુજબ અસર થાય છે.)

સાક્ષાત્ જાણે અમૃતરસનું પાન કરતા હોઈએ તે રીતે જિનવાણી રૂપ અમૃતનું પાન થતાં આપણામાં અપૂર્વ ભાવોદ્ભાસ પ્રગટ થયો છે.....

શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપને પ્રગટ કરવાની તીવ્ર ઝંખના ઉત્પન્ન થઈ. પરમાત્માના આવા દિવ્ય વચનો સાંભળતાં, પ્રભુ કહે છે તેવું જ આપણામાં બને છે. દ્રવ્ય કર્મ (જ્ઞાનાવરણી આદિ) ભાવ કર્મ (રાગ, દ્વેષ, મોહ, અજ્ઞાન) અને નો કર્મ (શરીર આદિ)થી ભિન્ન હું આત્મા છું તેવો ભાવ ઉદ્ભવ્યો.....

ચરમયથાપ્રવૃત્તિકરણની સ્થિતિએ અત્યારે આપણે છીએ. હું આત્મા જ છું. શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ છું. પરમાનંદનો કંદ છું. સત્તાએ શુદ્ધ નિર્મળ છું.....
.....(સંકલ્પપૂર્વકનું સંવેદન કરવું.)

કર્મ સંયોગે આત્મા અશુદ્ધ દેખાય છે, પણ જિનવાણી રૂપ અમૃતનું પાન થતાં તેની શુદ્ધતા

(તહવી સત્તા ગુણે જીવ એ નિર્મળો,

અન્ય સંપ્રલેષ જેમ સ્ફટિક નવી શામળો;

જો પરોપધિથી દુષ્ટ પરિણતી ગ્રહી,

ભાવ તાદાત્મ્યમાં માહરૂં તે નહીં.)

નિર્મળતા જાણી, તેની શુદ્ધિ થઈ. અને પર ઉપાધિથી દુષ્ટ પરિણતી કર્મકર્તાપણાંરૂપ ગ્રહીને, તાદાત્મલાભમાં તાદાત્મ્ય સંબંધ કરી દે તે સર્વ ઉપાધિક લાભ મારો નથી. સંયોગ સંબંધ મળ્યો છે, સમવાય સંબંધ નથી. તદ્ઉત્પત્તિ સંબંધ છે, પરંતુ તાદાત્મ્ય સંબંધ નથી. દ્રવ્યાર્થિક સંગ્રહ નયની અપેક્ષાએ મારો જીવ નિર્મળ છે. આ લાવનાએ ચઢતાં હું આત્મા જ છું, પૂર્ણ છું, કેવળજ્ઞાન સ્વરૂપ છું, અનંત ગુણમય છું-તેવો અપૂર્વ લાવાત્મક ઉછાળો, વીર્યો-દ્વાસ થવાથી અપૂર્વકરણ* રૂપ મહાસમાધિ થઈ. (અહીં ધ્યાનમાં સ્થિર બની અનુભવ કરવો.)

.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

હું શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ જ છું-તેવું દેહીકરણનું લાવન ચાલુ રહ્યું. અનિવૃત્તિ કરણ થયું. તે લાવની ધારા ચઢતી ગઈ.

---

* અહીં અપૂર્વ એટલે કદી નહીં અનુભવેલો અને કરણ એટલે અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થયા છે. અપૂર્વ કરણ રૂપ મહાસમાધિ લાવમાં થોડી ક્ષણ સ્થિર બની અનુભવ કરવો.

(થોડી ક્ષણ અહીં ધ્યાનમાં સ્થિર બનવું.....)

અને પરદ્રવ્ય પરમાણુ માત્ર પણ મારું નથી-તે ભાવમાં મિથ્યાત્વનું એક પણ દલિક ઉદયમાં નથી, એટલે આત્મા સિવાયના અન્ય પદાર્થમાં અહીં, મમત્વરૂપ એક પણ વિકલ્પ નથી (અંતરકરણની સ્થિતિ છે.) માત્ર શુદ્ધ ચૈતન્યરૂપ અપૂર્વ કિરણ (કરણ=અધ્યયસાય) ભાવમાં સ્થિરતા છે. અંતર્મુદ્દૂર્ત આ ભાવમાં ધ્યાનમાં સ્થિર બનવું...

અપૂર્વ ઉદ્ધાસ અને આનંદ અનુભવવો.....(ધ્યાન કરવું.)

મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ક્ષયોપશમ થતાં આત્મ અનુભવ રૂપ સમ્યગ્ દર્શન સમ્યગ્ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. (આત્મજ્ઞાનકેા અનુભવ દર્શન, સરસ સુધારસ પીજીએ- પ્રભુ નિર્મળ દર્શન કીજીએ.)

આવા ભાવે ચઢતાં નિર્મળ આનંદનો અનુભવ થયો. દેહથી ભિન્ન હું આત્મસ્વરૂપ છું તેવી પ્રતીતિ થઈ.....

પરમાત્માની અમૃતવાણી ફરીથી શરૂ થઈ.

“જેવું તારૂં આત્મચૈતન્ય છે, તેવું જ ચૈતન્ય જગતના જીવ માત્રમાં છે. સર્વ જીવો આત્મ સમાન છે.*

*આતમ સર્વ સમાન નિધાન મહાસુખ કંદ,
સિત્તતણા સાધમી સત્તાએ ગુણવૃંદ;
જેહ સ્વબ્જતી તેહથી કોણુ કરે વધ બંધ,
પ્રગટચો ભાવ અહિંસક જાણે શુદ્ધ પ્રબંધ.

સર્વ જીવો સિદ્ધ ભગવંતના સાધર્મિક, સત્તાએ અનંત ગુણના વૃંદ, મહાસુખના કંદ છે. સર્વ જીવો પ્રત્યે અહિંસક ભાવ પ્રગટાવ. તેમના કલ્યાણ માટે, રક્ષણ માટે ઉત્સાહિત બન. જેને હણે છે, તે તું પોતે જ છે તેવું સમજ, અને સમજીને ષટ્ જીવનીકાયના રક્ષણ અને હિતને માટે અહિં-સાદિક મહાવ્રતો માટે ઉદ્યમવંત બન.

જે રીતે દીપક ઉપર આરંધાદન કરનારી વસ્તુ મૂકવાથી પ્રકાશનો અભાવ થતો નથી, આરંધાદન સમયે અગર આરંધાદન ન હોય તે સમયે દીપક તો તે જ સ્થિતિમાં છે; તે રીતે અનંત જ્યોતિસ્વરૂપ શુદ્ધ આત્મા-દેહ સંબંધ કે કર્મ સંબંધરૂપી આરંધાદન સમયે પણ-સત્તાએ શુદ્ધ અને નિર્મળ છે. પરંતુ બુદ્ધિના વિપર્યાસ અને મિથ્યા ભ્રમણાના કારણે તેવો અનુભવમાં આવતો નથી. અંતરાત્માની શુદ્ધ પ્રતીતિ અને અનુભવને આવરણ કરનાર મિથ્યાત્વ મોહનીય છે. મિથ્યાત્વ મોહનીયના ક્ષયોપશમથી, સમ્યગ્ દર્શનના પ્રકાશથી જે નિર્મળ આનંદમય આત્મસ્વરૂપનો યત્ કિંચિત્ તે' અનુભવ કર્યો, તે આત્માના પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપને પ્રગટ કરવા માટે સર્વ બાહ્ય ઉપાધિક ભાવો છોડીને, બાહ્ય-અભ્યંતર પરિગ્રહનો પરિત્યાગ કરીને, આત્મ ઉપયોગે સ્થિર થઈ, સ્વરૂપ રમણતાના પરમાનંદને અનુભવવા તત્પર બન.”

ઉપર મુજબ પ્રભુની, સર્વજીવ વિષયક અમૃત દેશના

ધ્યા. પ્ર. ૨૩

સાંભળી સર્વ જીવ સાથે આત્મસમાન ભાવે વર્તન તો એક માત્ર જિનેશ્વર ભગવંતે કહેલા ચારિત્રધર્મમાં જ છે. તે વિચારેથી (સકલ સત્વ હિતાશય અમૃત લક્ષણ સ્વ-પરિણામ એવ સાધુ ધર્મ.) સકલ જીવરાશિના હિતના પરિણામ રૂપ ભાવો ઉત્પન્ન થયા. મારા એક જીવ ખાતર રોજના અસંખ્ય જીવની હિંસા થઈ રહી છે, તે હવે હું સહન નહિ કરી શકું. હું તે જીવોને હણતો નથી. મને પોતાને જ હણું છું. જ્યાં જ્યાં વિશ્વમાં ચેતન્ય છે તે માફ જ પોતાનું સામાન્ય રૂપ છે. આ ભાવની ધારાએ ચઢતાં સાધુપણાની પ્રાપ્તિની તીવ્ર ઝંખના થઈ.....
 .....(સંવેદન કરવું.)
 (દેશનાની આપણા ઉપર અસર થાય છે તેવું સંવેદન કરવું.)
 .....

પરમાત્માની દેશનામાં આત્માના સ્વરૂપ અને પરમાનંદનું અફલુત વર્ણન, આત્માના અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત ચારિત્ર, અવ્યાપાધ સુખ, અનંત ભોગ, પૂર્ણાનંદ વગેરેનું વર્ણન સાંભળી તે ઉપદેશને ભાવાત્મક રીતે ગ્રહણ કર્યો. તે શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપની રૂચિ થઈ, પિપાસા થઈ, વૈરાગ્ય થયો, સંસારથી ઉઠાસીનપણું થયું. આ સંસારી વિભાવ ઉપાધિ મારે અઘટતી છે. પર વસ્તુનું ગ્રહણ કરવું, રક્ષણ કરવું, કર્તૃત્વ, ભોક્તૃત્વ, વ્યાપકત્વ તે વિભાવ છે, માફ સ્વરૂપ નથી. પરપુદ્ગલને ભોગવવું મારા માટે યોગ્ય નથી. તે સર્વને ત્યજું. વિભાવ દશાને વિષ લક્ષણ સમાન

જાણીને વિલાવ પ્રત્યે ઉદાસીનતા થઈ. પોતાની અનંત ગુણ સંપદા, પરમાનંદ, અનંત સુખ અને કેવળજ્ઞાનની અતિ તીવ્ર અભિલાષાથી પ્રભુજીને પ્રાર્થના કરૂં છું. (આવી ભાવનાથી તીવ્ર રીતે ભાવિત બનવું.).....

હે પ્રભુજી ! હે દયાના સાગર ! હે અનાથના નાથ ! હે પરમ ઉદારક ! પરમ તારક ! પરમાત્મા ! આપને કોટી કોટી વંદના કરી આપની સન્મુખ ઊભો રહીને માગું છું— “હે તારક ! મને તાર ! મને તાર, તાર, તાર ! ભવ ભ્રમણથી ઉગાર ! હવે આ વિલાવ દશા ખમાતી નથી. મારો અનંતો સ્વાધીન આનંદ અને સુખ પરાધીન થયું છે. અને હું પુદ્ગલ ગ્રાહી, પુદ્ગલ ભોગી, પરનો કર્તા, પરનો ભોક્તા બન્યો છું. તેથી તત્ત્વગ્રાહી, આત્મતત્ત્વ ભોગી હોવા છતાં તત્ત્વને જાણી શક્યો નથી. ઔદયિક ભાવ રૂપ અશુદ્ધ પર્યાયની પરંપરાની શ્રેણીમાં પડી રહ્યો છું. તો હે નાથ ! તારા શરણે આવ્યો છું. આપના અમૃત-તુલ્ય વચનો સાંભળી, માઝું વિશુદ્ધ આત્મચૈતન્ય, તેના અનંતગુણ પર્યાય, પરમાનંદ અને અવ્યા-બાધ સુખની પ્રાર્થિતની અભિલાષા થઈ છે. તીવ્ર ઝંખના થઈ છે. તે સ્વરૂપનો પ્રગટ અનુભવ કરવા તીવ્ર ઇચ્છા થઈ છે. તો હે પ્રભુ ! સમ્યગ્દર્શન યુક્ત ચારિત્રનો પ્રાસાદ કરી આ આ જીવને સનાથ બનાવો.” ..... (તીવ્ર ભાવે સંવેદન કરવું.)

પરમાત્માના સામું જોઈ રહ્યા છીએ. પ્રભુએ ચારિત્ર

માટે સંમતિ આપી. આપણે હર્ષવિભોર બની ગયા.

ચતુર્મુખ પ્રભુને ત્રણ નમસ્કાર કરી નીચે મુજબ બાર નવકાર ગણવા.

(૧) ત્રણ યોગ પૂર્વક પ્રથમ નમસ્કાર.

(૨) ત્રણ કરણ જોડવા પૂર્વક બીજો નમસ્કાર.

(૩) દશ પ્રાણ જોડવા પૂર્વક ત્રીજો નમસ્કાર.

(૪) સાત ધાતુ ભેદાઈ જવા પૂર્વક ચતુર્થો નમસ્કાર.

(૫) સાડા ત્રણ કોડ રોમરાજી વિકસિત થવા પૂર્વક પાંચમો નમસ્કાર.

(૬) આત્માના અસંખ્ય પ્રદેશોમાં દરેક પ્રદેશે પ્રદેશે ભાવપૂર્વક છઠ્ઠો નમસ્કાર.

(૭) ક્ષયોપશમ ભાવી દર્શન-જ્ઞાન ગુણને પરમાત્મ સ્વરૂપમાં જોડવા પૂર્વક સાતમો નમસ્કાર.

(૮) ચારિત્ર (રમણતાનો ગુણ)-પરમાત્મ સ્વરૂપમાં રમણતા પૂર્વક આઠમો નમસ્કાર.

(૯) વીર્ય ગુણ જોડવા પૂર્વક - પરમાત્મ સ્વરૂપમાં -ગુણોમાં વીર્યોલ્લાસ પૂર્વક નવમો નમસ્કાર.

(૧૦) આત્મસ્વરૂપમાં રૂચિ-જ્ઞાન પૂર્વક.

(૧૧) આત્મસ્વરૂપમાં રમણતા પૂર્વક.

(૧૨) આત્મસ્વરૂપમાં વીર્યસ્ફૂરણ પૂર્વક.

(વિશેષ વિગત માટે આ પુસ્તકમાં જ નવકારની સાધનાની ત્રીજી ભૂમિકા જુઓ પ્રયોગ નં. ૧૦ પાનું ૮૨.)

ઉપર મુજબ ૧૨ નવકાર ત્રણ પ્રદક્ષિણામાં ગણવા.

પ્રભુએ વાસક્ષેપ કર્યો. આશીર્વાદ આપ્યા. અને અનુગ્રહ કર્યો.....

ચારિત્ર પદ અર્પણ કર્યું..... આનંદવિભાર બની આપણું હૈયું નાચી ઊઠ્યું..... વિશુદ્ધ ચારિત્રના ભાવો પરિણામ પામ્યા છે. સર્વ જીવ સાથે આત્મસમાન -ભાવપૂર્વક આત્મસમાન વર્તન છે. તિર્યગ્ સામાન્યના ભાવપૂર્વક સમગ્ર વિશ્વના અનંત જીવો સાથે ભાવાત્મક તાદાત્મ્ય છે. દશવિધયતિઘર્મ, અહિંસાદિક વ્રતોનું નિરતિચાર પાલન, સમિતિ-ગુપ્તિમાં પ્રવર્તન આદિ સમાચારીના પાલનમાં સાધક આત્મા સ્થિર બન્યો છે.....

નિરંતર પરમાત્માના સ્વરૂપમાં (૧) આદર, (૨) બહુમાન, (૩) રૂચિ, (૪) વીર્ય સ્ફૂરણા, (૫) રમણતા, (૬) તન્મયતા, (૭) તદ્રૂપતા, (૮) એકત્વતાના સતત અભ્યાસ દ્વારા અપ્રમત્ત ભાવને સ્પર્શવા સાધક પ્રયત્નશીલ છે. પરમાત્મ સ્વરૂપના અલેહ ધ્યાન દ્વારા પ્રત્યેક અંતર્મુહૂર્તે અપ્રમત્ત ગુણ સ્થાનકને સ્પર્શ કરી સાધક આત્મ સ્વરૂપના આનંદની પ્રાપ્તિ માટે નિરંતર પ્રયત્નશીલ છે. (આ આઠ સ્ટેજની સાધના પ્રયોગ માટે જુઓ જિન ભક્તિની સર્વોચ્ચ ભૂમિકા. પ્રયોગ નં. ૧૮ પાનું ૧૫૪. અહીં આ પ્રમાણે પ્રયોગ કરી, ધ્યાનમાં સ્થિર બની ટકી રહેવું.)

છટ્ટા, સાતમા ગુણસ્થાનકના ભાવોને સ્પર્શતો, અપ્રમત્ત અવસ્થાના પરમાનંદને સાધક અનુભવે છે. વૃત્તિઓને અને મનને અનાસક્ત ભાવ દ્વારા જગતના દેશ્યમાન પદાર્થોના આકારે પરિણમતી અટકાવીને પરમાત્મા અને આત્મા આકારે ઉપયોગને પરિણુમાવવા સદા જાગૃત છે. આત્મા આકારે પરિણુમેલો ઉપયોગ તે જ તેનું લક્ષ્ય છે. અને આત્મ ઉપયોગમાં રહીને પરમાનંદ અનુભવે છે.

“ જાણ ચારિત્ર તે આતમા, નિજ સ્વભાવમાં રમતો રે,
લેશ્યા શુદ્ધ અલંકર્યો, મોહ વને નવિ ભમતો રે.”

જગદાકારે, પુદ્ગલાકારે વૃત્તિને પરિણુમાવવી તેને મોહનું વન સમજી તેનાથી દૂર રહે છે. અને આત્મસ્વભાવ રમણુતામાં પ્રયત્નશીલ રહેવું તે જ ચારિત્ર છે તેવા ભાવમાં સાધક અનુત્તર વિમાનવાસી દેવ કરતાં અધિક સુખનો અનુભવ કરે છે. (સ્વરૂપ રમણુતાનો ક્યાન દ્વારા અનુભવ કરવો.).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(અહીં પરમાત્માના ધ્યાનના અલેહ દ્વારા સ્વરૂપ રમણુતાનો આનંદ સ્થિર બનીને અનુભવવો.)

તે સમયે અનંત ઉપકારી પરમાત્મા અવસર જાણી ક્ષપક શ્રેણીમાં પ્રવેશ કરવા માટે દેશના આપે છે :-

“ હે ચેતન હંસ ! તું પરભાવનો કર્તા, ભોક્તા, આહક નથી. તું તો સંપૂર્ણાનંદનો શુદ્ધ વિલાસી છે. અને તું જે પરભાવમાં રમી રહ્યો છે, તથા પરભાવનો ભોગી થઈ રહ્યો છે તે તુજને ન ઘટે. તારું કાર્ય તો અનંત ગુણ પરિણામિક રૂપ સ્વરૂપ કર્તા-ભોક્તાપણું છે. તે માટે હે ચેતન ! તું યથાર્થ જ્ઞાનવાણી રૂપ અમૃતનું પાન કરીને-અનાદિ વિલાવ વિષ વારીને-પોતાનું તત્ત્વ સંભાળ સ્વ અને પર દ્રવ્યનું વિભંજન કરીને, દ્રવ્યકર્મ, ભાવકર્મ અને નો કર્મને ભિન્ન સમજી, તારા શુદ્ધ આત્મ દ્રવ્યને ગ્રહણ કર. અને તારા સ્વરૂપમાં એકત્વ ધ્યાને પરિણમી, સહજાનંદને તું કર. તે જ તારું કાર્ય. તેનું નિમિત્ત કારણ પરમાત્મા અને ઉપાદાન કારણ તારો આત્મા અનંત શક્તિવંત છે. માટે જડ અને ચૈતન્યની ભેદ જ્ઞાન ધારાથી આત્મા અને પરનું વિભંજન કરી, માત્ર એક શુદ્ધ આત્મ ઉપયોગે સ્થિર બની, તારા પોતાના શુદ્ધ, નિર્મળ, અખંડ અવિનાશી કેવળજ્ઞાન સ્વરૂપ પૂર્ણ આત્મ સ્વરૂપને પ્રગટ કરવા શુકલ ધ્યાનની ધારાએ ચઢી આત્મસ્વરૂપ એકત્વે પરિણામ પામ.”

પરમાત્માની દેશનાની આપણા ઉપર અદ્ભુત અસર

થઈ છે. આપણી અનંત વીર્યશક્તિ ઉલ્લસિત બની છે.

રોમાંચ.....

વિસ્મય.....

ભાવોલ્લાસ.....

વીર્યનો ઉછાળો.....

આનંદનું મોજી.....

જીવનની અફલુત પણ છે.....(આવું અનુભવવું)

કદી નહીં અનુભવેલી અત્યંત નિર્મળ અધ્યવ-
સાયની ધારા છે.....(આવું અનુભવવું.)

સંકલ્પશક્તિ અતિ બળવાન બની છે..... (આવું
અનુભવવું.)

શુદ્ધધ્યાનની પૂર્વ તૈયારી.....

(દુષ્કૃત ગહી) આજ પર્યંત કોઈ પણ જીવની સાથે
મેં જે અયોગ્ય વહેવાર કર્યો હોય તે સર્વ જીવની ક્ષમા
માગું છું. આજ પર્યંત જે પર દ્રવ્યને મેં માડું માન્યું,
પર દ્રવ્ય પ્રત્યે જે મમત્વ કર્યું, તે મમત્વને સારું માન્યું
-તે મારા દુષ્કૃતની ગહી કરી તેમાંથી હું પાછો હકું છું.

આગામી કાળ માટે જે પરદ્રવ્ય પ્રત્યેના મમત્વ
લાવને મેં ગ્રહણ કરી રાખ્યો છે, જે પરલાવને મેં સારો
માન્યો છે, ભાવિ કાળ માટે પર દ્રવ્યનો સંગ કરવાની
મેં જે ભાવના રાખી છે, તેનો હું ત્યાગ કરું છું.

વર્તમાન કાળમાં જે કર્મ ઉદયમાં આવે, તે ગમે તેવી વિચિત્ર સામગ્રી મારી સામે ઉપસ્થિત કરે, તે સમયે તેના કારણે હું સુખ-દુઃખ કે રાગ-દ્વેષનો અનુભવ નહીં કરું. હું મારા જ્ઞાન-દર્શનમાં જ સ્થિર રહીશ.

આ રીતે ત્રણે કાળના કર્મોથી લિન્ન બનીને હું હવે ક્ષપક શ્રેણિ આરોહણની પૂર્વ તૈયારી કરું છું. હું જ્ઞાનાવરણી આદિ દ્રવ્ય કર્મને ભોગવતો નથી. હું મારા આત્માના જ્ઞાન આદિ અનંત ગુણને ભોગવું છું. એકાગ્રતાપૂર્વક મારા અનંત ગુણોનું સંવેદન કરું છું.....

અનુભવ કરું છું.....

ભોગવતો કરું છું..... (એવું ધ્યાન કરવું.)

.....
 .....
 .....
 .....

..... (આવો અનુભવ કરવો.)

ક્ષપક શ્રેણીની ભાવના

ક્ષપક શ્રેણિ આરોહણની ભાવનામાં પ્રવેશ :—

*હું આત્મા ! જ્ઞાનાદિ અનંત ગુણ પર્યાયરૂપ છું, પર પુદ્ગલથી ન્યારો છું, નિશ્ચય નયે કરી શુદ્ધ છું,

* આ પ્રયોગની બધી જ આત્મભાવના શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજના સ્તવનોના ટપાના આધારે લખેલ છે.

જ્ઞાન-દર્શન સ્વરૂપ નિર્મળ છું, મારા સ્વરૂપમાં જ હવે હું
સ્થિર બનું છું. ચેતના ગુણ તે મારી સત્તા છે. મારા શુદ્ધ
આત્મસ્વરૂપના ધ્યાનમાં સર્વ કર્મનો ક્ષય કરું છું. અનંત
જ્ઞાનાદિ ગુણમય, શુદ્ધ, [નિષ્કલંક, નિરામય છું. આવો
ભાવ કરું છું.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

આત્મસ્વરૂપમાં એકત્વ ધ્યાન....(આત્મ ધ્યાનમાં સ્થિર બનવું)
આત્મસ્વરૂપ સ્થિરતા પામું છું.....

આત્મસ્વરૂપનું તન્મયપણે ધ્યાન કરું છું....(ધ્યાન કરવું.)
અનંત વીર્યશક્તિની સહાય વડે સ્વરૂપમાં સ્થિર બનું છું....

.....
.....
.....

(ધ્યાનમાં સ્થિર બની આવો અનુભવ કરવો.)

પર્યાય ગુણમાં ભળી જાય છે.....

ગુણ અને પર્યાય બંને દ્રવ્યમાં ભળી જાય છે.....

ગુણ-પર્યાય અત્યારે દ્રવ્યમાં ભળી ગયા છે. તેથી.

આત્મદ્રવ્યમાં સ્થિરતાનો પરમ આનંદ અહીં પ્રવર્તે છે.

.....
 .....
 .....
 .....

(આવી ભાવનાનો અનુભવ કરવો.)

દર્શન અને ચારિત્ર બંને ગુણો જ્ઞાનધારામાં એકત્વ-
 પણે પરિણમ્યા છે.....

અભેદ રત્નત્રયીના પરિણામની ધારા છે.....

અહીં મોહના સર્વથા ક્ષયની ભાવના કરવી.....

ઘાતી કર્મના ક્ષયની ભાવના કરવી.

કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિના પૂર્ણ ભાવથી ભાવિત બનવું.

અદ્ભુત યોગ.....

.....

અદ્ભુત ભાવ.....

.....

અદ્ભુત પરિણામની ધારા.....

અહીં થોડી ક્ષણો આત્માની કેવળજ્ઞાન અવસ્થાથી
 ભાવિત બની સ્થિર બનવું..... (આવી ભાવના કરવી.)

અવ્યાબાધ સુખ અને પૂર્ણ આનંદનો અનુભવ કરવો.

.....

ધ્યાનમાં લીન બની સ્વરૂપ સ્થિરતાનો પરમાનંદ
અનુભવવે।.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

(અહીં કેવલી સમુદ્ધાતની ભાવનાનો પરમ આનંદ
પણુ અનુભવી શકાય. અને છેલ્લે શુક્લધ્યાનના છેલ્લા બે
પાયાનું ચિંતન કરી, સિદ્ધશિલા ઉપર અનંતસિદ્ધ ભગવંતો
સાથે જ્યોતિમાં જ્યોતિ મળી હોય તેવી ક્ષણોના અનુભવની
ભાવનાનો આનંદ પણુ લઈ શકાય.).....

.....

અહીં છેલ્લે હવે ભાવના કરીએ છીએ — હે કરુણા-
સાગર પરમાત્મા ! મારો એવો સમય ક્યારે આવશે કે
જ્યારે આપની આજ્ઞા મુજબ હું શુક્લધ્યાન આરોહણ કરીશ !
અને ઘનઘાતી કર્મનો ક્ષય કરી કેવળ સ્વરૂપ પ્રગટ
કરીશ ! અને અહીં જે મેં ભાવના કરી છે તે
પ્રત્યક્ષરૂપે મારા આત્મામાં બને તેવી મારી તીવ્ર અભિ-
લાષાઓ અંતર્યામી પ્રભુ ! તમે જ પૂરી કરવાને સમર્થ છો !

પરમાત્મા સિમંધરસ્વામીની છેલ્લી દેશના :—

“હે ચૈતન્ય આત્મા ! તારી ઉત્તમ ભાવના જરૂર પરિપૂર્ણ થશે ! હજી તારે થોડાં કર્મ લોગવવાનાં બાકી છે. ત્યાં સુધી આરાધનામાં લીન રહેજે.

“હે જીવાત્મા ! જીવના જે સ્વરૂપ છે. એક વિભાવ સ્વરૂપ, ખીજું સ્વભાવ સ્વરૂપ. કર્મના કારણે ઉપસ્થિત થયેલું સ્વરૂપ તે વિભાવ રૂપ છે. કર્મથી લિન્ન શુદ્ધ ચૈતન્ય તે આત્માનું વિશુદ્ધ સ્વરૂપ છે. હવે તું અહીંથી જઈ રહ્યો છે, તો તું શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ, પરમાનંદનો કંદ, અનંત શક્તિનો સ્વામી, અનર્ગલ આનંદનો દિવ્ય ભંડાર, કેવળજ્ઞાન આદિ ગુણલક્ષ્મીનો માલિક આત્મા છે તે નિશ્ચય સ્વરૂપને હૃદયમાં ભાવિત રાખજે. અને શુદ્ધ વ્યવહારનું પાલન કરજે. સર્વ જીવ સાથે મૈત્રીપૂર્ણ વ્યવહાર કરજે. જિન આજ્ઞાના પાલનમાં તત્પર રહેજે. તારા ગુણ સ્થાનકને યથાયોગ્ય ઉચિત કર્તવ્ય-પાલનમાં તત્પર રહેજે અને તારા યથાયોગ્ય ધર્માનુષ્ઠાનમાં રક્ત રહેજે. જીવ માત્ર સાથે આત્મ સમાન વ્યવહાર રાખજે અને સાથે સાથે તું શુદ્ધ આત્મા છે તે ભાવને હૃદયમાં ધારણ કરી, જિન આજ્ઞાનું પાલન કરજે.”.....

આ ભાવને હૃદયમાં ભાવિત કરતા આપણે હવે પરમાત્માની પ્રદક્ષિણા કરી, સમવસરણમાંથી નીચે ઉતરીએ છીએ.....

સમવસરણુમાંથી આપણે નીચે આવી ગયા છીએ.....
 મિત્રદેવનું વિમાન મળી ગયું તેમાં ઝેસી ગયા છીએ....
 સાધુ-સાધ્વી મહારાજઓ આકાશગામિની વિદ્યા
 દ્વારા જઈ રહ્યા છે.....
 આકાશમાં ઉડ્યન શરૂ થયું.....
 સીતા નદી ઉપરથી પસાર થઈ રહ્યા છીએ.
 પૂર્વમહાવિદેહના કચ્છ વિજય ઉપરથી જઈ રહ્યા
 છીએ.....

નિષિદ્ધ પર્વત ઓળંગી રહ્યા છીએ.....
 હરિવંશ ક્ષેત્ર ઓળંગી આપણે મહા હિમવંત
 પર્વત ઉપરથી પસાર થઈ રહ્યા છીએ.....
 હિમવંત ક્ષેત્ર ઓળંગીને હિમવંત પર્વત ઉપરથી
 પસાર થઈ રહ્યા છીએ.....
 વૈતાલ્ય પર્વત ઉપરથી આપણે પસાર થઈ રહ્યા
 છીએ.....

અષ્ટાપદ પર્વતની પ્રતિક્ષિણા કરી, આપણે ઉત્તર ધ્રુવ
 ઓળંગી રશિયાના પ્રદેશ ઉપરથી હિમાલય પર્વત તરફ
 જઈ રહ્યા છીએ.....

હિમાલય પર્વતના હિમાચ્છાદિત ગિરિશૃંગો ઉપરથી
 આપણે જઈ રહ્યા છીએ.....

શત્રુજય ગિરિરાજ ઉપર યુગાદિ આદીશ્વર દાદાનું

દર્શન કરી, આપણા મૂળ સ્થાને આપણે આવી પહોંચ્યા છીએ.....

(હજી આપણી આંખો બંધ છે. થોડી વધુ વાર આંખો બંધ રાખવી.)

આજે આપણે દિવ્ય અનુભવ કર્યો. સિમંધરસ્વામી લગવાને આત્મા અને પુદ્ગલ બંનેનો ભેદ કરી આપ્યો. અને મહાવિદેહમાં દેહથી વિમુક્ત ચૈતન્ય અવસ્થાનો અનુભવ કરાવ્યો.

“મહાવિદેહની ધ્યાન યાત્રા પૂરી થાય તે સમયની પ્રાર્થના.”

મન થકી મિલનમે' તુજ કીયો, ચરણ તુજ ભેટવા સાંઈ રે;
કિણએ જતન જિન એ વિના, અવર ન વાંછિએ કાંઈ રે.
સ્વામી સિમંધરા તું જયો

મુજ હોળે ચિત્ત શુભ ભાવથી, લવોલવ તાહરી સેવ રે;
ચાચિએ કોડિ યતને કરી, એહ તુજ આગળે દેવ રે.
સ્વામી

વળી વળી વિનવુ' સ્વામીને, નિત્ય પ્રત્યે તુંહી જ દેવ રે;
શુદ્ધ આશયપણે મુજ હોળે, લવોલવ તાહરી સેવ રે.
સ્વામી

સ્વામી સિમંધરા વિનતિ, સાંભળો માહરી દેવ રે;
તાહરી આણુ હું શિર ધરું, આદરું તાહરી સેવ રે.
સ્વામી

(સવાસો ગાથાનું સ્તવન.ઉ. યશોવિજયજી કૃત ઠાલ ૧૧મી)
 ભવોભવ સેવા રે તુમ પદ કમળની, દેજો દીન દયાળ,
 યે કર જોડી રે ઉદયરત્ન વદે, નેક નજરથી નિહાળ.
 વિનતી માહરી રે સુણજો સાહિબા....(૧)

મહાવિદેહની ધ્યાન યાત્રા કર્યા પછી, પ્રાર્થના કરી
 આપણે આંખ ઉઘાડીએ છીએ.....

દિવ્ય અનુભૂતિ, દિવ્ય ભાવ, અફલુત પરિણામની
 વિશુદ્ધ ધારા-ધ્યાનમાં આપણે અનુભવી.....

આંખ ઉઘાડીને ખહાર જોઈએ અને જે જગત
 દેખાય છે, તે ખહારના જગત કરતાં, અંદરનું જગત
 ઘણું મોટું છે.

“પુગલ અપ્યા ખિહું પખે થપ્યા.” પુગલ અને
 આત્માને પરમાત્માએ જુદા પાડી આપ્યા. અને આપણે
 દેહથી ભિન્ન ચૈતન્ય સ્વરૂપ આત્મા છીએ તેવી સભાનતા,
 પ્રતીતિ, અનુભવ થયો. દિવ્ય આનંદ અને આત્મિક સુખનો
 અનુભવ કરવાનો માર્ગ આપણા માટે ખુલ્લો થઈ ગયો.
 આ દેહ અને તેનું નામ તે હું છું તેવો અહંભાવ, અને
 કર્મકૃત ભાવોમાં મારાપણાની ખુદ્ધિ નાશ પામી. અને હું
 શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ છું. અનંત આનંદ અને સુખનું પરમ-
 નિધાન, અચિંત્ય શક્તિનો સ્વામી, કેવળજ્ઞાન આદિ અનંત
 ગુણનો ભંડાર, ચૈતન્યરૂપ, સત્તાએ શુદ્ધ આત્મા છું-તેવા
 ભાવો ઉત્પન્ન થયા. દીપક ઉપર આરંધન ઢાંકવામાં આવે
 ત્યારે પ્રકાશ દેખાતો નથી. આરંધન હૂર કરીએ ત્યારે

પ્રકાશ દેખાય છે. પરંતુ આચ્છાદન સમયે કે આચ્છાદન દૂર કર્યું તે સમયે હીપક તો એવો જ પ્રકાશિત હતો. તેમ આત્માની “આત્મ જ્યોતિ” નિરંતર પ્રકાશિત જ છે. તેવું જ્ઞાન સિમંધરસ્વામી ભગવાનની કૃપાથી થયું. હજી પણ પ્રભુની દેશનાનાં ભાવો ઉદ્ભવિત થઈ રહ્યા છે. વિભાવ દશા અને સ્વભાવ દશાનો ભેદ સમજમાં આવ્યો. નિશ્ચય અને વ્યવહારનો સમન્વય થયો.

‘સમાધિ વિચાર’ ગ્રંથમાં ખારમા દેવલોકના દેવનું દષ્ટાંત આવે છે. ખારમા દેવલોકનો દેવ કૌતુકથી જગત ઉપર શું ચાલે છે તે જોવા માટે પૃથ્વી ઉપર આવ્યો અને રંક મનુષ્યનું રૂપ ધારણ કર્યું. એક નગરમાં નાનકડું ઘર વસાવીને પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી આદિ પરિવાર સાથે રહે છે. જંગલમાંથી લાકડાં લાવી કઠિયારાનું જીવન જીવે છે. કોઈ વખત મજૂરી કરવા પણ જાય છે. કોઈક દિવસ ભીખ માંગવા પણ જાય છે. કોઈ વખત વેપાર કરવા પણ જાય છે. પરદેશી રાજાએ નગરને ઘેરા ઘાલ્યો. લોકો નગરમાંથી નાસવા લાગ્યા. આપણા આ ખારમા દેવલોકના દેવ પણ નગરમાંથી નીકળીને જંગલમાં જાય છે. એક પુત્રને ખસા ઉપર લીધો, બીજાને હાથ ઉપર લીધો, સ્ત્રીના માથે સામાનનું એક પોટલું ઉપડાવ્યું, બીજું પોટલું પોતાને માથે ઉપાડીને જંગલમાંથી પસાર થઈ, એક નાનકડા ગામમાં આવી વસે છે. મજૂરી કરીને ગુજરાન ચલાવે છે. આ

ધ્યા. પ્ર. ૨૪

પ્રમાણે જગતમાં અનેક પ્રકારના ખેલ કરતી વખતે તેના મનમાં શું વિચારે છે ?

મેં તો ખારમા કલ્પકો, દેવ મહા ઋદ્ધિવંત;
અનુપમ સુખ વિલસું સદા, અદ્ભુત એહ વિસ્વંત.
એ એષ્ટા જે મેં કરી, તે સવિ કૌતુક કાજ;
રંક પર્યાય ધારણુ કરી, તિતકો એ સવિ કાજ.
જેમ સુર એહ ચરિત્રને, નવિ ધરે મમતા લાવ;
દીન લાવ પણ નવિ કરે, ચિંતવે નિજ સુર લાવ.

(સમાધિ વિચાર)

આપણા આ ખારમા દેવલોકના દેવ પૃથ્વી ઉપર અનેક અવસ્થામાંથી પસાર થતાં અંદર વિચારે છે કે—
‘ હું તો ખારમા દેવલોકનો દેવ છું.’ આ પરિસ્થિતિમાંથી પસાર થતાં તેને દીનપણું નથી, અને કોઈ આસક્તિ પણ નથી. કારણ કે હું ખારમા દેવલોકનો મહાન સુખી દેવ છું તેવું મનમાં ધારણુ કરે છે. તેને પરિસ્થિતિનું સુખ-દુઃખ કે રાગ દ્વેષ નથી.

આ પ્રમાણે આપણે પણ પરવશપણે જ્યારે કર્મના કારણે અનેક વિચિત્ર સંજ્ઞેગો ઉપસ્થિત થાય, તે વખતે તેમાં સુખ-દુઃખ કે રાગ દ્વેષ ન કરતાં અંદરથી વિચારીએ કે—
“ ભગવાન સીમંધરસ્વામી પરમાત્માએ કહ્યું છે તે મુજબ હું સત્તાએ શુદ્ધ, સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ-અનંત સુખ અને આનંદનો પરમ ભંડાર છું. અચિંત્ય શક્તિનો સ્વામી છું. કેવળજ્ઞાન આદિ અનંત ગુણ-લક્ષ્મીનો નિધાન છું.”

સુદ્ધ હમારો રૂપ હૈ, શોભિત સિદ્ધ સમાન;
કેવળ લક્ષ્મી કે ધણી, અનંત ગુણ નિધાન.

(સમાધિ વિચાર)

બારમા દેવલોકનો દેવ પૃથ્વી ઉપર વિચિત્ર સંજ્ઞે-
ગોમાં હોવા છતાં તે અંદર તો સમજે છે કે હું તો
બારમા દેવલોકનો દેવ છું. લીલા જોવા માટે પૃથ્વી ઉપર
આવ્યો છું. તે રીતે આપણે પણ પ્રભુ સીમંધરસ્વામીએ
કહ્યું છે તેમ “અનંત સુખ, અચિત્ય શક્તિના સ્વામી
છીએ. કર્મના કારણે અનેક વિચિત્ર સંજ્ઞેગો વચ્ચે અત્યારે
છીએ. પણ કર્મ બદલાય તેમ બહારની પરિસ્થિતિ પણ
બદલાય છે. તેમાં મને સુખ-દુઃખ, ગમે-અણગમે કે રાગ
-દ્વેષ નથી. જ્ઞાન, દર્શન માફે કાર્ય છે. હું તો આનંદમય
આત્મા છું.” આ રીતે અંતરંગમાં નિશ્ચય દષ્ટિ ધારણ
કરી જીવન જીવવાનું છે.

સુદ્ધ વાચક મિત્રો ! આ પ્રયોગ આપણે નિત્ય
કરીશું. પ્રયોગમાં બતાવેલ સમવસરણમાં બિરાજમાન પર-
માત્માને આપણી નજર સામે રાખીશું, તેમની દેશના
સંભળી આપણે સમ્યગ્ દર્શન, સમ્યગ્ જ્ઞાન, સમ્યગ્ ચારિત્ર
પ્રાપ્ત કરીએ છીએ અને ક્ષપક શ્રેણિ આરોહણ કરી,
કેવળજ્ઞાન સ્વરૂપ પ્રગટ કરીએ છીએ. આવી ભાવનાથી
નિરંતર ભાવિત બનીશું તો ચોક્કસ તે મુજબ જ સાક્ષાત્
ભાવજિનેશ્વર પાસે પહોંચવાનું અને કેવળજ્ઞાન સ્વરૂપ પ્રાપ્ત
કરવાનું કારણ આપણા જીવનમાં ઉપસ્થિત થશે. અને

કારણ ઉપસ્થિત થતાં કાર્ય પણ બનવાનું જ છે. જે વિચાર નિરંતર મનમાં ઘૂંટાય તે છેવટે ભૌતિક સ્વરૂપ પ્રગટ કરે જ છે. આપણી કલ્પનાશક્તિ વડે રચાતું ચિત્ર લવિષ્યમાં થનાર આપણી સ્થિતિનો નમૂનો છે. અને નમૂના પ્રમાણે આપણી લવિષ્યની સ્થિતિ રચાય છે. આટલું જોયા પછી બીજા જન્મમાં ભગવાન સીમંધર-સ્વામી આદિ (વિહરમાન તિર્થંકરો) જ્યાં વિચરે છે, ત્યાં જન્મ થાય અને આઠ વર્ષની ઉંમરે આપણે દીક્ષા લઈએ અને પ્રભુ આજ્ઞા મુજબ જીવન જીવીને આપણે કેવળજ્ઞાન સ્વભાવ પ્રગટ કરીએ તેના માટે આ જન્મમાં શુ' સાધના કરવી તે આપણે આ પ્રયોગ દ્વારા જોયું. ઉપરાંત આપણી મોક્ષમાર્ગની સાધના માટે સીમંધરસ્વામી પરમાત્મા પાસેથી આપણને અદ્ભુત માર્ગદર્શન મળ્યું. તે મુજબ આ જન્મમાં જ આપણે સાધના શરૂ કરીએ અને આ જન્મમાં જ આત્મઅનુભવ પ્રાપ્ત કરી, પરમ આનંદના લોકતા બનીએ તે જ અર્થ્યના. (આ કાળમાં અપેક્ષિત સામગ્રી નહીં હોવાથી ક્ષપકશ્રેણી આરોહણ કરી શકવાનું સામર્થ્ય આપણામાં નથી. માટે તેવી ભાવનાથી તીવ્રપણે ભાવિત બનવું.)

સમવસરણુનું સ્તવન (શ્રી દેવચંદ્ર કૃત)

આજ ગઈતી હું સમવસરણુમાં, જિનવચનામૃત પીવા રે;
શ્રી પરમેશ્વર વદન કમલ છબી, નિરખ નિરખ હરખવા રે. ૧

તીન ભુવન નાયક શુદ્ધાતમ, તત્વામૃત રસ વુઠું રે;
સકલ ભવિક વસુધાની લાણી, મારું મન પિણુ વુઠું રે. ૨
મનમોહન જિનવર, મુજને,

અનુભવ પિયાલો દીધો રે;

પૂર્ણાનંદ અક્ષય અવિચલ રસ,

ભક્તિ પવિત્ર થઈ પીધો રે. ૩

જ્ઞાનસુધા લાલીની લહેરે, અનાદિ વિભાવ વિસાચો રે;
સમ્યગ્ જ્ઞાન સહજ અનુભવ રસ, શુચિ નિજ ઝોધ સમાચો રે. ૪
ભોલી સખીઓ એમ શું જોવો, મોહ મગન મત રાચો રે;
દેવચંદ્ર પ્રભુ શું એક તાને, મિલવો તે સુખ સાચો રે. ૫

(આ સ્તવનના રચનારા શ્રી દેવચંદ્રજી મહારાજ
આજે વિહરમાન ભગવાનની પર્ષદામાં કેવળજ્ઞાની રૂપે
ઘિરાજે છે. તેમને કોટી કોટી વંદના.)

પરમાત્મા સાથે સાચા હૃદયથી પ્રેમ કરો.

*પરમાત્મા પ્રત્યેનો સાચો પ્રેમ, જ્ઞાનનું રૂપ
ધારણુ કરે છે.

જિન કથિત સાચું જ્ઞાન પરમાત્મા પ્રત્યેના
પ્રેમનું રૂપ ધારણુ કરે છે.

પ્રેમ એ જ્ઞાનનો રસ છે અને જ્ઞાન એ પ્રેમની
જયોતિ છે.

* જેમ જેમ અરિહા સેવીએ રે, તેમ તેમ પ્રગટે જ્ઞાન સલુણા.

(૪૫ આગમની પૂજામાંથી.)

પ્રભુ પ્રત્યેનો ગાઢ પ્રેમ જ્ઞાનને ઉત્પન્ન કરે છે.
અગાધ જ્ઞાન, પ્રેમને ઉત્પન્ન કરે છે.

તેનું અંતિમ ફળ આ જન્મમાં આત્મ
અનુભવ છે.

આવતા જન્મોમાં આત્મસ્વરૂપનું પ્રગટી-
કરણ છે. (મોક્ષ છે.)

આ પ્રેમનું અમૃત અને જ્ઞાનનો દિવ્ય પ્રકાશ
પ્રાણી માત્રને મળે તેવી ભાવના.

પ્રયોગ નં. ૩૪ : ધ્યાનાભ્યાસ—

- (૧) મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં વિચરતા ભાવજિનેશ્વર પાસે
પહોંચી શકાય તે માટેની સાધનાની દિવ્ય પ્રક્રિયા.
- (૨) કોઈ પણ વિચાર મનમાં ઘૂંટાય છે એટલે કે ઘટ્ટ
બને છે ત્યારે ભૌતિક સ્વરૂપે પ્રગટ થાય છે.
- (૩) ધ્યાનની પ્રાર્થના—પૂર્વે તૈયારી લખ્યા મુજબ કરવી.
- (૪) ધ્યાન દ્વારા મહાવિદેહમાં પહોંચવું.
- (૫) સાક્ષાત્ ભાવ જિનેશ્વર સીમંધરસ્વામીનું અતિશયેષ્ઠ
અને પ્રાતિહાર્ય ચુક્ત દર્શન અને ધ્યાન કરવું.
- (૬) સમવસરણમાં પ્રભુની દેશના સાંભળવા આપણા યથા-
યોગ્ય સ્થાન ઉપર પહોંચવું.
- (૭) પરમાત્મા સીમંધરસ્વામીની આ સમ્યગ્ દર્શનની
દેશના. તેની આપણા ઉપર થયેલી અસર. “હું આત્મ

સ્વરૂપ છું.” તેવા ભાવમાં ભાવિત બની, આત્મ ધ્યાન કરી આનંદ અનુભવવો.

- (૮) પરમાત્માની ચારિત્ર ધર્મ માટેની પ્રેરણા સાંભળી આપણું હૃદય લેહાઈ બળ છે. ચારિત્રના દિવ્ય પરિણામથી ભાવિત બનવું. ચારિત્ર માટે પ્રાર્થના. ચારિત્ર પદની પ્રાપ્તિ.
- (૯) વ્યવહાર ચારિત્રના ભાવમાં નિષ્ણાત બની, નિશ્ચય ચારિત્રમાં પ્રત્યેક અંતર્મુહૂર્તે સાતમા અપ્રમત્ત ગુણ-સ્થાનકના સ્પર્શની પ્રક્રિયા.
- (૧૦) ક્ષપકશ્રેણી આરોહણ માટેની પરમાત્માની દેશના સાંભળી અપૂર્વ ભાવોદ્વાસ. ક્ષપકશ્રેણી આરોહણની દિવ્ય તૈયારી અને ભાવના.
- (૧૧) પરમાત્માની છેલ્લી દેશના-‘ હું આત્મચૈતન્યરૂપ છું.’ ભાવથી ભાવિત બનીને શુદ્ધ વ્યવહારનું પાલન.
- (૧૨) હૃદયમાં ઉચ્ચ ભાવો ધારણ કરી, મિત્રદેવના વિમાન દ્વારા આપણા મૂળ સ્થાન ઉપર પાછા આવી, પ્રાર્થના કરવી.
- (૧૩) બારમા દેવલોકના દૃષ્ટાંતથી જીવનમાં કર્મના કારણે ઉપસ્થિત થતી વિચિત્ર પરિસ્થિતિ વચ્ચે પણ ‘ હું ચૈતન્ય આત્મા છું.’ તે ભાવથી ભાવિત રહેવાનો સંકલ્પ.
- (૧૪) પરમાત્માની દેશનામાંથી ભાવિ જીવનનું પ્લાનીંગ કરી વર્તમાનમાં સાધનાનો પરમ આનંદ અનુભવવો.

(૧૫) કહ્યું છે કે—ક્રિયાએ કર્મ, પરિણામે બંધ, ઉપયોગે ધર્મ અને ભાવનાએ મોક્ષ છે. મહાવિદેહની ધ્યાન યાત્રા અનંત ક્ષણદાયી શ્રેષ્ઠ ભાવનાનો પ્રકાર છે. મારા પ્રિય વાચક આત્મા !

પરમ પૂજ્ય અધ્યાત્મયોગી પં. શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજના ૨૩ વર્ષના સાંનિધ્ય દરમ્યાન ધ્યાન વિષયક મળેલ પ્રયોગો અને ધ્યાન અનુભવોની કેટલીક પ્રસાદી આ પુસ્તકમાં રજૂ કરી છે. ‘અનુભવ’ને શબ્દોમાં ઉતારવાનું કામ કઠિન છે, છતાં તે માટે ચતુર્કિંચિત પ્રયત્ન કર્યો છે. તેમની પાસેથી મળેલ કેટલાક અદ્ભુત ધ્યાન પ્રયોગો અને અનુભવો માત્ર વિશિષ્ટ સાધકને જ ખતાવી શકાય તેવા હોવાથી, આ ગ્રંથમાં રજૂ કર્યા નથી. પૂજ્ય ગુરુમહારાજ અનુભવજ્ઞાની મહાપુરૂષ હતા. તેમની કૃપાથી મળેલ તત્ત્વનો સર્વ યોગ્ય આત્માઓને લાભ મળે તે હેતુથી આ ધ્યાનના પ્રયોગો અહીં રજૂ કર્યા છે. ખંતપૂર્વક, નિષ્ઠાવાન બનીને પૂર્ણ શ્રદ્ધા પૂર્વક જે કોઈ સાધક આત્મા આ માર્ગે પ્રયાણ કરશે, તેને દિવ્ય અનુભવો થશે. તેનું જીવન વામનમાંથી વિરાટમાં ઉઠ્ઠીકરણ પામશે. માટે મારા વહાલા સાધકો ! હવે પ્રયાણ શરૂ કરો પુનિત પંથે !

(૧) પ્રણિધાન કરો કે પરમાત્માના ધ્યાન દ્વારા આત્મ સાક્ષાત્કાર આ જીવનમાં જ કરવો છે. આ જીવનમાં આત્મ અનુભવ રૂપ સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરવું છે.

પછી શરૂ કરો (૨) પ્રવૃત્તિ. નિયમિત સાધના કરો.

ધર્મ મહાસત્તા તમને જરૂર સહાય કરશે. નિષ્ઠાપૂર્વકના શુભ સંકલ્પો કાળક્રમે અવશ્ય ફળદાયી બને છે. માટે પ્રમાદ છોડી ધ્યાન સાધવા માટેની પ્રવૃત્તિ શરૂ કરો.

વિઘ્ન જય :-વિઘ્ન આવે ત્યારે ડરો નહીં. પરમાત્મા તમારી સહાયમાં છે. વિઘ્ન આવતાં, સાધના છોડી દેવી તે કાયરનું કામ છે. દિવ્ય તત્ત્વો તમારી સહાયમાં છે. વિઘ્ન જય અવશ્ય થશે. નિષ્ઠાપૂર્વક આગળ વધો. વિઘ્નોને હઠ્યા સિવાય છૂટકો જ નથી. હિંમતથી આગળ વધો.

(૪) સિદ્ધિ :-દેવ-ગુરૂ કૃપાથી તમને અવશ્ય સિદ્ધિ મળશે. અંતપૂર્વકનો પ્રયત્ન સિદ્ધિ સુધી અવશ્ય પહોંચાડે છે. સિદ્ધિ મળતાં તૃપ્તિનો આનંદ અનુભવાશે. ભવન દિવ્ય બની જશે.

(૫) વિનિયોગ :-તમને સિદ્ધિ મળે ત્યારે યોગ્ય પાત્રને તેની પ્રસાદી જરૂર આપો. જેમ તમારી ઉપર કોઈની કૃપા થવાથી તમને તત્ત્વ મળ્યું તેમ તમે પણ યોગ્ય પાત્રને આપજો.

સમાપ્તિ

સમાપ્તિ એટલે સમ્યગ્ પ્રકારે પ્રાપ્તિ.

અહીં ગ્રંથ પૂરો થયો. સમાપ્તિ થઈ, એટલે સમ્યગ્ પ્રકારે પ્રાપ્તિ થઈ. અહીં કામ પૂરું ન થયું, પણ અહીં નવી (opening) શરૂઆત થઈ. આપણા ભવ-

નવું દિવ્ય પાનું ખૂલ્યું. પરમાત્માના ધ્યાનની આરાધના દ્વારા આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ અને આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ માટેનું નવું દ્વાર ખૂલ્યું.

આપણી આ નાનકડી જિંદગીમાં પરમાત્મા સાથે આપણા આત્માનો ભાવસંબંધ બાંધવા માટે દેવગુરૂ કૃપાથી જે કાંઈ આ ગ્રંથમાં લખાયું છે, તેમાં જે કાંઈ સાડું છે તે પૂજ્ય પંચાસજી મહારાજની કૃપાનું ફળ છે. જે કાંઈ ભૂલચૂક છે તે મારા છદ્મસ્થપણાના દોષના કારણે છે. પરમાત્મા સૌના હૃદયમાં વસો ! સૌ ભાવપૂર્વક પરમાત્મા અરિહંતદેવને પોતાના હૃદયમંદિરમાં પધરાવો ! અને પરમાપકારી, પરમપૂજ્ય, નમસ્કાર ભાવ સંનિષ્ઠ, પંચાસજી મહારાજ ભદ્રંકરવિજયજીની આ ભાવના સર્વત્ર જગત ઉપર પહોંચે તેવા ભાવ સાથે આ ગ્રંથ પૂર્ણ થાય છે,

લિ. સંતોની ચરણરજ સમાન.

ગિરનારજી મહાતીર્થ,
૨૦૪૨, વૈશાખ સુદ ૩
તા. ૧૨-૫-૮૬

બાબુભાઈ કઠીવાળાના
આ ગ્રંથના વાચકોને
ભાવભર્યા વંદન. પ્રણામ.

મેરી ઇચ્છા બસ એક પ્રભુ, એક ખાર તુએ મિલ જાઉં મૈં;
ઈસ સેવકકી એક રગ રગકા, હો તાર તુમારે હાથોમૈં.

મહાવિદેહ ધ્યાનના પરિશિષ્ટો

પરિશિષ્ટ-૨

શ્રી દેવભદ્રાચાર્ય વિરચીત શ્રી પાર્શ્વનાથ
ચરિત્રના આધારે

સર્વકર્મ પ્રાણાશક

ધ્યાન વિધિ*

૧. સ્મરણ

પવિત્ર આચારવાળો, પવિત્ર શરીરવાળો અને સમાધિ-
(મન શાન્તિ)થી યુક્ત એવો ધ્યાતા પ્રથમ પવિત્ર જગ્યાએ
સુખપૂર્વક પૂર્વાભિમુખ અથવા ઉત્તરાભિમુખ બેસે. તે પછી:-

(૧) પર્યાંકાસન કરે.

---

* શિવદત્ત નામનો મંત્રી છે. તેનું કુટુંબ દારિદ્ર અને રાજના
અપમાનથી પીડાય છે. કુટુંબમાં ત્રણ જણ છે. મંત્રીની પત્ની,
દેવપ્રસાદ નામનો પુત્ર અને પુત્રની પત્ની.

શિવદત્તને એક વખત જ્ઞાની મુનિનો યોગ થાય છે. તે પોતાના
દારિદ્રાદિનાં કારણ પૂછે છે. મુનિ તેઓનાં પૂર્વભવનું વૃત્તાન્ત કહે છે
અને જણાવે છે કે પૂર્વકૃત સાધારણ કર્મોના કારણે તમે બધાંને
એક કુટુંબ મળ્યું છે. તમારા બધામાં દેવપ્રસાદનું અંતરાયકર્મ બહુ
ભારી છે તેથી તમે બધાને આ દારિદ્ર અને અસન્માન ઉપસ્થિત
થયું છે.

(૨) પ્રસ્તુતમાં અનુપયોગી એવા મન, વચન અને કાયાના વ્યાપારનો નિરોધ કરે.

(૩) નાસિકાના અગ્રભાગ ઉપર નેત્રોને સ્થિર કરે અથવા નેત્ર નિમીલિત (બંધ) રાખે.

(૪) શ્વાસ અને નિઃશ્વાસને મંદ કરે.

(૫) પોતાના હૃદયરિક્તની ગહી કરે

(૬) સર્વ પ્રાણીઓને ખમાવે.

(૭) પ્રમાદને દૂર કરે.

(૮) શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતના ધ્યાન માટે એકચિત્ત-વાળો થાય.

(૯) શ્રી ગણધર ભગવંતોનું સ્મરણ કરે.

(૧૦) શ્રી સદ્ગુણોનું સ્મરણ કરે.

૨. વિચિંતન

(અ) તે પછી આ રીતે વિચિંતન કરે :

(૧) સમવસરણ માટેની ભૂમિ વાયુકુમારો શુદ્ધ કરે છે.

(૨) મેઘકુમારો સિંચે છે.

દેવપ્રસાદ મુનિના ચરણોમાં પડે છે અને તે કર્મને જલદીથી ખપાવવાનાં ઉપાયને પૂછે છે. તે વખતે મુનિ ભગવંત તેને યોગ્ય પ્રાણીને આ ધ્યાનવિધિ દર્શાવે છે.

આ ધ્યાનવિધિ અશેષ કર્મવૃક્ષોને મૂળથી ઉખેડી નાખવામાં પ્રયત્ન વાયુ સમાન છે.

(૩) ઋતુદેવતાઓ જાનુ પર્યાન્ત પુષ્યો વરસાવે છે.

(૪) વૈમાનિક દેવતાઓ મણિઓનો રમણીય પ્રાકાર બનાવે છે.

(૫) જ્યોતિષ્ક દેવતાઓ સોનાનો રમણીય પ્રાકાર બનાવે છે.

(૬) ભુવનપતિ દેવતાઓ રૂપાનો રમણીય પ્રાકાર બનાવે છે.

(આ) પછી તે જ ભૂમિ અનુક્રમે :-

(૧) પાદપીઠ અને ત્રણ છત્રથી યુક્ત એવું પ્રવર સિંહાસન,

(૨) ભામંડલ.

(૩) ચૈત્યવૃક્ષ,

(૪) તોરણો, વાપીઓ, પતાકાઓ વગેરે અને

(૫) ચક્રધ્વજ, સિંહધ્વજ, ધર્મધ્વજ અને અન્ય ધ્વજાઓની પતાકાઓથી શોભી રહી છે, એમ ચિંતવે.

(ઈ) તે પછી શ્રી જિનેન્દ્ર પરમાત્માનું આ રીતે વિચિંતન કરે :-

(૧) પ્રભુ વ્યંતરોએ રચેલા સુવર્ણકમળોની કર્ણિકાના મધ્યમાં ચરણ યુગલને મૂકે છે.

(૨) દેવો પ્રભુને આમર વીંઝી રહ્યા છે અને 'જય જય' શબ્દની ઘોષણા કરી રહ્યા છે.

(૩) પ્રભુની આગળ ચાલતા ઇન્દ્રો માર્ગમાં રહેલા લોકોને બાજુએ કરી રહ્યા છે.

(૪) પ્રભુ પૂર્વ દ્વારથી સમવસરણમાં પ્રવેશ કરી રહ્યા છે.

(૫) દેવતાઓના વાજાંત્રોના ધ્વનિઓના સમૂહથી આકાશ ભરાઈ ગયું છે.

(૬) તે પછી આ રીતે વિચિંતન કરે :-

(૧) ભગવાન સિંહાસન ઉપર પૂર્વાભિમુખ બેસે છે.

(૨) અન્ય ત્રણ દિશાઓમાં દેવતાઓએ રચેલું ભગવાનનું પ્રતિકરૂપ છે.

(૩) હર્ષથી પુલકિત ઇન્દ્રો, હાથવડે રત્નના દંડવાળા શ્રવેત ચામરો વીંઝી રહ્યા છે.

(૪) પ્રભુના પદકમલને, ચારે દિશાઓના ખૂણાઓમાં રહેલા ભવ્ય જીવો સેવી રહ્યા છે (તેઓ પ્રભુના પગ પાસે બેઠા છે).

(૫) વિવિધ પ્રકારના તિર્યંચોના સમૂહો ખીજ વલયમાં છે. તેઓએ પરસ્પર વિશે વૈરનો ત્યાગ કર્યો છે. તેઓ પ્રભુના પદકમલની પર્યુપાસના કરી રહ્યા છે (તેઓ ખીજ વલયમાં પ્રભુ પ્રત્યેના ભક્તિભાવ-પૂર્વક રહ્યા છે).

૩. ધ્યાન

(૬) તે પછી ભગવાનનું આ રીતે ધ્યાન કરે.

(૧) એકી સાથે એક જ કાળે ઉદયને પામેલ બાર સૂર્યોના સમૂહ સમાન દેહીપ્યમાન સર્વ અંગોવાળા,

(૨) દેવેન્દ્રો અને અસુરેન્દ્રોના સમૂહથી યુક્ત એવા ત્રણે લોકને પોતાના રૂપથી જીતનારા,

(૩) મોહવૃક્ષનો સમૂહ નાશ કરનારા,

(૪) રાગરૂપ મહારોગનો નાશ કરનારા,

(૫) ક્રોધરૂપ અગ્નિને શમાવનારા,

(૬) સર્વ દોષોના અવધ્ય ઔષધરૂપ,

(૭) અવિનાશી એવા કેવલજ્ઞાનવડે અશેષ વસ્તુઓના પરમાર્થને પ્રગટ કરનારા,

(૮) દુસ્તર ભવસમુદ્રમાં પડતા જીવોનો ઉદ્ધાર કરવા માટેના સામર્થ્યવાળા,

(૯) ત્રણે લોકના મસ્તકમણિસમાન, ત્રણે લોકના ગુરૂ, ત્રણે લોક જેમના ચરણોમાં નમે છે એવા, ત્રણે લોકોનો ઉદ્ધાર કરનાર જેમનું માહાત્મ્ય છે એવા,

(૧૦) કલ્પવૃક્ષ અને છત્રત્રય નીચે સિંહાસન પર વિરાજમાન,

(૧૧) સર્વોના (જીવોના) ઉપકારમાં નિરત, કલ્યાણ-કારક ધર્મને કહેતા,

(૧૨) લોકના સર્વ પાપોનો પ્રણાશ કરતા, ભવ્ય જીવોને માટે સર્વ સંપત્તિના મૂળ કારણ,

(૧૩) સર્વ લક્ષણોથી સંપન્ન, સર્વોત્તમ પુણ્યાનુબંધી
પુણ્યથી નિર્મિત દેહવાળા,

(૧૪) ધ્યાન કરનારાઓનાં નિર્વાણનું સાધન, પરમ-
યોગીઓના મનને રંજિત કરનારા (યોગીઓના મનમાં
રમનારા),

(૧૫) જન્મ, જરા અને રોગથી રહિત, સિદ્ધ જેવા
હોવા છતાં પણ જાણે ધર્મ માટે જ કાયામાં રહેલા,

(૧૬) હિમ, હાર કે ગાયના દૂધ જેવા નિર્મલ,

(૧૭) કર્મ સમૂહોનો નાશ કરનારા,

આ રીતે ધ્યાન નિશ્ચલ ચિત્તથી ત્યાં સુધી કરવું કે
જ્યાં સુધી પરમાત્મા જાણે સાક્ષાત્ હોય તેવા ભાસે.

તે પછી પોતાના જાતુ (ઘૂંટણ) ભૂમિ ઉપર રાખવા.
અત્યંત લક્ષિતપૂર્વક નમેલા શીર્ષ વડે પરમાત્માના ચરણ-
કમલનો સ્પર્શ કરવો. તે વખતે આત્મા પરમાત્માના શરણમાં
છે, એમ ભાવવું.

योगशास्त्र नवमो प्रकाश

रूपस्थध्यानम्

मोक्षश्रीसंमुखीनस्य विध्वस्ताखिलकर्मणः ॥
चतुर्मुखस्य निःशेषभ्रुवनाऽभयपदायिनः ॥ १ ॥
इंदुमंडलसंकाशचक्रत्रितयशालिनः ॥
लसद्भामंडलाभोगविडंबितविवस्वतः ॥ २ ॥
दिव्यदुंदुभिनिर्घोषगीतसाम्राज्यसंपदः ॥
रणदृद्धिरेफल्लंकारमुखराऽशोकशोभिनः ॥ ३ ॥
सिंहासननिषण्णस्य वीज्यमानस्य चामरः ॥
सुरासुरशिरोरत्नदीप्तपादनखद्युतेः ॥ ४ ॥
दिव्यपुष्पोत्कराऽऽकार्णसंकार्णपरिषद्भ्रुवः ॥
उत्कंधरं मृगकुलैः पीयमानकलध्वनेः ॥ ५ ॥
शांतवैरेभसिंहादिसमुपासितसंनिधेः ॥
प्रभोः समवसरणस्थितम्य परमेष्ठिनः ॥ ६ ॥
सर्वातिशययुक्तस्य केवलज्ञानभाखत ॥
अर्हतो रूपमालंब्य ध्यानं रूपस्थमुच्यते ॥ ७ ॥

सप्तभिःकुलकम्

ध्या. प्र. २५

મોક્ષ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરવાની હવે તૈયારી છે, સઘાતી કર્મોનો જેમણે વિનાશ કર્યો છે, દેશના દેતી વખતે (દેવોએ કરેલા ત્રણ પ્રતિબિંબોથી) ચાર મુખ સહિત છે, ત્રણ ભુવનના સર્વ જીવોને અલયદાન આપી રહ્યા છે, (કોઈ જીવોને નહિ મારવા તેવી દેશના આપનારા) ચંદ્ર મંડલ સદૃશ ઉન્નવળ ત્રણ છત્રો જેમના મસ્તક પર શોભી રહ્યાં છે, સૂર્યમંડલની પ્રભાને વિડંબન કરતું લામંડળ જેમની પછાડી ઝળઝળાટ કરી રહ્યું છે, દિવ્ય દુંદુભિ વાજાંત્રના શબ્દો થઈ રહ્યા છે, ગીત ગાનની સંપદાનું સામ્રાજ્ય વર્તાઈ રહ્યું છે, શબ્દ કરતા ભ્રમરોના ઝંકારથી અશોક વૃક્ષ વાચાલિત થયો હોય તેમ શોભી રહ્યો છે, વચમાં સિંહાસન ઉપર તીર્થંકર મહારાજ ખીરાજેલા છે, બે બાજુ આમરો વીંઝાઈ રહ્યાં છે, નમસ્કાર કરતા દેવો અને દાનવોના મુકુટના રત્નોથી પગના નખોની કાંતિ પ્રદીપ્ત થઈ રહી છે, દિવ્ય પુષ્પોના સમૂહોથી પર્ષદાની ભૂમિકા સંકીર્ણ થઈ ગઈ છે, ઉચ્ચ ડોકો કરીને મૃગાદિ પશુઓના સમૂહો જેની મનહર ધ્વનિનું પાન કરી રહ્યા, સિંહ તથા હાથી પ્રમુખ વૈર સ્વભાવવાળાં પ્રાણિઓ પોતાનું વૈર શાંત કરી નજીકની બાજુમાં બેઠેલાં છે, સર્વ અતિશયોથી પરિપૂર્ણ, કેવળ જ્ઞાનથી શોભતા અને સમવસરણુમાં રહેલા, તે પરમેષ્ઠિ અરિહંતના રુપનું આવી રીતે આલંબન લઈ જે ધ્યાન કરવું. તેને રુપસ્થ ધ્યાન કહે છે. ૧-૭.

પ્રકારાંતરે રૂપરથ ધ્યાન

રાગદ્રેષમહામોહવિકારૈરકલંકિતમ્ ।

શાંતં કાંતં મનોહારિ સર્વલક્ષણલક્ષિતં ॥ ૮ ॥

તીર્થિકૈરપરિજ્ઞાતયોગમુદ્રામનોરમમ્ ॥

અક્ષ્ણોરમંદમાનંદનિસ્પંદે દદદદ્ભૂતં ॥ ૯ ॥

જિનેદ્રપ્રતિમારુપમપિ નિર્મલમાનસઃ ॥

નિર્મિમેષદ્દશા ધ્યાયન્ રુપસ્થધ્યાનવાન્ ભવેત્ ॥ ૧૦ ॥

ત્રિભિર્વિશેષકમ્

રાગ, દ્રેષ અને મહામોહ અજ્ઞાનાદિ વિકારોના કલંક રહિત, શાંત, કાંત, મનહર, સર્વ ઉત્તમ લક્ષણોથી ઓળખાયેલ અન્ય દર્શનકારોએ નહિ જાણેલ, યોગ મુદ્રા (ધ્યાન મુદ્રા)ની મનોહરતાને ધારણ કરનાર, આંખને મહાન આનંદ અને અદ્ભૂત અચપળતાને આપનાર, જિનેશ્વર ભગવાનની પ્રતિમાનું, નિર્મલ મન કરી નિર્મેષો-મેષ રહિત (ખુલ્લી આંખ રાખી) એક દષ્ટિએ ધ્યાન કરનાર, રુપસ્થ ધ્યાનવાન્ કહેવાય છે. ૮, ૯, ૧૦.

વિવેચન—જિનેશ્વર ભગવાનની શાંત અને આનંદિ મૂર્તિના સન્મુખ, ખુલ્લી આંખ રાખી, એક દષ્ટિથી જોઈ રહેવું, આંખ મીચવી કે હલાવવી નહી, તેમ કરતાં શરીરનું પણ ભાન ભૂલી જઈ એક નવીન દશામાં પ્રવેશ કરાય છે. જેમાં અપુર્વ આનંદ અને કર્મની નિર્જશ થાય છે. તે દશાવાગાને રુપસ્થ ધ્યાનવાન કહે છે. ગમે તે

જાતનું આલંબન હોય પણ, તેમાં કાંઈ પણ આત્મિક ગુણ પ્રગટ થાય તો, તેને તે આલંબન નામનું ધ્યાન કહેવાય છે.

રૂપસ્થ ધ્યાનનું ફલ

યોગી ચાઽમ્યાસયોગેન તન્મયત્વમુપાગતઃ ॥
 સર્વજ્ઞીભૂતમાત્માનવલોકયતિ સ્ફુટં ॥ ૧૧ ॥
 હૃદયમુકુરમધ્યે ધીમતામુલ્લસંતુ ।
 પ્રચિતભવશતોત્થક્લેશનિર્ણાશહેતોઃ ॥ ૮૧ ॥

આ પ્રમાણે મુખ્ય ગણધરે પ્રગટ કરેલા, પ્રવચન રૂપ સમુદ્રથી ઉદ્ધાર કરેલા આ તત્ત્વરૂપ રત્નો, અનેક સેંકડોગમે ભવથી ઉત્પન્ન થયેલા કલેશનો નાશ કરવા માટે, પુદ્ધિમાન મનુષ્યોના હૃદય રૂપ આરિસામાં ઉલ્લાસ પામે. ૮૧.

યાકિનીમહત્તરાસૂનું આચાર્ય શ્રી હરિભદ્રસૂરિએ
'ષોડશક પ્રકરણ'માં નિરૂપિત કરેલ
પરમાત્માનું ધ્યાન

સર્વ પ્રાણીઓને હિતકર, જેના શરીરાદિના સૌન્દર્યને કોઈ ઉપમા નથી એવા અનુપમ, અનેક અતિશયોથી સંપન્ન, આમર્ષોષધિ વગેરે નાના પ્રકારની લઘિધઓથી સહિત, સમવસરણુમાં સાતિશય વાણીવડે દેશના આપતા. દેવનિર્મિત સિંહાસન પર વિરાજમાન, છત્રત્રય અને કલ્પવૃક્ષ નીચે રહેલા. દેશના દ્વારા સર્વ સત્ત્વોના પરમ અર્થ-મોક્ષ માટે પ્રવૃત્ત, અત્યંત મનોહર, શારીરિક અને માનસિક પીડાઓનું પરમ ઔષધ, સર્વ સંપત્તિઓનું અનુપકત અવન્ધ્ય બીજ, ચક્રાદિ લક્ષણોથી યુક્ત, સર્વોત્તમ પુણ્યના પરમાણુઓથી બનેલા, પૃથ્વી પર લગ્નોને માટે નિર્વાણનું પરમ સાધન, અસાધારણ, માહાત્મ્યવાળા, દેવો અને સિદ્ધ યોગીઓ (વિદ્યામંત્રાદિસિદ્ધો)ને પણ વંદનીય અને 'વરેણ્ય' શબ્દ વડે શ્રી જિનેન્દ્રના રૂપનું વિધિપૂર્વક ધ્યાન કરવું જોઈએ.

પ્રિય વાચક મિત્રો :—

આ પુસ્તકમાં લખેલ પ્રયોગો શીઘ્ર કૃણદાયી કરવા માટે.

(૧) તમારો સંકલ્પ સ્પષ્ટ અને દઢ કરો. દા. ત. પ્રયોગ નં. ૧ ની સાધના વખતે ચિંતા, ભય, શોક, અશાંતિ, ટેન્શનમાંથી છૂટા થવું અને સુખ, શાંતિ, આનંદ અને નિર્ભયતા મેળવવી જ તેવો સંકલ્પ દઢપણે કરવો.

પ્રયોગ નં. ૨ ની સાધના વખતે પાપવૃત્તિઓ, મલિન વાસનાઓ, દુષ્ટ ભાવોનો નાશ કરવો જ છે તેવો સંકલ્પ રાખવો.

પ્રયોગ નં. ૫ વખતે પરમાત્માની દિવ્ય શક્તિનો પ્રવાહ મારામાં વહેતો રાખીને મારે દિવ્ય જીવન, પ્રેમ-કરુણામય, સુખ-આનંદ અને શક્તિથી પરિપૂર્ણ, ગુણ-સમૃદ્ધિથી ભરપૂર મારું જીવન બનાવવું જ છે. એવો સંકલ્પ કરવો. દરેક પ્રયોગને અનુકૂળ હોય તેવા હેતુ મુજબ સંકલ્પ કરવા.

(૨) પરમાત્માની અચિંત્ય શક્તિ ઉપર નિષ્ઠાપૂર્વક દઢ શ્રદ્ધા રાખવી.

(૩) પ્રયોગ મુજબનું ચિત્ર સ્પષ્ટ રાખો. આ માનસ-ચિત્રમાં સર્જનાત્મક દિવ્ય શક્તિ છે.

(૪) પ્રયોગમાં બની રહેલ વસ્તુને વર્તમાન કાળમાં બનતી જુઓ. (ભવિષ્યમાં આવું બનશે તેમ નહીં.)

(૫) આશ્ચર્યકારક રીતે તમે બદલાઈ ગયા છે તેવા અનુભવો.

(૬) તમારા જીવનના ભૂતકાળને ભૂલી જાઓ. ગઈ કાલને યાદ કરી નિરાશ ન બનો. આજથી નવું દિવ્ય જીવન શરૂ કરો.

(૭) ખુલ્લા મનથી, હૃદયના ભાવપૂર્વક, તમ્બલાવે, પ્રેમપૂર્વક, દૈવ શ્રદ્ધા સાથે, શાંત ચિત્તે, આનંદમય રીતે, તીવ્ર ભાવે ધ્યાન કરો.

(૮) સંકલ્પ શક્તિ, સર્જનાત્મક દર્શન, પરમાત્મા ઉપરની દૈવ શ્રદ્ધા અને ધ્યાનની તીવ્રતા તમારા માટે કેટલું આશ્ચર્યજનક પરિણામ લાવી શકે છે તેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ કરો.

(૯) પરમાત્મા તરફથી મળેલી સહાય માટે અંતઃ-કરણપૂર્વક પરમાત્માને નમસ્કાર કરો. પરમાત્મા ઉપર શ્રદ્ધા કેન્દ્રિત કરો. પ્રભુ-ભક્તિથી સભર જીવન જીવો.

(૧૦) તમે સુંદર કલાકાર (artist) છો, તમારું જીવન તે જ તમારી કળા (art) છે. પ્રત્યેક પળે નવસર્જન કરો. ધ્યાન પ્રયોગોની નિયમિત સાધના કરો. પરમાત્માની પ્રાપ્તિ થશે. સત્ય સંકલ્પપૂર્વકની સાધના આત્મસાક્ષાત્કાર સુધી પહોંચાડશે. તમારું જીવન અનેકને હિતકારક બનશે. જૈન શાસનની દિવ્ય પ્રભાવના કરી શકશો.

(૧૧) દૈવ વિશ્વાસ રાખીને શ્રીપાલ અને મયણાની જેમ જીવનની રંગભૂમિ ઉપર આવતા પ્રત્યેક પ્રસંગનું જિનશાસનની દૃષ્ટિએ મૂલ્યાંકન કરો. જિન આજ્ઞા મુજબ સત્યના માર્ગે ચાલો. જ્વલંત સફળતા (radiant success) તમારા હાથમાં જ છે. સાધના નિયમિત ચાલુ રાખો.

પરમાત્માને જીવનના કેન્દ્ર સ્થાનમાં રાખો. પછી જુઓ કે કેવું દિવ્ય પરિણામ તમે મેળવી શકો છે.

(૧૨) વિદ્યથી ડરો નહિ, વિદ્યો પશુ વિકાસ માટે બની જશે. દિવ્ય સંકલ્પને પૂર્ણ કરવા માટે મળતી બધી તકોને જિન-કથિત માર્ગે ચાલીને સાર્થક કરો,

(૧૩) કોઈનું પડાવી લેવાના, કોઈનું જીવ તો તે મને મળે, બીજાને પાછળ પાડીને હું આગળ આવું. આવા કૃતિષ્ટ વિચારો તથા અમૈત્રી, ક્રોધ, ઘુણા, ઈર્ષ્યા, અસૂયા. ધિક્કાર, સ્વાર્થભરેલી માયાવી વૃત્તિ, મલિન વાસનાઓ — આ બધાં કાર્ય સિદ્ધિના માર્ગમાં પડેલા આડા પથથરો છે. આવા મલિન ભાવથી દૂર રહો.

(૧૪) જિનેશ્વરની આજ્ઞા મુજબનું જીવન બનાવવા પ્રયત્નશીલ રહો.

(૧૫) આ પુસ્તક અધ્યાત્મ યોગી પૂ. પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી તરફથી મળેલ અણુમોલ રત્નોમાં તમને સહભાગી બનાવવા લખવામાં આવ્યું છે. તે મુજબ સાધના કરી. આત્મ સમૃદ્ધિના અનંત બળનાના માલિક બનો. સૌનું શુભ અને કલ્યાણ થાઓ.

સહસાવન મધ્યે,

લિ.

ગિરનારજી મહાતીર્થ,

સંતોની ચરણરજ સમાન

સં. ૨૦૪૩ ના ફાગણ વદ ૧૨

ખાલુભાઈ કડીવાલાના;

શુક્રવાર, તા. ૨૬ માર્ચ ૧૯૮૭

વાંચકોને ભાવભર્યા વંદન.

જવલંત સફળતા (Redient
Success)ની ચાવી

- (૧) તમારે આ જન્મમાં અને આવતા જન્મમાં કેવા બનવું છે. તમારે શું બેઠાં છે તેની નોંધ કરો અને સંકલ્પ કરો.
- (૨) તમે નક્કી કરેલ સંકલ્પમાં વારં-વાર ફેરફાર ન કરો.
- (૩) પરમાત્માના દિવ્ય પ્રભાવે તમારો સંકલ્પ અવશ્ય પૂર્ણ થશે તેવી દૃઢ શ્રદ્ધા રાખો. પ્રભુ ઉપરની શ્રદ્ધા સંકલ્પમાં પ્રાણ પૂરે છે.
- (૪) તમારા સંકલ્પ મુજબનું દ્રશ્ય ધ્યાનમાં તમારી સમક્ષ ઉપસ્થિત કરો.
- (૫) તે દ્રશ્યમાં ધ્યાન સ્થીર કરો.
- (૬) તમારો સંકલ્પ વર્તમાનકાળમાં સિદ્ધ થતો ધ્યાનમાં જુઓ.
- (૭) તમારો સંકલ્પ પૂર્ણ થયો હોય તેવા ભાવમાં જીવન જીવવું શરૂ કરો. તમે એક મહાન કલાકાર છો. તમારું જીવન તેજ તમારી કળા છે.

દી. ખામુભાઈ કડીવાળા

કોટો સૌભલ્ય પં.શ્રી પૂર્ણાનદ વિજયભુ મ.સા.

મહાવિદહે ક્ષેત્રમાં વીચરતા
 પ્રતીહાર્યો અતીશયોથી પુસ્ત
 શ્રી સિમંધર સ્વામી પરમાત્માનું ધ્યાન